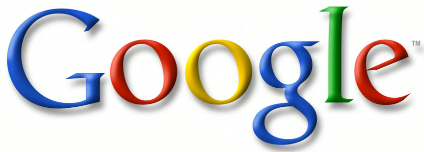

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

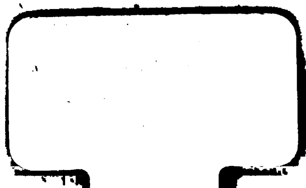
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

BWBH
A31.1

AMMIANI MARCELLINI
RERUM GESTARUM
QUI DE XXXI SUPERSUNT
LIBRI XVIII
AD OPTIMAS EDITIONES COLLATI

PRÆMITTITUR NOTITIA LITERARIA

ACCEDUNT INDICES

STUDIIS SOCIETATIS BIPONTINÆ

VOLUMEN SECUNDUM

BIPONTI

EX TYPOGRAPHIA SOCIETATIS

CIↃIↃCCLXXXVI

AMMIANI MARCELLINI
RERUM GESTARUM
LIBER XXIV.

Julianus cum exercitu Aſſyriam ingreditur, & Anathan caſtellum ad Euphratem in fidem recipit, ac incendit. *C. I.* Imperator caſtellis & oppidis aliis intentatis, aliis, quæ deſerta erant, incenſis, Piriſaboram in deditionem accipit ſuccenditque. *II.* Julianus A. ob rem bene geſtam centenos viritim denarios militibus promittit, & exiguum donativum dedignantes, modeſta oratione ad ſanitatem revocat. *III.* Oppidum Maozamalcha expugnatum a Romanis atque exciſum. *IV.* Munitiſſimum ſitu & opere caſtellum expugnant Romani ac incendunt. *V.* Perſarum duobus millibus & quingentis interfectis, & vix LXX ſuorum amiſſis, Julianus multos coronis pro concione donat. *VI.* Imperator a Cteſiphontis obſidione deterritus, cunctas naves ſuas temere jubet exuri, & a flumine recedit. *VII.* Imperator, cum jam nec pontes facere, nec parti copiarum ſuarum poſſet adjungi, per Corduenam reverti ſtatuit. *VIII.*

I. Post exploratam alacritatem exercitus, uno parique ardore impetrabilem Principem ſuperari non poſſe, Deum uſitato clamore teſtati, Julianus ſummæ rei finem imponendum maturius credens,

extracta quiete nocturna itinerarium sonare lituos jubet: præstructisque omnibus, quæ difficultates arduæ belli poscebant, candente jam luce Assyrios fines ingressus, celso præter alios spiritu obequitans ordinibus, æmulatione sui cunctos ad officia fortitudinis incendebat. Utque ductor usu & docilitate firmatus, metuens, ne per locorum insolentiam insidiis caperetur occultis, agminibus incedere quadratis exorsus est. Excursatores quidem quingentos & mille sensim præire disposuit, qui cautius gradientes ex utroque latere, itidemque a fronte, ne quis repentinus irrueret, prospectabant. Ipse vero medios pedites regens, quod erat totius roboris firmamentum, dextra legiones aliquas cum Nevitta supercilia fluminis præstringere jussit Euphratis. Cornu vero lævum cum equitum copiis Arinthæo tradidit & Hormisdæ, ducendum confertius per plana camporum & mollia. Agmina vero postrema Dagalaiphus cogebat & Victor, ultimusque omnium Osdruenæ dux Secundinus. Deinde ut hostibus, si erupissent usquam, vel conspicantibus procul timorem multitudinis majoris incuteret, laxatis cuneis jumenta dilatavit & homines, ut decimo pæne lapide postremi dispararentur a signiferis primis: quod arte mira sæpe fecisse Pyrrhus ille rex dicitur Epirotes, opportunis in locis castrametandi, armorumque speciem diffundendi ex industria, vel attenuandi perquam scientissimus, ut, ubi usu venisset, plures æstimarentur, aut pauci. Sarcinas vero & calones & apparitionem imbellem, impedimentorumque genus omne inter utrum-

que latus instituit procedentium ordinatim, ne qua vi subita raperentur, ut sæpe contigit, improtecta. Classis autem, licet per flumen ferebatur assiduis flexibus tortuosum, nec residere, nec præcurrere sinebatur. Emenso itaque itinere bidui, prope civitatem venimus Duram desertam, marginibus amnis impositam. In quo loco greges cervorum plures inventi sunt, quorum alii confixi missilibus, alii ponderibus elisi remorum, ad satietatem omnes paverunt: pars maxima natatu assueta, veloci alveo penetrato, incohibili cursu evasit ad solitudines notas. Exin dierum quatuor itinere levi peracto, vespera incedente cum expeditis mille impositis navibus, Lucillianus comes imperitia præceps mittitur Anathan munimentum expugnaturus: quod ut pleraque alia circumluitur fluentis Euphratis. Et navibus, ut præceptum est, per opportuna dispersis, obsidebatur insula, nebulosa nocte obumbrante impetum clandestinum. Sed postquam advenit lux certa, aquatum quidam egressus, visis subito hostibus ululabili clamore sublato, excitos tumultuosis vocibus propugnatores armavit. Et mox specula quadam altissima explorato situ castrorum, quam ocissime cum duarum præsidio navium amnem supermeat Imperator, pone sequentibus navigiis multis, quæ obsidionales machinas advehebant. Jamque muris propinquans, cum non absque discriminibus multis consideraret esse certandum, sermone cum leni, tum aspero & minaci hortabatur ad deditionem defensores: qui ad colloquium petito Hormisda, promissis ejus & juramentis illecti, multa sibi de

lenitudine Romana spondebant. Denique præ se bovem coronatum agentes, quod est apud eos susceptæ pacis indicium, descendere suppliciter: & statim munimento omni incenso, Pusæus ejus præfectus, dux Ægypti postea, honore tribunatus affectus est. Reliqui vero cum caritatibus suis & supellectile, humaniore cultu ad Syriacam civitatem Chalcida transmissi sunt. Inter hos miles quidam, cum Maximianus perrupisset quondam Persicos fines, in his locis æger relictus, prima etiam tum lanugine juvenis, ut ajebat, uxores sortitus gentis ritu complures, cum numerosa sobole tunc senex incurvus, exsultans proditionisque auctor ducebatur ad nostra, testibus affirmans, & præscisse se olim, & prædixisse, quod centenario jam contiguus sepelietur in solo Romano. Post quæ Saraceni procursatores quosdam partis hostium obtulere lætissimo Principi, & munerati ad agenda similia sunt remissi. Acciderat aliud postridie dirum. Ventorum enim turbo exortus, pluresque vertigines concitans, ita confuderat omnia tecta, ut tabernacula multa conscinderentur, & supini plerique milites sternerentur vel proni, spiritu stabilitatem vestigii subvertente. Nec minus eodem die aliud periculosum evenit. Amne enim repente extra margines evagato, mersæ sunt quædam frumentariæ naves, cataractis avulsis, ad defundendas reprimendasque aquas rigare suetas opere saxeo structis: quod utrum per insidias, an magnitudine acciderit fluentorum, sciri non potuit. Post perruptam incensamque urbem omnium primam, &

captivos transmissos, certiore jam spe provectus exercitus ad fiduciam, elatis vocibus in favores Principis consurgebat, affore sibi etiam deinde cœlestem existimans curam. Et quia per regiones ignotas de obscuris erat suspectior cura, astus gentis & ludificandi varietas timebatur. Ideoque Imperator nunc antesignanus, nunc agminibus cogendis insistens cum expeditis velitibus, ne quid lateret abstrusum, fruteta squalida vallesque scrutabatur: licentiores militum per longinqua discursus affabilitate nativa prohibendo vel minis. Hostiles tamen agros omni frugum genere divites cum segetibus & tuguriis inflammari permisit ita demum, cum usui necessaria abunde sibi quisque collegisset: & hoc modo sauciabatur salus hostium nesciorum. Bellatores enim libenter quæsitis dextris propriis utebantur, alia virtutis suæ horrea reperisse existimantes, & læti, quod vitæ quoque subsidiis affluentes, alimenta servabant, quæ navigiis vehebantur. Hic vino gravis quidam temerarius miles, ad ulteriorem ripam nullo urgente transgressus, in conspectu nostro ab hostibus captus, occisus est.

II. Quibus tali casu patratis, ad castra pervenimus nomine Thilutha, in medio fluminis sita, locum immenso quodam vertice tumescentem, & potestate naturæ velut manu circumseptum humana: cujus ad deditionem incolæ tentati mollius, ut decebat, quoniam asperitas edita vim superabat armorum, intempestivam tunc defectionem esse firmabant. Sed hactenus responderunt, cum interiora occupaverint protinus gradientes Romani, se quo-

que, utpote regnorum ſequelas, victoribus acceſſuros. Et poſt hæc prætermeantes ipſa mœnia, naves noſtras cum verecundia quiete ſpectabant immobiles. Quo tranſito, cum ad munimentum aliud Achaiachala nomine veniſſemus, fluminis circumitione vallatum, arduumque tranſcenſu, refutati pari reſponſo diſceſſimus. Alia poſtridie caſtra ob muros invalidos derelicta, prætereuntur incenſa. Poſtera igitur & inſequenti die ſtadiis ducentis emenſis, ventum eſt ad locum Baraxmalcha. Unde amne tranſito, milliario ſeptimo diſparata Diacira invaditur civitas, habitatoribus vacua, frumento & ſalibus nitidis plena, in qua templum alti culminis arci vidimus ſuperpoſitum: qua incenſa, cæſiſque mulieribus paucis, quæ repertæ ſunt, trajecto fonte ſcatenti bitumine, Ozogardana occupavimus oppidum, quod formidine advenientis exercitus itidem deſeruere cultores: in quo principis Trajani tribunal oſtendebatur. Hac quoque exuſta, biduo ad refectionem corporum dato, prope extremum noctis, quæ ſecundum diem ſecuta eſt, Surena poſt regem apud Perſas promeritæ dignitatis, & Malechus Podoſaces nomine, Phylarchus Saracenorum Aſſanitarum, famoſi nominis latro, omni ſævitia per noſtros limites diu graſſatus, ſtructis Hormiſdæ inſidiis, quem ad ſpeculandum exiturum incertum unde præſenſerant, ideo ſunt tentamento fruſtrati, quod anguſta fluminis interluvies & præalta tranſiri vado non potuit. Et primo lucis exordio, cum eſſent hoſtes jam in contuitu, viſi tunc primitus coruſci galeis, & horrentes

indutibus rigidis: milites in procinctum impetu veloci tendentes, eos involavere fortissime. Et quamvis arcus validis viribus flecterentur, & splendor ferri intermicans Romanorum metum augeret: ira tamen acuente virtutem, clypeorum densitate contecti, ne possent emittere, coegerunt. Animatus his vincendi primitiis miles, ad vicum Macepracta pervenit, in quo semiruta murorum vestigia videbantur: qui priscis temporibus in spatia longa protenti, tueri ab externis incursibus Assyriam dicebantur. Hinc pars fluminis scinditur largis aquarum agminibus, ducens ad tractus Babylonios interiores, usui agris futura & civitatibus circumjectis: alia Nahamalcha nomine, quod *fluvius regum* interpretatur, Ctesiphonta prætermeat: cujus in exordio turris in modum Phari celsior surgit: hanc peditatus omnis pontibus caute digestis transivit. Equites vero cum jumentis armati clementiores gurgites fluminis obliquati transnarunt: alii multitudine subita petiti telorum hostilium, quos egressi auxiliares ad cursuram levissimi, fugientiumque cervicibus insistentes, laniatu avium prostraverunt. Quo negotio itidem gloriose perfecto, ad civitatem Pirisaboram ventum est, amplam & populosam, ambitu insulari circumvallatam. Cujus obequitans mœnia Imperator & situm, obsidium omni cautela cœptabat, quasi sola formidine oppidanos a propugnandi studio submoturus. Quibus per colloquia sæpe tentatis, cum nec promissis quisquam flecteretur nec minis, suscipitur oppugnandi exordium: & armatorum triplici corona circumdatis muris,

die primo adusque noctis initium missilibus certabatur. Tum defensores animo præstantes & viribus, per propugnacula ciliciis undique laxius pansis, quæ telorum impetus cohiberent, obtecti scutis vimine firmissimo textis, & crudorum tergorum densitate vestitis, validissime resistebant, ferrea nimirum facie omni: quia laminæ singulis membrorum lineamentis cohærenter aptatæ, fido operimento totam hominis speciem contegebant. Et aliquoties Hormisdæ & indigenæ & regalis colloquia petentes obnise, propinquantem probris atque conviciis ut male fidum incessebant & desertorem: hac lenta cavillatione diei maxima parte exemta, tenebrarum silentio primo multiformes admotæ sunt machinæ, cœptaque altitudo complanari fossarum. Quæ vixdum ambigua luce defensores intentius contemplati, eo accedente, quod angularem turrim ictus foravit arietis violentior, relictis civitatis duplicibus muris, continentem occupant arcem, asperi montis interrupta planitie superpositam: cujus medietas in sublime consurgens, tereti ambitu Argolici scuti speciem ostendebat, nisi quod a septemtrione id, quod rotunditati deerat, in Euphratis fluenta projectæ cautes eminentius tuebantur: in qua excellebant minæ murorum, bitumine & coctilibus laterculis fabricatæ, quo ædificii genere nihil esse tutius constat. Jamque ferocior miles pervasa urbe, quam viderat vacuam, adversus oppidanos ab arce multimoda tela fundentes acri contentione pugnabat. Cum enim iidem prohibitores catapultis nostrorum urgerentur atque ballistis: ipsi

quoque ex edito arcus erigebant fortiter tensos: quibus panda utrinque surgentia cornua ita lentius flectebantur, ut nervi digitorum acti pulsibus violentis arundines ferratas emitterent, quæ corporibus illisæ contrariis letaliter figebantur. Dimicabatur nihilominus utrobique saxorum manualium nimbis: & neutrobi inclinato momento, prœlium atrox a lucis ortu ad initium noctis destinatione magna protractum, pari sorte diremtum est. Proinde die secuto, cum certaretur asperrime, multique funderentur altrinsecus, & æquæ vires gesta librarent: Imperator omnes aleæ casus inter mutuas clades experiri festinans, cuneatim stipatus, densatisque clypeis ab ictu sagittarum defensus, veloci saltu, comitantibus promtis, prope portam venit hostilem, crasso ferro crustatam. Et licet saxis & glande, ceterisque telis cum periculo salutis premeretur, fodicare tamen paratos valvarum latera, ut aditum patefacerent, vocibus increpans crebris, non ante discessit, quam telorum congerie, quæ superjaciebantur, se jam cerneret obruendum. Evasit cum omnibus tamen, paucis levius vulneratis, ipse innoxius, verecundo rubore suffusus. Legerat enim, Æmilianum Scipionem, cum historiarum conditore Polybio Megalopolitano Arcade, & triginta militibus, portam Carthaginis impetu simili suffodisse. Sed fides recepta scriptorum veterum recens factum defendit. Æmilianus enim testudine lapidea tectam successerat portam, sub qua tutus & latens, dum moles saxeas detegunt hostes, urbem nudatam irrupit: Julianus vero locum patentem aggressus,

obumbrata cœli facie fragmentis montium & missilibus, ægre repulsus abscessit. His raptim ac tumultuarie agitatis, cum operositas vinearum & aggerum impeditissima a ceteris urgentibus cerneretur: machinam, quæ cognominatur Helepolis, jussit expeditius fabricari: qua, ut supra docuimus, rex usus Demetrius, superatis oppidis pluribus Poliorcetes appellatus est. Ad hanc molem ingentem, superaturam celsarum turrium minas, prohibitores oculorum aciem intentius conferentes, itidemque instantiam obsidentium perpensantes, subito vertuntur ad preces: circumfusique per turres ac mœnium minas, & fidem Romanam pansis manibus protestantes, vitam cum venia postulabant. Cumque cessasse opera, & munitores nihil tentare viderent ulterius, quod quietis erat indicium certum: copiam sibi dari conferendi sermonis cum Hormisda poscebant. Hocque impetrato, Mamersides præsidiorum præfectus demissus per funem, ductusque ad Imperatorem, ut obsecravit, vita cum impunitate sibi consortibusque suis firmiter pacta, redire permissus est. Gestisque nuntiatis, plebs omnis utriusque sexus ad sententiam suam cunctis acceptis, pace fœderata cum religionum consecrationibus fidis, patefactis egreditur portis, salutarem genium affulsisse sibi clamitans Cæsarem magnum & lenem. Numerata sunt autem dedititiorum duo millia & quingenti: nam cetera multitudo obsidium ante suspectans, navigiis parvis permeato amne discessit. In hac arce armorum alimentorumque copia reperta est maxima: unde ne-

cessariis sumtis, reliqua cum loco ipso exussere victores.

III. Postera die, quam hæc acta erant, perfertur ad Imperatorem cibos per otium capientem nuntius gravis, Surenam Persicum ducem procursatorum partis nostræ tres turmas inopinum aggressum, paucissimos trucidasse: inter quos strato tribuno, unum rapuisse vexillum. Statimque concitus ira immani, cum armigera manu festinatione ipsa tutissimus pervolavit: & grassatoribus fœda consternatione depulsis; residuos duos tribunos sacramento solvit, ut desides & ignavos: decem vero milites ex his, qui fugerant, exauctoratos capitali addixit supplicio, secutus veteres leges. Incensa denique urbe, ut memoratum est, constructo tribunali insistens, actis gratiis exercitui convocato, cunctos ad paria facienda deinceps hortabatur: & argenteos nummos centenos viritim pollicitus, cum eos parvitate promissi percitos tumultuari sensisset, ad indignationem plenam gravitatis erectus, *En*, inquit, *Persæ circumfluentes rerum omnium copiis: ditare vos poterit opimitas gentis, si unum spirantibus animis fortiter fecerimus. Ex immensis opibus egentissima est tandem, credite, Romana respublica per eos, qui, ut augerent divitias, docuerunt Principes, auro quiete a barbaris redemta, redire. Impetitum ærarium est, urbes exinanitæ, populatæ provinciæ: mihi nec facultates, nec propinquitas generis suppetit, quamvis ortu sim nobilis, præter pectus omni liberum metu: nec pudebit Imperatorem cuncta bona in animi cultu ponentem, profiteri paupertatem honestam. Nam & Fabricii familiari re pauperes rexêre*

bella graviſſima, gloria locupletes. Hæc vobis cuncta poterunt abundare, ſi imperterriti, Deo meque, quantum humana ratio patitur, caute ductante, mitius egeritis: ſin reſiſtitis, ad ſeditionum revoluti dedecora priſtinarum, pergite. Ut imperatorem decet, ego ſolus, confecto tantorum munerum curſu, moriar ſtando, contempturus animam, quam mihi febricula eripiet una. Aut certe diſcedam: nec enim ita vixi, ut non poſſim aliquando eſſe privatus. Præque me fero & lætor, ductores ſpectatiſſimos eſſe nobiſcum, perfectos bellicarum omni genere doctrinarum. Hac modeſta Imperatoris oratione, inter ſecunda & aſpera medii, miles pro tempore delinitus, aſſumta cum meliorum exſpectatione fiducia, regibilem [ſe fore pollicitus & morigerum, cunctorum aſpirante conſenſu] auctoritatem ejus ſublimitatemque cordis extollebat in cœlum: quod cum vere atque ex animo dicitur, ſolet armorum crepitu leni monſtrari. Repetitis poſt hæc tentoriis, pro copia rei præſentis victu ſe recreavit & quiete nocturna. Animabat autem Julianus exercitum, cum non per caritates, ſed per inchoatas negotiorum magnitudines dejeraret aſſidue: *Sic ſub jugum mitteret Perſas: ita quaſſatum recrearet orbem Romanum:* ut Trajanus fertur aliquoties jurando dicta conſueſſe firmare: *Sic in provinciarum ſpeciem reductam videam Daciam: ſic pontibus Iſtrum & Euphraten ſuperem*, & ſimilia plurima. Poſt hæc decurſis millibus paſſuum quatuordecim, ad locum quendam eſt ventum, arva aquis abundantibus fœcundantem: quo itinere nos ituros Perſæ prædocti, ſublatis cataractis undas

evagari fusius permiserunt. Itaque humo late stagnante, altero die militi requie data, Imperator ipse prægressus, constratis ponticulis multis ex utribus, & coriaceis navibus, itidemque confectis palmarum trabibus, exercitum non sine difficultate traduxit. In his regionibus agri sunt plures consiti vineis, varioque pomorum genere: ubi oriri arbores assuetæ palmarum, per spatia ampla adusque Mesenem & mare pertinent magnum, instar ingentium nemorum. Et quaqua incesserit quisquam, termites & spadica cernit assidua, quorum ex fructu mellis & vini conficitur abundantia: & maritari palmæ ipsæ dicuntur, facileque sexus posse discerni. Additur etiam, generare feminas seminibus illitas marium, feruntque, eas amore mutuo delectari: hocque inde clarere, quod contra se vicissim nutantes, ne turgidis quidem flatibus avertuntur. Et si ex more femina maris non illita fuerit semine, abortus vitio fœtus emittit intempestivos. Et si qua femina cujus arboris amore perculsa sit ignoretur, unguento ipsius inficitur truncus, & arbor alia naturaliter odoris dulcedinem concipit: hisque indiciis, velut coeundi quædam proditur fides. Qua cibi copia satur exercitus, plures prætergressus est insulas: & ubi formidabatur inopia, ibi timor saginæ gravis incessit. Sagittariorum denique hostilium impetu latenti tentatus, neque inultus, prope locum venit, ubi pars major Euphratis in rivos dividitur multifidos.

IV. In hoc tractu civitas, ob muros humiles ab incolis Judæis deserta, iratorum manu militum con-

flagravit. Quibus actis pergebat ulterius Imperator, placida ope numinis, ut arbitrabatur, erectior. Cùmque Maogamalcha venisset, urbem magnam & validis circumdatam mœnibus, tentoriis fixis providit sollicite, ne castra repentino equitatus Persici turbarentur accursu: cujus fortitudo in locis patentibus immane quantum gentibus est formidata. Et hoc disposito, stipatus velitibus paucis, ipse quoque pedes civitatis situm diligenti inquisitione exploraturus, in perniciosas præcipitatus insidias, ex ipso vitæ discrimine tandem emersit. Namque per latentem oppidi portam Persæ decem armati degressi, imaque clivorum pervadentes poplitibus subsidendo, repentino impetu nostros aggressi sunt. E quibus duo conspectiorem habitu Principem gladiis petiere districtis: sed occurrit ictibus erectum altius scutum: quo contectus magna elataque fiducia unius lateri ferrum infixit: alterum stipatores multiplicatis ictibus occiderunt. Residuis, e quibus vulnerati sunt aliqui, disjectis in fugam, spoliatisque ambobus, reducens incolumes socios cum exuviis remeavit ad castra, omnium lætitia magna susceptus. Sustulit in hoste prostrato aureum colli monile Torquatus: fudit confidentissimum Gallum alitis propugnatione Valerius, postea cognomento Corvinus: hacque gloria posteritati sunt commendati. non invidemus: accedat hoc quoque monumentis veteribus facinus pulchrum. Constratis postridie pontibus, exercituque trajecto, & metatis alibi salubrius castris vallo duplici circumductis, quoniam, ut diximus, timebantur solitu-

dines planæ, oppidi ſuſcepit obſidium, periculoſum fore exiſtimans, ſi gradiens prorſus, a tergo relinqueret, quos timeret. Hæc dum magno molimine comparantur, Surena hoſtium dux jumenta adortus, quæ in lucis palmaribus veſcebantur, a cohortibus noſtris repulſoriis cum paucorum exitio habitus fruſtra diſceſſit. Et duarum incolæ civitatum, quas amnes amplexi faciunt inſulas, parva ſui fiducia trepidi ad Cteſiphontis mœnia ſe contulerunt: pars per ſilvarum denſa; alii per paludes vicinas alveis arborum cavatarum invecti, ad unicum auxilium & potiſſimum itineris longi, quod ſupererat, dilabuntur, ulteriora petituri terrarum. E quibus reſiſtentes aliquos noſtri milites trucidabant: ipſi quoque lintribus & cymbis per varia diſcurrentes, captivos alios ſubinde perducebant. Id enim erat librata ratione diſpoſitum, ut dum copiæ pedeſtres muros oppugnant, equeſtres turmæ diviſæ per globos abigendis inſiſterent prædis: hocque proviſo, nullo provincialium damno miles viſceribus hoſtium paſcebatur. Jamque Imperator muris duplicibus oppidum, ordine circumdatum trino ſcutorum, ſpe patrandi incepti maximis viribus oppugnabat. Sed ut erat neceſſarius appetitus, ita effectu res difficillima: nam acceſſus undique rupibus anfractu celſiore diſciſſis, flexuoſiſque exceſſibus, ob periculum anceps adeundi copiam denegabat: maxime cum turres celebritate & altitudine formidandæ, montem ſaxeum arcis naturaliter editum æquabant, & proclivis planities flumini imminens propugnaculorum firmitate mu-

niebatur. Accedebat his haud levius malum, quod lecta manus & copiosa, quæ obsidebatur, nullis ad deditionem illecebris flectebatur, sed tanquam superatura vel devota cineribus patriæ, resistebat adversis. Jam ægre retentabatur inferens se protervius miles, & pugnam vel æquo campo justoque prœlio poscens: cumque receptui caneretur, assidue animosis hostem urgendi conatibus urebatur. Vicit tamen nostrorum consilium contentionem virium maximam: divisisque operibus, officia quisque distributa capessit ocissime. Hinc enim ardui suggestus erigebantur: inde fossarum altitudines alii complanabant: terrarum latibula concava oblongis tramitibus alibi struebantur: locabant etiam artifices tormenta muralia, in funestos sonitus proruptura. Et cuniculos quidem cum vineis Nevitta & Dagalaiphus curabant: ineundis autem conflictibus, & defendendis ab incendio vel eruptionibus machinis præerat Imperator. Cumque, apparatu omni exscindendæ urbis labore multiplici consummato, pugna flagitaretur: Victor nomine dux reversus est, adusque Ctesiphonta itineribus exploratis, nulla obstacula nuntians offendisse. Quo efferati gaudio milites omnes, elatique firmioribus animis ad certandum, signum opperiebantur armati. Jamque clangore Martio sonantibus tubis strepebant utrinque partes: & primi Romani hostem undique laminis ferreis in modum tenuis plumæ conseptum, fidentemque, quod tela rigentis ferri lapsibus impacta resiliebant, crebris procursationibus & minaci murmure lacessebant: nonnunquam

compage ſcutorum, qua velut teſtudine inſigurabilium fornicum operiebantur aptiſſime, aſſiduis motibus laxius dehiſcente. Contra Perſæ muris obſtinatius adhærentes, quantum facere nitique poterant, eludere & fruſtrari exitiales impetus conabantur. Verum ubi vimineas crates præ ſe ferentes oppugnatores jam mœnia perurgerent, cum ſagittariis funditores, alii quin etiam ſaxa volventes ingentia, cum facibus & malleolis eos longius propulſabant: tum aptatæ ligneis ſagittis balliſtæ flexu ſtridoreque torquebantur, creberrima ſpicula funditantes, & ſcorpiones, quocunque manus peritæ duxiſſent, rotundos lapides evibrabant. Iterum deinde ac ſæpe geminatis congreſſibus, æſtus in meridiem creſcens, effervefcente vaporatius ſole, apparatu operum & ſtudio prœliandi intentos cunctos, revocaverat fatigatos & ſudore perfuſos. Eodem mentis propoſito ſecuto quoque die per varia certaminum genera controverſæ partes dimicantes inſtanter, æquis manibus & pari fortuna diſcedunt. Verum in omne diſcrimen armatis proximus Princeps civitatis urgebat excidium, ne circa muros diu excubans, omitteret majora, quæ tentabat. Sed in diſtrictis neceſſitatibus nihil tam leve eſt, quod non interdum etiam contra ſperata, rerum afferat momenta magnarum. Cum enim, ut ſæpe, diſceſſuræ partes levius concertarent, abuſive incuſſo ariete, qui paulo ante erat admotus, ſternitur reſiduis omnibus altior turris, latere coctili firmiſſime ſtructa: cujus ruina muri contiguum latus ſecum immani fragore protraxit. Ibi tum va-

rietate casuum obsidentium labor, obsessorumque industria, vicissim facinoribus speciosis inclaruit. Nihil enim asperum ira & dolore succenso militi videbatur: nihil munitoribus erat pro salute currentibus metuendum aut dirum. Nam cum anceps pugna diutius fervens, sanguine utrinque multis cædibus fuso, diei finisset occasu, tandem fatigationi consulitur. Dumque hæc luce agerentur ac palam, nuntiatur Imperatori pervigili cura distento, legionarios milites, quibus cuniculorum erant fodinæ mandatæ, cavatis tramitibus subterraneis sublicibusque suspensis, ima penetrasse fundamentorum, jam, si ipse disposuerit, evasuros. Cum itaque noctis plerumque processisset, æneatorum accentu signo dato progrediendi ad pugnam, ad arma concursum est: & consulto murorum invaduntur utrinque frontes, ut, dum propulsaturi pericula defensores ultro citroque discurrunt, nec proxima fodientis audiretur ferri tinnitus, nec quoquam intrinsecus obsistente, cunicularioriorum subito manus emergat. Quibus ita, ut convenerat, ordinatis & occupatis prohibitoribus, patefactisque latebris, evolat Exsuperius de victorum numero miles, post quem Magnus tribunus, & Jovianus notarius: quos audax multitudo secuta, his prius confossis, quos in æde, per quam in lucem prodierant, invenerunt, suspensis gradibus procedentes obtruncarunt vigiles omnes, ex usu moris gentici justitiam felicitatemque regis sui canoris vocibus extollentes. Existimabatur Mars ipse, si misceri hominibus numina majestatis jura permittunt, af-

fuiſſe caſtra Lucanorum invadenti Luſcino. Hocque ideo creditum eſt, quod in congreſſu flagranti ſcalas vehens viſus formidandæ vaſtitatis armatus, poſtridie cum recenſeretur exercitus, præcipuo ſtudio quæſitus, reperiri non potuit: cum ſe ultro offerret, ſi miles fuiſſet, memorabilis conſcius facti. Sed ut tunc, qui eſſet pulchri facinoris auctor, penitus eſt ignoratum, ita nunc enituerunt ii, qui fecere fortiſſime, obſidionalibus coronis donati, & pro concione laudati veterum more. Tandem nudata reſeratis aditibus multis, lapſura invaditur civitas: & ſine ſexus diſcrimine vel ætatis, quidquid impetus reperit, poteſtas iratorum abſumſit: alii exitii imminentis timore, cum hinc ignis, inde mucrones urgerent, ultimum flentes, e muris acti ſua ſponte præcipites, membriſque omnibus infirmati, vitam morte funeſtiorem pauliſper, dum cæderentur, egerunt. Extractus eſt autem vivus cum ſatellitibus LXXX Nabdates præſidiorum magiſter, quem oblatum ſibi cum aliis ſervari juſſit intactum ſerenus Imperator & clemens. Diviſa itaque perpenſis meritis & laboribus præda, ipſe, ut erat parvo contentus, mutum puerum oblatum ſibi ſuſcepit geſticularium, multa, quæ callebat, nutibus venuſtiſſimis explicantem, & tribus aureis nummis partæ victoriæ præmium jucundum, ut exiſtimabat, & gratum. Ex virginibus autem, quæ ſpecioſæ ſunt captæ, ut in Perſide, ubi feminarum pulchritudo excellit, nec contrectare aliquam voluit, nec videre: Alexandrum imitatus & Africanum, qui hæc declinabant, ne frangerentur cupiditate, qui ſe in-

victos a laboribus ubique præstiterunt. Inter hæc certamina nostræ partis architectus, cujus nomen non suppetit, post machinam scorpionis forte assistens, reverberato lapide, quem artifex titubanter aptaverat fundæ, obliso pectore supinatus profudit animam, disjecta compage membrorum, adeo ut ne signa quidem totius corporis noscerentur. Exin profecto Imperatori index nuntiaverat certus, circa muros subversi oppidi fallaces foveas & obscuras, quales in tractibus illis sunt plurimæ, subsedisse manum insidiatricem latenter, ut improviso inde exorta agminis nostri terga feriret extrema. Confestimque ad extrahendam eam missi sunt compertæ fortitudinis pedites. Qui cum neque pervadere foraminum aditus, nec amandatos intus prolicere possent ad decernendum, collectam stipulam & sarmenta specuum faucibus aggesserunt. Unde fumus angustius penetrans, ideoque spissior, quosdam vitalibus obstructis necavit: alios ignium afflatus immissus prodire in perniciem coegit abruptam: & ita omnibus ferro incendiove consumtis, ad signa repedavit ocius miles. Hoc modo civitas ampla & populosa virtute roboris excisa Romani, in pulverem concidit & ruinas. Post quæ tam gloriosa transitis pontibus, multorum amnium concursu continuatis, ad munimenta gemina venimus ædificiis cautis exstructa: ubi Victorem comitem exercitus prævium a transitu fluminis regis filius, progressus a Ctesiphonte cum optimatibus & multitudine armata, prohibere conatus, catervis sequentium militum visis abscessit.

V. Pergentes itaque protinus ad lucos venimus, agrosque pube variorum seminum lætos: ubi reperta regia Romano more ædificata, quoniam id placuerat, mansit intacta. Erat etiam in hac eadem regione extentum spatium & rotundum, loricæ ambitu circumclausum, destinatas regiis voluptatibus continens feras, cervicibus jubatis leones, armisque hispidos apros, & ursos, ut sunt Persici, ultra omnem rabiem sævientes, & alia lecta immania corpora bestiarum: quas omnes, diffractis portarum obicibus, equites nostri venatoriis lanceis & missilium multitudine confoderunt. Quæ loca pingui situ & cultu: quibus Coche, quam Seleuciam nominant, haud longius disparatur: ubi vallatis opere tumultuario castris, & exercitu omni per aquarum & pabuli opportuna biduo recreato, antegressus cum procursatoribus princeps, & civitatem desertam collustrans, a Vero Principe quondam excisam, in qua perpetuus fons stagnum ingens ejectat, in Tigridem defluens: corpora vidit suffixa patibulis multa necessitudinum ejus, quem prodidisse civitatem Pirisaboram retulimus supra. Hic & Nabdates vivus exustus est, quem extractum cum LXXX latebris expugnatæ docui civitatis: eo, quod inter exordia obsidii cœpti clam pollicitus prodere, dimicavit acerrime, adeptusque veniam insperatam, ad id proruperat insolentiæ, ut Hormisdam laceraret omnibus probris. Itaque aliquantum progressi, tristi percellimur facto: dum enim tres procursatorum cohortes expeditæ cum cuneo Persico decertarent, quem patefactis subito portis

profuderat civitas; proruptores alii ex contraria fluminis ripa jumenta nos ſequentia cum pabulatoribus paucis licenter palantibus intercipiunt & obtruncant. Unde profectus Imperator iratus & frendens, jamque regionibus Cteſiphontis propinquans, celſum caſtellum offendit & munitiſſimum: ad quod explorandum auſus accedere, obſcurior, ut ipſe rebatur, cum paucis obequitans muros, pauloque avidius intra jactum telorum repertus, latere non potuit: ſtatimque diverſorum miſſilium nube exagitatus oppetiſſet tormento murali, ni vulnerato armigero, qui lateri ejus hærebat, ipſe ſcutorum denſitate contectus, evitato magno diſcrimine diſceſſiſſet. Qua cauſa concitus immane, munimentum diſpoſuit obſidere, prohibitoribus acriter ad reſiſtendum intentis, quod loco fidebant propemodum inacceſſo, quodque rex cum ambitioſis copiis paſſibus citis incedens propediem affore credebatur. Jamque vineis & reſiduis omnibus, quæ poſcebat obſidium, paratis, vigilia ſecunda præcipiti, cum nox caſu tunc lunari ſplendore nitens, his, qui propugnaculis inſiſtebant, aperte cuncta monſtraret: repente in unum pondus coacta multitudo, patefactis ſubito portis, erupit: cohortemque necopinantem adorta, noſtrorum cecidit complures: inter quos etiam tribunus peremtus eſt, periculum propulſare conatus. Quæ cum ita aguntur, pari modo ut antea, Perſæ ex adverſa fluminis ripa partem adorti noſtrorum, interfectis quibuſdam, vivos cepere nonnullos. Et timore, ſimul quia veniſſe in majorem numerum copiæ putabantur hoſtiles, ege-

re noſtri tunc ſegnius : ſed ubi animis in audaciam reſtitutis, armiſque raptis inter tumultum, exercitus cantu concitus buccinarum, cum minaci murmure feſtinaret, eruptores perterriti reverterunt intacti. Et Imperator, ira gravi permotus, reliquos ex ea cohorte, qui abjecte ſuſtinuerant impetum graſſatorum, ad pedeſtrem compegit militiam, quæ oneroſior eſt, dignitatibus imminutis. Flagrans poſt hæc ad eruendum caſtellum, ubi periclitatus eſt, operam convertit & curam, nunquam ab anteſignanis ipſe digrediens, ut inter primos dimicans militi ad fortiter faciendum eſſet exemplo ſpectator probatorque geſtorum. Quo inter diſcriminum vertices diu multumque verſato, varietate munitionum atque telorum, & conſpiratione oppugnatorum, idem caſtellum incenditur captum. Poſt quæ, conſideratis aſperitatibus ante geſtarum rerum & impendentium, requievit exercitus labore nimio quaſſatus, multis victui congruis affatim diſtributis. Vallum tamen ſudibus denſis & foſſarum altitudine cautius deinde ſtruebatur, cum a vicina jam Cteſiphonte repentini excurſus, & alia formidarentur occulta.

VI. Ventum eſt hinc ad foſſile flumen Naarmalcha nomine, quod amnis regum interpretatur, tunc aridum. Id antehac Trajanus, poſteaque Severus, egeſto ſolo fodiri in modum canalis ampliſſimi ſtudio curaverat ſummo, ut aquis illuc ab Euphrate transfuſis, naves ad Tigridem commigrarent. Tutiſſimumque ad omnia viſum eſt, eadem loca purgari, quæ quondam ſimilia Perſæ timentes mole

ſaxorum obruere multorum. Hacque valle purgata, avulſis cataractis undarum magnitudine claſſis ſecura ſtadiis XXX decurſis, in alveum ejecta eſt Tigridis: & contextis illico pontibus tranſgreſſus exercitus, iter Cochen verſus promovit. Utque laſſitudini ſuccederet quies opportuna, in agro conſedimus opulento, arbuſtis & vitibus & cupreſſorum viriditate lætiſſimo, cujus in medio diverſorium opacum eſt & amœnum, gentiles picturas per omnes ædium partes oſtendens, regis beſtias venatione multiplici trucidantis: nec enim apud eos pingitur vel fingitur aliud, præter varias cædes & bella. Proinde cunctis ex ſententia terminatis, Auguſtus altius jam contra difficultates omnes incedens, tantumque a fortuna ſperans nondum afflicta, ut propius temeritatem multa crebro auderet: validiores naves, ex his, quæ alimenta portabant & machinas, deoneratas octogenis implevit armatis: retentoque ſecum claſſis robore firmiore, quam in tres diviſerat partes, unam cum Victore comite quiete prima noctis emitti diſpoſuit, ut flumine raptim tranſmiſſo ripæ occuparentur hoſtiles. Quod cum acri metu territi duces concordi precatu fieri prohibere tentarent, neque deſtinationem flecterent Principis, ſublato vexillo, ut juſſum eſt, evolant e conſpectu quinque ſubito naves: & cum ripas jam adventarent, facibus & omni materia, qua alitur ignis, petitæ aſſiduis jactibus, cum militibus jam conflagraſſent, ni veloci vigore pectoris excitus Imperator, ſignum ſibi datum, noſtros, quod margines jam tenerent, ut mandatum eſt, erexiſſe pro-

clamans, classem omnem properare citis remigiis adegisset. Quo facto & naves incolumes sunt receptæ: & residuus miles, quamquam saxis & varietate telorum ex edito vexaretur, post concertationem acerrimam præaltas ripas & arduas supergressus, stabat immobilis. Et miratur historia, Rhodanum, arma & loricam retinente Sertorio, transnatatum: cum eo momento turbati quidam milites, veritique, ne remanerent post signum erectum, scutis, quæ patula sunt & incurva, proni firmius adhærentes, eaque licet imperite regendo, per voraginosum amnem velocitatem comitati sint navium. Contra hæc Persæ objecerunt instructas cataphractorum equitum turmas sic confertas, ut laminis coaptati corporum flexus splendore præstringerent occursantes obtutus, operimentis scorteis equorum multitudine omni defensa: quorum in subsidiis manipuli locati sunt peditum, contecti scutis oblongis & curvis, quæ texta vimine & coriis crudis gestantes, densius se commovebant. Post hos elephanti gradientium collium specie, motuque immanium corporum propinquantibus exitium intentabant, documentis præteritis formidati. Hinc Imperator catervis peditum infirmis medium inter acies spatium, secundum Homericam dispositionem, præstituit, ne locati priores, cedentesque deformiter, cunctos averterent secum, aut postsignani pone omnes rejecti centurias, nullo retinente licentius verterent terga: ipse cum levis armaturæ auxiliis per prima postremaque discurrens. Ergo ubi vicissim contiguæ se cernerent partes, cristatis galeis corusci Ro-

mani, vibranteſque clypeos, velut pedis anapæſti præcinentibus modulis lenius procedebant: & præpilatis miſſilibus per procurſatores principiis pugnæ tentatis, excita undique humus rapido turbine portabatur. Et cum undique ſolito more conclamaretur, virorumque alacritatem ſonantia claſſica jam juvarent, haſtis & mucronibus ſtrictis hinc inde cominus pugnabatur: ſagittarum periculis miles erat immunis, quantum interiora feſtinatius occupabat. Inter quæ Julianus pulſos fulcire ſubſidiis, incitareque tardantes, quaſi contubernalis ſtrenuus properabat & rector. Laxata itaque acies prima Perſarum, leni ante, dein concito gradu calefactis armis retrorſus gradiens, propinquam urbem petebat: quam ſequebatur miles itidem feſſus, in campis torridis aduſque diei finem a lucis ortu decernens: ejuſque occipitiis pertinacius hærens, omnem cum Pigrane, & Surena, & Narſeo potiſſimis ducibus aduſque Cteſiphontis muros egit præcipitem, adverſorum feriens ſuras & terga. Perrupiſſetque civitatis aditus, lapſorum agminibus mixtus, ni dux Victor nomine manibus erectis prohibuiſſet & vocibus, ipſe humerum & ſagitta præſtrictus: & timens, ne intra mœnium ambitus rapidus miles inconſulte repertus, nulloſque inveniens exitus, multitudinis pondere circumveniretur. Sonent Hectoreas poetæ veteres pugnas: fortitudinem Theſſali ducis extollant: longæ loquantur ætates Sophanem, & Aminiam, & Callimachum, & Cynægirum, Medicorum in Græcia fulmina illa bellorum: non minus illo die quorundam ex noſtris incla-

ruisse virtutem, omnium confessione monstratur. Post timorem depositum, calcatasque ruinas hostilium corporum, justo sanguine miles etiam tum cruentus, ad Imperatoris tentoria congregatus, laudes ei perhibebat & gratias, quod ignoratus ubique dux esset an miles magis, tum ita rem prospere gesserat, ut, cæsis Persarum plus minusve duobus millibus & quingentis, LXX caderent soli nostrorum. Qui appellans plerosque nominatim, quos stabili mente aliquid clarum fecisse ipse arbiter perspexit, navalibus donavit coronis, & civicis, & castrensibus. Abunde ratus post hæc prosperitates similes adventare, complures hostias Marti parabat Ultori: & ex tauris pulcherrimis decem ad hoc perductis, nondum aris admoti voluntate sua novem procubuere tristissimi: decimus vero, qui diffractis vinculis lapsus, ægre reductus est, mactatus ominosa signa monstravit. Quibus visis, exclamavit indignatus acriter Julianus, Jovemque testatus est, nulla Marti jam sacra facturum: nec resecravit, celeri morte præreptus.

VII. Digesto itaque consilio cum primatibus super Ctesiphontis obsidio, itum est in voluntatem quorundam, facinus audax & importunum esse noscentium id aggredi: quod & civitas situ ipso inexpugnabilis defendebatur, & cum metuenda multitudine protinus rex affore credebatur. Vicit sententia melior: cujus utilitate Princeps sollertissimus approbata, Arinthæum cum manu peditum expedita ad populandas regiones circumsitas misit, armentis lætas & frugibus, hostes pari persecuturum

industria, quos dispalatos nuper densi tramites & latebræ texere notissimæ: hinc opulenta. Sed ille avidæ semper ad ulteriora cupiditatis, parvi habitis vetantium dictis, & increpitis optimatibus, quod ob inertiam [otiique desiderium amitti suaderent prope jam] parta regna Persidis: flumine læva relicto, infaustis ductoribus præviis, mediterraneas vias arripere citato proposuit gradu. Et tanquam funesta face Bellonæ subjectis ignibus exuri cunctas jusserat naves, præter minores duodecim, quas profuturas pangendis pontibus disposuit vehi carpentis: idque putabat utiliter ordinasse, ne relicta classis usui hostibus foret, aut certe, ut ab expeditionis primordio factum est, armatorum fere viginti millia in trahendis occuparentur iisdem navibus & regendis. Dein cum metuens sibi quisque mussaret, monstraretque perspicua veritas, quod repulsus forsitan ariditate vel altitudine montium, ad aquas redire non poterit miles, tortique perfugæ aperte faterentur se fefellisse, concursu maximo exstingui jussæ sunt flammæ. Et quoniam ignis auctus immaniter plerasque consumsit, XII tantummodo naves potuerunt intactæ servari, quæ, ut possint custodiri, discretæ sunt. Hoc casu classe, cum non oporteret, abolita, Julianus consociato fretus exercitu, cum armatorum nulli per diversa distringerentur, numero potior ad interiora tendebat, alimenta affatim opulentis suggerentibus locis. Quo cognito, hostes, ut inedia nos cruciarent, herbas

cum adultis segetibus incenderunt: & conflagratione procedere vetiti, stativis castris, dum flammæ senescerent, tenebamur. Insultantesque nobis longius Persæ, nunc de industria se diffundebant, aliquoties confertius resistentes: ut procul conspicantibus viderentur advenisse jam regis auxilia, ideoque eos æstimaremus erupisse ad audaces excursus & insolita tentamenta. Mœrebat tamen ob hæc Imperator & miles, quod nec contabulandi pontis erat facultas, amissis navibus temere, nec occurri poterat hostis adventitii motibus, quem adesse coruscus nitor indicabat armorum, arte pro singulis membris inflexus. Hisque accedebat aliud haud exiguum malum: quod nec adminicula, quæ præstolabamur cum Arsace & nostris ducibus, apparebant, ob causas impedita prædictas.

VIII. Has ob res ut solaretur anxios milites Princeps, captivos graciles suapte natura, ut pæne sunt Persæ, & macie jam confectos, jussit in medium duci: nostrosque respiciens, *En*, inquit, *quos Martia ista pectora viros existimant, deformes illuvie capellas & tætras, utque crebri docuerunt eventus, antequam manus conferant, abjectis armis vertentes semet in fugam.* Quibus dictis, remotisque captivis, super rerum summa consultabatur. Et multis ultro citroque dictitatis, cum reverti debere per loca, qua venimus, plebs vociferaretur imprudens: resistebat intentius Princeps, multis cum eo nequaquam fieri posse monstrantibus, per effusam planitiem pabulo

absumto & frugibus, vicorumque reliquiis exusto-rum inopia squalentibus ultima; quodque liquentibus jam brumæ pruinis omne immaduerat solum, & ruptis riparum terminis aucti inhorruere torrentes. Eo etiam ad difficultatem accedente negotii, quod per eas terras vapore sideris calescentes, muscarum & culicum multitudine referta sunt omnia, earumque volatu dies & astrorum noctu micantium facies obumbratur. Et cum nihil humani proficerent sensus, diu fluctuantes & dubii, exstructis aris cæsisque hostiis consulta numinum scitabamur: utrum nos per Assyriam reverti censerent, an præter radices montium lenius gradientes, Chiliocomum prope Corduenam sitam ex improviso vastare: quorum neutrum extis inspectis consore dicebatur. Sedit tamen sententia, ut, omni spe meliorum succisa, Corduenam arriperemus: & XVI Kalend. Julias promotis jam signis, progresso imperatore cum lucis exordio, fumus vel vis quædam turbinata pulveris apparebat: ut opinari daretur, asinorum esse greges agrestium, quorum multitudo in tractibus est illis innumera, ideo simul incedens, ut constipatione densa feroces leonum frustrentur assultus. Quidam arbitrabantur, Sacenæ duces adventare jam nostros, rumoribus percitos, quod Imperator Ctesiphonta magnis viribus oppugnaret: nonnulli Persas nobis viantibus incubuisse firmabant. Ideo inter hæc ita ambigua ne quid adversum accideret, revocantibus agmina classicis, in valle

graminea prope rivum, multiplicato ſcutorum ordine, in orbiculatam figuram metatis tutius quievimus caſtris. Nec enim aduſque veſperam aere concreto diſcerni potuit, quidnam eſſet, quod diu ſqualidius videbatur.

AMMIANI MARCELLINI
RERUM GESTARUM
LIBER XXV.

Persæ Romanos iter facientes adorti, fortiter repriminuntur. *C. I.* Inopia frumenti & pabuli premitur exercitus : Julianus terretur ostentis. *II.* Imperator, dum ad repellendos Persas, qui undique instabant, omissa lorica temere se prœliis inserit, hasta vulneratur, ac in tabernaculum refertur. *III.* Romanis hinc victoribus, inde fusis, Julianus in tentorio jacens, circumstantes alloquitur, ac post epotam frigidam moritur. *IV.* Virtutes ejus ac vitia, forma corporis & statura. *V.* Jovianus, primicerius domesticorum protectorum, tumultuarie eligitur Imperator. *VI.* Romanos ex Perside redire properantes, procedentesque, crebris prœliis lacessunt Persæ & Saraceni, ac magno cum detrimento repelluntur. *VII.* Fame & inopia suorum adductus Jovianus A. pacem cum Sapore necessariam, sed turpissimam facit, traditis quinque regionibus cum Nisibi & Singara. *VIII.* Romani, fluvio Tigri transito, post diuturnam & maximam cibariorum inopiam fortiter toleratam, tandem in Mesopotamiam perveniunt. Jovianus A. res Illyrici atque Galliarum utcunque ordinat. *IX.* Bineses nobilis Persa Nisibin urbem inexpugnabilem, nomine Saporis a Joviano recipit: oppidani inviti patria excedere, & Amidam migrare compulsi. V regiones cum urbe Singara & XVI castellis ex pacto Persis optimatibus assignantur. *X.* Jovianus metu rerum novarum per Syriam, Cili-

ciam, Cappadociam & Galatiam celeriter itinere facto, Ancyræ cum Varroniano filio infante consulatum init, ac mox Dadastanæ repentina morte fungitur. *XI.*

I. ET hanc quidem noctem nullo siderum fulgore splendentem, ut solet in arduis rebus & dubiis, exegimus, nec sedere quoquam auso, nec flectere in quietem lumina præ timore. Ubi vero primum dies inclaruit, radiantes loricæ limbis circumdatæ ferreis, & corusci thoraces longe prospecti, adesse regis copias indicabant. Hocque viso accensum, properantem congredi militem dirimente fluvio brevi prohibuit Imperator: & non procul a vallo ipso inter excursatores nostros & Persicos prœlio acri conserto, Machamæus cecidit, ductor unius agminis nostri. Cui propugnaturus Maurus frater, dux postea Phœnices, cum germani trucidasset interfectorem, obvium quemque perterrens, infirmatus & ipse humerum telo, pallescentem morte propinqua Machamæum extrahere pugna viribus valuit magnis. Et cum fatiscerent vix toleranda æstuum magnitudine crebrisque congressibus partes, ad ultimum hostiles turmæ gravi sunt repulsa discussæ. Hinc recedentibus nobis longius, Saraceni, nostrorum metu peditum repedare compulsi, paulo postea innexi Persarum multitudine tutius irruebant, Romana impedimenta rapturi: verum viso Imperatore ad alas subsidiarias reverterunt. Qua ex regione profecti ad Hucumbra nomine villam pervenimus: ubi per biduum omnibus ad esum con-

gruis, & ſatietate quæſita frumenti, ultra ſpem recreati diſceſſimus: & confeſtim, abſque his, quæ tempus vehi permiſit, reliqua flammis exuſta ſunt. Poſtridie exercitu ſedatius procedente, extremos, qui eo die forte cogendorum agminum officia ſuſtinebant, nec opinantes Perſæ adorti, negotio levi interfeciſſent, ni proximus equitatus noſter, hoc ocius intellecto, per patulas valles late diffuſus, tantam molem diſcriminis, vulneratis, qui ſupervenerant, repuliſſet. In hac cecidit pugna Adaces nobilis ſatrapa, legatus quondam ad Conſtantium Principem miſſus, ac benigne ſuſceptus: cujus exuviis interfector Juliano oblatis, remuneratus eſt, ut decebat. Eodem die Tertiacorum equeſtris numerus a legionibus incuſatus eſt, quod, cum ipſæ hoſtium adverſas irrumperent acies, illi paulatim dilapſi, alacritatem pæne totius minuiſſent exercitus. Unde ad indignationem juſtam Imperator erectus, ademtis ſignis, haſtiſque diffractis, omnes eos, qui fugiſſe arguebantur, inter impedimenta & ſarcinas & captivos agere iter impoſuit, ductore eorum, qui ſolus fortiter decertarat, aliæ turmæ appoſito, cujus tribunus turpiter prœlium deſeruiſſe convincebatur. Abjecti ſunt autem ſacramento etiam alii quatuor ob flagitium ſimile vexillationum tribuni: hoc enim correctionis moderamine leniori, impendentium conſideratione difficultatum contentus eſt Imperator. Progreſſi itaque LXX ſtadia attenuata rerum omnium copia, herbis frumentiſque crematis, ex flammis ipſis raptas fruges & pabula, ut quiſque vehere potuit, conſervavit. Hoc etiam loco relicto,

cum ad tractum Maranga appellatum omnis venisset exercitus, prope lucis confinia immensa Persarum apparuit multitudo, cum Merene equestris magistro militiæ, filiisque regis duobus, & optimatibus plurimis. Erant autem omnes catervæ ferratæ, ita per singula membra densis laminis tectæ, ut juncturæ rigentes compagibus artuum convenirent: humanorumque vultuum simulacra ita capitibus diligenter apta, ut imbracteatis corporibus solidis, ibi tantum incidentia tela possint hærere, qua per cavernas minutas & orbibus oculorum affixas parcius visitur, vel per supremitates narium angusti spiritus emittuntur. Quorum pars contis dimicatura stabat immobilis, ut retinaculis æreis fixam existimares: juxtaque sagittarii (cujus artis fiducia ab incunabulis ipsis gens prævaluit maxima) tendebant divaricatis brachiis flexiles arcus, ut nervi mammas præstringerent dexteras, spicula sinistris manibus cohærerent: summaque peritia digitorum pulsibus argutum sonantes arundines evolabant, vulnera perniciosa portantes. Post hos elephantorum fulgentium formidandam speciem, & truculentos hiatus vix mentes pavidæ perferebant: ad quorum stridorem odoremque & insuetum aspectum magis equi terrebantur. Quibus insidentes magistri, manubriatos cultros dexteris manibus illigatos gestabant, acceptæ apud Nisibin memores cladis: & si ferociens animal vires exsuperasset regentis, ne reversum per suos, ut tunc acciderat, collisam sterneret plebem, vertebram, quæ caput a cervice distermi-nat, ictu maximo terebrabant. Exploratum est enim

aliquando ab Hasdrubale, Hannibalis fratre, ita citius vitam hujusmodi adimi belluarum. Quibus non sine magno horrore perspectis, stipatus armatarum cohortium globis cum primatibus fidentissimus Imperator, ut flagitabat major vis & atrocior, lunari acie sinuatisque lateribus occursuros hosti manipulos instruebat. Et ne sagittariorum procursus nostrorum cuneos disjectaret, illatis concitatius signis, spiculorum impetum fregit: datoque ad decernendum solemniter signo, densati Romani pedites confertas hostium frontes nisu protruserunt acerrimo. Et fervente certaminum mole, clypeorum sonitus, & virorum armorumque lugubre sibilantium fragor, nihil perpetiens jam remissum, campos cruore & corporum strage contexit, effusius cadentibus Persis: quibus sæpe languidis in conflictu, arctius pes pede collatus graviter obsistebat, pugnare fortiter eminus consuetis, &, si inclinatas suorum copias senserint, cedendo in modum imbrium pone versus directis sagittis hostes a persequendi fiducia deterrere. Pulsis igitur pondere magnarum virium Parthis, miles solis cursu flammeo diu laxatus, signo in receptum dato, in tentoria repedat, ad audendum deinceps majora sublatus. In hoc prœlio Persarum major, ut dictum est, apparuit strages; nostrorum admodum levis. Eminuit tamen inter varios certaminum casus Vetranionis mors viri pugnacis, qui legionem Ziannorum regebat.

II. Post quæ triduo induciis destinato, dum suo quisque vulneri medetur vel proximi, commeatibus nos destitutos inedia cruciabat jam non ferenda: &

quoniam, frugibus exuſtis & pabulis, homines in diſcrimen ultimum venerant & jumenta, ex eo cibo, quem animalia tribunorum vehebant & Comitum, imæ quoque militum plebi penitus indigenti pars diſtributa eſt magna. Et Imperator, cui non cupediæ ciborum ex regio more, ſed ſub columellis tabernaculi parvis cœnaturo, pultis portio parabatur exigua, etiam munifici faſtidienda gregario, quidquid ad miniſteria poſtulabatur, per contubernia paupertina ſui ſecurus egeſſit. Ipſe autem ad ſollicitam ſuſpenſamque quietem pauliſper protractus, cum ſomno, ut ſolebat, depulſo, ad æmulationem Cæſaris Julii quædam ſub pellibus ſcribens, obſcuro noctis altitudine ſenſus cujuſdam philoſophi teneretur, vidit ſqualidius, ut confeſſus eſt proximis, ſpeciem illam Genii publici, quam, cum ad auguſtum ſurgeret culmen, conſpexit in Galliis, velata cum capite Cornucopia per aulæa triſtius diſcedentem. Et quamquam ad momentum hæſit ſtupore defixus, omni tamen ſuperior metu, ventura decretis cœleſtibus commendabat: relictoque humi ſtrato cubili, adulta jam excitus nocte, & numinibus per ſacra depulſoria ſupplicans, flagrantiſſimam facem cadenti ſimilem viſam, aeris parte ſulcata evanuiſſe exiſtimavit: horroreque perfuſus eſt, ne ita aperte minax Martis apparuerit ſidus. Erat enim nitor igneus iſte, quem διαΐσσοντας nos appellamus, nec cadens unquam, nec terram contingens. Corpora enim qui credit cœlitus poſſe labi, profanus merito judicatur & demens. Fit autem hic habitus modis compluribus, e quibus ſufficiet pauca

monſtrare. Scintillas quidam putant ab ætherio cadentes vigore, parumque porrectius tendere ſufficientes exſtingui: vel certe radiorum flammas injectas nubibus denſis acri ſcintillare contactu: aut cum lumen aliquod cohæſerit nubi. Id enim in ſtellæ ſpeciem figuratum, decurrit quidem, dum viribus ignium ſuſtentatur: amplitudine vero ſpatiorum exinanitum, in aerium ſolvitur corpus, ad ſubſtantiam migrans, cujus attritu incaluit nimio. Confeſtim itaque ante lucis primitias Etruſci haruſpices accerſiti, conſultique, quid aſtri ſpecies portenderet nova, vitandum eſſe cautiſſime reſponderunt, ne quid tunc tentaretur; ex Tarquitianis libris, in titulo *De rebus divinis*, id relatum eſſe monſtrantes: quod face in cœlo viſa committi prœlium, vel ſimile quidquam non oportebit. Quo etiam id inter alia multa ſpernente, orabant haruſpices, ſaltem aliquot horis profectionem differri: & ne hoc quidem ſunt adepti, Imperatore omni vaticinandi ſcientiæ reluctante: ſed exorto jam die, promota ſunt caſtra.

III. Hinc nos egreſſos, Perſæ, cum ſæpe afflicti peditum ſtabiles pugnas horrerent, ſtructis inſidiis occulte comitabantur, altrinſecus viantes catervas a celſis collibus explorando: ut id ſuſpicans miles adusque perpetuum diem nec vallum erigeret, nec ſudibus ſe communiret. Dumque teguntur firmiter latera, & exercitus pro locorum ſitu quadratis quidem, ſed laxis incedit agminibus, invaſa ſubito terga pone verſus arma cogentium Principi indicatur, etiam tum inermi ad ſpeculanda anteriora progreſ-

ſo. Qua concitus clade, oblitus loricæ, ſcuto inter tumultum arrepto, properans ultimis ferre ſuppetias, revocatur alio metu, qui etiam anteſignanos, unde diſceſſerat, paria perpeti nuntiabat. Quæ dum ſine reſpectu periculi ſui redintegrare feſtinat, ex alia parte cataphractorum Parthicus globus centurias adoritur medias: ac ſiniſtro cornu inclinato acriter ſuperfuſus, fœtorem ſtridoremque elephantorum impatienter tolerantibus noſtris, contis & multiplicatis miſſilibus decernebat. Verum Principe volitante inter prima diſcrimina prœliorum, exſilivit noſtra ſuccinctior armatura, averſorumque Perſarum & belluarum ſuffragines concidebat & dorſa. Quos cum Julianus cavendi immemor, diffluxiſſe trepidos, elatis vociferando manibus aperte demonſtrans, iraſque ſequentium excitans, ardenter effunderet ſemet in pugnam, clamabant hinc inde candidati, quos disjecerat terror, ut fugientium molem, tanquam ruinam male compoſiti culminis declinaret: & incertum ſubita equeſtris haſta cute brachii ejus præſtricta, coſtis perfoſſis hæſit in ima jecoris fibra. Quam dum avellere dextera manu conatur, acuto utrinque ferro digitorum nervos ſenſit exciſos: & provolutus jumento, præſentiumque veloci concurſu relatus in caſtra, medicinæ miniſteriis fovebatur. Moxque ubi lenito pauliſper dolore timere deſiit, magno ſpiritu contra exitium certans, arma poſcebat & equum: ut, reviſo prœlio, ſuorum fiduciam repararet, ac videretur ſui ſecurus alienæ ſalutis ſollicitudine vehementer adſtringi: eo vigore, licet in negotio diſpa-

ri, quo Epaminondas ille dux inclitus, letaliter apud Mantineam saucius, & revectus ex acie, conquirebat sollicite scutum: quod cum vidisset propius, lætior vi vulneris interiit: & qui animam intrepidus amittebat, jacturam clypei formidavit. Sed cum vires parum sufficerent voluntati, sanguinisque profluvio vexaretur, mansit immobilis: ideo spe deinceps vivendi absumta, quod percontando Phrygiam appellari locum, ubi ceciderat, comperit. Hic enim obiturum se præscripta audierat sorte. Reducto ad tentoria Principe, incredibile dictu est, quanto ardore miles ad vindictam ira & dolore ferventior involabat, hastas ad scuta concrepans, etiam mori, si tulisset fors, obstinatus. Et quamvis offundebatur oculis altitudo pulveris, & æstus calescens officeret alacritati membrorum; tamen velut exauctoratus, amisso ductore, sine parsimonia ruebat in ferrum. Contra animosius Persæ sagittarum volantium crebritate conspectum sui rapiebant oppositis: quos elephanti tardius præcedentes, magnitudine corporum cristarumque horrore pavorem jumentis incutiebant & viris. Concursus itaque armatorum, & cadentium gemitus, equorum flatus, tinnitus ferri, procul audiebatur, quamdiu satietate vulnerum partibus fessis, nox diremit certamina jam tenebrosa. Quinquaginta tum Persarum optimates & satrapæ cum plebe maxima ceciderunt, inter has turbas Merena & Nohodare, potissimis ducibus, interfectis. Obstupescat magniloquentia vetustatis diversis in locis prœlia xx Marcelli: Sicinium Dentatum adjiciat, ornatum

militarium multitudine coronarum: miretur super his Sergium, qui vicies & ter vulneratus est in variis pugnis, ut fertur; cujus posteritatis ultimus Catilina claras gloriarum adoreas sempiternis maculis obumbravit. Deformabat tamen tristitia lætiores eventus. Dum hæc post discessum ducis ubique aguntur, exercitus cornu dextro defatigato, & Anatolio interfecto, qui tunc erat officiorum magister: Sallustius præfectus actus in exitium præceps, & opera sui apparitoris ereptus, Sophorio amisso consiliario, qui ei aderat, casu evasit & fuga: quidamque milites per multa discrimina occupato castelli vicini præsidio, post diem denique tertium jungi exercitui potuerunt. Quæ dum ita aguntur, Julianus in tabernaculo jacens circumstantes allocutus est demissos & tristes: *Advenit, o socii, nunc abeundi tempus e vita impendio tempestivum, quam reposcenti naturæ ut debitor bonæ fidei redditurus exsulto: non, ut quidam opinantur, afflictus & mœrens: philosophorum sententia generali perdoctus, quantum corpore sit beatior animus, & contemplans, quoties conditio melior a deteriore secernitur, lætandum esse potius, quam dolendum. Illud quoque advertens, quod etiam Dii cœlestes quibusdam piissimis mortem tanquam summum præmium persolverunt. Munus autem id mihi delatum optime scio, ne difficultatibus succumberem arduis, neve me projiciam unquam aut prosternam: expertus, quod dolores omnes, ut insultant ignavis, ita persistentibus cedunt. Nec me gestorum pœnitet, aut gravis flagitii recordatio stringit, vel cum in umbram & angulos amandarer, vel post principatum susceptum:*

quem tanquam a cognatione cœlitum defluentem, immaculatum, ut existimo, conservavi, & civilia moderatius regens, & examinatis rationibus bella inferens & repellens: tametsi prosperitas simul utilitasque consultorum non ubique concordent, quoniam cœptorum eventus superæ sibi vindicant potestates. Reputans autem justi esse finem imperii, obedientium commodum & salutem, ad tranquilliora semper, ut nostis, propensior fui, licentiam omnem actibus meis exterminans, rerum corruptricem & morum: gaudensque, adeo sciens, quod, ubicunque me velut imperiosa parens consideratis periculis objecit respublica, steti fundatus, turbines calcare fortuitorum assuefactus. Nec fateri pudebit, interiturum me ferro dudum didici, fide fatidica præcinente. Ideoque sempiternum veneror numen, quod non clandestinis insidiis, nec longa morborum asperitate, vel damnatorum fine decedo: sed in medio cursu florentium gloriarum hunc merui clarum e mundo digressum. Æquo enim judicio juxta timidus est & ignavus, qui, cum non oportet, mori desiderat: & qui refugiat, cum sit opportunum. Hactenus loqui vigore virium labente sufficiat. Super imperatore vero creando caute reticeo, ne per imprudentiam dignum præteream: aut nominatum, quem habilem reor, antepofito forsitan alio, in discrimen ultimum trudam. Ut alumnus autem reipublicæ frugi, opto bonum post me reperiri rectorem. Post hæc placide dicta, familiares opes junctioribus velut supremo distribuens stilo, Anatolium quæsivit officiorum magistrum: quem cum beatum fuisse Sallustius respondisset præfectus, intellexit occisum: acriterque amici casum ingemuit, qui elate ante contemserat suum. Et flen-

tes inter hæc omnes, qui aderant, auctoritate integra etiam tum increpabat : humile esse, cœlo sideribusque conciliatum lugeri Principem dicens. Quibus ideo jam silentibus, ipse cum Maximo & Prisco philosophis super animorum sublimitate perplexius disputans, hiante latius suffossi lateris vulnere, & spiritum tumore cohibente venarum, epota gelida aqua, quam petiit, medio noctis horrore vita facilius est absolutus, anno ætatis altero & tricesimo : natus apud Constantinopolim : a pueritia usque parentis obitu destitutus Constantii, quem post fratris Constantini excessum inter complures alios turba consumsit imperii successorum, & Basilina matre, jam inde a majoribus nobili.

IV. Vir profecto heroicis connumerandus ingeniis, claritudine rerum & coalita majestate conspicuus. Cum enim sint, ut sapientes definiunt, virtutes quatuor præcipuæ, temperantia, prudentia, justitia, fortitudo, eisque accidentes extrinsecus aliæ, scientia rei militaris, auctoritas, felicitas atque liberalitas : intento studio coluit omnes, ut singulas. Et primum ita inviolata castitate enituit, ut post amissam conjugem nihil unquam venereum agitaret : illud advertens, quod apud Platonem legitur, Sophoclem tragœdiarum scriptorem ætate grandævum interrogatum, ecquid adhuc feminis misceretur, negantem id adjecisse, quod gauderet, harum rerum amorem, ut rabiosum quendam effugisse dominum & crudelem. Item ut hoc propositum validius confirmaret, recolebat sæpe dictum lyrici Bacchylidis, quem legebat jucunde, id asserentem,

quod ut egregius pictor vultum speciosum effingit, ita pudicitia celsius consurgentem vitam exornat. Quam labem in adulto robore juventutis ita caute vitavit, ut ne suspicione quidem tenus libidinis ullius vel citerioris vitæ ministris incusaretur, ut sæpe contingit. Hoc autem temperantiæ genus crescebat in majus, juvante parsimonia ciborum & somni, quibus domi forisque tenacius utebatur. Namque in pace victus ejus mensura atque tenuitas erat recte noscentibus admiranda, velut ad pallium mox reversuri: per varios autem procinctus, stans interdum more militiæ cibum brevem vilemque sumere visebatur. Ubi vero exigua dormiendi quiete recreasset corpus laboribus induratum, expergefactus explorabat per semetipsum vigiliarum vices & stationum, post hæc serias ad artes confugiens doctrinarum. Et si nocturna lumina, inter quæ lucubrabat, potuissent voces ullæ testari, profecto ostenderant, inter hunc & quosdam Principes multum interesse, quem norant voluptatibus ne ad necessitatem quidem indulsisse naturæ. Dein prudentiæ ejus indicia fuere vel plurima, e quibus explicari sufficiet pauca. Armatæ rei scientissimus, & togatæ: civilitati admodum studens, tantum sibi arrogans, quantum a contemtu & insolentia distare existimabat: virtute senior, quam ætate: studiosus cognitionum omnium, & indeclinabilis aliquoties judex: censor moribus regendis acerrimus, placidus, opum contemtor, mortalia cuncta despiciens: postremo id prædicabat, *Turpe esse sapienti, cum habeat animum, captare laudes ex corpore.* Quibus au-

tem juſtitiæ inclaruit bonis, multa ſignificant: primo, quod erat pro rerum & hominum diſtinctione ſine crudelitate terribilis: deinde, quod paucorum diſcrimine vitia cohibebat: tum autem, quod minabatur ferro potius, quam utebatur. Poſtremo, ut multa prætereạm, conſtat, eum in apertos aliquos inimicos inſidiatores ſuos ita conſurrexiſſe mitiſſime, ut pœnarum aſperitatem genuina lenitudine caſtigaret. Fortitudinem certaminum crebritas, uſuſque bellorum oſtendit, & patientia frigorum immanium, & fervoris quoque. Corporis munus a milite, ab imperatore vero animi poſcitur. Ipſe trucem hoſtem ictu confecit audacter congreſſus, ac noſtros cedentes objecto pectore ſuo aliquoties cohibuit ſolus: regnaque furentium Germanorum excidens, & in pulvere vaporato Perſidis, augebat fiduciam militis dimicans inter primos. Caſtrenſium negotiorum ſcientiam plura declarant & nota: civitatum oppugnationes & caſtellorum inter ipſos diſcriminum vertices, acies figura multiformi compoſitæ, ſalubriter & caute caſtra metata, prætenturæ ſtationeſque agrariæ tutis rationibus ordinatæ. Auctoritas adeo valuit, ut dilectus arctiſſime, dum timetur, ac ſi periculorum ſocius & laborum, & inter concertationes acerrimas animadverti juberet in deſides, & Cæſar adhuc, ſine ſtipendio regeret militem feris appoſitum gentibus, ut dudum eſt dictum, allocutuſque tumentes armatos, diſceſſurum ad vitam minaretur privatam, ni tumultuari deſiſterent. Denique id pro multis noſſe ſufficiet: exhortatum eum ſimplici concione militem Galli-

canum, pruinis assuetum & Rheno, peragratis spatiis regionum extentis, per tepentem Assyriam adusque confinia traxisse Medorum. Felicitas ita eminuit, ut ipsis quodammodo cervicibus fortunæ aliquamdiu bonæ gubernatricis evectus, victoriosis cursibus difficultates superstaret immensas. Et postquam ex occidua plaga digressus est: quoad fuit in terris, quievere nationes omnes immobiles, ac si quodam caduceo leniente mundana. Liberalitatis ejus testimonia plurima sunt & verissima: inter quæ, indicta sunt tributorum admodum levia, coronarium indultum, remissa debita multa diuturnitate congesta, æquata fisci jurgia cum privatis, vectigalia civitatibus restituta cum fundis, absque his, quos velut jure vendidere præteritæ potestates: quodque nunquam augendæ pecuniæ cupidus fuit, quam cautius apud dominos servari existimabat, id aliquoties prædicans, *Alexandrum Magnum, ubi haberet thesauros interrogatum, apud amicos, benevole respondisse.* Digestis bonis, quæ scire potuimus, nunc ad explicanda ejus vitia veniamus, licet dicta sint carptim. Levioris ingenii: verum hoc instituto rectissimo temperabat, emendari se, cum deviaret a fruge bona, permittens. Linguæ fusioris & admodum raro silentis: præsagiorum sciscitationi nimiæ deditus, ut æquiparare videretur in hac parte principem Hadrianum: superstitiosus magis, quam sacrorum legitimus observator, innumeras sine parsimonia pecudes mactans: ut æstimaretur, si revertisset de Parthis, boves jam defuturos: Marci illius similis Cæsaris, in quem id ac-

cepimus dictum : *οἱ λευκοὶ βόες Μάρκῳ τῷ Καίσαρι. Ἂν σὺ νικήσῃς, ἡμεῖς ἀπωλόμεθα,* Vulgi plausibus lætus, laudum etiam ex minimis rebus intemperans appetitor, popularitatis cupiditate cum indignis loqui sæpe affectans. Verumtamen cum hæc essent, æstimari poterat, ut ipse ajebat, vetus illa justitia, quam offensam vitiis hominum Aratus extollit in cœlum, eo imperante redisse rursus ad terras, ni quædam ad arbitrium agens, interdum ostenderet se dissimilem sui. Namque & jura condidit non molesta, absolute quædam jubentia fieri vel arcentia, præter pauca. Inter quæ erat illud inclemens, quod docere vetuit magistros rhetoricos & grammaticos Christianos, ni transissent ad numinum cultum. Illud quoque itidem parum ferendum, quod municipalium ordinum cœtibus patiebatur injuste quosdam annecti, vel peregrinos, vel ab iis consortiis, privilegiis, aut origine longe discretos. Figura talis utique membrorum. Mediocris erat staturæ, capillis, tanquam pexisset, mollibus, hirsuta barba in acutum desinente vestitus, venustate oculorum micantium flagrans, qui mentis ejus angustias indicabant, superciliis decoris, & naso rectissimo, ore paulo majore, labro inferiore demisso, opima & incurva cervice, humeris vastis & latis, ab ipso capite usque unguium summitates lineamentorum recta compage, unde viribus valebat & cursu. Et quoniam eum obtrectatores novos bellorum tumultus ad perniciem rei communis insimulant concitasse : sciant, docente veritate perspicue, non Julianum, sed Constantium, ardores Parthicos sue-

cendiſſe, cum Metrodori mendaciis avidius acquieſcit, ut dudum retulimus plene. Unde cæſi ad internecionem exercitus noſtri, capti militares aliquoties numeri, urbes exciſæ, rapta munimenta vel diruta, provinciæ gravibus impenſis exhauſtæ: & ad effectum tendentibus minis cuncta petebantur a Perſis aduſque Bithynos & litora Propontidis. At in Galliis bellorum tenore gliſcente, diffuſis per noſtra Germanis, jamque Alpibus ad vaſtandam Italiam perrumpendis, multa & nefanda perpeſſis hominibus, nihil præter lacrimas ſupererat & terrores: ubi & præteritorum recordatio erat acerba, & exſpectatio triſtior impendentium. Quæ omnia juvenis iſte ad occiduam plagam ſpecie Cæſaris miſſus, regeſque pro mancipiis agitans ignobilibus, cuncta pæne mira dictu celeritate correxit. Utque Orientem pari ſtudio recrearet, adortus eſt Perſas, triumphum exinde relaturus & cognomentum, ſi conſiliis ejus & factis illuſtribus decreta cœleſtia congruiſſent. Et cum ſciamus experimento, adeo quoſdam ruere improvidos, ut bella interdum victi, & naufragi repetant maria, & ad difficultates redeant, quibus ſuccubuere ſæpiſſime, ſunt, qui reprehendant, paria repetiſſe Principem ubique victorem.

V. Nec fuit poſt hæc lamentis aut fletibus locus. Corpore enim curato pro copia rerum & temporis, ut, ubi olim ipſe ſtatuerat, conderetur: principio lucis ſecutæ, quæ erat quintum Kalend. Julias, hoſtibus ex omni latere circumfuſis, collecti duces exercitus, advocatiſque legionum principiis

& turmarum, ſuper creando Principe conſultabant. Diſciſſique ſtudiis turbulentis, Arinthæus, & Victor, & e palatio Conſtantii reſidui, de parte ſua quendam habilem ſcrutabantur: contra Nevitta, & Dagalaiphus, proceresſque Gallorum, virum talem ex commilitio ſuo quæritabant. Quæ dum ambiguntur, nulla variante ſententia, itum eſt voluntate omnium in Salluſtium: eoque cauſante morbos & ſenectutem, honoratior aliquis miles advertens deſtinatius reluctantem: *Et quid ageretis*, ait, *ſi illud bellum vobis curandum commiſiſſet abſens, ut ſæpe factum eſt, Imperator? nonne poſthabitis ceteris militem inſtantibus ærumnis eriperetis? Id nunc agite: & ſi Meſopotamiam videre licuerit, utriuſque exercitus conſociata ſuffragia legitimum Principem declarabunt.* Inter has exiguas ad tantam rem moras, nondum penſatis ſententiis, tumultuantibus paucis, ut in rebus extremis ſæpe eſt factum, Jovianus eligitur Imperator, domeſticorum ordinis primus, paternis meritis mediocriter commendabilis. Erat enim Varroniani notiſſimi comitis filius, haud dudum poſt depoſitum militiæ munus ad tranquilliora vitæ digreſſi. Et confeſtim indumentis circumdatus principalibus, ſubitoque productus e tabernaculo, per agmina jam diſcurrebat proficiſci parantia. Et quoniam acies aduſque lapidem quartum porrigebatur, anteſignani quoſdam clamare Jovianum audientes Auguſtum, eadem multo magis ſonabant; gentilitate enim prope perciti nominis, quod una litera diſcernebat, Julianum recreatum arbitrati ſunt

deduci magnis favoribus, ut solebat. Verum cum incurvus ille visus & longior adventaret, suspicati, quod acciderat, in lacrimas effusi sunt omnes & luctum. Quod si gravis quidam æquitatis spectator in ultimo rerum spiritu factum criminatur improvide: nauticos idem justius incusabit, amisso perito navigandi magistro, sævientibus flabris & mari, quod clavos regendæ navis cuilibet periculi socio commiserunt. His ita cæco quodam judicio fortunæ peractis, Jovianorum signifer, quos Varronianus rexerat dudum, cum novo diffidens Principe, etiamtum privato, ut patris ejus obtrectator immoderatus, periculum ex inimico metuens jam communia supergresso, discessit ad Persas: ac data dicendi copia, quæ sciret, docet Saporem jam propinquantem, exstincto, quem verebatur, turbine concitato calonum ad umbram imperii Jovianum adhuc protectorem ascitum, inertem quendam & mollem. Hoc ille audito, quod semper trepidis votis expetebat, & inopina prosperitate elatus, multitudine ex regio equitatu adjuncta iis, qui dimicavere nobiscum, celeri disposuit gradu agminis nostri invadi terga postremi.

VI. Quæ dum ultro citroque ordinantur, hostiis pro Joviano extisque inspectis pronuntiatum est, eum omnia perditurum, si intra vallum remansisset, ut cogitabat: superiorem vero fore, profectum. Proinde egredi jam cœptantes adoriuntur nos elephantis præviis Persæ: ad quorum fremitum incessumque terribilem equis inter initia turbatis, & viris, Joviani & Herculiani occisis belluis paucis,

cataphractis equitibus acriter restiterunt. Deinde legiones Joviorum atque Victorum laborantibus suis ferentes auxilium, elephantos duos straverunt cum hostium plebe non parva: & in lævo prœlio viri periere fortissimi, Julianus, & Macrobius, & Maximus legionum tribuni, quæ tunc primas exercitus obtinebant. Hisque sepultis, ut rerum angustiæ permiserunt, prope confinia noctis cum ad castellum Sumere nomine citis passibus tenderemus, jacens Anatolii corpus est agnitum, quod tumultuaria opera terræ mandatum est. Hic & milites sexaginta cum palatinis recepimus, quos in munimentum Vaccatum confugisse retulimus. Secuto deinde die pro captu locorum reperta in valle castra ponuntur, velut murali ambitu circumclausa, præter unum exitum eundemque patentem, undique in modum mucronum præacutis sudibus fixis. Hocque viso, e saltibus nos hostes diversitate telorum, ac verbis turpibus incessebant, ut perfidos & lectissimi Principis peremtores: audierant enim ipsi quoque referentibus transfugis, rumore jactato incerto, Julianum telo cecidisse Romano. Ausi denique inter hæc equitum cunei, porta perrupta prætoria, prope ipsum tabernaculum Principis advenire: occisis multis suorum & vulneratis, vi repulsi sunt magna. Egressi exinde, proxima nocte Charcham occupavimus locum: ideo tuti, quod riparum aggeribus humana manu destructis, ne Saraceni deinceps Assyriam persultarent, nostrorum agmina nullus, ut ante, vexabat. Cumque his Kalendis Juliis stadiis XXX confectis, civitatem nomine Duram

adventaremus, fatigatis jumentis, vectores eorum novissimi pedibus incedentes, a Saracena multitudine circumsepti protinus interissent, ni expeditiores turmæ nostrorum opem laborantibus attulissent. Hos autem Saracenos ideo patiebamur infestos, quod salaria muneraque plurima a Juliano ad similitudinem præteriti temporis accipere vetiti, questique apud eum, solum audierant, Imperatorem bellicosum & vigilantem ferrum habere, non aurum. In hoc loco Persarum obstinatione tritum est quatriduum. Nam progredientes nos sequebantur crebris lacessitionibus retrahentes: cum staremus, ut pugnaturi, gradum sensim referentes, moris diuturnis excruciabant. Jamque (ut solent extrema metuentibus etiam ficta placere) fama circumlata, fines haud procul limitum esse nostrorum, exercitus vociferans immodeste, dari sibi copiam transeundi Tigridis flagitabat. Quibus oppositus cum rectoribus Imperator, tumentemque jam canis exortu sideris amnem ostendens, ne se periculosis committerent gurgitibus, exorabat: nandi imperitos asserens esse complures, simulque adjiciens, hostiles manus hinc inde margines superfusi fluminis occupasse. Sed cum hæc sæpe congeminando refragaretur incassum, milesque conclamans magno contentionis fragore minaretur extrema, id imperatur ægerrime, ut mixti cum Arctois Sarmatis Galli amnem primi omnium penetrarent: ut his magnitudine fluentorum abreptis, residuorum pertinacia frangeretur; aut si id perfecissent innocui, transitus fidentior tentaretur. Electique sunt ad id

negotium habiles, qui maxima præ ceteris flumina transmeare in regionibus genuinis a prima pueritia sunt instituti: & cum latendi copiam nocturna quies daret, tanquam e transenna simul emissi, spe citius ripas occupavere contrarias: Persarumque conculcatis pluribus & truncatis, quos loca servare dispositos securitas placido vinxerat somno, efficacis audaciæ signum elatis manibus contortisque sagulis ostendebant. Hoc longe conspecto, ardens ad transitum miles ea mora tantummodo tenebatur, quod utribus e cæsorum animalium coriis coagmentare pontes architecti promittebant.

VII. Quæ dum vanis conatibus agitantur, rex Sapor, & procul absens, & cum prope venisset, exploratorum perfugarumque veris vocibus docebatur fortia facta nostrorum, fœdas suorum strages, & elephantos, quot nunquam rex ante meminerat, interfectos, exercitumque Romanum continuis laboribus induratum, post casum gloriosi rectoris non saluti suæ, ut memorabat, consulere, sed vindictæ, difficultatemque rerum instantium aut victoria summa, aut morte memorabili finiturum. Ob quæ reputabat multa & formidanda: diffusum abunde militem per provincias, levi tessera colligi posse: expertus & sciens, populum suum post amissam maximam plebem ultimis terroribus deformatum: simul comperiens, in Mesopotamia relictum haud multo minorem exercitum. Quæ super omnia, hebetarunt ejus anxiam mentem, uno parique natatu quingenti viri transgressi tumidum flumen incolumes, custodibusque confossis, reliquos con-

ſortes ſuos ad ſimilem fiduciam concitantes. Hæc inter cum neque pontes compaginari paterentur undæ torrentes, & abſumtis omnibus, quæ mandi poterant, utilibus, exacto miſerabiliter biduo, furebat inedia iraque percitus miles, ferro properans, quam fame, ignaviſſimo genere mortis, abſumi. Erat tamen pro nobis æternum Dei cœleſtis numen: & Perſæ præter ſperata priores, ſuper fundanda pace oratores Surenam & optimatem alium mittunt, animos ipſi quoque deſpondentes, quos omnibus pæne prœliis pars Romana ſuperior gravius quaſſabat in dies. Conditiones autem ferebant difficiles & perplexas, fingentes, humanorum reſpectu reliquias exercitus redire ſinere clementiſſimum regem, quæ jubet ſi impleverit cum primatibus Cæſar. Contra hos cum Salluſtio præfecto mittitur Arinthæus: & dum deliberatur examinatius, quid fieri deberet, dies quatuor ſunt evoluti inedia cruciabiles, & omni ſupplicio triſtiores. Quo temporis ſpatio, antequam hi mitterentur, ſi exabuſus Princeps paulatim terris hoſtilibus exceſſiſſet, profecto veniſſet ad præſidia Corduenæ, uberis regionis & noſtræ, ex eo loco, in quo hæc agebantur, centeſimo lapide diſparatæ. Petebat autem rex obſtinatius, ut ipſe ajebat, ſua dudum a Maximiano erepta: ut docebat autem negotium, pro redemtione noſtra, quinque regiones Transtigritanas: Arzanenam, & Moxoenam, & Zabdicenam, itidemque Rehimenam, & Corduenam, cum caſtellis quindecim, & Niſibin, & Singaram, & caſtra Maurorum, munimentum perquam oppor-

tunum. Et cum pugnari decies expediret, ne horum quidquam dederetur: adulatorum globus instabat timido Principi, Procopii metuendum subserens nomen: eumque affirmans, nisi rediret, cognito Juliani interitu, cum intacto milite, quem regebat, novas res nullo renitente facile moliturum. Hac perniciosa verborum ille assiduitate nimia succensus, sine cunctatione tradidit omnia, quæ petebantur: difficile hoc adeptus, ut Nisibis & Singara sine incolis transirent in jura Persarum, a munimentis vero alienandis reverti ad nostra præsidia Romani permitterentur. Quibus exitiale aliud accessit & impium, ne post hæc ita composita, Arsaci poscenti contra Persas ferretur auxilium, amico nobis semper & fido. Quod ratione gemina cogitatum est, ut puniretur homo, qui Chiliocomum mandatu vastaverat Principis, & remaneret occasio, per quam subinde licenter invaderetur Armenia. Unde postea contigit, ut vivus caperetur idem Arsaces, & Armeniæ maximum latus Medis conterminans, & Artaxata inter dissensiones & turbamenta raperent Parthi. Quo ignobili decreto firmato, ne quid committeretur per indutias contrarium pactis, obsidatus specie viri celebres altrinsecus dantur Remora, & Victor ex parte nostrorum, & Bellovædius, insignium numerorum tribuni: ex parte vero diversa Bineses e numero nobilium optimatum, tresque alii satrapæ non obscuri. Fœderata itaque pace annorum triginta, eaque jurisjurandi religionibus consecrata, reversi itineribus aliis, quoniam loca contigua flumini ut con-

fragosa vitabantur & aspera, potus inopia premebamur & cibi.

VIII. Et pax specie humanitatis indulta, in perniciem est versa multorum: qui, fame adusque spiritum lacerati postremum, ideoque latenter progressi, aut imperitia nandi gurgite fluminis adhauriebantur: aut si undarum vi superata venirent ad ripas, a Saracenis vel Persis (quos, ut diximus paulo ante, exturbavere Germani) cædebantur ut pecora, vel longius amandati sunt venumdandi. Ubi vero transeundi amnis aperte signum dedere buccinæ concrepantes, immane quo quantoque ardore temere rapiendo momenta periculorum, semet quisque reliquis omnibus anteponens, vitare multa & terribilia festinabat: & pars cratibus temere textis jumenta retinentes hinc inde natantia; alii supersidentes utribus, quidam diversa in necessitatis abrupto versantes, undarum occursantium fluctus obliquis meatibus penetrabant. Imperator ipse brevibus lembis, quos post exustam classem docuimus remansisse, cum paucis transvectus, eadem navigia ultro citroque discurrere statuit, dum omnes conveheremur. Tandemque universi præter mersos ad ulteriores venimus margines, favore superi numinis discrimine per difficiles casus extracti. Dum nos pendentium ærumnarum opprimit timor, compertum est procursatorum indicio, Persas pontem jungere procul e nostro conspectu, ut post firmatam pacem & fœdera sopitis belli turbinibus, incuriosius gradientes ægros, & animalia peterent diu defatigata: verum cum se

proditos advertiſſent, a conatu nefario deſtiterunt. Hac etiam ſuſpicione jam liberi, properanteſque itineribus magnis, prope Hatram venimus, vetus oppidum in media ſolitudine poſitum, olimque deſertum: quod diruendum adorti temporibus variis Trajanus & Severus, principes bellicoſi, cum exercitibus pæne deleti ſunt, ut in eorum actibus has quoque digeſſimus partes. Unde cognito, per porrectam planitiem aduſque lapidem ſeptuageſimum in regionibus aridis nec aquam invenire poſſe, præter ſalſam & fœtidam, nec ad victum aliquid, niſi abrotonum, & abſinthium, & dracontium, aliaque herbarum genera triſtiſſima: vaſa, quæ portabantur, aquis impleta ſunt dulcibus: & mactatis camelis jumentiſque aliis, alimenta quæſita ſunt, licet noxia. Et via ſex dierum emenſa, cum ne gramina quidem invenirentur, ſolatia neceſſitatis extremæ: dux Meſopotamiæ Caſſianus, & tribunus Mauricius pridem ob hoc miſſus, ad Ur nomine Perſicum venere caſtellum, cibos ferentes ex his, quos relictus cum Procopio & Sebaſtiano exercitus parcius victitans conſervarat. Hinc Procopius alter notarius, & Memoridus militaris tribunus, ad tractus Illyricos mittuntur & Galliarum, nuntiaturi Juliani mortem, & Jovianum poſt ejus obitum ad culmen auguſtum evectum. Quibus mandaverat Princeps, ut Lucillianum ſocerum ſuum, poſt depoſitum militiæ munus digreſſum ad otium, morantemque eo tempore apud Sirmium, oblatis magiſterii equitum & peditum codicillis, quos iiſdem tradiderat, properare Mediolanum urgerent, res

firmaturum ancipites : & quod magis metuebatur, si casus novi quidam exsurgerent, opponendum. Quibus secretiores addiderat literas, Lucillianum itidem monens, ut quosdam lectos exploratæ industriæ fideique duceret secum : adminiculis eorum usurus pro incidentium captu negotiorum. Prudentique consilio Malarichum ex familiaribus negotiis agentem etiamtum in Italia, missis insignibus, Jovino jussit succedere armorum magistro per Gallias, gemina utilitate præspeculata : ut & dux meriti celsioris, ideoque suspectus abiret e medio; & homo inferioris spei ad sublimiora provectus, auctoris sui nutantem adhuc statum studio fundaret ingenti. Jussum est autem ad implenda hæc perrecturis, extollere seriem gestorum in melius, & rumores, quaqua irent, verbis diffundere, concinentibus procinctum Parthicum exitu prospero terminatum : additisque festinando itineri noctibus, provinciarum militiæque rectoribus insinuare novi Principis scripta, omniumque sententiis occultius sciscitatis remeare velociter cum responsis, ut comperto, quid in longinquis agatur, principatus corroborandi matura consilia quærantur & cauta. Hos tabellarios fama prægrediens, index tristiorum casuum velocissima, per provincias volitabat & gentes; maximeque omnium Nisibenos acerbo dolore perculsit, cum urbem Sapori deditam comperissent : cujus iram metuebant & simultates, recolentes, quæ assidue pertulerit funera, eam sæpius oppugnare conatus. Constabat enim, orbem Eoum in ditionem potuisse transire Persidis, nisi hæc civitas habili situ

& mœnium magnitudine reſtitiſſet. Miſeri tamen licet majore venturi pavore conſtringerentur, ſpe tamen ſuſtentari potuerunt exigua: hac ſcilicet, velut ſuopte motu, vel exoratus eorum precibus Imperator, eodem ſtatu retinebit urbem, Orientis firmiſſimum clauſtrum. Dum geſtorum ſeriem ubique rumores diffunditant varii, in exercitu abſumtis commeatibus paucis, quos advectos prædiximus, in corpora ſua neceſſitas erat humana vertenda, ni jumentorum caro cæſorum aliquatenus perduraſſet: unde effectum eſt, ut & armorum pleraque projicerentur & ſarcinarum. Adeo enim atroci tabuimus fame, ut ſi uſquam modius unus farinæ fuiſſet repertus, quod raro contigerat, aureis decem mutaretur ut minus. Profecti exinde Thilſaphata venimus, ubi Sebaſtianus atque Procopius cum tribunis principiiſque militum ſibi ad tuendam Meſopotamiam commiſſorum, ut poſcebat ſolemnitas, occurrerunt: & ſequebantur benigne ſuſcepti. Poſt quæ itinere feſtinato, Niſibi cupide viſa, extra urbem ſtativa caſtra poſuit Princeps: rogatuſque eniſe precante multiplici plebe, ut ingreſſus, palatium more ſuccederet Principum, pertinaciter reluctatus eſt, erubeſcens, agente ſe intra muros, urbem inexpugnabilem iratis hoſtibus tradi. Ibi tunc veſpera tenebrante, raptus a cœna Jovianus, primus inter notarios omnes, quem in obſidione civitatis Majozamalchæ per cuniculum docuimus evaſiſſe cum aliis, ductuſque ad devium locum, & præceps actus in puteum ſiccum, obrutus eſt ſaxorum multitudine ſuperjecta: hanc profecto ob cauſam, quod

Juliano peremto, ipſe quoque nominatus a paucis, ut imperio dignus, nec poſt creatum Jovianum egit modeſte: ſed ſuſurrans ſuper negotio quædam audiebatur, invitábatque ad convivia ſubinde militares.

IX. Poſtridie Bineſes unus ex Perſis, quem inter alios excellere diximus, mandata regis complere feſtinans, promiſſa flagitabat inſtanter: & Principe permittente Romano civitatem ingreſſus, gentis ſuæ ſignum ab arce extulit, ſubmigrationem e patria civibus nuntians luctuoſam. Et vertere ſolum extemplo omnes præcepti, manus tendentes orabant, ne imponeretur ſibi neceſſitas abſcedendi, ad defendendos penates ſe ſolos ſufficere ſine alimentis publicis affirmantes & milite, ſatis confiſi, affuturam juſtitiam pro genitali ſede dimicaturis, ut experti ſunt ſæpe. Et hæc quidem ſuppliciter ordo & populus precabatur: ſed ventis loquebantur incaſſum, Imperatore, ut fingebat alia metuens, perjurii piacula declinante. Tum Sabinus, fortuna & genere inter municipes clarus, ore volubili replicabat, Conſtantium, immani crudeſcente bellorum materia, ſuperatum a Perſis interdum, deductumque poſtremo per fugam cum paucis ad Hibitam ſtationem intutam, panis fruſto vixiſſe precario, ab anu quadam agreſti porrecto, nihil tamen ad diem perdidiſſe ſupremum: & Jovianum inter exordia principatus provinciarum muro ceſſiſſe, cujus obice jam inde a vetuſtate innoxiæ permanſerunt. Cumque nihil promoveretur, jurisjurandi religionem Principe deſtinatius prætenden-

te; cum oblatam ei coronam aliquamdiu recuſans, coactus denique ſuſcepiſſet, Silvanus quidam cauſarum defenſor confidentius exclamavit. *Ita*, inquit, *Imperator a civitatibus reſiduis coroneris.* Quo verbo exaſperatus, intra triduum omnes juſſit excedere mœnibus, deteſtantes rerum præſentium ſtatum. Appoſitis itaque compulſoribus, mortem, ſi qui diſtulerint egredi, minitantibus, mœnia permixta ſunt lamentis & luctu: & per omnia civitatis membra una vox cunctorum erat gementium, cum laceraret crines matrona exſul fuganda laribus, in quibus nata erat & educata: orbataque mater liberis, vel conjuge viduata, procul ab eorum manibus pelleretur: & turba flebilis poſtes penatium amplexa vel limina lacrimabat. Exin variæ complentur viæ, qua quiſque poterat, dilabentium. Properando enim multi furabantur opes proprias, quas vehi poſſe credebant, contemta reliqua ſupellectili pretioſa & multa: hanc enim reliquerunt penuria jumentorum. Tu hoc loco, Fortuna orbis Romani, merito incuſaris, quæ difflantibus procellis rempublicam excuſſa regimenta perito rei gerendæ ductori, conſummando juveni porrexiſti: quem nullis anteactæ vitæ inſignibus in hujuſmodi negotiis cognitum, nec vituperari eſt æquum, nec laudari. Illud tamen ad medullas uſque bonorum pervenit: quod, dum extimeſcit æmulum poteſtatis, dumque in animo per Gallias & Illyricum verſat, quoſdam ſæpe ſublimiora cœptaſſe, famam adventus ſui prævenire feſtinans, indignum imperio facinus amictu perjurii fugiendi commiſit,

Nisibi prodita: quæ jam inde a Mithridatici regni temporibus, ne Oriens a Persis occuparetur, viribus restitit maximis. Nunquam enim ab urbis ortu inveniri potest annalibus replicatis, ut arbitror, terrarum pars ulla nostrarum ab Imperatore vel consule hosti concessa: sed ne ob recepta quidem, quæ direpta sunt, verum ob amplificata regna, triumphalis gloria fuisse delata. Unde P. Scipioni ob recuperatas Hispanias, Fulvio Capua post diuturna certamina superata, & Opimio post diversos exitus prœliorum, Fregellanis, tunc internecivis hostibus, ad deditionem compulsis, triumphi sunt denegati. Id etiam memoriæ nos veteres docent, in extremis casibus ista cum dedecore fœdera, postquam partes verbis juravere conceptis, repetitione bellorum illico dissoluta: ut temporibus priscis apud Furcas Caudinas sub jugum legionibus missis in Samnio, & per Albinum in Numidia sceleste pace cogitata, & auctore turpiter pactionis festinatæ Mancino dedito Numantinis. Proinde extractis civibus, & urbe tradita, missoque tribuno Constantio, qui munimenta præsidiaria cum regionibus, Persicis optimatibus assignaret: cum Juliani supremis Procopius mittitur, ea, ut superstes ille mandarat, humaturus in suburbano Tarsensi. Qui ad exsequendum profectus, confestim corpore sepulto discessit, nec inveniri usquam potuit studio quæsitus ingenti, nisi quod multo postea apud Constantinopolim visus est subito purpuratus.

X. His hoc modo peractis, discursisque itineribus, Antiochiam venimus, ubi per continuos dies,

velut offenſo numine, multa viſebantur & dira: quorum eventus fore luctificos gnari rerum prodigialium præcinebant. Nam & Maximiani ſtatua Cæſaris, quæ locata eſt in veſtibulo regiæ, amiſit repente ſphæram æream, formatam in ſpeciem poli, quam geſtabat: & cum horrendo ſtridore ſonuerunt in conſiſtorio trabes: & viſa ſunt interdiu ſidera cometarum, ſuper quorum natura ratiocinantes phyſici variant. Quidam enim eos hoc nomine ideo exiſtimant appellari, quod tortos ignes ſpargunt, ut crines, in unum ſtellis multiplicibus congregatis. Alii eos arbitrantur ex halitu ſicciore terrarum igneſcere, paulatim in ſublimiora ſurgente. Quidam currentes radios ſolis, denſiore nube objecta digredi ad inferiora prohibitos, ſplendore infuſo corpori craſſo, lucem velut ſtellis diſtinctam mortali conſpectu monſtrare. Sedit quorundam opinioni, hanc ſpeciem tunc apparere, cum erecta ſolito celſius nubes æternorum ignium vicinitate colluceat: vel certe ſtellas eſſe quaſdam ceteris ſimiles, quarum ortus obituſque, quibus ſint temporibus præſtituti, humanis mentibus ignorari. Plura alia de cometis apud peritos mundanæ rationis ſunt lecta: quæ digerere nunc vetat aliorſum oratio properans. Moratum pauliſper Antiochiæ Principem, curarumque ponderibus diverſis afflictum, exeundi mira cupiditas agitabat: proinde nec jumento parcens, nec militi, flagrante hieme inde profectus, ſignis, ut dictum eſt, vetantibus plurimis, Tarſum, urbem Cilicum nobilem, introiit, cujus originem docuimus ſupra. Exindeque egredi

nimium properans, exornari ſepulcrum ſtatuit Juliani, in pomœrio ſitum itineris, quod ad Tauri montis anguſtias ducit: cujus ſuprema & cineres, ſi qui tunc juſte conſuleret, non Cydnus videre deberet, quamvis gratiſſimus amnis & liquidus: ſed ad perpetuandam gloriam recte factorum prælambere Tiberis interſecans urbem æternam, divorumque veterum monumenta præſtringens. Deinde Tarſo profectus, extentis itineribus venit oppidum Cappadociæ Tyana: ubi ei reverſi Procopius notarius & Memoridus tribunus occurrunt, geſtorumque aperiunt textum, hinc, ut ordo poſcebat, exorſi, quod Lucillianus Mediolanum ingreſſus cum Seniaucho & Valentiniano tribunis, quos duxerat ſecum, cognito, quod Malarichus recuſavit ſuſcipere magiſterium, effuſo curſu petierat Remos. Et tanquam in alto gentis ſilentio, extra calcem, ut dicitur, procurrebat: & intempeſtive parum etiam tum firmatis omnibus, ex actuario ratiociniis ſcrutandis incubuit: qui fraudum conſcius & noxarum, ad militaria ſigna confugit: finxitque Juliano ſuperſtite in res novas quendam medium ſurrexiſſe: cujus fallaciis turbo militaris acerrime concitus Lucillianum & Seniauchum occidit. Valentinianum enim paulo poſtea Principem, trepidum, & quo confugeret ambigentem, Primitivus hoſpes tutius amandarat. His ita triſtibus lætum aliud addebatur, miſſos a Jovino milites adventare, quos Capita ſcholarum ordo caſtrenſis appellat, nuntiantes, æquo animo Joviani imperium amplecti exercitum Gallicanum. Quibus compertis, Valen-

tiniano, qui cum iisdem redierat, regenda ſcutariorum ſecunda committitur ſchola, & Vitalianus domeſticorum conſortio jungitur, Erulorum e numero miles, qui multo poſtea auctus Comitis dignitate, male rem per Illyricum geſſit: confeſtimque mittitur in Gallias Arinthæus, ferens literas ad Jovinum, ut conſtanter ageret ſuum obtinens locum: eique mandatum eſt, ut animadverteretur in concitorem tumultus, auctoreſque ſeditionis ad comitatum vincti tranſmitterentur. Poſt quæ, ut videbatur expedire, diſpoſita, apud Aſpuna Galatiæ municipium breve Gallicani milites viſi Principi, ingreſſique conſiſtorium, poſt audita gratanter, quæ pertulerant, munerati redire jubentur ad ſigna. Et cum introiſſet Ancyram Imperator, paratis ad pompam pro tempore neceſſariis, conſulatum iniit, adhibito in ſocietatem trabeæ Varroniano filio ſuo admodum parvulo: cujus vagitus, pertinaciter reluctantis, ne in curuli ſella veheretur ex more, id, quod mox accidit, portendebat. Hinc quoque Jovianum celeri gradu præſcriptus vitæ finiendæ dies exegit. Cum enim veniſſet Dadaſtanam, qui locus Bithyniam diſtinguit & Galatas, exanimatus inventus eſt nocte: ſuper cujus obitu dubietates emerſere complures. Fertur enim, recenti calce cubiculi illiti ferre odorem noxium nequiviſſe, vel extuberato capite periſſe ſuccenſione prunarum immenſa, aut certe ex colluvione ciborum avida cruditate diſtentus. Deceſſit autem anno triceſimo ætatis & tertio. Cumque huic & Æmiliano Scipioni vitæ exitus ſimilis eveniſſet, ſuper neutrius morte quæ-

ſtionem comperimus agitatam. Incedebat autem motu corporis gravi, vultu lætiſſimo, oculis cæſiis, vaſta proceritate & ardua, adeo ut diu nullum indumentum regium ad menſuram ejus aptum inveniretur. Et æmulari malebat Conſtantium, agens ſeria quædam aliquoties poſt meridiem: jocarique palam cum proximis aſſuetus. Chriſtianæ legis idem ſtudioſus, & nonnunquam honorificus, mediocriter eruditus, magiſque benevolus, & perpenſius, ut apparebat ex paucis, quos promoverat, judices electurus: edax tamen, & vino Venerique indulgens, quæ vitia imperiali verecundia forſitan correxiſſet. Dicebatur autem Varronianus pater ejus monitu cujuſdam ſomni dudum præſciſſe, quod evenit, idque duobus amicis commiſiſſe fidiſſimis; illo adjecto, quod ipſi quoque deferretur trabea conſularis. Sed impetrato uno, adipiſci non potuit aliud. Audita enim filii celſiore fortuna, antequam eum videret, fatali præventus eſt morte. Et quia huic nomini ampliſſimum magiſtratum portendi, per quietem prædictum eſt ſeni: Varronianus nepos ejus infans etiamtum, cum Joviano patre declaratus eſt, ut ſupra retulimus, conſul.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XXVI.

Valentiniano, ſcholæ ſecundæ ſcutariorum tribuno, communi magiſtratuum civilium & militarium conſenſu, Nicææ abſenti defertur imperium: & de ratione biſſexti. *C. I.* Valentinianus cum Ancyra evocatus Nicæam celeriter veniſſet, una omnium voce iterum eligitur imperator, purpuraque & diademate ornatus, Auguſtuſque appellatus, militem alloquitur. *II.* De Aproniani præfectura urbana Romæ. *III.* Valentinianus Valentem fratrem ſuum Nicomediæ tribunum ſtabuli, ac mox apud Conſtantinopolim in Hebdomo, conſentiente exercitu, conſortem imperii conſtituit. *IV.* Imperatores ambo comites & militares numeros inter ſe partiuntur; & paulo poſt alter Mediolani, alter Conſtantinopoli primum conſulatum ineunt. Alamanni Gallias vaſtant; Procopius in Oriente res novas molitur. *V.* Patria & genus, mores, ac dignitates Procopii; deque ejus ſub Joviano latebra: & qua ratione Conſtantinopoli imperator ſit appellatus. *VI.* Procopius Thracias ſine ſanguine in ſuam poteſtatem redigit, & equites peditesque per Thraciam iter facientes, promiſſis in verba ſua adigit, nec non Jovios & Victores, a Valente adverſus ſe miſſos, ſibi oratione jungit. *VII.* Nicæa & Chalcedone obſidione liberatis, Bithynia in ditionem Procopii redigitur: & mox Cyzico expugnato Helleſpontus. *VIII.* Procopius in Bithynia, in Lycia, & Phrygia a

ſuis deſertus, & vivus Valenti traditus, capite truncatur. *IX.* Marcellus protector, ejus cognatus, & multi Procopianarum partium ſupplicio capitis affecti. *X.*

I. DICTIS impenſiore cura rerum ordinibus adusque memoriæ confinia propioris, convenerat jam referre a notioribus pedem, ut & pericula declinentur veritati ſæpe contigua, & examinatores contexendi operis deinde non perferamus intempeſtivos, ſtrepentes ut læſos, ſi præteritum ſit, quod locutus eſt Imperator in cœna, vel omiſſum, quam ob cauſam gregarii milites coerciti ſunt apud ſigna, & quod non decuerat in deſcriptione multiplici regionum, ſuper exiguis ſilere caſtellis: quodque cunctorum nomina, qui ad urbani prætoris officium convenere, non ſunt expreſſa: & ſimilia plurima præceptis hiſtoriæ diſſonantia, diſcurrere per negotiorum celſitudines aſſuetæ, non humilium minutias indagare cauſarum: quas ſi ſcitari voluerit quiſpiam, individua illa corpuſcula volitantia per inane, atomos, ut nos appellamus, numerari poſſe ſperabit. Hæc quidam veterum formidantes, cognitiones actuum variorum ſtilis uberibus explicatas non edidere ſuperſtites, ut in quadam ad Cornelium Nepotem epiſtola Tullius quoque teſtis reverendus affirmat. Proinde inſcitia vulgari contemta, ad reſidua narranda pergamus. Hac volubilium caſuum diritate exitu luctuoſo finita, obituque intervallato brevi tempore Principum, corpore curato defuncti, miſſoque Conſtantinopolim, ut inter Auguſtorum

reliquias conderetur, progreſſo Nicæam verſus exercitu, quæ in Bithynia mater eſt urbium, poteſtatum civilium militiæque rectores magnitudine curarum adſtricti communium, interque eos quidam ſpe vana ſufflati, moderatorem quæritabant diu exploratum & gravem. Et rumore tenus obſcuris paucorum ſuſurris nomen præſtringebatur Equitii, ſcholæ primæ ſcutariorum etiamtum tribuni: qui cum potiorum auctoritate diſplicuiſſet, ut aſper & ſubagreſtis; translata eſt ſuffragatio levis in Januarium Joviani affinem, curantem ſummitatem neceſſitatum caſtrenſium per Illyricum. Quo itidem ſpreto, quia procul jacebat: ut aptus ad id, quod quærebatur, atque conveniens, Valentinianus nulla diſcordante ſententia, numinis aſpiratione cœleſtis electus eſt, agens ſcholam ſcutariorum ſecundam, relictuſque apud Ancyram, poſtea ſecuturus, ut ordinatum eſt. Et quia nullo renitente hoc e republica videbatur, miſſis, qui eum venire ocius admonerent, diebus decem nullus imperii tenuit gubernacula: quod tunc eveniſſe, extis Romæ inſpectis haruſpex edixerat Marcus. Inter hæc tamen ne quid novaretur contrarium placitis, neve armatorum mobilitas ſæpe verſabilis in præſentium quendam inclinaret arbitrium, attente providebat Equitius, & cum eo Leo, adhuc ſub Dagalaipho magiſtro equitum rationes numerorum militarium tractans, exitialis poſtea magiſter officiorum, exercitus univerſi judicium, quantum facere nitique poterant, ut Pannonii fautoreſque Principis deſignati firmantes. Qui cum veniſſet accitus, implendique

E 3

negotii præſagiis, ut opinari dabatur, vel ſomniorum aſſiduitate, nec videri die ſecundo, nec prodire in medium voluit, biſſextum vitans Februarii menſis tunc illuceſcens, quod aliquoties rei Romanæ fuiſſe dignorat infauſtum: cujus notitiam certam deſignabo. Spatium anni vertentis id eſſe periti mundani motus & ſiderum definiunt veteres, inter quos Menon, & Euctemon, & Hipparchus, & Archimedes excellunt, cum ſol perenni rerum ſublimium lege polo percurſo ſignifero, quem Zodiacum ſermo Græcus appellat, trecentis & ſexaginta quinque diebus emenſis & noctibus, ad eundem redierit cardinem: ut verbo tenus, ſi a ſecunda particula elatus arietis, ad eam dimenſione redierit terminata. Sed anni intervallum veriſſimum memoratis diebus & horis ſex aduſque meridiem concluditur plenam: annique ſequentis erit poſt horam ſextam initium porrectum ad veſperam. Tertius a prima vigilia ſumens exordium, ad horam noctis extenditur ſextam. Quartus a medio noctis aduſque claram trahitur lucem. Ne igitur hæc computatio variantibus annorum principiis, & quodam poſt horam ſextam diei, alio poſt ſextam excurſa nocturnam, ſcientiam omnem ſqualida diverſitate confundat, & autumnalis menſis inveniatur quandoque vernalis: placuit, ſenas illas horas, quæ quadriennio viginti colliguntur atque quatuor, in unius diei noctiſque adjectæ tranſire menſuram. Hocque alte conſiderato, eruditis concinentibus multis effectum eſt, ut ad unum diſtinctumque exitum circumverſio curſus annui revoluta, nec vaga ſit, nec

incerta, nulloque errore deinceps obumbrata ratio cœleſtis appareat, & menſes tempora retineant præſtituta. Hæc nondum extentis fuſius regnis, diu ignoravere Romani, perque ſecula multa obſcuris difficultatibus implicati, tunc magis errorum profunda caligine fluctuabant, cum in ſacerdotes poteſtatem tranſtuliſſent intercalandi: qui licenter gratificantes publicanorum vel litigantium commodis, ad arbitrium ſuum ſubtrahebant tempora vel augebant. Hocque ex cœpto emerſerunt alia plurima, quæ fallebant, quorum meminiſſe nunc ſupervacuum puto. Quibus abolitis, Octavianus Auguſtus, Græcos ſecutus, hanc inconſtantiam correcta turbatione compoſuit, ſpatiis duodecim menſium & ſex horarum magna deliberatione collectis: per quæ duodecim ſiderum domicilia ſol diſcurrens motibus ſempiternis, anni totius intervalla concludit. Quam rationem biſſexti probatam, etiam victura cum ſeculis Roma adjumento numinis divini fundavit. Proinde pergamus ad reliqua.

II. Elapſo die parum apto ad inchoandas rerum magnitudines, ut quidam exiſtimant, propinquante jam veſpera monitu præfecti Salluſtii ſub exitii denuntiatione ſtatutum eſt promta conſenſione cunctorum, ne potioris quiſquam auctoritatis, vel ſuſpectus altiora conari, procederet poſtridie mane. Cumque multorum tædio, quos votorum inanitas cruciabat, tandem finita nocte lux adveniſſet: in unum quæſito milite omni, progreſſus Valentinianus in campum, permiſſuſque tribunal aſcendere celſius ſtructum, comitiorum ſpecie, voluntate præ-

opera curabat enisa, ut veneficos, qui tunc rarescebant, captos, postque agitatas quæstiones nocuisse quibusdam apertissime confutatos, indicatis consciis morte mulctaret, atque ita paucorum discrimine reliquos, si qui laterent, formidine parium exturbaret. Hæc egisse ideo efficaciter fertur, quod Juliani promotus arbitrio agentis etiamtum per Syrias, in itinere unum amiserat oculum: suspicatusque, artibus se nefariis appetitum, justo quidem, sed inusitato dolore hæc & alia magna quæritabat industria. Unde quibusdam atrox visus est, in amphitheatrali curriculo undatim coeunte aliquoties plebe, causas dispiciens criminum maximorum. Denique post hujusmodi vindicata complura, Hilarinum aurigam convictum atque confessum, vixdum pubescentem filium suum venefico tradidisse, docendum secretiora quædam legibus interdicta, ut nullo conscio adminiculis juvaretur internis, capitali animadversione damnavit: qui laxius retinente carnifice, subito lapsus confugit ad ritus Christiani sacrarium, abstractusque exinde illico abscissa cervice consumtus est. Verum hæc similiaque tum etiam ut coercenda mox cavebantur, & nulli, vel admodum pauci, in his versati flagitiis, vigori publico insultarunt: sed tempore secuto, longæva impunitas nutrivit immania, usque eo grassante licentia, ut imitatus Hilarinum quidam senator, servumque suum modo non per syngrapham arcanis piacularibus inducendum commisisse doctori malarum artium confutatus, supplicium redimeret opima mercede, ut crebrior fama vulgarat. Isque ipse hoc genere, quo

jactum est, absolutus, cum vitæ pudere deberet & culpæ, non abolendæ incubuit maculæ: sed tanquam inter multos probrosos solus vacuus ab omni delicto, equo phalerato insidens discurrensque per silices, multa post se nunc usque trahit agmina servulorum, per novum quoddam insigne curiosius spectari affectans: ut Duillium accepimus veterem, post gloriosa illa navalis rei certamina id sibi sumsisse, ut tibicine lenius præcinente rediret ad sua post cœnam. Sub hoc tamen Aproniano ita jugiter copia necessariorum exuberavit, ut nulla saltem levia murmura super inopia victui congruentium orirentur: quod assidue Romæ contingit.

IV. At in Bithynia Valentinianus Princeps, ut prædiximus, declaratus, dato in perendinum diem signo proficiscendi, convocatis primoribus, quasi tota consilia quam sibi placentia secuturus, percontabatur, quemnam ad imperii consortium oporteret assumi: silentibusque cunctis, Dagalaiphus tunc equestris militiæ rector respondit fidentius: *Si tuos*, inquit, *amas*, *Imperator optime*, *habes fratrem; si rempublicam*, *quære*, *quem vestias.* Quo dicto asperatus ille, sed tacitus, & occultans, quæ cogitabat, Nicomediam itineribus citis ingressus Kalendis Martiis, Valentem fratrem stabulo suo cum tribunatus dignitate præfecit. Indeque cum venisset Constantinopolim, multa secum ipse divolvens, & magnitudine urgentium negotiorum jam se superari considerans: nihil morandum ratus, quintum Kalend. Aprilis productum eundem Valentem in suburbanum, universorum sententiis concinenti-

bus (nec enim audebat quiſquam refragari) Auguſtum pronuntiavit : decoreque imperatorii cultus ornatum, & tempora diademate redimitum, in eodem vehiculo ſecum reduxit : participem quidem legitimum poteſtatis, ſed in modum apparitoris morigerum, ut progrediens aperiet textus. Quibus ita nullo interturbante perfectis, conſtricti rapidis febribus Imperatores ambo diu, ſpe vivendi firmata, ut erant in inquirendis gnaviores, quam in componendis, ſuſpectas morborum cauſas inveſtigandas acerrime Urſatio officiorum magiſtro Delmatæ crudo, & Juventio Siſciano quæſtori tunc commiſerunt : ut loquebatur pertinax rumor, invidiam cientes Juliani memoriæ principis, amicisque ejus, tanquam clandeſtinis præſtigiis læſi. Sed hoc evanuit facile, ne verbo quidem tenus inſidiarum indicio ullo reperto. Hoc tempore velut per univerſum orbem Romanum bellicum canentibus buccinis, excitæ gentes ſæviſſimæ limites ſibi proximos perſultabant. Gallias Ræetiaſque ſimul Alamanni populabantur ; Sarmatæ Pannonias & Quadi ; Picti, Saxoneſque & Scotti, & Atacotti Britannos ærumnis vexavere continuis ; Auſtoriani Mauricæque aliæ gentes Africam ſolito acrius incurſabant ; Thracias & diripiebant prædatorii globi Gothorum. Perſarum rex manus Armeniis injectabat, eos ad ſuam ditionem ex integro vocare vi nimia properans, ſed injuſte ; cauſando, quod poſt Joviani exceſſum, cum quo fœdera firmarat & pacem, nihil obſtare debebit, quo minus ea recuperaret, quæ antea ad majores ſuos pertinuiſſe monſtrabat.

V. Acta igitur tranquillius hieme, concordissimi Principes, unus nuncupatione prælatus, alter honore specie tenus adjunctus, percursis Thraciis Næsum advenerunt: ubi in suburbano, quod appellatum Mediana a civitate tertio lapide disparatur, quasi mox separandi, partiti sunt comites. Et Valentiniano quidem, cujus arbitrio res gerebatur, Jovinus evenit, dudum promotus a Juliano per Gallias magister armorum, & Dagalaiphus, quem militiæ rectorem provexerat Jovianus: in Orientem vero secuturus Valentem ordinatus est Victor, ipse quoque judicio Principis antedicti provectus, cui junctus est Arinthæus. Lupicinus enim pridem a Joviano pari modo promotus magister equitum, partes tuebatur Eoas. Tunc & Equitius Illyriciano præponitur exercitui, nondum magister, sed comes: & Serenianus olim sacramento digressus, recinctus est, ut Pannonius, sociatusque Valenti domesticorum præfuit scholæ. Quibus ita digestis, & militares partiti numeri. Et post hæc cum ambo fratres Sirmium introissent, diviso palatio, ut potiori decuerat, Valentinianus Mediolanum, Constantinopolim Valens discessit. Et Orientem quidem regebat potestate præfecti Sallustius; Italiam vero cum Africa & Illyrico Mamertinus, & Gallias provincias Germanianus. Agentes igitur in memoratis urbibus Principes, sumserunt primitus trabeas consulares: omnisque hic annus dispendiis gravibus rem Romanam afflixit. Alamanni enim perrupere Germaniæ limites, hac ex causa solito infestius moti. Cum legatis eorum missis ad comitatum certa & præsti-

tuta ex more munera præberi deberent, minora & vilia ſunt attributa: quæ illi ſuſcepta, furenter agentes, ut indigniſſima projecere. Tractatique aſperius ab Urſacio tunc magiſtro officiorum, iracundo quodam & ſævo, regreſſi, factumque exaggerantes, ut contumelioſe deſpectas gentes immaniſſimas concitarunt. Et circa id tempus, aut non multo poſterius, in Oriente Procopius in res ſurrexerat novas: quæ prope Kalendas Novembris venturo Valentiniano Pariſios, eodemque nuntiata ſunt die. Et Alamannis quidem occurſurum Dagalaiphum pergere mature præcepit: qui vaſtitatis propinquioribus locis longius diſceſſerant incruenti. Super appetitu vero Procopii, antequàm adoleſceret, reprimendo, curis diducebatur ambiguis, ea potiſſimum ratione ſollicitus, quod ignorabat, utrum Valente ſuperſtite, an exſtincto, memoratus imperium affectarat. Equitius enim, relatione Antonii tribuni accepta, agentis in Dacia mediterranea militem, qui nihil præter negotium ipſum auditum obſcure ſignificabat; ipſe quoque nondum liquida fide comperta, ſimplicibus verbis Principem geſtorum conſcium fecit. His cognitis, Valentinianus, eodem Equitio aucto magiſterii dignitate, repedare ad Illyricum deſtinabat, ne perſultatis Thraciis perduellis jam formidatus invaderet hoſtili excurſu Pannonias. Documento enim recenti impendio terrebatur; reputans, paulo ante Julianum, contemto Imperatore bellorum civilium ubique victore, nec ſperatum ante, nec exſpectatum, ab urbe in urbem incredibili velocitate tranſiſſe.

Verum ardens ad redeundum ejus impetus molliebatur consiliis proximorum, suadentium & orantium, ne interneciva minantibus barbaris exponeret Gallias, neve hac caussatione provincias desereret egentes adminiculis magnis: iisque legationes urbium accessere nobilium, precantes, ne in rebus duris & dubiis impropugnatas eas relinqueret, quas præsens eripere poterit discriminibus maximis, metu ambitiosi nominis sui Germanis incusso. Tandem denique utilitate rei perpensius excogitata, in multorum sententias flexus, replicabat aliquoties, hostem suum fratrisque solius esse Procopium; Alamannos vero totius orbis Romani: statuitque nusquam interim extra confinia moveri Gallorum. Et adusque Remos progressus, sollicitusque super Africa, ne repente perrumperetur, Neotherium postea consulem, tunc notarium, ad eandem tuendam ire disposuit, & Masaucionem domesticum protectorem ea consideratione, quod diu sub patre Cretione quondam comite educatus, suspecta noverat loca; hisque & scutarium adjunxit Gaudentium, olim sibi cognitum & fidelem. Quia igitur uno eodemque tempore utrobique turbines exarsere mœstissimi, competenti loco singula digeremus, nunc partem in Oriente gestorum, deinde bella barbarica narraturi; quoniam pleraque & in occidentali & in Eoo orbe iisdem mensibus sunt excitata: ne, dum ex loco subinde saltuatim redire festinamus in locum, omnia confundentes, squaliditate maxima rerum ordines implicemus.

VI. Insigni genere Procopius in Cilicia natus &

educatus, ea consideratione, qua propinquitate Julianum postea Principem contingebat, a primo gradu eluxit: & ut vita moribusque castigatior, licet occultus erat & taciturnus, notarius diu perspicaciter militans & tribunus, jamque summatibus proximus: post Constantii obitum in rerum conversione velut Imperatoris cognatus altius anhelabat, adjunctus consortio Comitum: & apparebat, eum, si unquam potuisset, fore quietis publicæ turbatorem. Hunc Julianus Persidem ingrediens, consociato pari potestatis jure Sebastiano, in Mesopotamia cum manu militum reliquerat valida: mandaratque, ut susurravit obscurior fama (nemo enim dicti auctor exstitit verus) pro cognitorum ageret textu, & si subsidia rei Romanæ languisse sensisset, Imperatorem ipse se provideret ocius nuncupari. Qui injuncta civiliter agens & caute, Juliani letaliter vulnerati funus, & ad regenda communia comperit Jovianum evectum: falsoque rumore disperso, inter abeuntis anhelitus animæ eundem Julianum vero mandasse, placere sibi, Procopio clavos summæ rei gerendæ committi: veritus, ne hac ex causa indemnatus occideretur, e medio se conspectu discrevit, maxime post Joviani territus necem notariorum omnium primi, quem Juliano peremto veluti dignum imperio paucis militibus nominatum, novaque exinde cœptare suspectum, cruciabiliter didicerat interfectum. Et quia se quæri industria didicerat magna, vitans gravioris invidiæ pondus, ad abdita longiusque remota discessit. Cumque a Joviano exploratius indagari latibula sua sen-

tiret, & ferinæ vitæ jam fuiſſet pertæſum: (quippe a celſiore ſtatu dejectus ad inferiora, etiam edendi penuria in locis ſqualentibus ſtringebatur, hominumque egebat colloquiis) poſtremæ neceſſitatis impulſu, deviis itineribus ad Chalcedonos agrum pervenit. Ubi, quoniam & illud firmius viſum eſt receptaculum, apud fidiſſimum amicorum delitefcebat, Strategium quendam ex palatino milite ſenatorem, Conſtantinopolim, quantum fieri poterat, clanculo ſæpe intermeans: ut indicio ejuſdem Strategii patuit, poſtquam ſæpius in factionis conſcios eſt inquiſitum. Ritu itaque ſollertiſſimi cujuſdam ſpeculatoris, ignotus ob ſqualorum vultus & maciem rumuſculos colligebat tunc crebreſcentes, ut ſunt acerba ſemper inſtantia, incuſantium multorum Valentem, quaſi cupiditate aliena rapiendi ſuccenſum. Cujus diritati adjectum erat incentivum exitiale ſocer Petronius, ex præpoſito Martenſium militum promotus repentino ſaltu patricius, animo deformis & habitu: qui ad nudandos ſine diſcretione cunctos immaniter flagrans, nocentes pariter & inſontes poſt exquiſita tormenta quadrupli nexibus vinciebat, debita jam inde a temporibus principis Aureliani perſcrutans, & impendio moerens, ſi quemquam abſolviſſet indemnem. Cujus morum intolerantiæ hæc quoque pernicies accedebat, quod, cum ditaretur luctibus alienis, erat inexorabilis & crudelis, & in rabido corde duriſſimus, nec reddendæ, nec accipiendæ rationis unquam capax: inviſior Cleandro, quem agentem ſub Imperatore Commodo præfecturam, ſub-

lata vecordia diversas legimus vexasse fortunas: & onerosior Plautiano, qui præfectus itidem sub Severo, ultra mortale tumens cuncta confuderat, ni gladio perisset ultore. Hæc lacrimosa, quæ incitante Petronio sub Valente clausere multas pauperinas & nobiles domos, impendentiumque spes atrocior, provincialium & militum paria gementium sensibus imis hærebant: & votis, licet obscuris & tacitis, permutatio status præsentis ope numinis summi, concordi gemitu poscebatur. Quæ Procopius latenter accipiens, arbitratusque, ubi felicius acciderit fatum, negotio levi ad apicem summæ potestatis assumi, subsidebat ut prædatrix bestia, viso, quod capi poterat, protinus eruptura. Cui hæc, quæ maturabat, ardenti, fors hanc materiam dedit impendio tempestivam. Consumta hieme, festinans ad Syriam Valens, jamque fines Bithynorum ingressus, docetur relationibus ducum, gentem Gothorum ea tempestate intactam, ideoque sævissimam, conspirantem in unum ad pervadenda parari collimitia Thraciarum: hocque cognito, ut impræpedito ipse pergeret, quo tendebat, sufficiens equitum adjumentum & peditum mitti jussit ad loca, in quibus barbarici timebantur excursus. Dimoto itaque longius Principe, Procopius ærumnis diuturnis attritus, & vel atrocem mortem clementiorem ratus malis, quibus afflictabatur, aleam periculorum omnium jecit abrupte: extremaque jam perpeti nequaquam timens, præeunte perdita ratione facinus adoritur audacissimum, Divitenses Tungricanosque juniores, ad procinctum urgentem

per Thracias inter alios celerare dispositos, & Constantinopoli moraturos solemniter biduum, per quosdam ex iisdem numeris notos sollicitare properans: quia cum omnibus loqui periculosum erat & arduum, fidem paucorum elegit. Qui, pellecti spe præmiorum ingentium, sub consecratione jurisjurandi promisere, se, quæ vellet, cuncta facturos: favorem quoque polliciti conturmalium, inter quos ipsi potiorem locum obtinebant in suadendo, stipendiis excellentes & meritis. Utque condictum est, ubi excanduit radiis dies, idem Procopius diductus in cogitationes varias, Anastasianas balneas petit, a sorore Constantini cognominatas, ubi locata noverat signa: doctusque per arcanorum conscios, omnes in ejus studium consensisse societate coita nocturna, fide salutis data libenter admissus, constipatione vendibilium militum cum honore quidem, sed in modum tenebatur obsessi: qui, ut prætoriani quondam post Pertinacis necem licitantem imperii præmia Julianum susceperant, ipsi quoque Procopium, infausti dominatus exordia molientem, attenti ad omne compendium defenderunt. Stetit itaque subtabidus, (excitum putares ab inferis) musquam reperto paludamento, tunica auro distincta, ut regius minister, indutus, a calce in pubem in pædagogiani pueri speciem, purpureis opertus tegminibus pedum: hastatusque purpureum itidem pannulum læva manu gestabat, ut in theatrali scena simulacrum quoddam insigne per aulæum vel mimicam cavillationem subito putares emersum. Ad hoc igitur dehonestamentum honorum omnium ludi-

briose sublatus, & ancillari adulatione beneficii allocutus auctores, opesque pollicitus amplas & dignitates ob principatus primitias, processit in publicum multitudine stipatus armorum: signisque sublatis, erectius ire pergebat, circumclausus horrendo fragore scutorum lugubre concrepantium, quæ metuentes, ne a celsioribus tectis saxis vel tegularum fragmentis conflictarentur, densius ipsis galearum cristis aptabant. Huic intimidius incedenti nec resistebat populus, nec favebat: accendebatur tamen insita plerisque vulgarium novitatis repentina jucunditate, ea re potius incitante, quod Petronium, ut prædiximus, divitias violenter augentem, omnes eadem mente detestabantur, qui sepulta jamdudum negotia, & redivivas nebulas debitorum in diversos ordines excitabat. Cum itaque tribunal idem ascendisset Procopius, & cunctis stupore defixis timeretur silentium triste: procliviorem viam ad mortem, ut sperabat, existimans advenisse, per artus tremore diffuso implicatior ad loquendum, diu tacitus stetit: pauca tamen interrupta & moribunda voce dicere jam exorsus, quibus stirpis propinquitatem imperatoriæ prætendebat, leni paucorum susurro pretio illectorum, deinde tumultuariis succlamationibus plebis Imperator appellatus incondite, petit curiam raptim. Ubi nullo clarissimorum, sed ignobili paucitate inventa, palatium pessimo pede festinatis passibus introiit. Mirantur quidam profecto irrisione digna principia, incaute cœpta & temere, ad ingemiscendas erupisse reipublicæ clades, ignari forsan exemplorum, hæc ac-

cidisse primitus arbitrantes. Sic Adramyttenus Andriscus de genere quidam infimæ sortis, adusque Pseudophilippi nomen evectus, bellis Macedonicis tertium addidit grave. Sic Antiochiæ Macrino Imperatore agente, ab Emesa Heliogabalus exivit Antoninus. Ita inopino impetu Maximini Alexander cum Mamæa matre confossus est. In Africa superior Gordianus in imperium raptus, adventantium periculorum angoribus implicatus, vitam laqueo spiritu intercluso profudit.

VII. Igitur cupediarum vilium mercatores, & qui intra regiam apparebant, aut parere desierant, quique coetu militarium nexi ad pacatiora jam vitæ discesserant, in insoliti casus ambigua partim inviti, alii volentes asciscebantur: nonnulli omnia tutiora præsentibus rati, e civitate occulte dilapsi, Imperatoris castra petivere itineribus festinatis. Hos omnes Sophronius vivacissimo cursu prægressus, tunc notarius, præfectus postea Constantinopoleos, Valentem a Cæsarea Cappadocum jam profecturum, ut, vaporatis æstibus Ciliciæ jam lenitis, ad Antiochiæ percurreret sedes: textu narrato gestorum, spe dubia in talibus percitum & stupentem, avertit Galatiam, res adhuc trepidas arrepturum. Qui dum itineribus properat magnis, attentissima cura Procopius in dies agitabat & noctes, subditivos quosdam ostentans, qui astutia confidenti partim ab Oriente, alii e Galliis se venisse, & Valentinianum obiisse fingentes, cuncta patere novo & favorabili Principi memorabant. Et quia res novæ petulanter arreptæ celeritate muniri solent interdum,

ne quid formidandum omitteretur, cum festinatione Nebridius in locum Sallustii præfectus prætorio factione Petronii recens promotus, & Cæsarius Constantinopolitanæ urbis præfectus in vincula compinguntur: & jubetur civitatem curare solita potestate Phronemius, esseque magister officiorum Euphrasius, ambo Galli, institutis bonarum artium spectatissimi: & administratio negotiorum castrensium Gomoario & Agiloni revocatis in sacramentum committitur inconsulte, ut docuit rerum exitus proditor. Quia igitur Julius comes per Thracias copiis militaribus præsidens, oppressurus rebelles, si comperisset conata, ex propinquis stationibus timebatur, commentum excogitatum est validum: & quasi jussu Valentis seria super barbaricis motibus tractaturus, Nebridii literis adhuc clausi violenter expressis accitus Constantinopolim, strictius tenebatur. Hacque callida fraude bellatrices Thraciæ gentes sine cruore acquisitæ, admicula ausis tumultuariis maxima compararunt. Post quæ ita eventu lætiore completa, Araxius exambita regia prætorio præfectus accessit, velut Agilone genero suffragante: aliique plures ad aulæ varios actus & administrandas provincias sunt admissi, quidam inviti, alii ultro semet offerentes cum præmiis. Utque in certaminibus intestinis usu venire contingit, emergebant ex vulgari fæce nonnulli, desperatione consiliisque ductantibus cæcis: contraque quidam orti splendide, a culminibus summis adusque mortes & exsilia corruebant. Ubi per hæc & similia factio firmiter videbatur esse

composita, restabat, ut abundans cogeretur militum manus: & impetratum est facile, id quod in publicis turbamentis aliquoties ausa ingentia, vel justis exorsa primordiis impedivit. Transeuntes ad expeditionem per Thracias concitatæ equitum peditumque turmæ, blandeque acceptæ & liberaliter cum essent, omnesque in unum sitæ, jamque exercitus species appareret: promissis uberrimis inhiantes, sub exsecrationibus diris in verba juravere Procopii: hanc polliciti pertinaciam, quod eum suis armis defensabunt. Inventa est enim occasio ad alliciendos eos perquam opportuna, quod Constantii filiam parvulam, cujus recordatio colebatur, sinu ipse circumferens, necessitudinem prætendebat & Juliani. Adeptusque est aliud tempori congruum, quod Faustina matre puellæ casu præsente, quædam acceperat habitus insigna principalis. Adjungit his aliud veloci diligentia maturandum: & electi quidam stoliditate præcipites ad capessendum Illyricum missi sunt, nullo præter petulantiam adjumento confisi, aureos scilicet nummos effigiatos in vultum novi Principis, aliaque ad illecebras aptantes: quos correptos Equitius per eas regiones militum rector exstinxit genere diverso pœnarum. Pariaque deinde metuens, obstruxit tres aditus angustissimos, per quos provinciæ tentantur Arctoæ, unum per ripensem Daciam, alterum per Succos notissimum, tertium per Macedonas, quem appellant Acontisma. Hacque cautela, vana persuasione rapiendi Illyrici destitutus usurpator indebitæ potestatis, magna perdidit instrumenta bellorum. Dum hæc ita

aguntur, atrocitate nuntii Valens perculsus, jamque revertens per Gallograeciam, auditis apud Constantinopolim gestis, diffidenter incedebat & trepide: ac repentino pavore vias providendi turbante, eousque desponderat animum; ut augustos amictus abjicere tanquam gravem sarcinam cogitaret: fecissetque profecto, ni vetantibus proximis detractus a deformi proposito, firmatusque meliorum sententiis, agmina duo praeire jussisset, quibus nomina sunt Jovii atque Victores, castra perduellium irrupturos. His jam propinquantibus, ipse Procopius a Nicaea regressus, quo nuper advenerat, cum Divitensibus desertorumque plebe promiscua, quam dierum brevi spatio congregarat, Mygdum acceleravit: qui locus Sangario alluitur flumine. Ubi cum legiones jam pugnaturae congrederentur, inter reciprocantes missilia, quasi procursatione hostem lacessens, solus prorupit in medium. Et secundioris ductu fortunae ex contraria acie velut agnitum quendam Vitalianum, quem si norat, ambigitur, Latine salute data blande, produxit: eumque porrecta dextera suaviatus, omnibus hinc inde attonitis, *En*, inquit, *cana Romanorum exercituum fides, & religionibus firmis juramenta constricta! Placet, fortissimi viri, pro ignotis tot suorum consurrexisse mucrones: utque Pannonius degener labefactans cuncta & proterens, imperio, quod ne votis quidem concipere ausus est unquam, potiatur, ingemiscere nos vestris nostrisque vulneribus. Quin potius sequimini culminis summi prosapiam, non [ut rapiat aliena, sed in integrum majestatis avitae] restituatur, arma*

justissima commoventem. Hac sermonis placiditate molliti omnes, qui acriter venerant pugnaturi, signorum apicibus aquilisque summissis descivere libentes ad eum: & pro terrifico fremitu, quem barbari dicunt barritum, nuncupatum Imperatorem stipatumque de more, consentientes in unum reduxerunt ad castra, testati more militiæ Jovem, invictum Procopium fore.

VIII. Huic perduellium prosperitati lætior accessit. Rumitalca enim tribunus in societatem Procopianorum ascitus, & suscepta cura palatii, digesto mature consilio permixtoque cum militibus, mari ad Drepanum antea, nunc Helenopolim venit, exindeque Nicæam spe celerius occupavit. Ad quam obsidendam cum hujusmodi pugnarum peritis Vadomario misso ex duce & rege Alamannorum, Valens Nicomediam pergit. Exindeque profectus, oppugnationi Chalcedonis magnis viribus insistebat: cujus e muris probra in eum jaciebantur, & injuriose compellabatur ut Sabajarius. Est autem sabaja ex hordeo vel frumento in liquorem conversis paupertinus in Illyrico potus. Fessus denique inopia commeatuum, & obstinatione nimia defensorum, discedere jam parabat: cum inter hæc clausi apud Nicæam, patefactis subito portis egressi, munitorum magna parte prostrata, ductore fidentissimo Rumitalca properabant ardenter, circumventuri Valentem a tergo, nondum a Chalcedonos suburbano digressum: & patrassent conata, ni rumore quodam præverso imminens exitium ille perdoctus, instantem vestigiis hostem per Sunonensem

lacum & fluminis Galli ſinuoſos anfractus propere diſcedendo fruſtra ſequentem luſiſſet. Et hoc caſu Bithynia quoque in Procopii ditionem redacta eſt. Unde cum Ancyram Valens citis itineribus revertiſſet, comperiſſetque, Lupicinum ab Oriente cum catervis adventare non contemnendis: ſpe proſperorum erectior, Arinthæum lectiſſimum ducem occurſurum hoſtibus miſit. Qui ubi Dadaſtanam tetigit, in qua ſtatione periſſe diximus Jovianum, Hyperechium ſibi oppoſitum repente vidit cum copiis, antèhac Caſtrenſis apparitorem, cui ut amico Procopius auxilia ductanda commiſit. Et dedignatus hominem ſuperare certamine deſpicabilem, auctoritatis & celſi fiducia corporis, ipſis hoſtibus juſſit ſuum vincire rectorem: atque ita turmarum anteſignanus umbratilis comprenſus ſuorum manibus. Quæ dum hoc modo procedunt, Venuſtus quidam largitionum apparitor ſub Valente, multo ante Nicomediam miſſus, ut aurum ſuſceptum ſtipendii nomine militibus per Orientem diffuſis viritim tribueret, hac triſtitia cognita alienum pervidens tempus, Cyzicum cum iis, quæ ſuſceperat, ſe citius contulit. Ubi forte Serenianus repertus domeſticorum tunc comes, miſſus ad theſauros tuendos, urbem inexſuperabili mœnium ambitu monumentis quoque veteribus cognitam, fretus tumultuario præſidio cuſtodiebat: ad quam expugnandam Procopius, ut, poſſeſſa Bithynia, ſibi etiam Helleſpontum jungeret, validam deſtinaverat manum. Morabantur autem effectum ſagittis & glandibus ceteriſque jaculis obſidentium ſæpe globi

confixi, & propugnatorum sollertia claustrum per catenam ferream valde robustam ori portus insertum, quæ, ne rostratæ irruerent naves hostiles, erat altrinsecus colligata. Hanc post varios militum labores & ducum, fatigatorum acerrimis prœliis, Aliso quidam tribunus abscidit, exsertus bellator & prudens, hoc modo. Conjunctis tribus navigiis, testudinem hac specie superstruxit. Densatis cohærentes supra capita scutis, primi transtris instabant armati, alii post hos semet curvantes humilius, tertiis gradatim inclinatis submisse, ita ut novissimi suffraginibus insidentes formam ædificii fornicati monstrarent. Quod machinæ genus contra murales pugnas ideo figuratur hac specie, ut missilium ictus atque saxorum per decursus cadentium labiles, instar imbrium evanescant. Itaque conjectu telorum Aliso paulisper defensus ingenti corporis robore, supposito stipite eandem catenam fortius bipenni concidens ita confregit, ut disjecta patefaceret aditum latum: hocque exitu civitas hostili impetu patuit improtecta. Qua causa exstincto postea protervitæ totius auctore, cum in factionis participes sæviretur: hic idem tribunus contemplatione facinoris clari vitam cum militia retinens, diu post in Isauria oppetiit vastatoria manu confossus. Hoc marte Cyzico reserata, Procopius ad eam propere festinavit: veniaque universis, qui repugnavere, donatis, Serenianum solum injectis vinculis jussit duci Nicæam servandum arctissime. Statimque Hormisdæ maturo juveni, Hormisdæ regalis illius filio, potestatem proconsulis detulit, & civilia more veterum

& bella recturo. Qui agens pro moribus lenius, a militibus, quos per devia Phrygiæ miserat Valens, subito corripiendus incursu, tanto vigore evasit, ut ascensa navi, quam ad casus pararat ancipites, sequentem ac pæne captam uxorem sagittarum nube diffusa defensam averteret secum: matronam opulentam & nobilem, cujus verecundia & destinatio gloriosa abruptis postea discriminibus maritum exemit. Ea victoria ultra homines Procopius sese efferens, & ignorans, quod quivis beatus versa rota fortunæ ante vesperum potest esse miserrimus: Arbetionis domum, cui antea tanquam eadem sibi sentientis parcebat, ut propriæ, jussit exinaniri, mobilis census inæstimabilis plenam: ideo indignatus, quod venire ad eum accitus aliquoties distulit, causatus incommoda senectutis & morbos. Et licet hac ex causa præsumtor momentum pertimesceret grave, tamen cum obsistente nullo se in orientales provincias effundere libenti cunctorum assensione jam licentius posset, avidas novitatem quandam visere tædio asperioris imperii, quo tunc tenebantur: erga alliciendas quasdam civitates Asiæ, legendosque eruendi peritos auri, ut sibi profuturos prœliis, quæ magna exspectabat & crebra, segnius commoratus, in modum acuti mucronis obtusus est. Ut quondam Pescennius Niger ad subveniendum spei rerum extremæ a populo Romano sæpe accitus, dum diu cunctatur in Syria, a Severo superatus in sinu Issico (qui est in Cilicia, ubi Dareum Alexander fudit) fugatusque, in suburbano quodam Antiochiæ gregarii manu militis interiit.

IX. Hæc adulta hieme, Valentiniano & Valente Coss. agebantur. Translato vero in Gratianum adhuc privatum & Dagalaiphum ampliſſimo magiſtratu, aperto jam vere ſuſcitatis viribus, Valens juncto ſibi Lupicino cum robuſtis auxiliis Peſſinunta ſigna propere tulit, Phrygiæ quondam, nunc Galatiæ oppidum. Quo præſidiis ocius communito, ne quid inopinum per eos emergeret tractus, præter radices Olympi montis excelſi tramiteſque fragoſos ire tendebat ad Lyciam, oſcitantem ibi Gomoarium aggreſſurus. Cui pertinaci conſpiratione multorum hac maxima conſideratione reſiſtebatur, quod hoſtis ejus, ut ante relatum eſt, Conſtantii filiam parvulam cum matre Fauſtina & in agminibus, & cum prope in acie ſtarent, lectica circumferens ſecum, ut pro imperiali germine, cui ſe quoque junctum addebat, pugnarent audentius, iras militum accendebat. Sicut aliquando dimicaturi Macedones cum Illyriis, regem adhuc infantem in cunis locavere poſt aciem, cujus metu, ne traheretur captivus, adverſos fortius oppreſſerunt. Contra has calliditatis argutias ſagaci opitulatione nutanti negotio conſuluit Imperator: & Arbetionem ex conſule agentem jam dudum in otio, ad ſe venire hortatus eſt, ut Conſtantiniani ducis verecundia truces animi lenirentur: neque ſecus evenit. Nam cum omnibus provectior natu & dignitate ſublimior, canitiem reverendam oſtenderet multis ad perfidiam inclinatis, publicum graſſatorem Procopium; milites vero ſecutos ejus errorem, filios & laborum participes priſtinorum appellans ora-

bat, ut se ac si parentem magis sequerentur felicissimis ductibus cognitum, quam profligato morem gererent nebuloni, destituendo jam & casuro. Quibus cognitis Gomoarius, cum, elusis hostibus, unde venerat, redire posset innoxius, ad castra Imperatoris opportunitate intervalli proximi, captivi colore transivit, velut accursu multitudinis visæ subito circumseptus. Qua successus alacritate Valens castra promovit ad Phrygiam : & prope Nacoliam collatis manibus, partium dux in ancipiti Agilo rem excursu prodidit repentino : eumque secuti complures jam pila quatientes & gladios, ad Imperatorem transeunt cum vexillis scuta perversa gestantes, quod defectionis signum est apertissimum. Hoc præter spem omnium viso, Procopius salutis intercluso suffragio versus in pedes, circumjectorum nemorum secreta & montium petebat : Florentio sequente & Barchalba tribuno, quem per sævissima bella jam inde a Constantii temporibus notum, necessitas in crimen traxerat, non voluntas. Majore itaque noctis parte consumta, cum a vespertino ortu luna prælucens in diem metum augeret, undique facultate evadendi exemta consiliorum inops Procopius, ut in arduis necessitatibus solet, cum fortuna expostulabat luctuosa & gravi, mersusque multiformibus curis, subito a comitibus suis arctius vinctus, relato jam die ductus ad castra, Imperatori offertur reticens atque defixus : statimque abscissa cervice, discordiarum civilium gliscentes turbines sepelivit & bella, ad veteris Perpennæ exemplum : qui post Sertorium inter epulas

obtruncatum dominatione paulisper potitus, a frutetis, ubi latebat, extractus, oblatusque Pompejo, ejus jussu est interfectus. Parique indignationis impetu Florentius & Barchalba, qui eum duxerunt, confestim, non pensata ratione, sunt interfecti. Nam si Principem legitimum prodidissent, vel ipsa justitia jure cæsos pronuntiaret: si rebellem & oppugnatorem internæ quietis, ut ferebatur, amplas eis memorabilis facti oportuerat deferri mercedes. Excessit autem vita Procopius anno quadragesimo, amplius mensibus decem: corpore non indecoro, nec mediocris staturæ, subcurvus, humumque intuendo semper incedens, perque morum tristium latebras illius similis Crassi, quem in vita semel risisse Lucillius affirmat & Tullius: & quod est mirandum, quoad vixerat incruentus.

X. Iisdem fere diebus protector Marcellus, ejusdem cognatus, agens apud Nicæam præsidium, proditione militum & interitu Procopii cognito, Serenianum intra palatium clausum medio noctis horrore incautum adortus occidit: cujus mors saluti plurimis fuit. Nam si victoriæ superfuisset incultis moribus homo & nocendi acerbitate conflagrans, Valentique ob similitudinem morum & genitalis patriæ vincinitatem acceptus: occultas voluntates Principis introspiciens ad crudelitatem propensioris, multas innocentium ediderat strages. Quo interfecto, idem Marcellus, occupata celeri cursu Chalcedone, concrepantibus paucis, quos vilitas & desperatio trudebat in scelus, umbram principatus funesti capessit gemina ratione fallente: quod &

Gothorum tria millia regibus jam lenitis ad auxilium erant missa Procopio, Constantianam prætendenti necessitudinem, quæ ad societatem suam parva mercede traduci posse existimabat: quodque gesta in Illyrico etiamtum latebant. Inter quæ tam trepida, speculationibus fidis Equitius doctus conversam molem belli totius in Asiam, digressus per Succos Philippopolim clausam præsidiis hostium, Eumolpiadam veterem reserare magna vi conabatur, urbem admodum opportunam, & impedituram ejus adventus, si pone relicta, adjumenta Valenti laturus (nondum enim apud Nacoliam gesta compererat) festinare ad Æmimontum cogeretur. Verum paulo postea cognita levi præsumtione Marcelli, milites missi sunt audaces & promti, qui eum raptum, ut deditum noxæ mancipium, in custodiam compegerunt. Unde post dies productus, lateribus sulcatis acerrime, pariaque perpessis consortibus, interiit, hoc favorabilis solo, quod abstulit Serenianum e medio, crudelem, ut Phalarim, * illi & illi fidum ad doctrinarum diritatem, quam causis inanibus prætexebat. Exstirpatis occasu ducis funeribus belli, sævitum est in multos acrius, quam errata flagitaverant, vel delicta: maximeque in Philippopoleos defensores, qui urbem seque ipsos non nisi capite viso Procopii, quod ad Gallias portabatur, ægerrime dediderunt. Ad gratiam tamen precantium coerciti sunt aliqui lenius: inter quos eminebat Araxius, in ipso rerum exustarum ardore adeptus ambitu præfecturam: & Agilone intercedente genero supplicio insulari mulctatus, breve

post tempus evasit. Euphrasius vero, itemque Phronemius, missi ad occiduas partes, arbitrio objecti sunt Valentiniani: & absoluto Euphrasio, Phronemius Cherronesum deportatur, inclementius in eodem punitus negotio, ea re, quod divo Juliano fuit acceptus: cujus memorandis virtutibus ambo fratres principes obtrectabant, nec similes ejus, nec suppares. His accedebant alia graviora, & multo magis, quam in prœliis, formidanda. Carnifex enim, & unci, & cruentæ quæstiones, sine discrimine ullo ætatum & dignitatum per fortunas omnes & ordines grassabantur, & pacis obtentu judicium detestandum agitabatur, infaustam victoriam exsecrantibus universis, internecivo bello quovis graviorem. Nam inter arma & lituos conditionis æquatio leviora facit pericula: & Martiæ virtutis potestas aut id, quod ausum, occupat; aut inopinata mors, si acciderit, nullum ignominiæ continet sensum, finemque secum vivendi simul & dolendi perducit: ubi vero consiliis impiis jura quidem prætenduntur & leges, & Catonianæ vel Cassianæ sententiæ fuco perliti resident judices, agitur autem, quod agitur, ad voluntatem prætumidæ potestatis, & ex ejus libidine incidentium vitæ necisque momenta pensantur, ibi capitalis vertitur pernicies & abrupta. Nam ut quisque ea tempestate, ob quamlibet voluerat causam, regiæ propere accedens, & aliena rapiendi aviditate exustus, licet aperte insontem arcessens, ut familiaris suscipiebatur & fidus, ditandus casibus alienis. Imperator enim promtior ad nocendum, criminantibus patens, & funereas

delationes asciscens, per suppliciorum diversitates effrenatius exsultavit, sententiæ illius Tullianæ ignarus, docentis, infelices esse eos, qui omnia sibi licere existimarunt. Hæc implacabilitas causæ quidem piissimæ, sed victoriæ fœdioris, innocentes tortoribus exposuit multos, vel sub eculeo caput incurvos, aut icti carnificis torvi substravit: quibus, si pateretur natura, vel denas animas profundere præstabat in pugna, quam lateribus fodicatis omni culpa immunes, fortunis gementibus universis, quasi læsæ majestatis luere pœnas, dilaniatis ante corporibus, quod omni est tristius morte. Exin cum superata luctibus ferocia deflagrasset, proscriptiones, & exsilia, & quæ leviora quibusdam videntur, quamquam sint aspera, viri pertulere summates: & ut ditaretur alius, genere nobilis & forte meritis locupletior, actus patrimonio præceps, trususque in exsilium, consumebatur angore, aut stipe precaria victitabat: nec modus ullus exitialibus malis impositus, quamdiu Principem & proximos opum satietas cepit & cædis. Hoc novatore adhuc superstite, cujus actus multiplices docuimus & interitum, diem duodecimum Kalend. Augustas, consule Valentiniano primum cum fratre, horrendi terrores per omnem orbis ambitum grassati sunt subito, quales nec fabulæ, nec veridicæ nobis antiquitates exponunt. Paulo enim post lucis exortum, densitate prævia fulgurum acrius vibratorum, tremefacta concutitur omnis terreni stabilitas ponderis, mareque dispulsum retro fluctibus evolutis abscessit, ut retecta voragine profundorum, species

natantium multiformes limo cernerentur hærentes: valliumque vaſtitates & montium tunc, ut opinari dabatur, ſuſpicerent radios ſolis, quos primigenia rerum ſub immenſis gurgitibus amandavit. Multis igitur navibus velut arida humo connexis, & licenter per exiguas undarum reliquias palantibus plurimis, ut piſces manibus colligerent & ſimilia: marini fremitus, velut gravati repulſam, verſa vice conſurgunt, perque vada ferventia inſulis & continentis terræ porrectis ſpatiis violenter illiſi, innumera quædam in civitatibus, & ubi reperta ſunt ædificia, complanarunt: proinde ut elementorum furente diſcordia, involuta facies mundi miraculorum ſpecies oſtendebat. Relapſa enim æquorum magnitudo, cum minime ſperaretur, millia multa necavit hominum & ſubmerſit: recurrentiumque æſtuum incitata vertigine, quædam naves, poſtquam humentis ſubſtantiæ conſenuit tumor, peſſumdatæ viſæ ſunt: exanimataque naufragiis corpora ſupina jacebant, aut prona. Ingentes aliæ naves extruſæ rabidis flatibus, culminibus inſedere tectorum, ut Alexandriæ contigit: & ad ſecundum lapidem fere procul a litore contortæ ſunt aliquæ, ut Laconicam prope Mothonem oppidum nos tranſeundo conſpeximus diuturna carie fatiſcentem.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XXVII.

Alamanni, fusis acie Romanis, Charietonem & Severianum comites interficiunt. *C. I.* Jovinus magister equitum per Gallias, unam & alteram Alamannorum manum imparatam cædit; tertiam barbarorum partem apud Catalaunos prœlio superat, sex hostium millibus interfectis, quatuor vulneratis. *II.* De tribus præfectis urbi, Symmacho, Lampadio, & Juventio. Sub eo Damasi & Ursini de episcopatu Romano contentiones. *III.* Describuntur populi, & sex provinciæ Thraciarum, singularumque claræ urbes. *IV.* Valens Aug. Gothis, qui auxilia Procopio contra ipsum miserant, bellum infert, & post triennium pacem cum eis facit. *V.* Gratianum filium Valentinianus consentiente exercitu Augustum nuncupat, & puerum purpuram indutum ad fortiter faciendum hortatur, militibusque commendat. *VI.* Valentiniani A. iracundia, feritas & sævitia. *VII.* Pictis, Attacottis, & Scottis, post ducem & comitem interfectos, Britanniam impune vastantibus, Theodosius comes fusis prædam excussit. *VIII.* Mauricæ gentes Africam populantur. Isaurorum latrocinia Valens compescit. De Prætextati præfectura urbana. *IX.* Valentinianus A. Rhenum transit, & Alamannos, qui in celsissimos montes fugerant, non incruento utrinque certamine fundit fugatque. *X.* De Probi nobilitate, opibus, digni-

tatibus, & moribus. *XI.* Romani & Persæ de Armenia & Hiberia inter se pugnant. *XII.*

I. DUM per Eoum orbem hæc, quæ narravimus, diversi rerum expediunt casus, Alamanni post ærumnosas jacturas & vulnera, quæ congressi sæpe Juliano Cæsari pertulerunt, viribus tandem resumtis, licet imparibus pristinis, ob causam expositam supra, Gallicanos limites formidati jam persultabant. Statimque post Kalend. Januarias, cum per glaciales tractus hiemis rigidum inhorresceret sidus, cuneatim egressa multitudo licentius vagabatur. Horum portioni primæ Charietto, tunc per utramque Germaniam comes, occursurus cum milite egreditur ad bella ineunda promtissimo, ascito in societatem laboris Severiano itidem comite, invalido & longævo, qui apud Cabilona Divitensibus præsidebat & Tungricanis. Proinde confertius agmine in unum coacto, ponteque brevioris aquæ firma celeritate transmisso, visos eminus barbaros Romani sagittis, aliisque levibus jaculis incessebant, quæ illi reciprocis jactibus valide contorquebant. Ubi vero turmæ congressæ strictis conflixere mucronibus, nostrorum acies impetu hostium acriore concussa, nec resistendi nec faciendi fortiter copiam reperit, cunctis metu compulsis in fugam, cum Severianum vidissent equo deturbatum, missilique telo peroffensum. Ipse denique Charietto, dum cedentes objectu corporis & vocis jurgatorio sonu audentius pertinet, pudendumque diluere dedecus

fiducia diu ſtandi conatur, oppetiit telo letali confixus. Poſt cujus interitum, Erulorum Batavorumque vexillum direptum, quod inſultando tripudiantes barbari crebro ſublatum altius oſtendebant, poſt certamina receptum eſt magna.

II. Qua clade cum ultimo mœrore comperta; correcturus ſecius geſta Dagalaiphus a Pariſiis mittitur. Eoque diu cunctante, cauſanteque, diffuſos per varia barbaros ſemet adoriri non poſſe, accitoque paulo poſt, ut cum Gratiano etiamtum privato ſuſciperet inſignia conſulatus; Jovinus equitum magiſter accingitur: & inſtructus paratuſque, cautiſſime obſervans utrumque ſui agminis latus, venit prope locum Scarponna: ubi inopinus majorem barbarorum plebem, antequam armaretur, temporis brevi puncto præventam ad internecionem exſtinxit. Exſultantes innoxii prœlii gloria milites ad alterius globi perniciem ducens, ſenſimque incedens rector eximius, ſpeculatione didicit fida, direptis propius villis vaſtatoriam manum quieſcere prope flumen: jamque adventans, abdituſque in valle denſitate arbuſtorum obſcura, videbat lavantes alios, quoſdam comas rutilantes ex more, potanteſque nonnullos. Et nactus horam impendio tempeſtivam, ſigno repente per lituos dato, latrocinalia caſtra perrupit: contraque Germani, nihil, præter inefficaces minas jactanter ſonantes & fremitum, nec expedire arma diſperſa, nec componere aciem, nec reſurgere in vires permittebantur, urgente inſtanter victore. Quocirca forati pilis & gladiis cecidere complures, abique iis, quos verſos in pedes texere flexuoſi tra-

mites & angusti. Hoc prospero rerum effectu, quem virtus peregerat & fortuna, aucta fiducia, Jovinus militem ducens, diligenti speculatione præmissa, in tertium cuneum, qui restabat, propere castra commovit: & maturato itinere omnem prope Catelaunos invenit ad congrediendum promtissimum. Et vallo opportune metato, suisque pro temporis copia cibo recreatis & somno, primo auroræ exortu in aperta planitie composuit aciem dilatatam arte sollerti, ut spatiis amplioribus occupatis æquiparare Romani hostium multitudinem apparerent, inferiores numero, licet viribus pares. Signo itaque per buccinas dato, cum pede collato res agi cœpisset, sueta vexillorum splendentium facie territi stetere Germani. Quibus hebetatis parumper, reparatisque confestim, adusque diei extimum concertatione protenta, validius imminens miles fructum rei bene gestæ sine dispendio quæsisset, ni Balchobaudes armaturarum tribunus magniloquentia socordi coalitus, propinquante jam vespera, cessisset incondite. Quem si secutæ residuæ cohortes abiissent, ad tristes exitus eousque negotium venerat, ut nec acta nuntiaturus quisquam posset superesse nostrorum. Sed resistens animorum acri robore miles ita lacertis eminuit, ut, hostium quatuor millibus sauciis, sex alia interficeret millia: ipse vero non amplius mille ducentis amitteret, ducentis tantummodo vulneratis. Noctis itaque adventu prœlio jam diremto, refectisque viribus fessis, prope confinia lucis ductor egregius, in agminis quadrati figuram producto exercitu, cum com-

periſſet, occultantibus tenebris barbaros lapſos, ſecurus inſidiarum per aperta camporum ſequebatur & mollia, calcando ſemineces & conſtrictos, quos, vulneribus frigorum aſperitate contractis, dolorum abſumſerat magnitudo. Exin progreſſus ulterius, revertens, ubi nullum repererat, didicit, regem hoſtilium agminum cum paucis captum ab Aſcariis, quos ipſe per iter aliud ad diripienda tentoria miſerat Alamannica, ſuffixum patibulo. Ideoque iratus in tribunum animadvertere ſtatuit, auſum hoc inconſulta poteſtate ſuperiore feciſſe: eumque damnaſſet, ni, militari impetu commiſſum facinus atrox, documentis evidentibus conſtitiſſet. Et poſt hæc redeunti Pariſios poſt claritudinem recte geſtorum Imperator lætus occurrit: eumque poſtea conſulem deſignavit: illo videlicet ad gaudii cumulum accedente, quod iiſdem diebus Procopii ſuſceperat caput a Valente tranſmiſſum. Præter hæc, alia multa narratu minus digna conſerta ſunt prœlia per tractus varios Galliarum, quæ ſuperfluum eſt explicare, quoniam neque operæ pretium aliquod eorum habuere proventus, nec hiſtoriam producere per minutias ignobiles decet.

III. Hoc tempore, vel paulo ante, nova portenti ſpecies per annonariam apparuit Tuſciam: idque quorſum evaderet, prodigialium rerum periti penitus ignorarunt. In oppido enim Piſtorienſi prope horam diei tertiam, ſpectantibus multis, aſinus tribunali aſcenſo audiebatur deſtinatius rugiens: & ſtupefactis omnibus, qui aderant, quique didicerant referentibus aliis, nulloque conjectante ventura,

postea, quod portendebatur, evenit. Terentius enim humili genere in urbe natus & pistor, ad vicem præmii, quia peculatus reum detulerat Orfitum ex præfecto, hanc eandem provinciam correctoris administraverat potestate. Eaque confidentia deinceps inquietius agitans multa, in naviculariorum negotio falsum admisisse convictus, ut ferebatur, periit carnificis manu, regente Claudio Romam. Multo tamen antequam hoc contingeret, Symmachus Aproniano successit, inter præcipua nominandus exempla doctrinarum atque modestiæ, quo instante urbs sacratissima otio copiisque abundantius solito fruebatur: [& ambitioso ponte exsultat atque firmissimo, quem] condidit ipse, & magna civium lætitia dedicavit ingratorum, ut res docuit apertissima. Qui, consumtis aliquot annis, domum ejus in Transtiberino tractu pulcherrimam incenderunt, ea re perciti, quod vilis quidam plebejus infixerat, illum dixisse sine indice ullo vel teste, libenter se vino proprio calcarias exstincturum, quam id venditurum pretiis, quibus sperabatur. Advenit post hunc urbis moderator Lampadius ex præfecto prætorio, homo indignanter admodum sustinens, si, etiam cum spueret, non laudaretur, ut id quoque prudenter præter alios faciens: sed nonnunquam severus & frugi. Hic cum magnificos prætor ederet ludos, & uberrime largiretur, plebis nequiens tolerare tumultum, indignis multa donari sæpe urgentis; ut liberalem se & multitudinis ostenderet contemtorem, accitos a Vaticano quosdam egentes opibus ditaverat magnis. Vanitatis autem ejus

exemplum, ne latius evagemur, hoc unum sufficiet poni, leve quidem, sed cavendum judicibus. Per omnia enim civitatis membra, quæ diversorum Principum exornarunt impensæ, nomen proprium inscribebat: non ut veterum instaurator, sed conditor. Quo vitio laborasse Trajanus dicitur Princeps: unde eum herbam parietinam jocando cognominarunt. Hic præfectus exagitatus est motibus crebris: uno omnium maximo, cum collecta plebs infima, domum ejus prope Constantinianum lavacrum injectis facibus incenderat & malleolis, ni vicinorum & familiarium veloci concursu a summis tectorum culminibus petita saxis & tegulis abscessisset. Eaque vi territus ipse primitus crebrescentis seditionis in majus, secessit ad Mulvium pontem (quem struxisse superior dicitur Scaurus) adlenimenta ibidem tumultus opperiens, quem causa concitaverat gravis. Ædificia erigere exoriens nova, vel vetusta quædam instaurans, non ex titulis solitis parari jubebat impensas: sed si ferrum quærebatur, aut plumbum, aut æs, aut quidquam simile, apparitores immittebantur, qui velut ementes diversa, raperent species nulla pretia persolvendo: unde accensorum iracundiam pauperum damna deflentium crebra ægre potuit celeri vitare digressu. Advenit successor ejus ex quæsitore palatii Juventius, integer & prudens, Pannonius, cujus administratio quieta fuit & placida, copia rerum omnium fluens. Et hunc quoque discordantis populi seditiones terruere cruentæ, quæ tale negotium excitavere. Damasus & Ursinus supra huma-

num modum ad rapiendam episcopatus sedem ardentes, scissis studiis, asperrime conflictabantur, adusque mortis vulnerumque discrimina adjumentis utriusque progressis: quæ nec corrigere sufficiens Juventius, nec mollire, coactus vi magna secessit in suburbanum. Et in concertatione superaverat Damasus, parte, quæ ei favebat, instante. Constatque, in basilica Sicinini, ubi ritus Christiani est conventiculum, uno die centum triginta septem reperta cadavera peremtorum: efferatamque diu plebem ægre postea delenitam. Neque ego abnuo, ostentationem rerum considerans urbanarum, hujus rei cupidos ob impetrandum, quod appetunt, omni contentione laterum jurgari debere: cum id adepti, futuri sint ita securi, ut ditentur oblationibus matronarum, procedantque vehiculis insidentes, circumspecte vestiti, epulas curantes profusas, adeo ut eorum convivia regales superent mensas. Qui esse poterant beati revera, si, magnitudine urbis despecta, quam vitiis opponunt, ad imitationem antistitum quorundam provincialium viverent, quos tenuitas edendi potandique parcissime, vilitas etiam indumentorum, & supercilia humum spectantia, perpetuo numini verisque ejus cultoribus ut puros commendant & verecundos. Hactenus deviasse sufficiet, nunc ad rerum ordines revertamur.

IV. Dum aguntur antedicta per Gallias & Italiam, novi per Thracias exciti sunt procinctus. Valens enim, ut consulto placuerat fratri, cujus regebatur arbitrio, arma concussit in Gothos, ratione justa permotus: quod auxilia misere Procopio ci-

vilia bella cœptanti. Ergo convenit, pauca super harum origine regionum & situ transcurrere per brevem excessum. Erat Thraciarum descriptio facilis, si veteres concinerent stili: quorum obscura varietas quoniam opus veritatem professum non juvat, sufficiet, ea, quæ vidisse meminimus, expedire. Has terras immensa quondam camporum placiditate aggerumque altitudine fuisse porrectas, Homeri perennis auctoritas docet, Aquilonem & Zephyrum ventos exinde flare, fingentis: quod aut fabulosum est, aut tractus antehac diffusi latissime, destinatique nationibus feris, cuncti Thraciarum vocabulo censebantur. Et partem earum habitavere Scordisci, longe nunc ab iisdem provinciis disparati, sævi quondam & truces, ut antiquitas docet, hostiis captivorum Bellonæ litantes & Marti, humanumque sanguinem in ossibus capitum cavis bibentes avidius: quorum asperitate post multiplices pugnarum ærumnas sæpe res Romana vexata, postremo omnem amisit exercitum cum rectore. Sed, ut nunc cernimus, eadem loca formata in cornuti sideris modum, effingunt theatri faciem speciosam. Cujus in summitate occidentali montibus præruptis densitate Succorum patescunt angustiæ, Thracias dirimentes & Daciam. Partem vero sinistram arctois obnoxiam stellis Æmimontanæ celsitudines claudunt, ut & Ister, qua Romanum cæspitem lambit, urbibus multis & castris contiguus & castellis. Per dextrum, quod australe est, latus, scopuli tenduntur Rhodopes: unde Eoum jubar exsurgit, finitur in fretum: cui undosius ab Euxino

Ponto labenti, pergentique fluctibus reciprocis ad Ægæum, discidium panditur terrarum angustum. Ex angulo tamen orientali Macedonicis jungitur collimitiis per arctas præcipitesque vias, quæ cognominantur Acontisma: cui proxima Arethusa convallis & statio, in qua visitur Euripidis sepulcrum, tragœdiarum sublimitate conspicui, & Stagira, ubi Aristotelem, ut Tullius ait, fundentem aureum flumen, accepimus natum. Hæc quoque priscis temporibus loca barbari tenuere, morum sermonumque varietate dissimiles. E quibus præter alios, ut immaniter efferati, timebantur Odrysæ, ita humanum fundere sanguinem assueti, ut, cum hostium copia non daretur, ipsi inter epulas post cibi satietatem & potus, suis, velut alienis, corporibus imprimerent ferrum. Verum aucta republica, dum consulare vigeret imperium, has gentes antehac semper indomitas, vagantesque sine cultu vel legibus, Marcus Didius ingenti destinatione pressit; Drusus intra fines continuit proprios; Minucius prope amnem Hebrum, a celsis Odrysarum montibus fluentem, superatos prœlio stravit: post quos residui ab Appio Claudio proconsule sunt infesta concertatione deleti. Oppida enim in Bosporo sita & Propontide classes obtinuere Romanæ. Advenit post hos imperator Lucullus, qui cum durissima gente Bessorum conflixit omnium primus: eodemque impetu Æmimontanos acriter resistentes oppressit. Quo imminente, Thraciæ omnes in ditionem veterum transiere nostrorum: hocque modo post procinctus ancipites, reipublicæ sex provin-

ciæ sunt quæsitæ. Inter quas prima ex fronte, quæ Illyriis est confinis, Thracia speciali nomine appellatur: quam Philippopolis Eumolpias vetus, & Berœa, amplæ civitates exornant. Post hanc Æmimontus Hadrianopolim habet, quæ dicebatur Uscudama, & Anchialon, civitates magnas. Dein Mysia, ubi Marcianopolis est, a sorore Trajani Principis ita cognominata, & Dorostorus, & Nicopolis, & Odyssus: juxtaque Scythia, in qua celebriora sunt aliis oppida Dionysopolis, & Tomi, & Calatis. Europa omnium ultima, præter municipia urbibus nitet duabus, Apris & Perintho, quam Heracleam posteritas dixit. Rhodopa huic annexa Maximianopolim habet, & Maroneam, & Ænum, qua condita & relicta Æneas Italiam auspiciorum prosperitate perpetua post diuturnos occupavit errores. Constat autem, ut vulgavere rumores assidui, omnes pæne agrestes, qui per regiones prædictas montium circumcolunt altitudines, salubritate virium & prærogativa quadam vitæ longius propagandæ nos anteire: idque inde contingere arbitrantur, quod colluvione ciborum abstinent calidis, & perenni viriditate roris aspergınibus gelidis corpora constringente, auræ purioris dulcedine potiuntur, radiosque solis suapte natura vitales primi omnium sentiunt, nullis adhuc maculis rerum humanarum infectos. His ita digestis, pedem referamus ad cœptum.

V. Procopio superato in Phrygia, internarumque dissensionum materia consopita, Victor magister equitum ad Gothos est missus, cogniturus

aperte, quam ob causam gens amica Romanis, fœderibusque ingenuæ pacis obstricta, armorum dederat adminicula bellum Principibus legitimis inferenti. Qui ut factum firma defensione purgarent, literas ejusdem obtulere Procopii: ut generis Constantiniani propinquo imperium sibi debitum sumsisse commemorantis, veniaque dignum asserentes errorem. Quibus, eodem referente Victore, compertis, Valens parvi ducens excusationem vanissimam, in eos signa commovit, motus adventantis jam præscios: & pubescente vere, quæsito in unum exercitu, prope Daphnem nomine munimentum est castra metatus: ponteque contabulato supra navium foros flumen transgressus est Istrum, resistentibus nullis. Jamque sublatus fiducia, cum ultro citroque discurrens nullum inveniret, quem superare posset, vel terrere: omnes enim formidine perciti militis cum apparatu ambitioso propinquantis, montes petivere Serrorum arduos, & inaccessos nisi perquam gnaris. Ne igitur, æstate omni consumta, sine ullo remearet effectu, Arinthæo magistro peditum misso cum prædatoriis globis, familiarum rapuit partem, quæ antequam ad dirupta venirent & flexuosa, capi potuerunt, per plana camporum errantes. Hocque tantum, quod fors dederat, impetrato, rediit cum suis innoxius, nec illato gravi vulnere, nec accepto. Anno secuto ingredi terras hostiles pari alacritate conatus, fusius Danubii gurgitibus vagatis impeditus, mansit immobilis, prope Carporum vicum stativis castris adusque autumnum locatis emensum. Unde, quia nihil agi potuit, dirimente

magnitudine fluentorum, Marcianopolim ad hiberna discessit. Simili pertinacia tertio quoque anno per Novidunum navibus ad transmittendum amnem connexis perrupto barbarico, continuatis itineribus longius agentes Greuthungos bellicosam gentem aggressus est: postque leviora certamina Athanaricum ea tempestate judicem potentissimum, ausum resistere cum manu, quam sibi crediderit abundare, extremorum metu coegit in fugam: ipseque cum omnibus suis Marcianopolim redivit, ad hiemem agendam, ut in illis tractibus habilem. Aderant post diversos triennii casus finiendi belli materiæ tempestivæ. Prima, quod ex Principis diuturna permansione metus augebatur hostilis: dein, quod commerciis vetitis, ultima necessariorum inopia barbari stringebantur, adeo ut legatos supplices sæpe mittentes, venialem poscerent pacem. Quibus Imperator rudis quidem, verum spectator adhuc æquissimus rerum, antequam adulationum perniciosis illecebris captus rempublicam funeribus perpetuo deflendis affligeret, in commune consultans pacem dare oportere decrevit. Missique vicissim Victor & Arinthæus, qui tunc equestrem ac pedestrem militiam agebant: qui cum propositis conditionibus assentiri Gothos docuissent literis veris, præstituitur componendæ paci conveniens locus. Et quoniam asserebat Athanaricus, sub timenda exsecratione jurisjurandi se esse obstrictum, mandatisque prohibitum patris, ne solum calcaret aliquando Romanorum, & adigi non poterat, indecorumque erat & vile ad eum Imperatorem trans-

ire: recte noſcentibus placuit, navibus remigio directis in medium flumen, quæ vehebant cum armigeris Principem, gentiſque judicem inde cum ſuis, fœderari, ut ſtatutum eſt, pacem. Hocque compoſito, & acceptis obſidibus, Valens Conſtantinopolim rediit: ubi poſtea Athanaricus proximorum factione genitalibus terris expulſus, fatali ſorte deceſſit, & ambitioſis exſequiis ritu ſepultus eſt noſtro.

VI. Inter hæc Valentiniano magnitudine quaſſato morborum, agitanteque extrema, convivio occultiore Gallorum, qui aderant in commilitio Principis, ad imperium Ruſticus Julianus tunc magiſter memoriæ poſcebatur, quaſi afflatu quodam furoris beſtiarum more humani ſanguinis avidus, ut oſtenderat, cum proconſulari poteſtate regeret Africam. In præfectura enim urbana, quam adhuc adminiſtrans exſtinctus eſt, tempus anceps metuens tyrannidis, cujus arbitrio tanquam inter dignorum inopiam ad id eſcenderat culmen, lenis videri cogebatur & mollior. Contra hos nitebantur aliqui ſtudiis altioribus in favorem Severi magiſtri tunc peditum, ut apti ad hoc impetrandum: qui, licet aſper eſſet & formidatus, tolerabilior tamen fuit, & præferendus modis omnibus antedicto. Sed dum hæc cogitantur incaſſum, Imperator remediis multiplicibus recreatus, vixque ſe mortis periculo contemplans extractum: Gratianum filium ſuum adulto jam proximum, inſignibus principatus ornare meditabatur. Et paratis omnibus, militeque firmato, ut animis id acciperet promtis, cum Gratianus veniſſet, progreſſus in campum tribunal aſcendit: ſplen-

doreque nobilium circumdatus poteſtatum, dextera puerum apprehenſum productumque in medium, oratione concionaria deſtinatum Imperatorem exercitui commendavit. *Fauſtum erga me veſtri favoris indicium, hunc loci principalis circumferens habitum, quo potior aliis judicatus ſum multis & claris: conſiliorum ſociis votorumque auſpicibus vobis, pietatis officium aggrediar tempeſtivum, proſpera Deo ſpondente, cujus ſempiternis auxiliis ſtabit Romana res inconcuſſa. Accipite igitur, quæſo, placidis mentibus, viri fortiſſimi, deſiderium noſtrum, id reputantes, quod hæc, quæ fieri caritatis ſanciunt jura, non tantum tranſire voluimus per conſcientiam veſtram, verum etiam probata firmari, ut congrua nobis & profutura. Gratianum hunc meum adultum, quem diu verſatum inter liberos veſtros commune diligitis pignus, undique muniendæ tranquillitatis publicæ cauſa in Auguſtum ſumere commilitium paro, ſi propitia cæleſtis numinis veſtræque majeſtatis voluntas parentis amorem juverit præeuntem: non rigido cultu ab incunabulis ipſis, ut nos, educatum, nec tolerantia rerum coalitum aſperarum, nec capacem adhuc Martii pulveris, ut videtis; ſed familiæ ſuæ laudibus majorumque factis præſtantibus concinentem, potioribus (invidiæ metu dicitur) protinus ſuccreturum. Ut enim mihi videri ſolet, mores ejus & appetitus, licet nondum maturos ſæpe penſanti: ineunte adoleſcentia, quoniam humanitate & ſtudiis diſciplinarum ſollertium eſt politus, librabit ſuffragiis puris merita recte ſecuſve factorum: faciet, ut ſciant ſe boni intelligi: in pulchra facinora procurſabit, ſignis militaribus & aquilis adhæſurus: ſolem ni-*

vesque, & pruinas, & sitim perferet, & vigilias: castris, si necessitas adegerit, aliquoties propugnabit: salutem pro periculorum sociis objectabit: &, quod pietatis summum primumque munus est, rempublicam ut domum paternam diligere poterit & avitam. Nondum finita oratione, dictis cum assensu læto auditis, pro suo quisque loco & animo milites alius alium anteire festinans, tanquam utilitatis & gaudiorum participes Gratianum delcararunt Augustum, classicorum amplissimo sonu blandum fragorem miscentes armorum. Quo viso, majore fiducia Valentinianus exsultans, corona indumentisque supremæ fortunæ ornatum filium osculatus, jamque fulgore conspicuum, alloquitur advertentem, quæ dicebantur. *En*, inquit, *habes, mi Gratiane, amictus, ut speravimus omnes, augustos, meo commilitonumque nostrorum arbitrio delatos ominibus faustis. Accingere igitur pro rerum urgentium pondere, ut patris patruique collega: & assuesce impavidus penetrare cum agminibus peditum gelu pervios Istrum & Rhenum, armatis tuis proximus stare, sanguinem spiritumque considerate pro his impendere, quos regis, nihil alienum putare, quod ad Romani imperii pertinet latus. Hæc pro tempore præcepisse sufficiet: cetera monere non desinam. Nunc reliqui vos estis, rerum maximi defensores: quos rogo & obtestor, ut accrescentem Imperatorum fidei vestræ commissum servetis affectione fundata.* His dictis solemnitate omni firmatis, Eupraxius Cæsariensis Maurus, magister ea tempestate memoriæ, primus omnium exclamavit, *familia Gratiani hoc meretur:* statimque promotus quæstor, multa & prudenti-

bus æmulanda bonæ fiduciæ reliquit exempla, nusquam a ſtatu naturæ diſcedens intrepidæ, ſed conſtans ſemper legumque ſimilis, quas omnibus una eademque voce loqui in multiplicibus advertimus cauſis: qui tunc magis in ſuſcepta parte juſtitiæ permanebat, cum eum recta monentem exagitaret minax Imperator & nimius. Conſurrectum eſt poſt hæc in laudes majoris Principis & novelli: maximeque pueri, quem oculorum flagrantior lux commendabat, vultuſque & reliqui corporis jucundiſſimus nitor, & egregia pectoris indoles: quæ Imperatorem impleſſet cum veterum lectiſſimis comparandum, ſi per fata proximoſque licuiſſet, qui virtutem ejus etiamtum inſtabilem obnubilarunt actibus pravis. In hoc tamen negotio Valentinianus morem inſtitutum antiquitus ſupergreſſus, non Cæſares, ſed Auguſtos, germanum nuncupavit & filium, benevole ſatis. Nec enim quiſquam antehac aſcivit ſibi pari poteſtate collegam, præter Principem Marcum, qui Verum adoptivum fratrem abſque diminutione aliqua auctoritatis Imperatoriæ ſocium fecit.

VII. His ex ſententia rectoris & militum ordinatis, vix dies interceſſere pauci, cum Mamertinum præfectum prætorio ab urbe regreſſum, quo quædam perrexerat correcturus, Avitianus ex vicario peculatus detulerat reum. Cui ideo Vulcatius ſucceſſit Rufinus omni ex parte perfectus, & velut apicem ſenectutis honoratæ prætendens, ſed lucrandi opportunas occaſiones occultationis ſpe nunquam prætermittens. Qui nactus copiam Principis,

Orfitum ex præfecto urbis solutum exsilio, patrimonii redintegrata jactura, remitti fecit in lares. Et quamquam Valentinianus homo propalam ferus, inter imperitandi exordia, ut asperitatis opinionem molliret, impetus truces retinere nonnunquam in potestate animi nitebatur: serpens tamen vitium & dilatum aliquamdiu, licentius erupit ad perniciem plurimorum: quod auxit ira acerbius effervescens. Hanc enim ulcus esse animi diuturnum, interdumque perpetuum, prudentes definiunt, nasci ex mentis mollitia consuetum: id asserentes argumento probabili, quod iracundiores sunt incolumibus languidi, & feminæ maribus, & juvenibus senes, & felicibus ærumnosi. Eminuit tamen per id tempus inter alias humilium neces, mors Dioclis ex comite largitionum Illyrici, quem ob delicta levia flammis jussit exuri: & Diodori ex agente in rebus, triumque apparitorum potestatis vicariæ per Italiam, ob id necatorum atrociter, quod apud eum questus est comes, Diodorum quidem adversus se civiliter implorasse juris auxilium, officiales vero jussu judicis ausos monere proficiscentem, ut responderet ex lege. Quorum memoriam apud Mediolanum colentes nunc usque Christiani, locum, ubi sepulti sunt, *Ad innocentes* appellant. Dein cum in negotio Maxentii cujusdam Pannonii, ob exsecutionem a judice recte maturari præceptam, trium oppidorum ordines mactari jussisset, interpellavit Eupraxius tunc quæstor; &, *parcius*, inquit, *agito, piissime Principum: hos enim, quos interfici tanquam noxios jubes, ut martyras, id est, divinitati acceptos,*

colit religio Christiana. Cujus salutarem fiduciam præfectus imitatus Florentius, cum in re quadam venia digna audisset eum percitum ira jussisse itidem ternos per ordines urbium interfici plurimarum, *Et quid agetur*, ait, *si oppidum aliquod Curiales non haberet tantos? Inter reliqua id quoque suspendi debet, ut, cum habuerit, occidantur.* Ad hanc inclementiam illud quoque accedebat dictu dirum & factu: quod si quis eum adisset judicium potentis inimici declinans, aliumque sibi postulans dari, hoc non impetrato, ad eundem, quem metuebat, licet multa prætenderet justa, remittebatur. Itemque aliud audiebatur horrendum, quod, ubi debitorum aliquem egestate obstrictum nihil reddere posse dicebatur, interfici debere pronuntiabat. Hæc autem & similia licenter ideo altiore fastu quidam Principes agunt, quod amicis emendandi secus cogitata vel gesta copiam negant: inimicos loqui terrent amplitudine potestatis. Nulla vacat quæstio pravitatum apud eos, qui, quod volunt ipsi, maximas putant esse virtutes.

VIII. Profectus itaque ab Ambianis, Treverosque festinans, nuntio percellitur gravi, qui Britannias indicabat barbarica conspiratione ad ultimam vexatas inopiam: Nectaridumque comitem maritimi tractus occisum, & Fullofaudem ducem hostium insidiis circumventum. Quibus magno cum horrore compertis, Severum etiamtum domesticorum comitem misit, si fors casum dedisset optatum, correcturum sequius gesta: quo paulo postea revocato, Jovinus eadem loca profectus, Provertuidem ce-

leri gradu præmisit, adminicula petiturus exercitus validi. Id enim instantes necessitates flagitare firmabant. Postremo ob multa & metuenda, quæ super eadem insula rumores assidui perferebant, electus Theodosius illuc properare disponitur, officiis Martiis felicissime cognitus: adscitaque animosa legionum & cohortium pube, ire tendebat præeunte fiducia speciosa. Et quoniam cum Constantis Principis actus componerem, motus adolescentis & senescentis oceani, situmque Britanniæ pro captu virium explanavi, ad ea, quæ digesta sunt semel, revolvi superfluum duxi: ut Ulyxes Homericus apud Phæacas ob difficultatem nimiam replicare formidat. Illud tamen sufficiet dici, quod eo tempore Picti in duas gentes divisi, Dicalidonas & Vecturiones, itidemque Attacotti bellicosa hominum natio, & Scotti, per diversa vagantes multa populabantur: Gallicanos vero tractus Franci & Saxones iisdem confines, quo quisque erumpere potuit terra vel mari, prædis acerbis incendiisque, & captivorum funeribus hominum violabant. Ad hæc prohibenda, si copiam dedisset fortuna prosperior, orbis extrema dux efficacissimus petens, cum venisset ad Bononiæ litus, quod a spatio controverso terrarum angustiis reciproci distinguitur maris, attolli horrendis æstibus assueti, rursusque sine ulla navigantium noxa in speciem complanari camporum: exinde transmeato lentius freto defertur Rutupias, stationem ex adverso tranquillam. Unde cum consecuti Batavi venissent & Eruli, Joviique & Victores, fidentes viribus numeri: egressus ten-

densque ad Lundinium vetus oppidum, quod Augustam posteritas appellavit, divisis plurifariam globis, adortus est vagantes hostium vastatorias manus, graves onere sarcinarum: & propere fusis, qui vinctos homines agebant & pecora, prædam excussit, quam tributarii perdidere miserrimi. His denique restituta omni, præter partem exiguam impensam militibus fessis, mersam difficultatibus suis antehac civitatem, sed subito, quam salus sperari potuit, recreatam, in ovantis speciem lætissimus introiit. Ubi ad audenda majora prospero successu elatus, tutaque scrutando consilia, futuri morabatur ambiguus, diffusam variarum gentium plebem & ferocientem immaniter, non nisi per dolos occultiores & improvisos excursus superari posse, captivorum confessionibus & transfugarum indiciis doctus. Denique edictis propositis, impunitateque promissa, desertores ad procinctum vocabat, & multos alios per diversa libero commeatu dispersos. Quo monitu ut rediere plerique, incentivo percitus, retentusque anxiis curis, Civilem nomine recturum Britannias pro præfectis ad se poposcerat mitti, virum acrioris ingenii, sed justi tenacem & recti: itidemque Dulcitium, ducem scientia rei militaris insignem.

IX. Hæc in Britanniis agebantur. Africam vero jam inde ab exordio Valentiniani imperii exurebat barbarica rabies, per procursus audentiores & crebris cædibus & rapinis intenta. Quam rem militaris augebat secordia, & aliena invadendi cupiditas, maximeque Romani nomine comitis. Qui venturi providus, transferendæque in alios invidiæ artifex,

ſævitia morum multis erat exoſus, hac præcipue cauſa, quod ſuperare hoſtes in vaſtandis provinciis feſtinabat, affinitate Remigii tunc magiſtri officiorum confiſus: quo prava & contraria referente, Princeps, ut præ ſe ferebat ipſe, cautiſſimus lacrimoſa diſpendia diutius ignoravit Afrorum. Geſtorum autem per eas regiones ſeriem plenam, & Ruricii præſidis legatorumque mortem, & cetera luctuoſa, cum adegerit ratio, diligentius explicabo. Et quoniam adeſt liber locus dicendi; quæ ſentimus, aperte loquamur: hunc Imperatorem omnium primum in majus militares faſtus ad damna rerum auxiſſe communium, dignitates opeſque eorum ſublimius erigentem: & quod erat publice privatimque dolendum, indeflexa ſævitia punientem gregariorum errata, parcentem potioribus, qui tanquam peccatis indulta licentia, ad labem delictorum immanium conſurgebant: qui ex eo anhelantes, ex nutu ſuo indiſtanter putant omnium pendere fortunas. Horum flatus & pondera inventores juris antiqui mollientes, etiam inſontes quoſdam aliquoties ſuppliciis aboleri cenſuere letalibus. Quod ſæpe contingit, cum ob multitudinis crimina, nonnulli ſortis iniquitate plectuntur innoxii: id enim nonnunquam ad privatorum pertinuit cauſas. At in Iſauria globatim per vicina digreſſi prædones, oppida villaſque uberes libera populatione vexantes, magnitudine jacturarum Pamphyliam affligebant & Cilicas. Quos cum nullis arcentibus internecive cuncta diſperdere Aſiæ vicarius ea tempeſtate Muſonius advertiſſet, Athenis Atticis antehac

magiſter rhetoricus: deploratis noviſſime rebus; luxuque adjumento militari marcente, adhibitis ſemiermibus paucis, quos Diogmitas appellant, unum graſſatorum cuneum, ſi patuiſſet facultas, adoriri conatus, per anguſtum quendam tranſiens devexitatis anfractum, ad inevitabiles venit inſidias: & ibi cum his confoſſus eſt, quos ducebat. Tali ſucceſſu latrones prætumidos, palanteſque per varia confidentius, interfectis aliquibus, ad latebroſa montium ſaxa, quæ incolunt, excitæ tandem copiæ contruſerunt: ubi cum eis nec quieſcendi, nec inveniendi ad victum utilia, copia laxaretur, per indutias pacem ſibi tribui popoſcerunt, Germanicopolitanis auctoribus, quorum apud eos, ut ſigniferæ manus, ſemper valuere ſententiæ: obſidibuſque datis, ut imperatum eſt, immobiles diu manſere, nihil audentes hoſtile. Hæc inter Prætextatus præfecturam urbis ſublimius curans, per integritatis multiplices actus & probitatis, quibus ab adoleſcentiæ rudimentis inclaruit, adeptus eſt id, quod raro contingit, ut, cum timeretur, amorem non perderet civium, minus firmari ſolitum erga judices formidatos. Cujus auctoritate juſtiſque veritatis ſuffragiis tumultu lenito, quem Chriſtianorum jurgia concitarunt, pulſoque Urſino, alta quies parta, propoſito civium Romanorum aptiſſima: & adoleſcebat gloria præclari rectoris plura & utilia diſponentis. Namque & mæniana ſuſtulit omnia, fabricari Romæ priſcis quoque vetita legibus: & diſcrevit ab ædibus ſacris privatorum parietes, iiſdem inverecunde connexos: ponderaque per re-

giones inſtituit univerſas, cum aviditati multorum ex libidine trutinas componentium occurri nequiret. In examinandis vero litibus ante alios id impetravit, quod laudando Brutum Tullius refert, ut cum nihil ad gratiam faceret, omnia tamen grata viderentur eſſe, quæ factitabat.

X. Sub idem fere tempus Valentiniano ad expeditionem caute, ut rebatur, profecto, Alamannus regalis Rando nomine, diu præſtruens, quod cogitabat, Mogontiacum præſidiis vacuum cum expeditis ad latrocinandum latenter irrepſit. Et quoniam caſu Chriſtiani ritus invenit celebrari ſolemnitatem, impræpedite cujuſquemodi fortunæ virile & muliebre ſecus cum ſupellectili non parva indefenſum abduxit. Parvo inde poſt intervallo inopina rei Romanæ ſpes lætiorum affulſit. Cum enim Vithicabius rex Vadomarii filius, ſpecie quidem molliculus & morboſus, ſed audax & fortis, ardores in nos ſemper ſuccenderet bellicos, opera navabatur impenſior, ut qualibet occumberet ſtrage. Et quia tentatus aliquoties nullo genere potuit ſuperari vel prodi, fraude citerioris vitæ miniſtri, ſtudio ſollicitante noſtrorum occubuit: cujus poſt necem aliquatenus hoſtiles torpuere diſcurſus. Interfector tamen præ metu pœnarum, quas verebatur, ſi patuiſſet negotium, ad Romanum ſolum ſe celeri tranſtulit gradu. Parabatur poſt hæc lentioribus curis & per copias multiformes in Alamannos expeditio ſolitis gravior, deſtinatius id publica tutela poſcente, quoniam reparabilis gentis motus timebantur infidi: milite nihilominus accenſo, cui ob ſu-

ſpectos eorum mores, nunc infimorum & ſupplicum, paulo poſt ultima minitantium, nullæ quieſcendi dabantur indutiæ. Contracta igitur undique mole maxima catervarum, armis & ſubſidiis rei cibariæ diligenter inſtructa, accitoque Sebaſtiano comite cum Illyriis & Italicis numeris, quos regebat, anni tempore jam tepente Valentinianus cum Gratiano Rhenum tranſgreſſus reſiſtente nemine; diviſis agminibus quadratis ipſe medius incedebat, Jovino & Severo magiſtris rei caſtrenſis altrinſecus ordinum latera ſervantibus, ne repentino invaderentur aſſultu. Protinuſque inde ductantibus itinerum callidis, exploratis acceſſibus, per regiones longo itu porrectas ſenſim gradiens miles irritatior ad pugnandum, velut repertis barbaris minaciter infrendebat. Et quoniam aliquot diebus emenſis nullus potuit, qui reſiſteret, inveniri, cuncta ſatorum & tectorum, quæ viſebantur intacta, cohortium manu vorax flamma vaſtabat, præter alimenta, quæ colligi dubius rerum eventus adigebat & cuſtodiri. Poſt hæc leniore greſſu Princeps ulterius tendens, cum prope locum veniſſet, cui Solicinio nomen eſt, velut quadam obice ſtetit, doctus procurſantium relatione veriſſima, barbaros longe conſpectos. Qui nullam ad tuendam ſalutem viam ſupereſſe cernentes, niſi ſe celeri defendiſſent occurſu, locorum gnaritate confiſi, unum ſpirantibus animis montem occupavere præcelſum, per confragoſos colles undique præruptum & invium, abſque ſeptemtrionali latere, unde facilem habet devexitatem & mollem. Signis illico

fixis ex more, cum undique ad arma conclamaretur, imperio Principis & ductorum ſtetit regibilis miles, vexillum opperiens extollendum: quod erat opportune ſubeundæ indicium pugnæ. Ergo quia ſpatium deliberandi aut exiguum dabatur, aut nullum, hinc impatientia militis perterrente, inde horrenda circumſonantibus Alamannis, id conſilium ratio celeritatis admiſit, ut arctoam montium partem, quam clementer diximus eſſe proclivem, Sebaſtianus cum ſuis occuparet, fugientes Germanos, ſi fors ita tuliſſet, levi negotio confoſſurus: quo, ut placuit, maturato, Gratianoque apud ſigna Jovianorum retro detento, cujus ætas erat etiamtum prœliorum impatiens & laborum, Valentinianus ut dux cunctator & tutus, centurias & manipulos capite intecto colluſtrans, nullo potentium in conſcientiam arcani adhibito, remota multitudine ſtipatorum, ſpeculatum radices aggerum avolavit cum paucis, quorum induſtriam norat & fidem: prædicans, ut erat ſui arrogans æſtimator, inveniri poſſe aliam viam, ducentem ad arduos clivos, præter eam, quam inſpexere proculcatores. Per ignota itaque & paluſtres uligines devius tendens, inſidiatricis manus locatæ per obliqua ſubito oppetiiſſet accurſu, ni neceſſitatis adjumento poſtremo, per labilem limum incitato jumento digreſſus, legionum ſe gremiis immerſiſſet poſt abruptum periculum: cui adeo proximus fuit, ut galeam ejus cubicularius ferens, auro lapilliſque diſtinctam, cum ipſo tegmine penitus interiret, nec poſtea vivus reperiretur, aut interfectus. Proinde

quiete reficiendis corporibus data, ſignoque erecto, quod ſolet ad pugnam hortari, tubarum minacium accendente clangore, fidentiſſimo impetu acies motas promte ante alios præiere duo juvenes lecti in principiis adeundi diſcriminis, Salvius & Lupicinus, ſcutarius unus, alter e ſchola Gentilium, fragore terribili concitantes: haſtaſque criſpando cum ad rupium objecta veniſſent, trudentibuſque Alamannis evadere ad celſiora conarentur, advenit omne pondus armorum, iiſdemque anteſignanis per hirta dumis & aſpera magno virium niſu in editas ſublimitates erepſit. Acri igitur partium ſpiritu conflictus cuſpidibus tentatur infeſtis: & hinc arte belli doctior miles, inde licet feroces, ſed incauti barbari dexteris coiere collatis: quos latius ſeſe pandens exercitus infuſis utrinque cornibus afflictabat, per fremitus territos & equorum hinnitus & tubas. Nihilominus tamen ipſi aſſumta fiducia reſtiterunt: æquataque parumper prœliorum ſorte, haud parva mole certatum eſt, dum turmarum funeribus mutuis res gerebatur. Disjecti denique Romanorum ardore, metuque turbati, miſcentur ultimis primi: dumque in pedes verſi diſcedunt, verutis hoſtilibus forabantur & pilis. Poſtremo dum anheli currunt & feſſi, pandebant ſequentibus poplites & ſuras & dorſa. Stratis denique multis, lapſorum partem Sebaſtianus, cum ſubſidiali manu locatus poſt montium terga, trucidavit ex incauto latere circumventam: diſperſi ceteri ſilvarum ſe latebris amandarunt. In hac dimicatione noſtri quoque oppetiere non contem-

nendi: inter quos Valerianus fuit domesticorum omnium primus, & Natuspardo quidam scutarius, exsertus ita bellator, ut Sicinio veteri comparetur & Sergio. Hisque tali casuum diversitate perfectis, milites ad hiberna, Imperatores Treveros reverterunt.

XI. Per hæc tempora Vulcatio Rufino absoluto vita, dum administrarat; ad regendam præfecturam prætorianam ab urbe Probus accitus, claritudine generis & potentia & opum amplitudine cognitus orbi Romano, per quem universum pæne patrimonia sparsa possedit, juste, an secus, non judicioli est nostri. Hunc quasi genuina quædam, ut fingunt poetæ, fortuna vehens præpetibus pinnis, nunc beneficum ostendebat & amicos sublimius erigentem, aliquoties insidiatorem dirum, & per cruentas noxium simultates. Et licet potuit, quoad vixit, ingentia largiendo, & intervallando potestates assiduas: erat tamen interdum timidus ad audaces, contra timidos celsior: ut videretur, cum sibi fideret, de cothurno strepere tragico, & ubi paveret, omni humilior socco. Atque ut natantium genus elemento suo expulsum, haud tamdiu spirat in terris; ita ille marcebat absque præfecturis: quas jurgiis familiarum ingentium capessere cogebatur, nunquam innocentium per cupiditates immensas, utque multa perpetrarent impune, dominum suum mergentium in rempublicam. Namque fatendum est, nunquam, illa magnanimitate coalitus, clienti vel servo agere quidquam jussit illicitum: sed si eorum quemquam crimen ullum compererat admi-

sisse, vel ipsa repugnante justitia, non explorato negotio, sine respectu boni honestique defendebat. Quod vitium reprehendens ita pronuntiat Cicero: *Quid enim interest inter suasorem facti & probatorem? Aut quid refert, utrum voluerim fieri, an gaudeam factum?* Suspiciosus tamen, & munitus suopte ingenio fuit, & subamarum arridens, blandiensque interdum, ut noceat. Id autem perspicuum est in ejusmodi moribus malum, tum maxime, cum celari posse existimatur: ita implacabilis & directus, ut si lædere quemquam instituisset, nec exorari posset, nec ad ignoscendum erroribus inclinari: ideoque aures ejus non cera, sed plumbis videbantur obstructæ. In summis divitiarum & dignitatum culminibus anxius & sollicitus, ideoque semper levibus morbis afflictus. Hæ per occidentales plagas series rerum fuere gestarum.

XII. Rex vero Persidis longævus ille Sapor, & ab ipsis imperitandi exordiis dulcedini rapinarum addictus, post Imperatoris Juliani excessum & pudendæ pacis icta fœdera, cum suis paulisper nobis visus amicus, calcata fide sub Joviano pactorum, injectabat Armeniæ manum, ut eam, velut placitorum abolita firmitate, ditioni jungeret suæ. Et primo per artes fallendo diversas, nationem omnem renitentem dispendiis levibus afflictabat, sollicitans quosdam optimatum & Satrapas, alios excursibus occupans improvisis. Dein per exquisitas perjuriisque mixtas illecebras captum regem ipsum Arsacem, adhibitumque in convivium, jussit ad latentem trahi posticam: eumque effossis oculis, vin-

ctum catenis argenteis, quod apud eos honoratis vanum suppliciorum æstimatur esse solatium, exterminavit ad castellum Agabana nomine, ubi discruciatus cecidit ferro pœnali. Deinde, ne quid intemeratum perfidia præteriret, Sauromace pulso, quem auctoritas Romana præfecit Hiberiæ, Aspacuræ cuidam potestatem ejusdem detulit gentis, diademate addito, ut arbitrio se monstraret insultare nostrorum. Quibus ita studio nefando perfectis, Cylaci spadoni & Artabanni, quos olim susceperat perfugas, commisit Armeniam (horum alter ante gentis præfectus, alter magister fuisse dicebatur armorum) iisdemque mandarat, ut Artogerassam intentiore cura exscinderent, oppidum muris & viribus validum, quod thesauros & uxorem cum filio Arsacis tuebatur. Iniere, ut statutum est, obsidium duces. Et quoniam munimentum positum in asperitate montana, rigente tunc cœlo nivibus & pruinis, adiri non poterat, eunuchus Cylaces aptusque ad muliebria palpamenta, Artabanne ascito, prope mœnia ipsa fide non amittendæ salutis accepta, propere venit: & cum socio ad interiora susceptus, ut postulavit, suadebat minaciter defensoribus & reginæ, motum Saporis inclementissimi omnium lenire deditione veloci. Multis post hæc ultro citroque dictitatis, ejulanteque muliere truces mariti fortunas, proditionis acerrimi compulsores in misericordiam flexi mutavere consilium: & spe potiorum erecti, secretis colloquiis ordinarunt, hora præstituta nocturna, reclusis subito portis, validam manum erumpere, vallumque hostile

cædibus aggredi repentinis, ut lateant id tentantes, polliciti se prodituros. Quibus religione firmatis, egressi, biduumque ad deliberandum, quid capessere debeant, sibi concedi clausos petisse asseverantes, in desidiam obsessores traduxerunt: & vigiliis, quibus ob securitatem altiore stertitur somno, civitatis aditu reserato juventus exsiluit velox: passibusque insonis expeditis mucronibus repens, cum castra nihil metuentium invasissent, jacentes multos, nullis resistentibus, trucidarunt. Hæc inopina defectio necesque insperatæ Persarum, inter nos & Saporem discordiarum excitavere causas immanes: illo etiam accedente, quod Arsacis filium Param, suadente matre, cum paucis e munimento digressum, susceptumque, Imperator Valens apud Neocæsaream morari præcepit, urbem Polemoniaci ponti notissimam, liberali victu curandum & cultu. Qua humanitate Cylaces & Artabannes illecti, missis oratoribus ad Valentem, auxilium eundemque Param sibi regem tribui poposcerunt. Sed pro tempore adjumentis negatis, per Terentium ducem Para reducitur in Armeniam, recturus interim sine ullis insignibus gentem: quod ratione justa est observatum, ne fracti fœderis nos argueremur & pacis. Hoc comperto textu gestorum, Sapor ultra hominem efferatus, concitis majoribus copiis, Armenias aperta prædatione vastabat. Cujus adventu territus Para, itidemque Cylaces & Artabannes, nulla circumspectantes auxilia, celsorum montium petivere recessus, limites nostros disterminantes & Lazicam: ubi per silvarum profunda & flexuosos

colles menſibus quinque deliteſcentes, regis multiformes luſere conatus. Qui operam teri fruſtra contemplans, ſidere flagrante brumali, pomiferis exuſtis arboribus, caſtelliſque munitis & caſtris, quæ ceperat ſuperata vel prodita, cum omni pondere multitudinis Artogeraſſam circumſeptam, & poſt varios certaminum caſus laſſatis defenſoribus patefactam incendit: Arſacis uxorem erutam inde cum theſauris abduxit. Quas ob cauſas ad eas regiones Arinthæus cum exercitu mittitur comes, ſuppetias laturus Armeniis, ſi eos exagitare procinctu gemino tentaverint Perſæ. Inter quæ Sapor immenſum quantum aſtutus, &, cum ſibi conduceret, humilis aut elatus, ſocietatis futuræ ſpecie Param ut incurioſum ſui per latentes nuntios increpabat, quod majeſtatis regiæ velamento Cylaci ſerviret & Artabanni: quos ille præceps blanditiarum illecebris interfecit, capitaque cæſorum ad Saporem, ut ei morigerus, miſit. Hac clade late diffuſa, Armenia omnis periiſſet impropugnata, ni Arinthæi adventu territi Perſæ eam incurſare denuo diſtuliſſent: hoc ſolo contenti, quod ad Imperatorem miſere legatos, petentes, nationem eandem, ut ſibi & Joviano placuerat, non defendi. Quibus repudiatis, Sauromaces pulſus, ut ante diximus, Hiberiæ regno, cum duodecim legionibus & Terentio remittitur: & eum amni Cyro jam proximum Aſpacures oravit, ut ſocia poteſtate conſobrini regnarent: cauſatus, ideo ſe nec cedere, nec ad partes poſſe tranſire Romanas, quod Ultra ejus filius obſidis lege tenebatur adhuc apud Perſas. Quæ imperator doctus,

ut concitandas ex hoc quoque negotio turbas consilio prudentiaque molliret, divisioni acquievit Hiberiæ: ut eam medius dirimeret Cyrus, & Sauromaces Armeniis finitima retineret & Lazis, Aspacures Albaniæ Persisque contigua. His percitus Sapor, pati se exclamans indigna, quod contra foederum textum juvarentur Armeniæ, & evanuit legatio, quam super hoc miserat corrigendo, quodque se non assentiente nec conscio dividi placuit Hiberiæ regnum: velut obseratis amicitiæ foribus, vicinarum gentium auxilia conquirebat, suumque parabat exercitum, ut serenata cœli temperie subverteret omnia, quæ ex re sua struxere Romani.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XXVIII.

Multi, etiam senatores, ac senatorii generis feminae, Romae veneficiorum, stuprorum, & adulteriorum accusantur, & supplicio afficiuntur. *I.* Valentinianus Aug. totam Rheni ripam Gallicam castris, castellis, & turribus munit: Alamanni Romanos trans Rhenum munimentum exstruentes interficiunt. Marathocupreni grassatores in Syria jussu Valentis A. cum liberis & vico suo deleti. *II.* Theodosius urbes Britanniae a barbaris vastatas restituit, castella reparat, & provinciam insulae recipit, quae Valentia est appellata. *III.* De Olybrii & Ampelii praefectura urbana: & de vitiis senatus populique Romani. *IV.* Saxones in Gallia, post factas indutias, a Romanis insidiis circumventi. Valentinianus, data fide jungendi copias, Burgundiones Alamanniae immisit, qui decepti ac illusi, captivis omnibus occisis, domum redierunt. *V.* Clades Tripoli provinciae, Leptitanisque & Œensibus ab Austurianis illatae, & fraude Romani comitis Valentiniano occultatae, & minime vindicatae. *VI.*

I. DUM apud Persas, ut supra narravimus, perfidia regis motus agitat insperatos, & in Eois tractibus bella rediviva consurgunt: anno sextodeci-

mo & eo diutius post Nepotiani exitium, sæviens per urbem æternam urebat cuncta Bellona, ex primordiis minimis ad clades excita luctuosas: quas obliterasset utinam juge silentium! ne forte paria quandoque tententur, plus exemplis generalibus nocitura, quam delictis. Ac licet ab textu cruento gestorum exquisite narrando, justus me retraheret metus multa reputantem & varia; tamen præsentis temporis modestia fretus, carptim, ut quæque memoria digna sunt, explanabo: nec pigebit, quid ex his, quæ apud veteres acciderint, timuerim, docere succincte. Bello Medico primo cum diripuissent Asiam Persæ, obsidentes Miletum molibus magnis, minantesque defensoribus cruciabiles neces, injecere clausis necessitatem, ut omnes magnitudine malorum afflicti, peremtis caritatibus propriis, projectoque in ignem mobili censu, arsuros se certatim congererent in communem pereuntis patriæ rogum. Hoc argumentum paulo postea digestum tumore tragico Phrynichus in theatrum induxerat Athenarum: paulisperque jucunde auditus, cum cothurnatius stilus procederet lacrimosus, indignatione damnatus est populi, arbitrati, non consolandi gratia, sed probrose monendi, quæ pertulerat amabilis civitas, nullis auctorum adminiculis fulta, hos quoque dolores scenicis annumerasse fabulis insolenter. Erat enim Atheniensium colonia Miletus, deducta inter Jonas alios per Nileum filium Codri, qui fertur pro patria bello se Dorico devovisse. Sed ad proposita veniamus. Maximinus regens quondam Romæ vicariam præfecturam, apud

Sopianas Valeriæ oppidum obſcuriſſime natus eſt, patre tabulario præſidialis officii, orto a poſteritate Carporum, quos antiquis excitos ſedibus Diocletianus tranſtulit in Pannoniam. Is poſt mediocre ſtudium liberalium doctrinarum, defenſionemque cauſarum ignobilem, & adminiſtratas Corſicam itidemque Sardiniam, rexit deinde Tuſciam. Unde morato in itinere diutius ſucceſſore, progreſſus ad curandam urbis annonam, etiam provinciæ moderamina retinebat: egitque conſideratione triplici inter exordia cautius. Primo, quod recalebant in auribus ejus parentis effata, quid augurales alites vel cantus monerent oſcinum apprime callentis, aduſque ſublimia regimenta, ſed periturum ferro poenali: dein, quod nactus hominem Sardum, quem ipſe poſtea per doloſas fallacias interemit, ut circumtulit rumor, eliciendi animulas noxias & præſagia ſollicitare larvarum perquam gnarum: dum ſupereſſet ille, timens, ne proderetur, tractabilis erat & mollior: poſtremo, quod tanquam ſubterraneus ſerpens per humiliora reptando, nondum majores funerum excitare poterat cauſas. Principium autem, unde latius ſe funditabat, emerſit ex negotio tali. Chilo ex vicario, & conjux ejus Maxima nomine, queſti apud Olybrium ea tempeſtate urbi præfectum, vitamque ſuam venenis petitam aſſeverantes, impetrarunt, ut hi, quos ſuſpectati ſunt, illico rapti compingerentur in vincula: organarius Sericus, & Asbolius palæſtrita, & haruſpex Campenſis. Verum negotio tepeſcente ob diuturnam morborum aſperitatem, qua tenebatur Olybrius,

morarum impatientes hi, qui rem detulerunt, libello petiverunt oblato, ut examinandum jurgium præfecto mandaretur annonæ: idque studio celeritatis concessum est. Accepta igitur nocendi materia, Maximinus effudit genuinam ferociam, pectori crudo affixam: ut sæpe faciunt amphitheatrales feræ, diffractis tandem solutæ posticis. Cumque multiformiter quasi in proludiis negotium spectaretur, & quidam sulcatis lateribus nominassent nobiles aliquos, tanquam usos artificibus lædendi per clientes, aliosque humiles notos reos & indices: supra plantam, ut dicitur, evagatus tartareus cognitor, relatione maligna docuit Principem, non nisi suppliciis acrioribus perniciosa facinora scrutari posse, vel vindicari, quæ Romæ perpetravere complures. His ille cognitis efferatus, ut erat vitiorum inimicus acer magis, quam severus, uno proloquio in hujusmodi causas, quas arroganter proposito majestatis imminutæ miscebat; omnes, quos juris prisci justitia Divorumque arbitria quæstionibus exemere cruentis, si postulasset negotium, statuit tormentis affligi. Utque congeminata potestas erectaque sublatius altiores consarcinaret ærumnas, Maximino Romæ agere disposito pro præfectis, sociavit ad hæc cognoscenda, quæ in multorum pericula struebantur, Leonem notarium, postea officiorum magistrum, bustuarium quendam latronem Pannonium, efflantem ferino rictu crudelitatem, etiam ipsum nihilominus humani sanguinis avidissimum. Auxit obstinatum Maximini ingenium ad lædendum adventus collegæ similis, &

literarum cum ampla dignitate dulcedo. Ideoque pedes huc & illuc exsultando contorquens, saltare, non incedere, videbatur, dum studebat inter altaria celsius gradientes, ut quidam memorant, imitari Brachmanas. Jamque lituis cladium concrepantibus internarum, rerum atrocitate torpentibus cunctis, præter multa cruda & immitia, quorum nec diversitas comprehendi, nec numerus potest, mors Marini causarum defensoris eminuit: quem ut ausum Hispanillæ cujusdam artibus pravis affectasse conjugium, transeunter indiciorum fide discussa, supplicio letali damnavit. Et quoniam existimo, forsitan aliquos hæc lecturos, exquisite scrutando notare, strepentes, id actum esse prius, non illud, aut ea, quæ viderint, prætermissa: hactenus faciendum est satis, quod non omnia narratu sunt digna, quæ per squalidas transiere personas: nec si fieri fuisset necesse, instructiones vel ex ipsis tabulariis suppeterent publicis, tot calentibus malis, & novo furore sine retinaculis imis summa miscente: cum justitium esse, quod timebatur, non judicium aperte constaret. Tunc Cethegus senator adulterii reus delatus, cervice periit abscissa, & Alypius nobilis adolescens, ob levem relegatus errorem, aliique humiles publica morte oppetiverunt: in quorum miseriis velut sui quisque discriminis cernens imaginem, tortorem & vincula somniabat & diversoria tenebrarum. Eodem tempore etiam Hymetii præclaræ indolis viri negotium est actitatum: cujus hunc fuisse novimus textum. Cum Africam proconsule regeret, Carthaginiensibus victus inopia jam

lassatis, ex horreis Romano populo destinatis frumentum dedit: pauloque postea cum provenisset segetum copia, integre sine ulla restituit mora. Verum quoniam denis modiis singulis solidis indigentibus venumdatis, emerat ipse tricenos, interpretii compendium ad Principis ærarium misit. Ideoque Valentinianus per nundinationem suspicatus parum, quam oportuerat, missum, eum bonorum parte mulctavit. Ad cujus cladem exaggerandam id quoque iisdem diebus acciderat non minus exitiale. Amantius haruspex ea tempestate præ ceteris notus, occultiore indicio proditus, quod ob prava quædam implenda, ad sacrificandum ab eodem esset ascitus Hymetio, inductusque in judicium, quamquam incurvus sub equuleo staret, pertinaci negabat instantia. Quo infitiante, secretioribus chartis ab ejus domo prolatis, commonitorium repertum est manu scriptum Hymetii, petentis, ut obsecrata ritu sacrorum solemnium numina erga se Imperatores delenirent: cujus extima parte quædam invectiva legebantur in Principem, ut & avarum & truculentum. Hæc Valentinianus relatione judicum doctus, asperius interpretantium facta, vigore nimio in negotium jussit inquiri. Et quia Frontinus consiliarius antedicti, minister fuisse conceptæ precationis arguebatur, concisus virgis atque confessus, ablegatus est in exsilium ad Britannos: Amantius vero damnatus postea rerum capitalium interiit. Post hanc gestorum seriem Hymetius ad oppidum ductus Ocriculum, audiendus ab Ampelio urbi præfecto de Maximino vicario,

confestimque perdendus, ut apparebat, data sibi copia rectius Imperatoris præsidium appellavit, nominisque ejus perfugio tectus, servabatur incolumis. Super hoc Princeps consultus, senatui negotium dedit. Qui cum rem librata justitia comperisset, eumque ad Boas Dalmatiæ locum exterminasset, ægre Imperatoris iracundiam tulit perciti vehementer, quod hominem addictum, ut ipse proposuerat, morti, clementiori sententia didicerat plexum. Ob hæc & hujusmodi multa, quæ cernebantur in paucis, omnibus timeri sunt cœpta. Et ne tot malis dissimulatis paulatimque serpentibus, acervi crescerent ærumnarum, nobilitatis decreto legati mittuntur: Prætextatus ex urbi præfecto, & ex vicario Venustus, & ex consulari Minervius, oraturi, ne delictis supplicia sint grandiora, neve senator quisquam inusitato & illicito more tormentis exponeretur. Qui cum intromissi in consistorium hæc referrent, negantem Valentinianum, se id statuisse, & calumnias perpeti clamitantem, moderate redarguit quæstor Eupraxius: hacque libertate emendatum est crudele præceptum, supergressum omnia diritatis exempla. Circa hos dies Lollianus primæ lanuginis adolescens, Lampadii filius ex præfecto, exploratius causam Maximino spectante, convictus, codicem noxiarum artium nondum per ætatem firmato consilio descripsisse, exsulque mittendus, ut sperabatur, patris impulsu provocavit ad Principem: & jussus ad ejus comitatum duci, de fumo, ut ajunt, in flammam, traditus Phalangio Bæticæ consulari, cecidit funesti carnificis manu. Super his

etiam Tarratius Bassus, postea urbi præfectus, & frater ejus Camenius, & Marcianus quidam, & Eusaphius, omnes clarissimi, arcessiti in crimen, quod ejusdem conscii veneficii aurigam fovere dicebantur Auchenium: documentis etiamtum ambiguis, suffragante absoluti sunt Victorino; ut dispersus prodidit rumor, qui erat amicus Maximino junctissimus. Nec minus feminæ quoque calamitatum participes fuere similium. Nam ex hoc quoque sexu peremtæ sunt originis altæ complures, adulteriorum flagitiis obnoxiæ vel stuprorum. Inter quas notiores fuere Claritas & Flaviana: quarum altera cum duceretur ad mortem, indumento, quo vestita erat, abrepto, ne velamen quidem secreto membrorum sufficiens retinere permissa est. Ideoque carnifex, nefas admisisse convictus immane, vivus exustus est. Paphius quin etiam & Cornelius, senatores, ambo venenorum artibus pravis se polluisse confessi, eodem pronuntiante Maximino sunt interfecti. Pari sorte etiam procurator monetæ exstinctus est. Sericum enim & Asbolium supra dictos, quoniam cum hortaretur passim nominare, quos vellent, adjecta religione firmarat, nullum igni vel ferro se puniri jussurum, plumbi validis ictibus interemit. Et post hæc flammis Campensem haruspicem dedit, in negotio ejus nullo sacramento constrictus. Opportunum est, ut arbitror, explanare nunc causam, quæ ad exitium præcipitem Aginatium impulit, jam inde a priscis majoribus nobilem, ut locuta est pertinacior fama: nec enim super hoc ulla documentorum rata est fides. Anhelans flatu superbo Maximinus

etiamtum præfectus annonæ, nactusque audaciæ incitamenta non levia, tendebat adusque Probi contemtum, viri summatum omnium maximi, jureque præfecturæ prætorianæ regentis provincias. Quod Aginatius indignissime ferens, dolensque in examinandis caussis Maximinum ab Olybrio sibi prælatum, cum esset ipse vicarius Romæ: familiari sermone docuit Probum occulte, facile vanum hominem recalcitrantem sublimibus meritis posse opprimi, si ille id fieri censuisset. Has literas, ut quidam asseverabant, Probus ad Maximinum, eruditiorem jam in sceleribus commendatumque Principi pertimescens, nullo conscio præter bajulum, misit. Hisque recitatis, ita homo ferus exarsit, ut machinas omnes in Aginatium deinde commoveret: velut serpens vulnere noti cujusdam attritus. Accessit his alia potior insidiarum materia, quæ eundem Aginatium obruit. Victorinum enim defunctum insimulabat, ut Maximini actus, dum superesset, venditantem: cujus ex testamento legata ipse sumserat non aspernanda: parique petulantia Anepsiæ quoque ejus uxori lites minabatur & jurgia. Quæ hæc metuens, ut Maximini etiam muniretur auxilio, finxit, maritum in voluntate, quam condiderat nuper, argenti tria millia pondo eidem reliquisse. Qui aviditate nimia flagrans, (nec enim hoc quoque vitio caruit) petit hereditatis medietatem. Verum etiam hoc, ut parum sufficienti, nequaquam contentus, aliud commentus est, ut arbitrabatur, honestum & tutum: & ne amitteret ansam sibi oblatam lucrandi uberis patrimonii, Victorini

verbis acerba meditabatur in multos. Et primo Rufinam cum universis auctoribus adulterii commissi vel consciis interfecit, super quibus Ursicinum retulisse prædiximus: alios deinde complures nullo noxiorum discrimine vel insontium. In cruento enim certamine cum Maximino velut antepilano suo contendens, superare eum in succidendis familiarum nobilium nervis studebat: Busirim veterem & Antæum imitatus, & Phalarim, ut taurus ei solus deesse videretur Agrigentinus. His in hunc modum ac talibus actitatis, Hesychia quædam matrona, ob intentatum crimen, in domo apparitoris, cui custodienda est tradita, multa pertimescens & sæva, fulcro plumeo vultu contracto incubuit, & animam occluso narium spiramento effudit. Adjunctum est his aliud haud mitius malum. Eumenius enim & Abienus, ambo ex cœtu amplissimo, infamati sub Maximino in Fausianam feminam non obscuram, post Victorini obitum, quo juvante vixere securius, Simplicii adventu perterrefacti, non secus volentis magna cum minis, ad secreta receptacula se contulerunt. Sed Fausiana damnata inter reos recepti vocatique edictis, semet abstrusius amandarunt: quorum Abienus apud Anepsiam diu delitescebat. Sed ut solent insperati casus aggravare miserabiles clades, Apaudulus nomine, servus Anepsiæ, verberatæ conjugis dolore perculsus, negotium ad Simplicium detulit nocte progressus: missique apparitores indicatos e latebris abstraxerunt. Et Abienus quidem, exaggerato crimine stupri, quod intulisse dicebatur Anepsiæ, morte mulctatus est. Mulier

vero, ut continendæ vitæ ſpem firmam dilato poſſet habere ſupplicio, appetitam ſe nefariis artibus, vim in domo Aginatii perpeſſam aſſeveravit. Hæc, ut geſta ſunt, mugitus ad Principem Simplicius retulit: agenſque ibi Maximinus, infeſtus ob cauſam, quam ſupra docuimus, Aginatio, ſimultate una cum poteſtate in majus accenſa, [oravit] impenſe, ut reſcriberetur eum occidi: & impetravit facile male ſanus incitator & potens. Metuenſque gravioris invidiæ pondus, ne, pronuntiante Simplicio & conſiliario ſuo & amico, periret homo patriciæ ſtirpis, tenuit apud ſe pauliſper imperiale præceptum, hærens & ambigens, quemnam potiſſimum exſecutorem atrocis rei fidum inveniret & efficacem. Tandemque, ut ſolent pares facile congregari cum paribus, Doryphorianus quidam repertus eſt Gallus, audax aduſque inſaniam: cui hanc operam implere brevi pollicito deferri providit vicariam, & commonitorium cum Auguſti literis tradidit: inſtruens hominem ſævum quidem, ſed rudem, qua celeritate Aginatium ſine ullo deleret obſtaculo, dilatione qualibet inventa forſitan evaſurum. Feſtinavit, ut mandatum eſt, Doryphorianus magnis itineribus Romam: & inter adminiſtrandi initia magna quæritabat induſtria, qua vi ſenatorem perſpicui generis interficeret juvantibus nullis. Cognitoque, eum jam pridem repertum in villa propria cuſtodiri, ipſe tanquam caput ſontium pariterque Anepſiam horrore medio tenebrarum audire diſpoſuit, quo tempore hebetari ſolent obſtrictæ terroribus mentes, ut inter innumera multa Ajax quoque Home-

ricus docet, optans perire potius luce, quam pati formidinis augmenta nocturnæ. Et quoniam judex, quin immo prædo nefandus, ad id solum, quod promisit, intentus, cuncta extollebat in majus, jusso Aginatio statui, agmina fecit introire carnificum: catenisque sonantibus triste, mancipia squalore diuturno marcentia in domini caput adusque ultimum lacerabat exitium: quod in stupri quæstione fieri vetuere clementissimæ leges. Denique cum jam contigua morti tormenta ancillæ voces expressissent obliquas, indicii fide parum plene discussa, Aginatius ad supplicium duci pronuntiatus abrupte, nec auditus, cum magnis clamoribus appellaret nomina Principum, sublimis raptus occiditur, pari sententia Anepsia interfecta. Hæc agitante Maximino cum adesset, perque emissarios cum procul ageret, funera urbs deploravit æterna. Sed accelerarunt ultimæ diræ cæsorum. Namque ut postea tempestive dicetur, & idem Maximinus sub Gratiano intoleranter se efferens, damnatorio jugulatus est ferro, & Simplicius in Illyrico truncatus: & Doryphorianum pronuntiatum capitis reum, trusumque carcere Tulliano, matris consilio Princeps exinde rapuit, reversumque ad lares per cruciatus oppressit immensos. Unde huc fleximus, revertamur: is urbanarum rerum status, ut ita dixerim, fuit.

II. At Valentinianus, magna animo concipiens & utilia, Rhenum omnem a Rætiarum exordio adusque fretalem Oceanum magnis molibus communiebat, castra extollens altius & castella, turresque assiduas per habiles locos & opportunos, qua Gal-

liarum extenditur longitudo : nonnunquam etiam ultra flumen ædificiis positis subradens barbaros fines. Denique cum reputaret munimentum celsum & tutum, quod ipse a primis fundarat auspiciis, præterlabente Nicro nomine fluvio, paulatim subverti posse undarum pulsu immani, meatum ipsum aliorsum vertere cogitavit : & quæsitis artificibus peritis aquariæ rei, copiosaque militis manu arduum est opus aggressus. Per multos enim dies compaginatæ formæ e roboribus, conjectæque in alveum, fixis refixisque aliquoties prope ingentibus stilis, fluctibus erectis confundebantur, avulsæque vi gurgitis interrumpebantur. Vicit tamen Imperatoris vehementior cura, & morigeri militis labor, mento tenus, dum operaretur, sæpe demersi : tandemque non sine quorundam discrimine castra præsidiaria inquietudine urgentis amnis exemta, nunc valida sunt. Ac talibus lætus exsultansque, pro anni & temporis statu dilapsos conducens, reipublicæ curam habuit, ut officio Principis congruebat. Ratusque aptissimum ad id, quod deliberabat, implendum, trans Rhenum in monte Piri, qui barbaricus locus est, munimentum exstruere disposuit raptim. Utque celeritas effectum negotii faceret tutum, per Syagrium, tunc notarium, postea præfectum & consulem, Aratorem monuit ducem, ut dum undique altum esset silentium, id arripere conaretur. Transiit cum notario dux, ut jussum est, statim, fodereque per militem, quem duxit, fundamenta exorsus, Hermogenem susceperat successorem : eodemque puncto quidam optimates Alamanni venere obsidum

patres, quos lege fœderis mansuræque diutius pacis haud aspernanda pignora tenebamus. Qui flexis poplitibus supplicabant, ne Romani securitatis improvidi, quorum fortunam sempiterna fides cœlo contiguam fecit, pravo deciperentur errore, pactisque calcatis rem adorirentur indignam. Verum hæc & similia loquentes incassum, cum nec audirentur, nec quietum aliquid vel mite referri sentirent, filiorum flentes exitium discesserunt: hisdemque digressis, ex abdito collis propinqui barbaricus prosiluit globus, optimatibus tum danda responsa, ut intelligi dabatur, opperiens: adortusque milites seminudos, humum etiamtum gestantes, expeditis agiliter gladiis obtruncabant: inter quos etiam duces ambo sunt cæsi. Nec indicaturus gesta superfuit quisquam, præter Syagrium: qui, deletis omnibus, ad comitatum reversus, irati sententia Principis sacramento exutus, abiit ad lares, id commeruisse sævo judicatus arbitrio, quod evaserit solus. Hæc inter per Galliam latrociniorum rabies sæva scatebat in perniciem multorum, observans celebres vias, fundensque indubitanter, quidquid inciderat fructuosum. Denique præter complures alios, quos absumserunt insidiæ tales, Constantianus, tribunus stabuli, impetu est clandestino exceptus, moxque interfectus, Valentiniani affinis, Cerealis & Justinæ germanus. At procul, tanquam horum similia cientibus furiis per omne latus, Maratocupreni grassatores acerrimi vagabantur, vici hujus nominis incolæ in Syria prope Apamiam positi, nimium quantum numero & exquisitis fallaciis abundantes: ideoque formi-

dati, quod mercatorum militumque honoratorum specie sine strepitu ullo diffusi, opimas domos, villas & oppida pervadebant. Nec quisquam adventum eorum cavere poterat inopinum, non destinata, sed varia petentium & longinqua, &, quoquo ventus duxerat, irrumpentium: quam ob caussam præ ceteris hostibus Saxones timentur ut repentini. Et quamlibet conjurati multorum opes attriverint, œstroque concepti furoris exagitati strages edidere luctificas, sanguinis nihilo minus avidi, quam prædarum: tamen ne per minutias gesta narrando operis impediam cursum, id unum sufficiet eorum exitiale poni commentum. Quæsitus in unum impiorum hominum globus, imitatus rationalis officium ipsumque judicem, vespertinis tenebris lugubre clamante præcone civitatem ingressi, ambitiosam domum cujusdam primatis, ut proscripti jussique interfici, cum gladiis obsederunt: raptaque supellectili pretiosa, quia subito perculsi familiares hebetatis sensibus non defenderant dominum, cæsis pluribus, ante revolutam lucem gressu discessere veloci. Verum cum exuviis referti multorum, rapiendi dulcedine nil prætermitterent, intercepti imperiali motu, oppressi interiere omnes ad unum: eorumque soboles parva etiamtum, ne ad parentum exempla succresceret, pari sorte deleta est, & lares versi, quos ambitiose luctuosis aliorum dispendiis construxerunt. Et hæc quidem textu processere narrato.

III. Theodosius vero dux nominis incliti, animo vigore collecto ab Augusta profectus, quam veteres appellavere Lundinium, cum milite industria com-

parato ſollerti, verſis turbatiſque Britannorum fortunis opem maximam tulit: opportuna ubique ad inſidiandum barbaris præveniens loca, nihil gregariis imperans, cujus non ipſe primitias alacri capeſſeret mente. Hocque genere cum ſtrenui militis munia & præclari ducis curas expleret, fuſis variis gentibus & fugatis, quas inſolentia nutriente ſecuritate aggredi Romanas res inflammabat, in integrum reſtituit civitates & caſtra multiplicibus quidem damnis afflicta, ſed ad quietem temporis longi fundata. Evenerat autem eodem hæc agente facinus dirum, erupturum in periculum grave, ni inter ipſa conatus principia fuiſſet exſtinctum. Valentinus quidam in Valeria Pannoniæ ſuperbi ſpiritus homo, Maximini illius exitialis vicarii, poſtea præfecti conjugis frater, ob grave crimen actus in Britannias exſul, quietis impatiens malefica beſtia ad res perniciosas conſurgebat & novas, in Theodoſium tumore quodam, quem ſolum reſiſtere poſſe nefandis cogitationibus advertebat. Multa tamen clam palamque circumſpiciens, creſcente flatu cupiditatis immenſæ exſules ſollicitabat & milites, pro temporis captu auſorum illecebroſas pollicendo mercedes. Jamque propinquante tentatorum effectu, doctus hæc unde convenerat dux alacrior ad audendum, & corde celſo ad vindictam compertorum erectus, Valentinum quidem cum paucis arcta ſibi ſocietate junctiſſimis letali poena plectendos Dulcitio dediderat duci: militari ſcientia veró, qua ſuperabat præſentes, futura conjiciens, de conjuratis quæſtiones agitari prohibuit, ne formidine

ſparſa per multos, reviviſcerent provinciarum turbines compoſiti. Hinc ad corrigenda plura converſus & neceſſaria, periculo penitus demto, cum aperte conſtaret, nulla ejus cœpta propitiam deſeruiſſe fortunam, inſtaurabat urbes & præſidiaria, ut diximus, caſtra, limiteſque vigiliis tuebatur & prætenturis: recuperatamque provinciam, quæ in ditionem conceſſerat hoſtium, ita reddiderat ſtatui priſtino, ut eodem referente & rectorem haberet legitimum, & Valentia deinde vocaretur arbitrio Principis velut ovantis......... Areanos genus hominum a veteribus inſtitutum, ſuper quibus aliqua in actibus Conſtantis retulimus, paulatim prolapſos in vitia a ſtationibus ſuis removit: aperte convictos, acceptarum promiſſarumque magnitudine prædarum allectos, quæ apud nos agebantur, aliquoties barbaris prodidiſſe. Id enim illis erat officium, ut ultro citroque per longa ſpatia diſcurrentes, vicinarum gentium ſtrepitus noſtris ducibus intimarent. Ita ſpectatiſſime antedictis rebus aliiſque adminiſtratis ſimilibus, ad comitatum accitus, tripudianteſque relinquens provincias, ut Furius Camillus vel Curſor Papirius, victoriis crebris & ſalutaribus erat inſignis. Et favore omnium adufque fretum deductus, leni vento transgreſſus, venit ad commilitium Principis: cumque gaudio ſuſceptus & laudibus, in locum Valentis Jovini ſucceſſit, qui equorum copias tuebatur.

IV. Diu multumque a negotiis diſcurſis urbanis, adigente cumulo foris geſtorum, ad ea ſtrictim exſequenda regrediar, exorſus ab Olybrii præ-

fectura tranquilla nimis & leni: qui nunquam ab humanitatis statu dejectus, sollicitus erat & anxius, ne quod usquam factum ejus asperum inveniretur aut dictum: calumniarum acerrimus insectator, fisci lucra, unde poterat, circumcidens, justorumque distinctor & arbiter plenus, in subjectis admodum temperatus. Sed obnubilabat hæc omnia vitium parum quidem nocens rei communi, sed in alto judice maculosum, quod citeriorem vitam pæne omnem vergentem in luxum per argumenta scenica amoresque peregerat nec vetitos, nec incestos. Post hunc urbem rexit Ampelius, cupidus ipse quoque voluptatum, Antiochiæ genitus, ex magistro officiorum ad proconsulatum geminum, indeque multo postea ad præfecturæ culmen evectus, lectus alia, & ad populi favorem adipiscendum aptissimus, nonnunquam tamen rigidus, atque utinam in proposito perseverans. Correxisset enim ex parte, licet exigua, irritamenta gulæ & ganeas tætras, ni flexus in molliora amisisset gloriam diu victuram. Namque statuerat, ne taberna vinaria ante horam quartam aperiretur, neve aquam vulgarium calefaceret quisquam, vel adusque præstitutum diei spatium lixæ coctam proponerent carnem, vel honestus quidam mandens videretur in publico. Quæ probra aliaque his majora dissimulatione jugi neglecta ita effrenatius exarserunt, ut nec Epimenides ille Cretensis, si fabularum ritu ab inferis excitatus redisset ad nostra, solus purgare sufficeret Romam: tanta plerosque labes insanabilium flagitiorum oppressit. Et primo nobilitatis, ut

aliquoties pro locorum copia fecimus; dein plebis digeremus errata, incidentia veloci constringentes excessu. Prænominum claritudine conspicui quidam, ut putant, in immensum semet extollunt, cum Reburri, & Fabunii, & Pagonii Gerionesque appellentur, ac Dalii cum Tarraciis & Perrasiis, aliisque ita decens sonantibus originum insignibus multis. Nonnullos fulgentes sericis indumentis, ut ducendos ad mortem, vel ut sine diritate ominis loquamur, prægresso exercitu arma cogentes, manipulatim concitato fragore sequitur multitudo servorum. Tales, ubi comitantibus singulos quinquaginta ministris tholos introierint balnearum, ubi sunt nostrum, minaciter clamant: si apparuisse subito ignota compererint mancipia, aut oppidanæ quondam prostibulum plebis, vel meritorii corporis veterem lupam: certatim concurrunt, palpantesque advenam deformitate magna blanditiarum ita extollunt, ut Semiramim Parthi, vel Cleopatras Ægyptus, aut Artemisiam Cares, vel Zenobiam Palmyreni. Et hæc admittunt hi, quorum apud majores censoria nota senator afflictus est, ausus, dum adhuc non deceret, præsente communi filia conjugem osculari. Ex his quidam, cum salutari pectoribus oppositis cœperunt, osculanda capita in modum taurorum minacium obliquantes, adulatoribus offerunt genua suavianda vel manus, id illis sufficere ad beate vivendum existimantes: & abundare omni cultu humanitatis peregrinum putantes, cujus forte etiam gratia sunt obligati, interrogatum, quibus thermis utatur aut aquis, aut

ad quam ſucceſſerit domum. Et cum ita graves ſint & cultores virtutum, ut putant, ſi venturos undelibet equos aut aurigas quendam didicerint nuntiaſſe: ita velociter imminent, vident & percontantur, ut Tyndaridas fratres eorum ſuſpexere majores, cum priſcis illis victoriis indicatis gaudio cuncta compleſſent. Horum domus otioſi quidam garruli frequentant, variis aſſentandi figmentis ad ſingula altioris fortunæ verba plaudentes, paraſitorum in comœdiis ..... ætas affectando. Ut enim illi ſufflant milites glorioſos, obſidiones urbium & pugnas & millia hoſtium iiſdem ut heroicis æmulis aſſignantes: ita hi quoque columnarum conſtructiones alta fronte ſuſpenſas mirando, atque parietes lapidum circumſpectis coloribus nitidos, ultra mortalitatem nobiles viros extollunt. Poſcuntur etiam in conviviis aliquoties trutinæ, ut appoſiti piſces & volucres ponderentur & glires: quorum magnitudo ſæpius replicata non ſine tædio præſentium, ut antehac inuſitata, laudatur aſſidue: maxime cum hæc eadem numerantes notarii triginta prope aſſiſtant cum thecis & pugillaribus tabulis, ut deeſſe ſolus magiſter ludi literarii videretur. Quidam deteſtantes ut venena doctrinas, Juvenalem & Marium Maximum curatiore ſtudio legunt, nulla volumina præter hæc in profundo otio contrectantes: quam ob cauſam, non judicioli eſt noſtri. Cum multa & varia pro amplitudine gloriarum & generum lectitare deberent, audientes deſtinatum pœnæ Socratem, conjectumque in carcerem, perrogaſſe quendam ſcite lyrici carmen Ste-

ſichori modulantem, ut doceretur id agere, dum liceret: interroganteque muſico, quid ei poterit hoc prodeſſe morituro poſtridie, reſpondiſſe, ut aliquid ſciens amplius e vita diſcedam. Ita autem pauci ſunt inter eos ſeveri vindices delictorum, ut ſi aquam calidam tardius attulerit ſervus, trecentis affligi verberibus jubeatur: ſi hominem ſponte occiderit propria, inſtantibus plurimis, ut damnetur reus, dominus hactenus exclamat, Quid faciat malus, famoſus, & nequam? & ſi quis aliud ejuſmodi deinceps auſus fuerit, corrigetur. Civilitatis autem hoc apud eos eſt nunc, quod expedit peregrino fratrem interficere cujuslibet, quam rogatus ad convivium excuſare: defectum enim patrimonii ſe oppido perpeti ſenator exiſtimat, ſi is defuerit, quem aliquoties libratis ſententiis invitaverit ſemel. Pars eorum, ſi agros viſuri proceſſerunt longius, aut alienis laboribus venaturi, Alexandri Magni itinera ſe putant æquiparaſſe, vel Cæſaris: aut ſi a lacu Averni lembis invecti ſunt pictis Puteolos vel Cajetam, maxime cum id vaporato audeant tempore. Ubi ſi inter aurata flabella laciniis ſericis inſederint muſcæ, vel per foramen umbraculi penſilis radiolus irruperit ſolis, queruntur, quod non ſunt apud Cimmerios nati. Dein cum a Silvani lavacro vel Mamææ aquis ventitant ſoſpitalibus, ut quiſquam eorum egreſſus tenuiſſimis ſe terſerit linteis, ſolutis preſſoriis veſtes luce nitentes arbitra diligenter explorat, quæ una portantur ſufficientes ad induendos homines undecim: tandemque electis aliquot involutus, receptis annulis, quos, ne violentur hu-

moribus, famulo tradiderat, digitis ut metatis abit. Enimvero si quis e militia Principis recens digressus abierit in larem, aut provectibus, tali præsente ..... irio ..... lenu præsul existimatur: ceteri taciturni audiunt dicta ..... solus paterfamilias tectus narrans aliena, & placentia referens, & utile pleraque fallendo. Quidam ex iis, licet rari, aleatorum vocabulum declinantes, ideoque se cupientes appellari tesserarios: inter quos tantum differt, quantum inter fures & latrones. Hoc tamen fatendum est, quod cum omnes amicitiæ Romæ tepescant, aleariæ solæ, quasi gloriosis quæsitæ sudoribus, sociales sunt, & affectu nimio firmitate plena connexæ: unde quidam ex his gregibus inveniuntur ita concordes, ut Quintilios esse existimes fratres. Ideoque videre licet ignobilem, artis tesserariæ callentem arcana, ut Catonem Porcium ob repulsam præturæ nec suspectam antea nec speratam, incedere gravitate composita mœstiorem, quod ei in majore convivio vel consessu proconsularis quidam est antelatus. Subsident aliqui copiosos homines, senes aut juvenes, orbos vel cælibes, aut etiam uxores habentes & liberos, (nec enim in hoc titulo discrimen aliquod observatur) ad voluntates condendas allicientes eos præstigiis miris: qui cum supremis judiciis ordinatis, quæ habebant, reliquerint iis, quibus morem gerendo testati sunt, illico pereunt, ut id impleri sorte fatorum opperiente, nec puteos, nec facili potest ægritudo testament ..... comitatu est his quisquam. Alius cum dignitate licet mediocri, cervice tumida gradiens,

notos antea obliquato contuetur aſpectu, ut poſt captas Syracuſas exiſtimes reverti M. Marcellum. Multi apud eos, negantes eſſe ſuperas poteſtates in cœlo, nec in publico prodeunt, nec prandent, nec lavari arbitrantur ſe cautius poſſe, antequam ephemeride ſcrupuloſe ſciſcitata didicerint, ubi ſit verbi gratia ſignum Mercurii, vel quotam cancri ſideris partem polum diſcurrens obtineat luna. Alius, ſi creditorem ſuum flagitare moleſtius adverterit debitum, ad aurigam confugit audentem omnia prælicenter, eumque ut veneficum curat urgeri: unde non niſi reddita cautione, diſpendioque afflictus gravi diſcedit. Et additur huic, debitorem voluntarium includit ut proprium, nec ante ejus profectionem abſolvit. Parte alia uxor, ut proverbium loquitur vetus, eandem incudem diu noctuque tundendo, maritum teſtari compellit, hocque idem ut faciat uxor, urget maritus inſtanter: & periti juris altrinſecus aſciſcuntur, unus in cubiculo, alter ejus æmulus in triclinio, repugnantia tractaturi: iiſdemque ſubſeruntur genitalium extorum interpretes controverſi, hinc præfecturas profuſius largientes & ſepulturas divitum matronarum; inde ad exſequias virorum jamjam adventantes neceſſaria parari oportere innuentes: & teſtatura ..... ancillas ſuapte natura pallidi aſpirati pridie conſumta defuncta ...... um Romaque: ut Tullius ait: *Nec in rebus humanis quidquam bonum norunt, niſi quod fructuoſum ſit: & amicos tanquam pecudes eos potiſſimum diligunt, ex quibus ſe ſperant maximum fructum eſſe capturos.* Cumque mutuum illi quid pe-

tunt, soccos & Miconas videbis, & Lachetas: cum adiguntur, ut reddant, ita cothurnatos & turgidos, ut Heraclidas illos Cresphontem & Temenum putes. Hactenus de senatu. Nunc ad otiosam plebem veniamus & desidem: in qua nitent ut nominibus cultis & quidam calceorum expertes, Cimessores, Statarii, Semicupæ, & Serapini, & Cicimbricus cum Gluturino, & cum Trulla, & Lucanicus cum Pordaca & Salsula, similesque innumeri. Hi omne, quod vivunt, vino & tesseris impendunt, & lustris, & voluptatibus, & spectaculis: eisque templum, & habitaculum, & concio, & cupitorum spes omnis Circus est maximus: & videre licet per fora, & compita, & plateas, & conventicula circulos multos collectos in se controversis jurgiis ferri, aliis aliud, ut fit, defendentibus. Inter quos hi, qui ad satietatem vixerunt, potiores auctoritate longæva, per canos & rugas clamitant sæpe, rempublicam stare non posse, si futura concertatione quem quisque vindicat, carceribus non exsiluerit princeps, & funalibus equis parum cohærenter circumflexerit metam. Et ubi negligentiæ tanta est caries, exoptato die equestrium ludorum illucescente, nondum solis puro jubare, effusius omnes festinant præcipites, ut velocitate currus ipsos anteeant certaturos: super quorum eventu discissi votorum studiis, anxii plurimi agunt pervigiles noctes. Unde si ad theatralem ventum fuerit vilitatem, artifices scenarii per sibilos exploduntur, si quis sibi ære humiliorem non conciliaverit plebem. Qui si defuerit strepitus, ad imitationem Tauricæ

gentis peregrinos vociferantur pelli debere (quorum subsidiis semper nisi sunt ac steterunt) & tætris vocibus & absurdis: quæ longe abhorrent a studiis & voluntate veteris illius plebis, cujus multa facete dicta memoria loquitur & venusta. Id enim nunc repertum est pro sonitu laudum impensiore per applicatos homines ad loquendum, ut in omni spectaculo, exodiario, venatori, aurigæ, & histrionum generi omni, & judicibus celsis itidemque minoribus, nec non etiam matronis clametur assidue, *Per te ille discat*: quid autem debeat disci, nemo sufficit explanare. In his plerique distentioribus saginis addicti, præeunte nidoris indagine acutisque vocibus feminarum, a galliciniis ipsis, in modum pavonum inanitate clangentium, humum summis pedum unguibus contingentes aulis assistunt, digitos prærodentes, dum patinæ defervescunt: alii nauseam horridæ carnis, dum excoquitur, intentius despectantes, ut disciffarum pecudum extra rimari cum anatomicis Democritum putes, docentem, quibus modis posteritas mederi doloribus possit internis. Sit satis interim hæc digessisse super rebus urbanis: nunc redeamus ad cetera, quæ per provincias agitavere multiplices casus.

V. Erupit Augustis ter Coss. Saxonum multitudo: & Oceani difficultatibus permeatis, Romanum limitem gradu petebat intento, sæpe nostrorum funeribus pasta: cujus eruptionis primæ procellam Nannenus sustinuit comes, regionibus iisdem appositus, dux diuturno bellorum labore compertus. Sed tunc ad mortem destinatæ plebi congressus,

cum milites quosdam ruisse, & se vulneratum imparem fore certaminibus adverteret crebris, docto Imperatore, quid agi deberet, id est adeptus, ut peditum magister Severus opitulatum rebus dubiis adveniret. Qui ducens militem rei sufficientem cum venisset ad loca, discriminatis ordinibus barbaros ante colluctationem adeo terruit & turbavit, ut nec controversas opponerent manus, sed signorum aquilarumque fulgore præstricti venialem poscerent pacem. Diuque variatis consiliis, cum id reipublicæ conducere videretur, pactis indutiis, & datis ex conditione proposita juvenibus multis habilibus ad militiam, discedere permissi sunt Saxones, sine impedimento, unde venerant, reversuri. Quibus omni jam formidine vacuis reditumque parantibus, occulte pedites missi insidias in abdita quadam valle struxerunt, unde prætereuntes aggredi negotio poterant levi: sed longe secus accidit, quam sperabatur. Sonitu enim adventantium perciti exsiluere quidam intempestive, visique subito, dum se firmare festinant, ululantibus lugubre barbaris vertuntur in pedes. Stetere tamen mox conglobati, extremaque sorte vires licet non integras suggerente, confligere cogebantur: multaque cæde perculsi concidissent nullo relicto, ni cataphractorum equitum cuneus, ad inferendum periculum transeuntibus barbaris ex alio latere prope divortium itineris pari modo locatus, clamore percitus tristi agiliter subvenisset. Exin concursum infestius, firmatisque pectoribus hinc inde incumbentes Romani clausos hostes eductis gladiis obtruncabant: nec

quiſquam eorum genitales reviſere potuit lares, ne uno quidem cædibus concorporalium ſupereſſe permiſſo. Ac licet juſtus quidam arbiter rerum factum incuſabit perfidum & deforme: penſato tamen negotio non feret indigne, manum latronum exitialem tandem copia data captam. Poſt hæc ita proſpere conſummata, Valentinianus verſando ſententias multiformes, anxia ſollicitudine ſtringebatur: reputans multa & circumſpiciens, quibus commentis Alamannorum & Macriani regis frangeret faſtus, ſine fine vel modo rem Romanam irrequietis motibus confundentes. Immanis enim natio, jam inde ab incunabulis primis varietate caſuum imminuta, ita ſæpius adoleſcit, ut fuiſſe longis ſeculis æſtimetur intacta. Seditque conſilia alia poſt alia Imperatori probanti, Burgundios in eorum excitari perniciem, bellicoſos & pubis immenſæ viribus affluentes, ideoque metuendos finitimis univerſis. Scribebatque frequenter ad eorum reges per taciturnos quoſdam & fidos, ut iiſdem tempore præſtituto ſupervenirent, pollicitus ipſe quoque tranſito cum Romanis agminibus Rheno occurrere pavidis, pondus armorum vitantibus inſperatum. Gratanter ratione gemina Principis acceptæ ſunt literæ: prima, quod jam inde temporibus priſcis, ſobolem ſe eſſe Romanam Burgundii ſciunt: dein, quod ſalinarum finiumque cauſa Alamannis ſæpe jurgabant. Et catervas miſere lectiſſimas: quæ, antequam milites congregarentur in unum, aduſque ripas Rheni progreſſæ, Imperatore ad ſtruenda munimenta diſtricto, terrori noſtris fuere vel maximo. Igitur pau-

lisper morati, cum neque Valentinianus, ut spoponderat, die prædicto venisset, nec promissorum aliquid adverterent factum, ad comitatum misere legatos, poscentes, adminicula sibi dari redituris ad sua, ne nuda hostibus exponerent terga. Quod ubi negari per ambages sentirent & moras, mœsti exinde discesserunt & indignati. Hocque comperto reges ut ludibrio habiti sævientes, captivis omnibus interfectis, genitales repetunt terras. Apud hos generali nomine rex appellatur Hendinos, & ritu veteri potestate deposita removetur, si sub eo fortuna titubaverit belli, vel segetum copiam negaverit terra: ut solent Ægyptii casus ejusmodi suis assignare rectoribus. Nam sacerdos apud Burgundios omnium maximus vocatur Sinistus: & est perpetuus, obnoxius discriminibus nullis, ut reges. Per hanc occasionem impendio tempestivam, Alamannos gentis antedictæ metu dispersos aggressus per Rætias Theodosius, ea tempestate magister equitum, pluribus cæsis, quoscunque cepit, ad Italiam jussu Principis misit, ubi, fertilibus pagis acceptis, jam tributarii circumcolunt Padum.

VI. Hinc tanquam in orbem migrantes alium, ad Tripoleos Africanæ provinciæ veniamus ærumnas, quas, ut arbitror, Justitia quoque ipsa deflevit: quæ unde instar exarsere flammarum, textus aperiet absolutus. Austuriani his contermini partibus barbari, in discursus semper expediti veloces, vivereque assueti rapinis & cædibus, paulisper pacati, in genuinos turbines revoluti sunt, hanc caussam prætendentes ut feriam. Stachao quidam no-

mine popularis eorum ut in otio noſtra peragrando licentius, agebat quædam vetita legibus: inter quæ illud potius eminebat, quod provinciam omni fallaciarum via prodere conabatur, ut indicia docuere veriſſima: quocirca ſupplicio flammarum abſumtus eſt. Hujus necem ulciſci, ut propinqui damnatique injuſte cauſantes, ferarum ſimiles rabie concitarum exſiluere ſedibus ſuis, Joviano etiamtum imperante: veritique prope Leptim accedere, civitatem muris & populo validam, ſuburbano ejus uberrimo inſedere per triduum: mactatiſque agreſtibus, quos inopinus hebetaverat pavor, vel confugere coegerat ad ſpeluncas, incenſa ſupellectili multa, quæ vehi non poterat, referti rapinis reverterunt ingentibus, trahentes captivum Silvam quoque, caſu cum caritatibus in agro inventum, ordinis ſui primatem. Hac ſubita clade Leptitani perterriti, ante incrementa malorum, quæ intentabat barbaricus tumor, præſidium imploravere Romani comitis per Africam recens provecti. Qui cum veniſſet militares copias ducens, ferreque opem rebus rogaretur afflictis, non niſi abundanti commeatu aggeſto, & camelorum quatuor millibus apparatis, caſtra firmabat eſſe moturum. Hocque reſponſo miſerandis civibus ſtupefactis, atque negantibus ſufficere ſe poſſe poſt vaſtationes & incendia, ita enormibus inſtrumentis remedia quærere damnorum immanium, diſſimulanter diebus ibi quadraginta conſumtis, nullo tentato inde diſceſſerat comes. Qua ſpe Tripolitani fruſtrati, formidanteſque extrema, allapſo legitimo die concilii, quod apud eos eſt annuum,

Severum & Flaccianum creavere legatos, Victoriarum aurea simulacra Valentiniano ob imperii primitias oblaturos: utque lacrimosas provinciæ ruinas docerent intrepide. Quibus compertis Romanus, misso equite velocissimo, magistrum officiorum petit Remigium, affinem suum rapinarum participem, ut provideret Imperatoris arbitrio cognitionem hujus negotii vicario sibique deferri. Venerunt in comitatum legati: aditoque Principe, verbis, quæ perpessi sunt, ostenderunt: obtulerunt decreta, textum continentia rei totius. Quibus lectis, cum neque relationi officiorum magistri faventis Romani flagitiis, nec contraria referentibus crederetur: promissa disceptatio plena dilata est eo more, quo solent inter potiorum occupationes ludi potestates excelsæ. Dum remedia quædam a commilitio Principis exspectantur, suspensis Tripolitanis diuque anxiis, rursus globi supervenere barbarici, fiducia sublati præteritorum: Leptitanoque agro & Œensi internecivа populatione transcursis, expleti prædarum acervis ingentibus abscesserunt, occisis decurionibus multis: inter quos Rusticianus sacerdotalis & Nicasius enitebat ædilis. Hæc autem eruptio ideo arceri non potuit, quod ad legatorum preces negotiorum quoque militarium cura præsidi delata Ruricio, mox translata est ad Romanum. Et jam recens inflictæ cladis nuntius missus ad Gallias, excitavit acrius Principem. Ideoque tribunus & notarius Palladius mittitur, ut & militi disperso per Africam præberet stipendium debitum, & gesta per Tripolim fide congrua scrutaretur. Inter tales ta-

men consulendi moras exspectandique responsa, Austuriani successu gemino insolentes, ut rapaces alites advolarunt irritamento sanguinis atrocius efferatæ: cunctisque, nisi quos fuga discriminibus eximeret, interemtis, prædas, quas antehac reliquerant, avexerunt, arboribus exsectis & vitibus. Tunc Mychon quidam nobilis oppidanus & potens, captus in suburbano, lapsusque antequam vinciretur, quia pedibus æger evadere penitus vetabatur, in puteum aquis vacuum sese conjecit; unde, costa diffracta, levatus a barbaris, ductusque prope portas, conjugis miseratione redemtus est, & ad pinnas muri fune sublatus, post biduum interiit. Unde elati in pertinaciam sævissimi grassatores ipsa pulsavere mœnia Leptitana, funestis plangoribus resonantia feminarum, quas nunquam antea hostiliter clausas pavor exanimabat insolitus: obsessaque urbe per octo continuos dies, cum quidam oppugnatores sine ullo vulnerarentur effectu, redierunt ad propria tristiores. Ob quæ super salute dubii cives, ultimaque tentantes, profectis ante legatis nondum reversis, Jovinum mittunt atque Pancratium, quæ viderint, quæ ipsi perpessi sint, Imperatorem fida relatione docturos: qui Severum apud Carthaginem inventum & Flaccianum superiores illos legatos, percontando quid egerint, cognoverunt, eos audiri a vicario jussos & comite. E quibus Severus illico periit vexatus acerbitate morborum: nihilominus tamen properarunt ad comitatum magnis itineribus antedicti. Ingresso post hæc Palladio Africam, Romanus quas ob res

venerat ante præstructus, ut securitatem suam in tuto locaret, numerorum principiis per quosdam secretorum mandaverat conscios, ut ei tanquam potenti & palatii summatibus proximo, stipendii, quod pertulerat, præstarent maximam partem; & ita est factum. Confestimque ille ditatus perrexit ad Leptim: utque ad veritatis perveniret indaginem, Erechthium & Aristomenem facundos municipes & insignes, libere suas civiumque & finitimorum retexentes ærumnas, ad loca vastata secum eduxit. Quibus aperte cuncta monstrantibus, luctuosis provinciæ cineribus visis revertit: Romanumque ut desidem increpans, relaturum se cuncta verissime, quæ viderat, minabatur ad Principem. Atque ille ira percitus & dolore, se quoque mox referre firmavit, quod missus ut notarius incorruptus, donativum militis omne in quæstus averterit proprios. Qua gratia flagitiorum arbitra conscientia, cum Romano deinde Palladius concordabat: reversusque ad comitatum, arte mendaciorum impia Valentinianum fefellerat, Tripolitanos frustra queri commemorans. Ideoque rursus ad Africam cum Jovino, postremo omnium legatorum, remittitur, (Pancratius enim decesserat apud Treveros) ut cum vicario ipse merita legationis quoque secundæ spectaret: præter hæc linguas Erechthii & Aristomenis præcidi jusserat Imperator, quos invidiosa quædam locutos idem Palladius intimarat. Secutus, ut statutum est, vicarium notarius venit ad Tripolim. Hocque comperto, Romanus domesticum suum illuc volucriter misit, & Cæcilium

consiliarium in ea provincia genitum : per quos, incertum pretiis, an fallaciis, circumventi municipes omnes gravabant Jovinum, destinatius afferentes, nihil eorum mandasse, quae docuerat, Principem : eousque iniquitate grassante, ut ipse quoque Jovinus ad salutis suae discrimen confiteretur, se Imperatori mentitum. Quibus per Palladium regressum cognitis, Valentinianus ad acerbitatem proclivior Jovinum quidem, ut auctorem, Coelestinum vero Concordiumque & Lucium, ut falsi conscios & participes, puniri supplicio capitali praecepit : Ruricium autem praesidem, ut mendacem, morte mulctari : hoc quoque accedente, quod in relatione ejus verba quaedam, ut visum est, immodica legebantur. Ac Ruricius quidem apud Sitifim caesus : reliqui apud Uticam sententia vicarii Crescentis addicti. Flaccianus tamen ante legatorum interitum, cum a vicario audiretur & comite, constanter saluti suae propugnans, acclamationibus iratorum militum impetuque cum conviciis paene confossus est : objicientium, ideo Tripolitanos non potuisse defendi, quod ipsi ad expeditionales usus praebere necessaria detrectarunt. Et ob haec trusus in carcerem, dum consultus super eo, quid conveniret agi, decerneret Imperator, sollicitatis, ut dabatur opinari, custodibus, in urbem Romam abierat profugus : ibique delitescens, fatali lege decessit. Hoc memorando fine externis domesticisque cladibus vexata conticuit Tripolis non indefensa, quia vigilavit Justitiae oculus sempiternus, ultimaeque legatorum & praesidis dirae. Diu enim postea hujusi

modi casus emersit. Solutus sacramento Palladius, destitutusque fastu, quo tumebat, discessit ad otium. Et cum Theodosius ductor exercituum ille magnificus, oppressurus Firmum perniciosa cœptantem, venisset in Africam, & præscripti Romani rem mobilem, ut jussum est, scrutaretur: inter chartas ejus inventa est Meterii cujusdam epistola, id continens: *Domino patrono Romano Meterius*; & in fine post multa nihil ad rem pertinentia: *Salutat te Palladius projecticius: qui non aliam ob causam dicit se esse projectum, nisi quod in causa Tripolitanorum apud aures sacras mentitus est.* His literis ad comitatum missis, & lectis, Valentiniani jussu Meterius raptus suam esse confitetur epistolam: ideoque Palladius exhiberi præceptus, cogitans, quas criminum coxerit moles, in statione primis tenebris observata custodum absentia, qui festo die Christiani ritus in ecclesia pernoctabant, innodato gutture laquei nexibus interiit. Hoc fortunæ secundioris judicio plene comperto, deletoque tristium concitore turbarum, exsiluerunt Erechthius & Aristomenes e latebris, qui, cum sibi jussas abscidi linguas didicissent ut prodigas, ad longe remota declinarunt & abdita: doctoque super nefanda fraude Gratiano Imperatore fidentius (Valentinianus enim obierat) ad Hesperium proconsulem & Flavianum vicarium audiendi sunt missi: quorum æquitas auctoritate nisa justissima, torto Cæcilio, aperta confessione cognovit, ipsum suasisse civibus, gravarent mentiendo legatos. Hæc acta secuta est relatio, gestorum pandens plenissimam fidem; ad quam

nihil reſponſum eſt. Et ne quid cothurni terribilis fabulæ relinquerent intentatum, hoc quoque poſt depoſitum acceſſit aulæum. Romanus ad comitatum profectus, ſecum Cæcilium duxit, cognitores accuſaturum ut inclinatos in provinciæ partem: iſque Merobaudis favore ſuſceptus, neceſſarios ſibi plures petierat exhiberi. Qui cum Mediolanum veniſſent, fruſtraque ſe tractos obſimulatis documentis probabilibus oſtendiſſent, abſoluti redierunt ad lares. Valentiniano tamen ſuperſtite, poſt ſuperiora, quæ narravimus, Remigius quoque digreſſus ad otium, laqueo vitam eliſit, ut congruo docebimus loco.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XXIX.

Theodorus notarius imperium affectat, & apud Valentem Antiochiæ accusatus majestatis, convictusque cum plurimis criminis consciis interficitur. *C. I.* Multi in oriente veneficiorum & aliorum criminum rei delati, damnatique, pars jure, pars injuria jugulantur. *II.* In occidentis tractibus varia Valentiniani Aug. sævitiæ & efferatæ crudelitatis exempla. *III.* Valentinianus A. Rhenum navali ponte transgressus, culpa militis Macrianum Alamannorum regem incautum capere non potuit. *IV.* Theodosius, magister equitum per Gallias, Firmum Maurum Nubelis Reguli filium, qui a Valentiniano desciverat, multis prœliis atterit, ac demum eo ad voluntariam mortem compulso, pacem Africæ reddit. *V.* Quadi, nefaria Gabinii regis sui cæde incitati, Pannonias & Valeriam igni & ferro cum Sarmatis vastant, & legiones duas pæne totas delent. De Claudii præfectura urbana. *VI.*

I. Exacta hieme, rex Persarum gentis Sapor pugnarum fiducia pristinarum immaniter arrogans, suppleto numero suorum abundeque firmato, erupturos in nostra cataphractos & sagittarios & con-

ductam misit plebem. Contra has copias Trajanus comes & Vadomarius ex rege Alamannorum cum agminibus perrexere pervalidis, hoc observare Principis jussu appositi, ut arcerent potius, quam lacesserent, Persas. Qui cum venissent Vagabanta, legionibus habilem locum, rapidos turmarum procursus hostilium in se ruentium acriter exceperunt inviti: operaque consulta retrocedentes, ne ferro violarent adversorum quemquam primi, & judicarentur discissi fœderis rei, ultima trudente necessitate congressi sunt: confossisque multis, discessere victores. Inter moras tamen utrinquesecus tentatis aliquoties levibus prœliis, varioque finitis eventu, pactis indutiis ex consensu, æstateque consumta, partium discessere ductores etiamtum discordes. Et rex quidem Parthus hiemem Ctesiphonte acturus, rediit ad sedes: & Antiochiam Imperator Romanus ingressus. Qui dum ibi moratur securus interim hostium externorum, intestinis pæne perierat fraudibus, ut aperiet series delata gestorum. Procopius quidam, inquies homo, turbarum cupiditati semper addictus, Anatolium detulerat & Spudasium palatinos, exigi, quæ de ærario interceperant, jussos, insidiari comiti Fortunatiano, molesto illi flagitatori. Qui animi asperitate confestim ad insanum percitus modum, pro potestatis auctoritate, quam regebat, Palladium quendam obscurissime natum, ut veneficum a memoratis conductum, & Heliodorum fatorum per genituras interpretem, adigendos prodere, quæ scirent, prætorianæ judicio tradidit præfecturæ. Cumque ad facti vel ten-

tati quæstionem acrius veniretur, exclamabat Palladius confidenter, levia esse hæc, de quibus agitur, & prætereunda: alia se, si licuerit dicere, monstraturum metuenda & potiora, quæ ingenti molimine jam præstructa, nisi prospectum fuerit, universa confundent. Jussusque docere fidenter, quæ norat, rudentem explicuit immensum: affirmans, Fidustium præsidialem, & cum Irenæo Pergamium nomen imperaturi post Valentem detestandis præsagiis didicisse secretim. Et correptus Fidustius illico, (namque aderat forte) occulteque inductus, viso indice, nulla infitiatione obumbrare jam publicata conatus, rei totius calamitosum aperit textum: absolute confessus, se cum Hilario & Patricio vaticinandi peritis, quorum Hilarius militaverat in palatio, de imperio consuluisse futuro: mortasque secretis artibus sortes, & nuncupationem Principis optimi, & ipsis consultoribus luctuosos exitus prædixisse. Atque contantibus, quisnam ea tempestate omnibus vigore animi antistaret, visus est aliis excellere Theodorus, secundum inter notarios adeptus jam gradum. Et erat revera ita, ut opinati sunt. Namque antiquitus claro genere in Galliis natus, & liberaliter educatus a primis pueritiæ rudimentis, modestia, prudentia, humanitate, gratia, literis ornatissimus, semper officio loco-que, quem retinebat, superior videbatur, altis humilibusque juxta acceptus. Solusque pæne omnium erat, cujus linguam non infrenem, sed dispicientem quæ loqueretur, nullius claudebat periculi metus. His addebat idem Fidustius, excarnificatus jam ad

interitum, omnia, quæ prædixit, se indicante Theodorum per Eucærium didicisse, virum præstabili scientia literarum, abundeque honoratum: Asiam quippe paulo ante rexerat pro præfectis. Quo in custodia condito, gestorumque volumine Imperatori recitato de more, prodigiosa feritas in modum ardentissimæ facis fusius vagabatur, elata turpi adulatione multorum, maximeque præfecti prætorio tunc Modesti. Qui dum formidine successoris agitaretur in dies, obumbratis blanditiarum concinnitatibus, cavillando Valentem subrusticum hominem sibi varie commulcebat, horridula ejus verba & rudia flosculos Tullianos appellans, & ad extollendam ejus vanitiem sidera quoque, si jussisset, exhiberi posse promittens. Igitur & Theodorus a Constantinopoli, quam ex negotio familiari petierat, rapi celeri jubetur effectu: & dum ille reducitur, ex præjudiciis variis, quæ diebus exercebantur & noctibus, plures a disjunctissimis regionibus trahebantur, dignitatibus & nobilitate conspicui. Cumque nec carceres publici jam distenti, inclusorum jam catervas, nec privata domicilia sustinerent constipatione vaporata confertas: quoniam vinculis maxima pars eorum attinebatur, & suam & proximi cujusque vicem omnes horrebant. Advenit aliquando tamen ipse quoque Theodorus, præmortuus & atratus: quo in devia territorii parte abscondito, paratis omnibus, quæ indagines futuræ poscebant, internarum cladum litui jam sonabant. Et quia fallere non minus videtur, qui gesta præterit sciens, quam ille, qui nunquam facta

fingit: non abnuimus, (neque enim ambigitur) salutem Valentis & antea sæpius per occultas coitiones, & tunc in extrema demersam: ferrumque ad jugulum ejus prope adactum a militaribus, fato reflectente depulsum, quem lacrimosis in Thracia discriminibus destinarat. Namque & in nemoroso quodam inter Antiochiam & Seleuciam loco leni quiete post meridiem consopitus, a Sallustio tunc scutario, & sæpe alias appetitus insidiantibus multis, vitæ terminis a primigenio ortu adscriptis ausa immania frenantibus evadebat. Ut sub Principibus Commodo & Severo nonnunquam accidebat, quorum summa vi salus crebro oppugnabatur: adeo ut post intestina pericula multa & varia, alter in amphitheatrali cavea, cum affuturus spectaculis introiret, a Quintiano senatore illicitæ cupidinis homine, ad debilitatem pæne pugione vulneraretur: alter inopinabili impetu, tempore ætatis extremo, a Saturnino centurione consilio Plautiani præfecti in cubiculo jacens confoderetur, ni tulisset suppetias filius adolescens. Quocirca etiam Valens erat venia dignus, vitam, quam ereptum ire perfidi properabant, omni cautela defendens. Sed inexpiabile illud erat, quod regaliter turgidus, pari eodemque jure, nihil inter se distantibus meritis, nocentes innocentesque maligna insectatione volucriter perurgebat: ut dum adhuc dubitaretur de crimine, Imperatore non dubitante de pœna, damnatos se quidam prius discerent, quam suspectos. Adolescebat autem obstinatum ejus propositum admovente stimulos avaritia, & sua, & eorum, qui tunc in re-

gia versabantur, novos hiatus aperientium, & si qua humanitatis fuisset mentio rara, hanc appellantium tarditatem: qui cruentis adulationibus institutum hominis, mortem in acie linguæ portantis, ad partem pessimam depravantes, omnia turbine intempestivo perflabant, eversum ire funditus domus opulentissimas festinantes. Erat enim expositus accessu insidiantium & reclusus, vitio gemino perniciose implicitus: quod intoleranter irascebatur tunc magis, cum eum puderet irasci: & quæ facilitate privati opertis susurris audierat, an vera essent excutere tumore Principis superfidens, pro veris accipiebat & certis. Inde factum est, ut clementiæ specie penatibus multi protruderentur insontes, præceps in exsilium acti: quorum in ærario bona coacta & ipse ad quæstus proprios redigebat, ut damnati cibo precario victitarent, angustiis formidandæ paupertatis attriti: cujus metu vel in mare nos ire præcipites, suadet Theognis poeta vetus & prudens. Quæ etiamsi recta fuisse concesserit quisquam, erat tamen ipsa nimietas odiosa. Unde animadversum est recte hoc definitum: nullam esse crudeliorem sententiam ea, quæ est, cum parcere videtur, asperior. Igitur cum præfecto prætorio summatibus quæsitis in unum, quibus cognitiones commissæ sunt, intenduntur eculei, expediuntur pondera plumbea, cum fidiculis & verberibus: resultabant omnia truculentæ vocis horroribus, inter catenarum sonitus, Tene, Claude, Comprime, Abde, ministris officiorum tristium clamitantibus. Et quoniam addici post cruciabiles poe-

nas vidimus multos, ut in tenebrosis rebus confusione cuncta miscente: summatim quia nos penitissima gestorum memoria fugit, quæ recolere possumus, expeditius absolvemus. Primo introvocatu post interrogatiunculas leves Pergamius, a Palladio, ut dictum est, proditus, quædam imprecationibus præscisse nefariis, sicut erat impendio eloquentior, & in verba periculosa projectus, inter ambigentes judices, quid prius quæri debeat, quidve posterius, dicere audacter exorsus, multa hominum millia quasi consciorum sine fine strependo fundebat, modo non ab extremo Atlante magnorum criminum arguendos poscens aliquos exhiberi. Quo, ut consarcinante nimis ardua, morte mulctato, aliisque gregatim post illum occisis, ad ipsius Theodori causam, quasi ad Olympici certaminis pulverem, pervenitur. Eodem die inter complura alia hoc quoque evenerat triste, quod Salia thesaurorum paulo ante per Thracias comes, cum de vinculis educitur audiendus, & calceo inserit pedem, quasi ruina incidentis immensi terroris repente perculsus, animam inter retinentium manus efflavit. Constituto itaque judicio, & cognitoribus præscripta ostentantibus legum, sed ex voluntate dominantis moderantibus momenta causarum, horror pervaserat universos. Totus enim devius ab æquitate dilapsus, jamque eruditior ad lædendum, in modum arenariæ feræ, si admotus quisquam fabricæ diffugisset, ad ultimam rabiem sæviebat. Inducti itaque Patricius & Hilarius, ordinemque replicare jussi gestorum, cum inter exordia variarent, fodicatis late-

ribus, illato tripode, quo utebantur, adacti ad summas angustias, aperiunt negotii fidem ab ipsis exordiis replicatam. Et prior Hilarius, *Construximus*, inquit, *magnifici judices, ad cortinæ similitudinem Delphicæ diris auspiciis de laureis virgulis infaustam hanc mensulam, quam videtis: & imprecationibus carminum secretorum, choragiisque multis ac diuturnis ritualiter consecratam movimus tandem: movendi autem, quoties super rebus arcanis consulebatur, erat institutio talis. Collocabatur in medio domus emaculatæ odoribus Arabicis undique, lance rotunda pure superposita, ex diversis metallicis materiis fabrefacta: cujus in ambitu rotunditatis extremo elementorum viginti quatuor scriptiles formæ incisæ perite, dijungebantur spatiis examinate dimensis. Hac linteis quidam indumentis amictus, calceatusque itidem linteis soccis, torulo capiti circumflexo, verbenas felicis arboris gestans, litato conceptis carminibus numine præscitionum auctore, cærimoniali scientia superstitit: cortinulis pensilem annulum librans sartum ex Carpathio filo perquam levi, mysticis disciplinis initiatum: qui per intervalla distincta retinentibus singulis literis incidens saltuatim, heroos efficit versus interrogationibus consonos, ad numeros & modos plene conclusos: quales leguntur Pythici, vel ex oraculis editi Branchidarum. Ibi tum quærentibus nobis, qui præsenti succedet imperio, quoniam omni parte expolitus fore memorabatur, & assiliens annulus duas perstrinxerat syllabas* ΘΕΟ *cum adjectione literæ postrema, exclamavit præsentium quidam, Theodorum præscribente fatali necessitate portendi. Nec ultra super negotio est exploratum: satis enim*

apud nos constabat, hunc esse, qui poscebatur. Cumque totius rei notitiam ita signate sub oculis judicum subjecisset, adjecit benevole, id Theodorum penitus ignorare. Post hæc interrogati, an ex fide fortium, quas agitabant, ea præscierint, quæ sustinerent: versus illos notissimos edidere, clare pronuntiantes capitalem eis hanc operam scrutandi sublimiora cito futuram: nihilominus tamen ipsis quoque cum cognitoribus Principi cædes incendiaque flagitantes furias imminere: quorum tres ponere sufficiet ultimos:

Οὐ μὰν νηποινί γε σὸν ἔσσεται αἷμα, καὶ αὐτοῖς
Τισιφόνη βαρύμηνις ἐφοτάσσει κακὸν οἶτον,
Ἐν πεδίοισι Μίμαντος αιλα καιομένοις κάς.

Quibus lectis, unguibus male mulcati separantur exanimes. Postea ut cogitati sceleris officina pateret aperte, honoratorum inducitur globus, vertices ipsos continens rerum. Cumque nihil præter se quisque cernens, ruinam suam impelleret super alium, permissu quæsitorum cœptans dicere Theodorus, primo in precem venialem prostratus, dein arctius respondere compulsus, ostendit, se cognita per Euserium, ne ad Imperatorem referret, ut conatus est aliquoties, ab eo prohibitum, asserente, non appetitu regni occupandi illicito, sed ratione quadam indeclinabilis fati id, quod sperabatur, ultro venturum. Deinde hæc eadem Euserio sub cruenta quæstione confesso, confutabant Theodorum literæ suæ, per ambages obliquas ad Hilarium scriptæ: quibus spe jam firma concepta ex vatibus, de re non cun-

ctabatur, sed tempus patrandæ cupidinis quæritabat. Quibus post hæc cognita sequestratis, Eutropius Asiam proconsulari tunc obtinens potestate, ut factionis conscius arcessitus in crimen, abscessit innocuus, Pasiphilo eximente philosopho, qui ut eum mendacio injusto perverteret crudeliter tortus, de statu robustæ mentis non potuit deturbari. His accessit philosophus Simonides, adolescens ille quidem, verum nostra memoria severissimus. Qui cum audisse negotium per Fidustium deferretur, & causam non ex veritate; sed ex unius nutu pensari vidisset, didicisse se dixit prædicta, & commissa pro firmitate animi tacuisse. Queis omnibus perspicaciter inquisitis, Imperator cognitorum consultationi respondens, sub uno proloquio cunctos jubet occidi: & vix sine animorum horrore funestum spectaculum multitudine innumera contuente, & onerante questibus cœlum. (namque singulorum mala omnium esse communia credebantur) ducti universi flebiliter jugulantur, præter Simonidem: quem solum sævus ille sententiæ lator, efferatus ob constantiam gravem, jusserat flammis exuri. Qui vitam ut dominam fugitans rabidam, ridens subitas momentorum ruinas, immobilis conflagravit: Peregrinum illum imitatus Protea cognomine, philosophum clarum, qui, cum mundo digredi statuisset, Olympiæ quinquennali certamine sub Græciæ conspectu totius, ascenso rogo, quem ipse construxit, flammis absumtus est. Et post hunc diebus secutis omnium fere ordinum multitudo, quam nominatim recensere est arduum, in plagas calumniarum con-

jecta, percussorum dexteras fatigavit, tormentis & plumbo & verberibus ante debilitata: sumtumque est de quibusdam sine spiramento vel mora supplicium, dum quæritur, an sumi deberet: & ut pecudum ubique trucidatio cernebatur. Deinde congesti innumeri codices, & acervi voluminum multi sub conspectu judicum concremati sunt, ex domibus eruti variis ut illiciti, ad leniendam cæsorum invidiam, cum essent plerique liberalium disciplinarum indices variarum & juris. Neque ita multo post Maximus ille philosophus, vir ingenti nomine doctrinarum, cujus ex uberrimis sermonibus ad scientiam copiosus Julianus exstitit Imperator, oraculi supra dicti versus audisse insimulatus: seque comperisse assensus, sed reticenda professionis consideratione non effudisse, verum ultro prædixisse, consultores ipsos suppliciis pœnalibus perituros: Ephesum ad genuinam patriam ductus, ibique capite truncatus, sensit docente periculo postremo, quæsitoris iniquitatem omnibus esse criminibus graviorem. Constrictus etiam Diogenes laqueis impiæ falsitatis, vir nobili prosapia editus, ingenio, facundia forensi, suavitateque præstans, dudum Bithyniæ rector, ut opimum patrimonium ejus diriperetur, capitali est pœna affectus. Ecce autem Alypius quoque ex vicario Britanniarum, placiditatis homo jucundæ, post otiosam & repositam vitam (quoniam huc usque injustitia tetenderat manus) in squalore maximo volutatus, ut veneficii reus citatus est cum Hierocle filio, adolescente indolis bonæ, urgente Diogene quodam & vili & solo,

omnique laniena excruciato, ut verba placentia Principi, vel potius arcessitori loqueretur: quo, cum poenis non sufficerent membra, vivo exusto, ipse quoque Alypius post mulctationem bonorum exsulare praeceptus, filium miserabiliter ductum ad mortem, casu quodam prospero revocatum excepit.

II. Per id omne tempus Palladius ille, coagulum omnium aerumnarum, quem captum a Fortunatiano docuimus primum, ipsa sortis infimitate ad omnia praeceps, clades alias super alias cumulando, lacrimis universa perfuderat luctuosis. Nactus enim copiam nominandi sine fortunarum distantia, quos voluisset, ut artibus interdictis imbutos: ita ut ferarum occulta vestigia doctus observare venator, multos intra casses lugubres includebat, quosdam veneficiorum notitia pollutos, alios ut appetitoribus imminuendae conscios majestatis. Et ne vel conjugibus maritorum vacaret miserias flere, immittebantur confestim, qui signatis domibus inter scrutinia supellectilis, poenis addicti, incantamenta quaedam anilia, vel ludibriosa subderent amatoria, ad insontium perniciem concinnata: quibus in judicio recitatis, ubi non lex, non religio, non aequitas veritatem a mendaciis dirimebat, indefensi bonis ablatis, nullo contacti delicto, promiscue juvenes aliique membris omnibus capti, ad supplicia sellis gestatoriis ducebantur. Inde factum est per Orientales provincias, ut omnes metu similium exurerent libraria omnia: tantus universos invaserat terror. Namque ut pressius loquar, omnes ea tempestate velut in Cimmeriis tenebris reptabamus, paria

convivis Siculi Dionysii pavitantes: qui cum epulis omni tristioribus fame saginarentur, ex summis domorum laqueariis, in quibus discumbebant, setis nexos equinis & occipitiis incumbentes gladios perhorrebant. Tunc & Bassianus procerum genere natus, notarius militans inter primos, quasi praenoscere altiora conatus, licet ipse de qualitate partus uxoris consuluisse firmaret, ambitioso necessitudinum studio, quibus tegebatur, morte ereptus, patrimonio opimo exutus est. Inter fragores tot ruinarum Heliodorus tartareus ille malorum omnium cum Palladio fabricator, mathematicus, ut memorat vulgus, colloquiis ex aula regia praepigneratus abstrusis, jam funebres aculeos exsertabat, omni humanitatis invitamento ad prodenda, quae sciret, vel fingeret, lacessitus. Nam & sollicitius cibo mundissimo fovebatur, & ad largiendum pellicibus merebat aes collatitium grave, & incedebat passim ac late os circumferens vultuosum, omnibusque formidatus: ea fiducia sublatior, quod ad lupanar, quo, sicut ipse voluit, liberius servabatur, cubiculariis officiis praepositus, assidue propalam ventitabat, elogia parentis publici praeferens futura pluribus luctuosa. Perque eum ut forensium causarum patronum, quid in primis orationis partibus collocaret, ut proficere possit facilius Valens, quibusve figurarum commentis splendida loca attentare debeat, praemonebatur. Et quoniam longum est, quae cruciarius ille conflavit; hoc unum edisseram, quam praecipiti confidentia patriciatus columina ipsa pulsavit. Qui ex clandestinis, ut dictum est, regiorum confabula-

tionibus immaniter arrogans, & ipsa vilitate ad facinus omne venalis, egregium illud par consulum Eusebium & Hypatium germanos fratres, Constantii principis quondam affines, ad cupidinem altioris fortunæ erectos, & consuluisse & agitasse quædam super imperio detulit: addens itineri ad mendacium ficte constructo, quod Eusebio etiam principalia indumenta parata sint. Quibus haustis aventer, fremebundus & minax, cui nihil licere debuerat, quia omnia sibi licere etiam injusta existimabat, irremisse ab extremis regionum intervallis exhibitis omnibus, quos solutus legibus accusator perduci debere profunda securitate mandarat, suscipi quæstionem criminose præcepit. Cumque nodosis coarctationibus æquitate diu jactata, & nexibili asseveratione perditi nebulonis durante, nullam confessionem exprimere tormenta gravia potuissent, ablegatosque ab omni hujusmodi conscientia res ipsa viros ostenderet claros: calumniator quidem ita, ut antea, honorabiliter colebatur: illi vero exsilio & pecuniariis afflicti dispendiis, paulo postea reddita sibi mulcta sunt revocati, dignitatibus integris & splendore. Nec tamen post hæc tam pœnitenda repressius actum est, vel pudenter: non reputante alta nimium potestate, quod recte institutis ne cum inimicorum quidem incommodis in delicta convenit ruere voluntaria: nihilque sit tam deforme, quam ad ardua imperii supercilia etiam acerbitatem naturæ adjungi. Sed Heliodoro incertum morbo, an quadam excogitata vi mortuo (nolim dicere, utinam nec ipsa res loqueretur!) funus ejus per vespil-

lones elatum pullati præcedere honorati complures, inter quos & fratres juſſi ſunt conſulares. Ibi tunc rectoris imperii caries tota ſtoliditatis apertius eſt profanata : qui cum abſtinere inconſolabili malo rogaretur, obniſe inflexibilis manſit : ut videretur aures occluſiſſe ceris, quaſi ſcopulos Sirenios transgreſſurus. Superatus tamen precibus deſtinatis tandem, nudatis capitibus infauſtam buſtuarii libitinam aduſque ſepulcrum incedentes & pedibus, quoſdam etiam complicatis articulis, præire mandavit. Horret nunc reminiſci, quo juſtitio humilitati tot rerum apices viſebantur, & præcipue conſulares, poſt ſcipiones & trabeas & ſaſtorum monumenta mundana. Inter quos omnes adoleſcentia & virtutum pulchritudine commendabilis noſter Hypatius præminebat, vir quieti placidique conſilii, honeſtatem lenium morum velut ad perpendiculum librans : qui & majorum claritudini gloriæ fuit, & ipſe poſteritatem mirandis actibus præfecturæ geminæ decoravit. Acceſſerat hoc quoque eodem tempore ad Valentis ceteras laudes : quod cum in aliis ita ſæviret infeſte, ut pœnarum atrocitatem ægre ferret finiri cum morte, Pollentianum tribunum malitia quendam exſuperantem, iiſdem diebus convictum confeſſumque, quod exſecto vivæ mulieris ventre, atque intempeſtivo partu extracto, infernis manibus excitis de permutatione imperii conſulere auſus eſt : familiaritatis contuitu, ordine omni muſſante, abire juſſit illæſum, ſalutem & invidendas opes & militiæ ſtatum integrum retenturum. O præclara informatio doctrinarum,

munere cœlesti indulta felicibus, quæ vel vitiosas naturas sæpe excoluisti! quanta in illa caligine temporum correxisses, si Valenti scire per te licuisset, nihil aliud esse imperium, ut sapientes definiunt, nisi curam salutis alienæ: bonique esse moderatoris, restringere potestatem, resistere cupiditati omnium rerum, & implacabilibus iracundiis: nosseque, ut Cæsar dictator ajebat, *miserum esse instrumentum senectuti recordationem crudelitatis*: ideoque de vita & spiritu hominis, qui pars mundi est, & animantium numerum complet, laturum sententiam diu multumque cunctari oportere, nec præcipiti studio, ubi irrevocabile factum est, agitari: ut exemplum est illud antiquitati admodum notum. Apud proconsulem Asiæ Dolabellam [Smyrnæa materfamilias filium] proprium & maritum venenis necasse confessa; quod filium [ex priore viro ab eis occisum comperisset] & comperendinata, cum consilium, ad quod res ex more delata est, anceps, quid inter ultionem & scelus statui debeat, hæsitaret, ad Areopagitas missa est, Athenienses judices tristiores: quorum æquitas Deorum quoque jurgia dicitur distinxisse. Hi, causa cognita, centesimo post anno cum accusatore mulierem adesse jusserunt: ne aut absolverent veneficam, aut ultrix necessitudinum puniretur. Ita nunquam tardum existimatur, quod est omnium ultimum. Post commissa iniquitatibus variis antedicta, & impressas fœde corporibus liberis, quæ supervixerant, notas, inconnivens Justitiæ oculus, arbiter & vindex perpetuus rerum, vigilavit attente. Namque cæsorum ultimæ diræ, perpetuum

numen ratione querelarum justissima commoventes, Bellonæ accenderant faces: ut fides oraculi firmaretur, quod nihil impune prædixerat perpetrari. Dum hæc, quæ supra digesta sunt, Antiochiæ Parthico fragore cessante per intestinas dilatantur ærumnas: cœtus furiarum horrificus post inconvolutos multiplices casus ab eadem urbe digressus, cervicibus Asiæ totius insedit hoc modo. Festus quidam Tridentinus ultimi sanguinis & ignoti, in nexum germanitatis a Maximino dilectus ut sodalis & contogatus, decernentibus fatis ad Orientem transgressus est: ibique administrata Syria, magisterioque memoriæ peracto, bona lenitudinis & reverentia reliquit exempla: unde regere Asiam proconsulari potestate exorsus, velificatione tranquilla, ut ajunt, ferebatur ad gloriam. Audiens autem, Maximinum optimo cuique exitialem, obtrectabat subinde actibus ejus, ut perniciosis & fœdis. Sed cum impie peremtorum exsequiis suffragantibus ad præfecturam venisse hominem comperisset immeritum, exarsit ad agenda sperandaque similia; & histrionis ritu mutata repente persona, studio nocendi concepto, incedebat oculis intentis ac rigidis, præfecturam autumans affore propediem, si ipse quoque se contaminasset insontium pœnis. Et quamquam sint multa & varia, quæ, ut levius interpretemur, egit asperrime: pauca tamen dici sufficiet, quæ sunt nota ac pervulgata, ad æmulationem eorum commissa, quæ facta sunt Romæ. Ratio enim eadem est ubique recte secusve gestorum, etiamsi magnitudo desit dissimilis rerum. Philoso-

phum quendam Coeranium, haud exilis meriti virum, ea causa tormentorum immanitate inultum occidit, quod ad conjugem suam familiariter scribens, id sermone addiderat Græco: σὺ δίωκε, καὶ στέφε τὴν πύλην: quod dici proverbialiter solet, ut audiens altius aliquid agendum agnoscat. Anum quandam simplicem, intervallatis febribus mederi leni carmine consuetam, occidit ut noxiam, postquam filiam suam ipso conscio curavit accita. In chartis cujusdam municipis clari scrutari ex negotio jussis, genitura Valentis cujusdam inventa est: repellensque calumnias is, cujus intererat, cum objectaretur ei, quamobrem constellationem Principis collegisset, fratrem suum fuisse Valentem, dudumque obisse, documentorum plena fide monstrare pollicitus, inexspectato veritatis indicio laniatus, lacer trucidatus est. Visus adolescens in balneis admovere marmori manus utriusque digitos alternatim & pectori, septemque vocales literas numerasse, ad stomachi remedium prodesse id arbitratus: in judicium tractus, percussus est gladio post tormenta.

III. His & mihi vertenti stilum in Gallias confunditur ordo seriesque gestorum, inter multa & sæva Maximinum reperiens jam præfectum: qui, potestate late diffusa, scævum Imperatori accesserat incentivum, majestati fortunæ miscenti licentiam gravem. Quisquis igitur dicta considerat, perpendat etiam cetera, quæ tacentur: veniam daturus ut prudens, si non cuncta complectimur, quæ consiliorum pravitas, crimina in majus exaggerando, com-

misit. Adolescente enim acerbitate, rationum inimica rectarum, trux suopte ingenio Valentinianus, post ejusdem Maximini adventum, nec meliora monente ullo, nec retentante, per asperos actus velut æstu quodam fluctuum ferebatur & procellarum: adeo ut irascentis sæpe vox & vultus & incessus mutaretur & color. Quam rem indicia varia testantur & certa, e quibus pauca sufficiet poni. Adultus quidam ex his, quos pædagogianos appellant, ad observandam venaticiam prædam Spartanum canem retinere dispositus, ante prædictum tempus absolvit, assultu ejus evadere conantis appetitus & morsu: ideoque necatus ad exitium fustibus, eadem humatus est die. Præpositum fabricæ oblato thorace polito faberrime, præmiumque ideo exspectantem, ea re præcepit occidi, quod pondus paulo minus habuit species ferrea, quam ille formarat. Epiroten aliquem ritus Christiani presbyterum..... tam Octavianum ex proconsule.............. offensarum auctore licet tardius ad sua redire permisso. Constantianus strator paucos militares equos ex his ausus mutare, ad quos probandos missus est in Sardiniam, eodem jubente lapidum ictibus oppetit crebris. Athanasius favorabilis tunc auriga, suspectus ei vulgari levitate, ut vivus incendi juberetur, si quid tentasset hujusmodi: [quem] non multo postea veneficiis usum ferebatur, nulla delata voluptatum artifici venia, ignibus aboleri præceptus est. Africanus causarum in urbe defensor assiduus, post administratam provinciam, ad regendam aliam aspiravit: cujus suffragatori magistro equitum Theodo-

ſio id petenti, ſubagreſti verbo reſponderat: *Abi*, inquit, *comes: & muta ei caput, qui ſibi mutari provinciam cupit.* & hoc elogio periit homo diſertus, ad potiora feſtinans, ut multi. Claudium & Salluſtium ex Jovianorum numero, adusque tribunatus dignitates progreſſos, accuſabat quidam vilitate ipſa deſpectus, quod cum imperium Procopius affectaſſet, aliqua pro eo locuti ſunt bona. Cumque nihil quæſtiones reperirent aſſiduæ; mandare magiſtris equitum auditoribus Princeps, ut agerent Claudium in exſilium, & Salluſtium pronuntiarent capitis reum, pollicitus, quod eum revocabit ad ſupplicium raptum: hocque ita, ut ſtatutum eſt, obſervato, nec Salluſtius morte exemtus eſt, nec Claudius niſi poſt ejuſdem Valentiniani obitum deportationis mœſtitia liberatus. * * * longe.... cuſaverit, cum illi ſæpiſſime torquerentur. Replicatis igitur quæſtionibus denſe, & quibuſdam vi nimia tormentorum abſumtis, ne veſtigia quidem ulla delatorum reperta ſunt criminum. In hoc negotio protectores ad exhibendas miſſi perſonas, fuſtibus præter ſolitum cæſi. Horreſcit animus omnia recenſere, ſimulque reformidat, ne ex profeſſo quæſiſſe videamur in vitia Principis, alia commodiſſimi. Illud tamen nec præteriri eſt æquum, nec ſileri: quod cum duas haberet urſas ſævas hominum ambeſtrices, Micam auream & Innocentiam, cultu ita curabat eniſo, ut earum caveas prope cubiculum ſuum locaret, cuſtodeſque adderet fidos, viſuros ſollicite, ne quo caſu ferarum deleretur luctificus calor. Innocentiam denique, poſt multas, quas ejus laniatu cadaverum

narratione differi continua placuit, ne, dum negotiis longe discretis & locis alia subferuntur, cognitio multiplex necessario confundatur. Nubel velut regulus per nationes Mauricas potentissimus vita digrediens, & legitimos & natos e concubinis reliquit filios: e quibus Zamma Comiti nomine Romano acceptus, latenter a fratre Firmo peremtus, discordias excitavit & bella. Ejus enim necem ulcisci impensiore studio properans Comes, ad insidiatoris perniciem multa ciebat & formidanda. Utque rumores distulerunt assidui, navabatur opera diligens in palatio, Romani quidem relationes, multa & aspera congerentes in Firmum, libenter suscipi recitarique Principi, in earum favorem concinentibus multis: ea vero, quæ contra Firmus salutis tuendæ gratia docebat crebro per suos, accepta diutius occultari: Remigio tunc officiorum magistro, affine amicoque Romani, inter potiores Imperatoris necessitates hæc velut minima & superflua nonnisi opportune legi posse asseverante. Quæ cum ad obruendam defensionem suam agitari animadverteret Maurus, ultimorum metu jam trepidans, ne amandatis, quæ prætendebat, ut perniciosus & contumeliosus condemnatus occideretur, ab imperii ditione descivit, & adjumenta * * * tium ad vastandum. [Quare ne] hostis implacabilis incrementis virium adolesceret, ad abolendum eum comitatensis auxilio militis pauci Theodosius magister equitum mittitur, cujus virtutes ut impetrabilis ea tempestate præ ceteris nitebant, Domitii Corbulonis & Lusii veterum simillimi: quorum prior sub

Nerone, alter Trajano rem regente Romanam, pluribus inclaruere fortibus factis. Proinde ab Arelate secundis egressus auspiciis, emeatoque mari cum classe, quam ductabat, nullo de se rumore prægresso, defertur ad Sitifensis Mauritaniæ litus, quod appellant accolæ Igilgitanum. Ibique inventum casu Romanum leniter allocutus, misit ad vigilias ordinandas & prætenturas, parum super his, quæ verebatur, increpitum. Quo ad Cæsariensem digresso, Gildonem Firmi fratrem & Maximum misit correpturos Vincentium: qui curans Romani vicem, incivilitatis ejus erat particeps & furtorum. Recepto itaque tardius milite, quem amplitudo morabatur maris, Sitifim properans, Romanum cum domesticis custodiendum protectoribus committi mandavit: agensque in oppido sollicitudine diducebatur ancipiti, multa cum animo versans, qua via quibusve commentis per exustas caloribus terras pruinis assuetum duceret militem: vel hostem caperet discursatorem & repentinum, insidiisque potius clandestinis, quam prœliorum stabilitate, confisum. Quod ubi Firmo levi rumore, dein apertis est indiciis cognitum, spectatissimi ducis adventu præstrictus, veniam confessionis præteritorum missis oratoribus poscebat & scriptis, docentibus, eum non sponte sua ad id erupisse, quod norat scelestum, sed iniquitate grassante licentius, ut monstrare pollicebatur. Quibus lectis, paceque obsidibus acceptis promissa, dux ad recensendas legiones, quæ Africam tuebantur, ire pergebat ad Panchariana stationem, quo

convenire præceptæ ſunt. Ibi magnificis verbis atque prudentibus ſpe cunctorum erecta, reverſus Sitifim, concitato indigena milite cum eo, quem ipſe perduxerat, ægre perpetiens moras ad procinctus ire ocius feſtinabat. Inter reſidua autem multa & clara, id amorem ejus auxerat in immenſum, quod a provincialibus commeatum exercitui prohibuit dari, meſſes & condita hoſtium virtutis noſtrorum horrea eſſe, fiducia memorans ſpecioſa. His ita cum lætitia poſſeſſorum diſpoſitis, Tubuſuptum progreſſus, oppidum Ferrato contiguum monti, legationem ſecundam Firmi repudiavit, quæ obſides, ut ante ſtatutum eſt, non duxerat ſecum. Unde omnibus pro loco & tempore cautius exploratis concito gratu Tyndenſium gentem & Maſſiſſenſium petit, levibus armis inſtructas, quas Maſcizel & Dius fratres Firmi ductabant. Cum eſſent hoſtes jam in contuitu membris omnibus celeres, poſt miſſilia hinc inde crebrius jacta, committitur certamen aſperrimum: interque gemitus mortis & vulnerum audiebantur barbarorum ululabiles fletus captorum & cæſorum: pugnaque diremta plures agri populati ſunt & incenſi. Inter quos clades eminuere fundi Petrenſis, exciſi radicitus: quem Salmaces dominus, Firmi frater, in modum urbis exſtruxit. Hoc ſucceſſu victor elatus, mira velocitate Lamfoctenſe oppidum occupavit, inter gentes poſitum antedictas, ubi abunde rei cibariæ copiam condi effecit: ut ſi pergens interius alimentorum offendiſſet penuriam, juberet e propinquo convectari. Quæ dum ita procedunt, Maſcizel reparatis viribus nationum

confinium adminicula ductans, conserta manu cum nostris, fusis e parte suorum pluribus, ipse equi pernicitate ægre discrimine mortis exemtus est. Fessus ærumnis gemini prœlii Firmus, imoque æstuans corde, ne quid ultimæ rationis omitteret, Christiani ritus antistites oraturos pacem cum obsidibus misit. Qui quoniam suscepti lenius, pollicitique victui congrua militibus, ut præceptum est, læta retulere responsa: præmissis muneribus Maurus ipse fidentius ad Romanum perrexerat ducem, equo insidens apto ad ancipites casus: eumque prope venisset, fulgore signorum & terribili vultu Theodosii præstrictus, jumento desiluit: curvataque cervice humi pæne affixus, temeritatem suam flebiliter incusabat, pacem obsecrando cum venia: Susceptusque cum osculo, quoniam id reipublicæ conducebat, bonæ spei jam plenus, sufficientia præbuit alimenta: & quibusdam propinquis suis ad obsidum vicem relictis abscessit, captivos, ut spoponderat, redditurus, quos primis turbarum exordiis rapuit: biduoque post Icosium oppidum, cujus supra docuimus conditores, militaria signa & coronam sacerdotalem cum ceteris, quæ interceperat, nihil cunctatus restituit, ut præceptum est. Exinde cum discursis itineribus magnis Tiposam noster dux introiret, legatis Mazicum, qui se consociaverant Firmo, suppliciter obsecrantibus veniam, animo elato respondit, se in eos ut perfidos arma protinus commoturum. Quibus imminentis periculi metu defixis, revertique jussis ad sua, Cæsaream ire tendebat, urbem opulentam quondam & nobilem,

cujus itidem originem in Africæ situ digessimus plene: eamque ingressus, cum omnem pæne incendiis late dispersis vidisset exustam, horridasque canitie silices, primam & secundam legionem ad tempus ibi locari disposuit, ut favillarum egerentes acervos, agitarent ibi præsidium, ne repetito barbarorum impetu vastaretur. Quæ cum rumores veri distulissent, provinciæ rectores tribunusque Vincentius e latibulis, quibus sese commiserant, egressi, tandem intrepidi ad ducem ocius pervenerunt. Quibus ille gratanter visis atque susceptis, agens etiam apud Cæsaream, fide rerum diligentius explorata, comperit Firmum per speciem faventis & supplicis tectiore consilio id moliri, ut nihil hostile metuentem exercitum in modum tempestatis subitæ conturbaret. Quamobrem conversus hinc venit ad municipium Sugabarritanum Transcellensi monti accline: ubi inventos equites quartæ sagittariorum cohortis, quæ ad rebellem defecerat, ut contentum se supplicio leniori monstraret, omnes contrusit ad infimum militiæ gradum: eosque & Constantianorum peditum partem Tigavias venire jusserat cum tribunis: e quibus unus torquem pro diademate capiti imposuit Firmi. Dumque hæc aguntur, reverterunt Gildo & Maximus, Bellenen e principibus Mazicum & Fericium gentis præfectum ducentes, qui factionem juverant quietis publicæ turbatoris * * * producerent vinctos. Quo ita, ut statutum est, facto, lucis primo exortu ipse egressus, cum invenisset eos in exercitu circumseptos: *Quid de istis nefariis*, inquit, *proditoribus fieri oportere con-*

tubernales devoti censetis? Secutusque acclamationem rogantium sanguine vindicari, eos, qui inter Constantianos merebant, prisco more militibus dedit occidendos: sagittariorum vero primoribus manus incidit; residuos supplicio capitali mulctavit: ad æmulationem Curionis acerrimi illius ducis, qui Dardanorum ferociam in modum Lernææ serpentis aliquoties renascentem hoc genere poenarum exstinxit. Sed obtrectatores malevoli vetus factum laudantes, hoc ut dirum vituperant & asperrimum: Dardanos hostes memorantes internecivos, & juste quæ sustinuere perpessos: hos vero subsignanos milites debuisse lenius corrigi, ad unum prolapsos errorem. Quos scientes forsitan admonemus, hanc cohortem & facto & exemplo adversam. Antedictos Bellenen & Fericium, quos duxerat Gildo, tribunumque sagittariorum Curandium ea re jussit occidi, quod nec ipse unquam cum hostibus congredi voluit, nec suos, ut pugnarent, hortari. Agebat autem hæc Tullianum illud advertens, quod *salutaris vigor vincit inanem speciem clementiæ.* Exin profectus, fundum nomine Gallonatis, muro circumdatum valido, receptaculum Maurorum tutissimum arietibus admotis evertit: & cæsis omnibus incolis, mœnibusque complanatis, ad Tingitanum castellum progressus, per Ancorarium montem, Mazicas in unum collectos invasit, jam tela reciprocantes volitantia grandinis ritu. Et cum esset utrinque discursum, agmina viris armisque incitata nostrorum non perferentes Mazices, licet bellicosum genus & durum, diversis stragibus implicati fœdo diffluxere

terrore, ruentesque in fugam cæsi sunt, absque iis, qui reperta copia discedendi, supplici prece veniam, quam dari tempus flagitaverat, impetrarunt. Suggen eorum ductorem * * * Romano successerat, in Sitifensem Mauritaniam ire disposito ad agitanda præsidia, ne provincia pervaderetur, ipse præteritis elatior casibus gentem petit Musonem: quam conscientia rapinarum & cædum astibus congregaverat Firmi, ut sperabatur, majora mox adepturi. Progressusque aliquantum juxta Addense municipium comperit, dissonas cultu & sermonum varietate nationes plurimas unum spirantibus animis, immanium exordia concitare bellorum, adigente hortanteque maxima spe præmiorum sorore Firmi nomine Cyria: quæ abundans divitiis & destinatione feminea, nisibus magnis instituit juvare germanum. Quocirca Theodosius veritus, ne Marti sese committeret impari, congressusque multitudini immensæ cum paucis (tria enim armatorum millia ductabat atque quingentos) amitteret universos, inter pudorem cedendi pugnandique ardorem gradiens retro paulatim, trudente pondere plebis abscessit. Hocque eventu barbari nimium quantum [elati] sequentesque pertinaciter * * * certare necessitate compulsus, semetipsum & ad internecionem perdiderat cunctos, ni gentium turbulenta concussio, procul Mazicum visis auxiliis, quos anteibant quidam Romani, arbitrata in se impetum agminum ferri complurium, versa in pedes aperuisset nostris exitus antehac interseptos. Exinde cum militem ducens incolumem Theodosius ad fundum venisset nomine

Mazucanum, exuſtis deſertoribus paucis, aliiſque ad ſagittariorum exemplum, quibus manus ademtæ ſunt, contruncatis, Tipatam menſe Februario venit. Ubi diutius agens, ut antiquus ille cunctator pro negotio conſultabat, commentis potius & prudentia, quam periculoſis congreſſibus, hoſtem pugnacem & impetrabilem jactu telorum, ſi fors copiam dederit, oppreſſurus. Mittebat tamen aſſidue ſuadendi quoſdam peritos ad gentes circumſitas, Bajuras, Cantaurianos, Avaſtomates, Caſaves, Davareſque, & finitimos alios, nunc timore, nunc nummis eos ad ſocietatem alliciens, veniamque petulantiæ interdum promittendo, cum * * tultorius per ambages & moras hoſtem frangentem ſuos impetus oppreſſurus, ut quondam Pompejus Mithridatem. Qua cauſa declinans perniciem proximam Firmus, licet præſidiorum magnitudine communitus, relicta plebe, quam coegerat magna mercede, quoniam latendi copiam nocturna quies dedit, Caprarienſes montes longe remotos penetravit, & diruptis rupibus inacceſſos. Cujus abitu clandeſtino multitudo diſperſa, ſine rectore particulatim diffluens, invadendi ejus caſtra noſtris copiam dedit. Hiſque direptis, & interfectis, qui reſiſtebant, vel in deditionem acceptis, regionum maxima parte vaſtata, gentibus, per quas tranſibat dux conſultiſſimus, appoſuit fidei compertæ præfectos. Hac inopina ſequendi confidentia territus perduellis, ſervis comitantibus paucis, digreſſu celeri conſulturus ſaluti, ne quo præpediretur obſtaculo, abjecit pretioſarum ſarcinas ſpecierum, quas avexerat ſecum.

Uxorem namque fessam labore continuo & perancipitis * * * Theodosius, nullique adeuntium parcens mundiore victu stipendioque milite recreato, Caprariensibus Abannisque eorum vicinis proelio levi sublatis, ad municipium properavit........ ense: verisque nuntiis doctus, barbaros occupasse jam tumulos, per anfracta undique spatia in sublime porrectos, nullique pervios, nisi indigenis locorum perquam gnaris, repedando dedit hostibus facultatem per indutias licet breves Æthiopum juxta agentium adminiculis augeri vel maximis. Qui concatervatis copiis fremituque minaci sine sui respectu ruentes in pugnam, averterunt eum inaestimabilium turmarum specie dira perterrefactum: statimque redintegratis animis commeatus vehens abunde revertit, & conglobatis suis scutaque in formidabilem moventibus gestum, controversas iisdem opposuit manus. Quamquam igitur immite quiddam barbaricis concrepantibus armis manipuli furentium imminebant, ipsi quoque parmas genibus illidentes: tamen ut pugnator ille cautus & prudens, militis paucitate diffisus, audacter agmine quadrato incedens, ad civitatem, nomine Contensem, flexit iter intrepidus, [ubi captivos] nostros Firmus ut in munimento abstruso locarat & celso: cunctisque receptis, in proditores satellitesque memorati animadvertit acriter, ut solebat. Hoc ei magni numinis adjumento gerenti prosperrime, verus indicat explorator, confugisse ad Isaflensium populum Firmum: ad quem reposcendum una cum fratre Mazuca ceterisque necessitudinibus illuc ingressus, cum

adipisci non posset, genti bellum indixit. Et prœlio atroci commisso, ferocientibus barbaris ultra modum aciem in rotundo habitu figuratam opponit; adeoque Isaflenses pondere catervarum urgentium inclinati sunt, ut plurimi caderent, & ipse Firmus ferox, & sæpe in suam perniciem præceps, equo auferretur in fugam, per saxa & rupes discurrere citius assueto: Mazuca vero frater ejus caperetur letaliter saucius. Qui Cæsaream mitti dispositus, ubi sæva inusserat monumenta facinorum pessimorum, dilatato vulneris hiatu discessit. Caput tamen ejus avulsum residuo corpore, cum magno visentium gaudio urbi illatum est antedictæ. Post hæc Isaflensium gentem, quæ obstitit, superatam dux nobilis incommodis multis, ut æquitas poscebat, afflixit. Ibi Evasium potentem municipem, Florumque ejus filium, & quosdam alios, per secretiora consilia temeratorem quietis juvisse confutatos aperte, flammis absumsit. Exindeque pergens interius, nationem Jubalenam spiritu aggressus ingenti, ubi natum Nubelem patrem didicerat Firmi; repulsus altitudine montium & flexuosis angustiis stetit. Et quamlibet facto in hostem impetu, pluribusque peremtis, aperuerit viam: formidans tamen sublimia collium ad insidiandum aptissima, ducens suos incolumes revertit ad Audiense castellum: ubi Jesalensium gens fera semet dedit, voluntaria auxilia præstare spondens & commeatus. His & ejusmodi gloriosis actibus exsultans amplissimus ductor, ipsum otii turbatorem petebat valido virium nisu: ideoque prope munimentum nomine Media-

num diu consistens, per multas prudentesque sententiarum vias eundem sibi prodi posse sperabat. Hæcque cogitationibus anxiis altioreque prospiciens cura, rursus ad Isaflenses hostem comperit revertisse: quos nihil moratus, ut antea, agminibus adoritur incitatis. Cui rex Igmazen nomine, spectatus per eos tractus opibusque insignis, progressus obviam confidenter, *Cujus loci es tu?* inquit, *vel quid acturus huc venisti? responde.* Quem Theodosius fundata mente intuens torvum, *Comes*, ait, *Valentiniani sum, orbis terrarum domini, ad opprimendum latronem funereum missus: quem nisi statim reddideris, ut invictus statuit Imperator, peribis funditus cum gente, quam regis.* Quo audito Igmazen, post convicia multa, quæ congessit in ducem, ira doloreque perculsus abscessit. Et secutæ principio lucis, utrinque occursuræ sibi ad confligendum processerunt acies minacissimæ: & barbarorum viginti pæne millia in ipsis locata sunt frontibus, occultatis pone terga subsidialibus globis, ut assurgentes paulatim nostros multitudine clauderent insperata: hisque Jesaleni auxiliares accessere quamplures, quos adjumenta & commeatus nostris docuimus promisisse. Contra Romani, quamvis admodum pauci, tamen fortibus animis, victoriisque antegressis elati, densatis lateribus, scutisque in testudinis formam cohærenter aptatis, restiterunt gradibus fixis: & a sole orto usque ad diei extimum pugna protenta, paulo ante vesperam visus est Firmus equo celsiori insidens, sago puniceo porrectius panso milites clamoribus magnis

hortari, ut dedant Theodosium opportune, truculentum eum appellans & dirum, & suppliciorum sævium repertorem, si discriminibus eximi vellent, quæ perferebant. Hæ insperatæ voces ad dimicandum quosdam acrius incitarunt; alios deserere prœlium illexerunt. Proinde ubi noctis advenit quies prima, partibus tenebrarum obvolutis horrore, dux reversus ad Duodiense castellum, militesque recognoscens, eos, quos a pugnandi proposito pavor & verba detorserant Firmi, diverso genere pœnarum exstinxit: alios ademtis dexteris, quosdam vivos combustos. Excubiasque agens cura pervigili, barbarorum aliquos ausos, cum apparere non possent, post occasum lunæ castra sua tentare, fudit, vel irruentes audentius cepit. Digressus exinde passibus citis, Iesalenses ut ambiguæ fidei per tramites adortus obliquos, unde parum sperari potuit, ad penuriam vastavit extremam: perque Cæsariensis Mauritaniæ oppida reversus Sitifim, Castorem & Martinianum rapinarum flagitiorumque Romani participes, ad interitum tortos incendit. Redintegratur post hæc cum Isaflensibus bellum: primoque conflictu barbarorum pluribus pulsis & interfectis, rex eorum Igmazen vincere antehac assuetus, terrore fluctuans mali præsentis, nihilque commerciis vetitis ad vitam spei sibi restare, si obstinatius egerit, arbitratus, quantum caute fieri potuit & occulte, prorupit ex acie solus: visumque Theodosium suppliciter petiit, ut Masillam Mazicum optimatem ad se venire juberet. Per quem, ut rogaverat, missum, clandestinis colloquiis monuit

ducem suopte ingenio pertinacem, ut ad præbendam sibi copiam agendi, quæ vellet, popularibus suis acriter immineret, eosque assiduitate pugnandi mutaret in metum, promtos quidem ad perduellis favorem, sed jacturis multiplicibus fessos. Paruit Theodosius dictis: & crebritate certaminum Isaflenses ita protrivit, ut iisdem labentibus more pecudum, Firmus latenter evaderet, & aviis & diuturnis latebris amandandus, inibi dum de fuga consultat, tentus ab Igmazene custodiretur. Et quoniam obscurius gesta didicerat per Masillam, in extremis rebus unum remedium superesse contemplans, calcare vivendi cupiditatem voluntaria statuit morte: vinoque consulto distentus, & crapulentus, silenti nocte oppressis altiore somno custodibus, pervigil ipse impendentis ærumnæ terrore, insonis gressibus relicto cubili, manibus repens & pedibus longius sese discrevit: repertumque funiculum, quem finiendæ vitæ paravere casus, de clavo parieti affixo suspendit: ubi collo inserto animam absque moris cruciabilibus exhalavit. Quod dolenter ferens Igmazen, ereptamque sibi gloriam gemens, quia non contigerat ad castra Romana vivum ducere perduellem, interposita fide publica per Masillam, ipse camelo necati cadaver impositum ferens, cum tentoria exercitus adventaret ad Subicarense castellum locata, in jumentum transtulit sarcinale, & Theodosio obtulit exsultanti. Qui convocatis armatis simul atque plebejis, interrogatisque, an agnoscerent vultum, cum ejusdem esse sine ulla didicisset ambage, ibi paulisper moratus

Sitifim triumphanti fimilis rediit, ætatum ordinumque omnium celebrabili favore fufceptus.

VI. Dum hoc pulvere per Mauritaniam dux antedictus anhelat & Africam, Quadorum natio motu eft excita repentino, parum nunc formidanda, fed immenfum quantum antehac bellatrix & potens, ut indicant perpetrata, quoniam raptim proclivia, obfeffaque ab iifdem ac Marcomannis Aquileja, Opitergiumque excifum, & cruenta complura perceleri acta procinctu: vix refiftente perruptis Alpibus Juliis Principe ferio, quem ante docuimus, Marco. Et erat ut barbaris ratio jufta querelarum. Valentianus enim ftudio muniendorum limitum gloriofo quidem, fed nimio ab ipfo principatus initio flagrans, trans flumen Iftrum in ipfis Quadorum terris, quafi Romano juri jam vindicatis, ædificari præfidiaria caftra mandavit: quod accolæ ferentes indigne, fuique cautiores, legatione tenus interim & fufurris arcebant. Sed Maximinus in omne avidus nefas, & genuinos mitigare nequiens flatus, quibus præfecturæ accefferat tumor, increpabat Equitium per Illyricum eo tempore magiftrum armorum, ut pervicacem & defidem, necdum opere, quod maturari difpofitum eft, confummato: addebatque ut confulens in commune, quod fi parvo fuo Marcelliano deferretur poteftas per Valeriam ducis, munimentum abfque ulla caufatione confurgeret. Utrumque mox eft impetratum. Qui promotus profectufque cum veniffet ad loca, intempeftive turgens ut filius, nullis affatibus delenitis iis, quos nunquam tentatæ cupiditatis figmenta regio-

ruentibus infeſtius, obviam legiones motæ ſunt duæ, Pannonica & Mœſiaca, valida prœliis manus: quæ ſi conſpiraſſet, abierat procul dubio victrix: Sed dum diſcretim graſſatores adoriri feſtinant, ortis inter ſe diſcordiis impediti de honore certabant & dignitate. Quo intellecto, Sarmatæ ſagaciſſimi, non exſpectato certandi ſigno ſolemni, Mœſiacam primam inceſſunt: dumque milites arma tardius per tumultum expediunt, interfectis plurimis, aucti fiducia aciem perrupere Pannonicam: disjectaque agminis mole, geminatis ictibus omnem pæne deleſſent, ni periculo mortis aliquos citum extraxiſſet effugium. Inter hæc fortunæ diſpendia triſtioris dux Mœſiæ Theodoſius junior, prima etiamtum lanugine juvenis, Princeps poſtea perſpectiſſimus, Sarmatas Liberos ad diſcretionem ſervorum rebellium appellatos, collimitia noſtra ex alio latere invadentes, aliquoties expulit & afflixit, congreſſibus denſis attritos: adeoque obſiſtentes fortiſſime turbas confluentes oppreſſit, ut cæſorum plurium alites juſte ſanguine ſatiaret & feras. Unde reſidui tumore jam deflagrante metuentes, ne idem dux virtutis, ut apparuit, expeditæ, in primo finium aditu incurſantes cuneos ſterneret aut fugaret, vel inſidias per ſilvarum locaret occulta, poſt multos perrumpendi conatus ſubinde tentatos incaſſum, abjecta pugnandi fiducia, conceſſionem petivere præteritorum & veniam: victique ad tempus indultæ fœderibus pacis nihil egere contrarium, eo maxime timore perculſi, quod ad tutelam Illyrici Gallicani militis validum acceſſerat robur. Dum

hæc tot ac talia per turbines agitantur aſſiduos, Claudio regente urbem æternam, Tiberis, qui media interſecans mœnia, cloacis & fluviis abundantibus multis Tyrrheno mari miſcetur, effuſione imbrium exuberans nimia, & ſupra amnis ſpeciem panſus, omnia pæne contexit. Et ſtagnantibus civitatis reſiduis membris, quæ tenduntur in planitiem molliorem, montes ſoli & quidquid inſularum celſius eminebat, a præſenti metu defendebatur: & ne multi inedia contabeſcerent, undarum magnitudine nuſquam progredi permittente, lembis & ſcaphis copia ſuggerebatur abunde ciborum. At vero ubi tempeſtas mollivit, & flumen retinaculis ruptis rediit ad ſolitum curſum, abſterſo metu nihil poſtea moleſtum exſpectabatur. Hic ipſe præfectus egit admodum quiete, nullam ſeditionem ſuper querela juſta perpeſſus: & inſtauravit vetera plurima. Inter quæ porticum excitavit ingentem, lavacro Agrippæ contiguam, Eventus Boni cognominatam, ea re, quod hujus nominis prope viſitur templum.

AMMIANI MARCELLINI
RERUM GESTARUM
LIBER XXX.

Para rex Armeniorum evocatus a Valente, & Tarsi specie obsequiorum custoditus, cum trecentis popularibus fugit, & frustratus viarum observatores, equis regnum repetit, nec multo post a Trajano duce in convivio interficitur. *C. I.* Valentis A. & Saporis P. R. de Armeniæ & Hiberiæ regnis contendentium legationes. *II.* Valentinianus A. post vastatos aliquos Alamanniæ pagos, cum Macriano Alamannorum rege colloquitur, ac pacem facit. *III.* Modestus præfectus prætorio a jure dicendo Valentem avertit: & de causidicina, deque jurisconsultis, & variis advocatorum generibus. *IV.* Valentinianus, Sarmatis & Quadis Pannoniarum populatoribus bellum illaturus, in Illyricum proficiscitur, & transito Danubio Quadorum pagos vastat, vicos incendit, barbaros cujusque ætatis jugulat. *V.* Idem, dum legatis Quadorum populares suos purgantibus respondet iratus, ictu sanguinis exstinguitur. *VI.* Quo patre natus sit, & quas res Princeps gesserit. *VII.* Ejus sævitia, avaritia, invidia, & timor. *VIII.* Ejusdem virtutes. *IX.* Valentinianus junior, Valentiniani filius, in castris apud Bregetionem Augustus appellatur. *X.*

I. INTER has turbarum difficultates, quas perfidia ducis rege Quadorum excitavit occiso per scelus,

dirum in Oriente committitur facinus, Para Armeniorum rege clandestinis insidiis obtruncato: cujus materiæ impio conceptæ consilio hanc primordialem fuisse novimus causam. Consarcinabant in hunc etiamtum adultum crimina quædam apud Valentem exaggerantes male sollertes homines, dispendiis sæpe communibus pasti. Inter quos erat Terentius dux, demisse ambulans, semperque submœstus, sed, quoad vixerat, acer dissentionum instinctor. Qui ascitis in societatem gentilibus paucis, ob flagitia sua suspensis in metum, scribendo ad comitatum assidue Cylacis necem replicabat & Artabannis: addens, eundem juvenem ad superbos actus elatum, nimis esse in subjectos immanem Unde quasi futurus particeps suscipiendi tunc pro instantium rerum ratione tractatus, idem Para regaliter vocatus, & apud Tarsum Ciliciæ obsequiorum specie custoditus, cum neque ad imperatoris castra accipi, nec urgentis adventus causam scire cunctis reticentibus posset; tandem secretiore indicio comperit, per literas Romano rectori suadere Terentium, mittere propediem alterum Armeniæ regem: ne odio Paræ, speque, quod revertetur, natio nobis opportuna deficeret ad jura Persarum, eam rapere vi vel metu vel adulatione flagrantium. Quæ reputans ille, impendere sibi præsagiebat exitium grave. Et doli jam prudens, neque aliam, nisi cito discessu, salutis reperiens viam, suadentibus his, quibus fidebat, conglobatis trecentis comitibus secutis eum e patria, cum equis velocissimis, ut in magnis solet dubiisque terroribus, audacter magis, quam considerate, pleraque

diei parte emensa egressus cuneatim properabat intrepidus. Cumque eum provinciæ moderator, apparitoris, qui portam tuebatur, imperatus, festinato studio reperisset in suburbanis, ut remaneret, enisius obsecrabat: & parum hoc impetrato, mortis aversus est metu. Nec minus paulo postea legionem secutam jamque adventantem, ipse cum promtissimis retrorsus excurrens, fundensque in modum scintillarum sagittas, sed voluntate errans, ita in fugam compulit, ut cum tribuno milites universi perterrefacti, vividius, quam venerant, remearent ad muros. Exin solutus omni formidine, biduo & binoctio exantlatis itinerum laboribus magnis, cum ad flumen venisset Euphraten, & inopia navium voraginosum amnem vado transire non posset, nandi imprudentia paventibus multis, ipse omnium maxime cunctabatur: & remansisset, ni, cunctis versantibus varia, id reperire potuisset effugium in necessitatis abrupto tutissimum. Lectulos in villis repertos binis utribus suffulserunt, quorum erat abundans prope in agris vinariis copia: quibus singulis proceres insidentes & regulus ipse, jumenta trahentes, prærupṭos undarum occursantium fluctus obliquatis meatibus declinabant: hocque commento tandem ad ulteriorem ripam post extrema discrimina pervenerunt. Residui omnes, equis invecti natantibus, & circumluente flumine sæpe demersi jactatique, infirmati periculoso madore expelluntur ad contrarias margines: ubi paulisper refecti, expeditius, quam diebus præteritis, incedebant. Hoc nuntiato, Princeps antedicti fuga perculsus, quem elaqueatum

fidem rupturum existimabat, cum sagittariis mille succinctis & levibus Danielum mittit & Barzimerem revocaturos eum, comitem unum, alterum scutariorum tribunum. Hi locorum gnaritate confisi, quod ille properans, ut peregrinus & insuetus maeandros faciebat & gyros, compendiosis vallibus ejus itinera praevenerunt: & divisis inter se copiis, clausere vias proximas duas, trium millium intervallo distinctas, ut transiturus per utramvis caperetur improvidus: sed evanuit cogitatum hoc casu. Viator quidam ad citeriora festinans, cum bivium armato milite vidisset oppletum, per posterulam tramitem medium squalentem frutetis & sentibus vitabundus excedens, in Armenios incidit fessos: & ductus ad regem, arcano sermone solum, quae viderat, docet, ac retinetur intactus. Moxque metu dissimulato eques mittitur clandestinus ad dextrum itineris latus, diversoria paraturus & cibum: quo paulum progresso, in laevum tractum item alius talia facturus ire jubetur ocissime, alterum aliorsum nesciens missum. Quibus ita utiliter ordinatis, rex ipse cum suis dumeta, per quae viator venerat, relegens, eo rursus monstrante, per hispidam & jumento onusto exiguam callem, post terga relictis militibus, evolavit, qui captis ejus ministris, missis ad mentes observantium praestringendas, quasi venaticiam praedam, modo non porrectis brachiis exspectabant. Dumque hi venturum opperiuntur, ille regno incolumis restitutus, & cum gaudio popularium summo susceptus, in fide mansit immobilis, injuriis, quas pertulerat, omnibus demussatis. Danielus post

hæc & Barzimeres, cum lusi jamjam revertissent, probrosis lacerati conviciis, ac si inertes & desides, ut hebetatæ primo appetitu venenatæ serpentes, ora exacuere letalia, cum primum potuissent, elapso pro virium copia nocituri. Et leniendi causa flagitii sui, vel fraudis, quam meliore consilio pertulerunt, apud Imperatoris aures rumorum omnium tenacissimas incessebant falsis criminibus Param, incentiones Circeas in vertendis debilitandisque corporibus miris modis eum callere fingentes: addentesque, quod hujusmodi artibus offusa sibi caligine mutatus, vasorumque forma transgressus, tristes sollicitudines, si huic irrisioni superfuerit, excitabit. Hinc in illum inexplicabile auctum Principis odium, & doli struebantur in dies, ut per vim ei vel clam vita adimeretur: agentique tunc in Armenia Trajano, & rem militarem curanti, id secretis committitur scriptis. Qui illecebrosis regem insidiis ambiens, & modo serenæ mentis Valentis indices literas tradens, modo ipse sese ejus conviviis ingerens, ad ultimum composita fraude ad prandium verecundius invitavit: qui nihil adversum metuens venit, concessoque honoratiore discubuit loco. Cumque apponerentur exquisitæ cupediæ, & ædes amplæ nervorum & articulato flatilique sonitu resultarent, jam vino incalescente, ipso convivii domino per simulationem naturalis cujusdam urgentis egresso, gladium destrictum intentans, torvo lumine crociens, quidam immittitur barbarus asper ex his, quos Suprás appellant, confossurus juvenem, ne exsilire posset etiamtum præpeditum.

Quo viso, regulus forte prominens ultra torum, expedito dolone assurgens, ut vitam omni ratione defenderet, perforato pectore deformis procubuit victima, ictibus multiplicatis fœde concisa. Hocque figmento nefarie decepta credulitate, inter epulas, quæ reverendæ sunt vel in Euxino ponto, hospitali numine contuente, peregrinus cruor in ambitiosa lintea conspersus spumante sanie satietati superfuit convivarum, horrore maximo dispersorum. Ingemiscat, si quis vita digressis est dolor, hujus arrogantiam facti Fabricius ille Luscinus: sciens, qua animi magnitudine Democharem, vel, ut quidam scribunt, Niciam ministrum repulerit regium, colloquio occultiore pollicitum, quod Pyrrhum Italiam tunc bellis sævissimis exurentem, veneno poculis necabit infectis: scripseritque ad regem, ut ab interiore caveret obsequio. Tantum reverentiæ locum apud priscam illam justitiam, vel hostilis mensæ genialitas obtinebat. Verum excusabatur recens inusitatum facinus & pudendum necis exemplo Sertorianæ: adulatoribus forsitan ignorantibus, quod, ut Demosthenes perpetuum Græciæ decus affirmat, nunquam similitudine aut impunitate alterius criminis diluitur id, quod contra, ac liceat, arguitur factum.

II. Hæc per Armeniam notabiliter gesta sunt. Sapor vero post suorum pristinam cladem comperto interitu Paræ, quem sociare sibi impendio conabatur, mœrore gravi perculsus, augenteque nostri exercitus alacritate formidinem, majora sibi præseminans, Arrace legato ad Principem misso,

perpetuam ærumnarum causam deleri penitus suadebat Armeniam: si id displicuisset, aliud poscens, ut Hiberiæ divisione cessante, remotisque inde partis Romanæ præsidiis, Aspacures solus regnare permitteretur, quem ipse præfecerat genti. Ad quæ Valens in hanc respondit sententiam, nihil derogare se posse placitis ex consensu firmatis, sed ea studio curatiore defendere. Glorioso proposito contrariæ regis literæ hieme jam extrema perlatæ sunt, vana causantis & tumida. Asseverabat enim, non posse semina radicitus amputari discordiarum, nisi intervenissent conscii pacis fœderatæ cum Joviano, quorum aliquos vita didicerat abscessisse. Ingravescente post hæc altius cura, Imperator eligere consilia, quam invenire, sufficiens, id conducere rebus existimans, Victorem magistrum equitum & Urbicium Mesopotamiæ ducem ire propere jussit in Persas, responsum absolutum & uniusmodi perferentes: quod rex justus & suo contentus, ut jactitabat, scelestè concupiscat Armeniam, ad arbitrium suum vivere cultoribus ejus permissis: sed ni Sauromaci præsidia militum impertita principio sequentis anni, ut dispositum est, impræpedita reverterint, invitus ea complebit, quæ sponte sua facere supersedit. Quæ legatio recta quidem & libera, ni deviasset in eo, quod absque mandatis oblatas sibi regiones in eadem Armenia suscepit exiguas. Qua regressa, advenit Surena potestatis secundæ post regem, has easdem Imperatori offerens partes, quas audacter nostri sumsere legati. Quo suscepto liberaliter & magnifice, sed parum impe-

trato, quod poscebat, remisso, parabantur magna instrumenta bellorum, ut mollita hieme Imperatore trinis agminibus perrupturo Persidem, ideoque Scytharum auxilia festina celeritate mercante. Proinde parum adeptus ea, quæ spe vana conceperat Sapor, ultraque solitum asperatus, quod ad expeditionem accingi rectorem compererat nostrum, iram ejus conculcans Surenæ dedit negotium, ut ea, quæ Victor comes susceperat & Urbicius, armis repeteret, si quisquam repugnaret, & milites Sauromacis præsidio destinati malis affligerentur extremis. Hæcque, ut statuerat, maturata confestim; nec emendari potuerunt, nec vindicari, quia rem Romanam alius circumsteterat metus totius Gothiæ, Thracias licentius perrumpentis: quæ funera tunc explicari poterunt carptim, si ad ea quoque venerimus. Hæc per Eoos agitata sunt tractus. Quorum inter seriem Africanas clades, & legatorum Tripoleos manes inultos etiamtum & errantes sempiternus vindicavit Justitiæ vigor, aliquoties serus, sed scrupulosus quæsitor gestorum recte, vel secius, hoc modo. Remigius, quem populanti provincias retulimus comiti favisse Romano, postquam Leo in ejus locum magister esse cœpit officiorum, a muneribus reipublicæ jam quiescens, negotiis se ruralibus dedit prope Mogontiacum in genitalibus locis. Quem ibi morantem securius, præfectus prætorio Maximinus reversum ad otium spernens, ut solebat diræ luis ritu grassari per omnia, lædere modis, quibus poterat, affectabat: utque rimaretur plura, quæ latebant, Cæsarium, antehac ejus do-

mesticum, postea notarium Principis, raptum, quæ Remigius egerit, vel quantum acceperit, ut Romani juvaret actus infandos, per quæstionem cruentam interrogabat. Quibus ille cognitis, cum esset, ut dictum est, in secessu, conscientia malorum urgente, vel rationem formidine superante calumniarum, innodato gutture laquei nexibus interiit.

III. Secuto post hæc anno, Gratiano ascito in trabeæ societatem Equitio consule, Valentiniano post vastatos aliquos Alamanniæ pagos munimentum ædificanti prope Basiliam, quod appellant accolæ Robur, offertur præfecti relatio Probi, docentis Illyrici clades. Quibus ille, ut cunctatorem decuerat ducem, examinatius lectis, attonitus cogitationibus anxiis, Paterniano notario misso negotium scrupulosa quæsivit indagine: moxque veris per eum nuntiis gestorum acceptis, evolare protinus festinabat, ausos temerare limitem barbaros primo fragore, ut mente conceperat, oppressurus armorum. Quia igitur abeunte autumno multa impediebant & aspera, annitebantur omnes per regiam optimates, ut adusque principium veris oratum eum pertinerent & exoratum: primum durata pruinis itinera, ubi nec adultæ in pastum herbæ reperirentur, nec cetera usui congrua, penetrari non posse firmantes: dein vicinorum Galliis regum immanitatem, maximeque omnium Macriani ut formidati tunc prætendentes, quem constabat impacatum relictum, etiam ipsa urbium mœnia tentaturum. Hæc memorantes, addentesque utilia, reduxere eum in meliorem sententiam: statimque, ut

conducebat rei communi, prope Mogontiacum blandius rex antedictus accitur, proclivis ipse quoque ad excipiendum fœdus, ut apparebat. Et venit, immane quo quantoque flatu distentus, ut futurus arbiter superior pacis: dieque prædicto colloquii ad ipsam marginem Rheni caput altius erigens stetit, hinc inde sonitu scutorum intonante gentilium. Contra Augustus, ascensis amnicis lembis, septus ipse quoque multitudine castrensium ordinum, tutius prope ripas accessit, signorum fulgentium nitore conspicuus: & immodestis gestibus murmureque barbarico tandem sedato, post dicta & audita ultro citroque versus, amicitia media sacramenti fide firmatur. Hisque perfectis, discessit turbarum rex artifex delenitus, futurus nobis deinceps socius: & dedit postea adusque vitæ tempus extremum, constantis in concordiam animi facinorum documentum pulchrorum. Periit autem in Francia postea: quam dum internecive vastando perrumpit avidius, oppetiit Mellobaudis bellicosi regis insidiis circumventus. Post fœdus tamen solemni ritu impletum, Treveros Valentinianus ad hiberna discessit.

IV. Hæc per Gallias & latus agebantur Arctoum. At in Eois partibus alto externorum silentio intestina pernicies augebatur per Valentis amicos & proximos, apud quos honestate utilitas erat antiquior. Navabatur enim opera diligens, ut homo rigidus, audire cupiens lites, a studio judicandi revocaretur, metu, ne, ita ut Juliani temporibus, defensione innocentia respirante, frangeretur poten-

tium tumor, assumta licentia latius solitus evagari. Ob hæc & similia concordi consensu dehortantibus multis, maximeque Modesto præfecto prætorio regiorum arbitrio spadonum exposito, & subagreste ingenium nullis vetustatis lectionibus expolitum coacto vultu fallente, & asserente, quod infra imperiale columen causarum essent minutiæ privatarum:, ille ad humiliandam celsitudinem potestatis negotiorum examina spectanda instituta esse arbitratus, ut monebat, abstinuit penitus, laxavitque rapinarum fores: quæ roborantur in dies judicum advocatorumque pravitate sentientium paria: qui tenuiorum negotia militaris rei rectoribus, vel intra palatium validis venditantes, aut opes, aut honores quæsivere præclaros. Hanc professionem oratorum forensium, jure πολιτικῆς μορίου εἴδωλον, id est, civilitatis particulæ umbram, vel adulationis partem quartam esse definit amplitudo Platonis: Epicurus autem κακοτεχνίαν nominans, inter artes numerat malas. Tisias suasionis opificem esse memorat, assentiente Leontino Gorgia. Quam a veteribus ita determinatam, orientalium quorundam versutia adusque bonorum extulit odium: unde etiam retinaculis temporis præstituti frenatur. Ergo absolutis super ejus indignitate paucis, quam in illis partibus agens expertus sum, ad cœptorum cursum regrediar institutum. Florebant elegantiæ priscæ patrociniis tribunalia: cum oratores concitæ facundiæ, attenti studiis doctrinarum, ingenio, fide, copiis ornamentisque dicendi pluribus eminebant: ut Demosthenes, quo dicturo concursus

audiendi causa ex tota Græcia fieri solitos, monumentis Atticis continetur: & Callistratus, quem nobilem illam super Oropo causam, qui locus in Eubœa est, perorantem, idem Demosthenes, Academia cum Platone relicta, sectatus est: ut Hyperides, & Æschines, & Andocides, & Dinarchus, & Antiphon ille Rhamnusius, quem ob defensum negotium omnium primum antiquitas prodidit accepisse mercedem. Nec minus apud Romanos Rutilii, & Galbæ, & Scauri, vita, moribus, frugalitateque spectati, & postea per varias ævi sequentis ætates censorii, & consulares multi, & triumphales, Crassi & Antonii, & cum Philippis Scævolæ aliique numerosi, post exercitus prosperrime ductos, post victorias & tropæa, civilibus stipendiorum officiis floruerunt: laureasque fori speciosis certaminibus occupantes, summis gloriæ honoribus fruebantur. Post quos excellentissimus omnium Cicero, orationis imperiosæ fluminibus sæpe depressos aliquos judiciorum eripiens flammis, *non defendi homines sine vituperatione fortasse posse; negligenter defendi sine scelere non posse*, firmabat. At nunc videre est per Eoos omnes tractus violenta & rapacissima genera hominum per fora omnia volitantium, & subsidentium divites domus, ut Spartanos canes aut Cretas, vestigia sagacius colligendo, ad ipsa cubilia pervenire causarum. In his primus est cœtus eorum, qui seminando diversa jurgia per vadimonia mille jactantur, viduarum postes & orborum limina deterentes, & aut inter discordantes amicos, aut propinquantes

vel affines, si simultatum levia senserint receptacula, odia struentes infesta: in quibus ætatis progressu non ut aliorum vitia intepescunt, sed magis magisque roborantur: inter rapinas insatiabiles inopes, ad capiendam versutis orationibus judicum fidem, quorum nomen ex Justitia natum est, sicam ingenii destringentes. Horum obstinatione libertatem temeritas, constantiam audacia præceps, eloquentiam inanis quædam imitatur fluentia loquendi: quarum artium scævitate, ut Tullius asseverat, nefas est religionem decipi judicantis. Ait enim: *Cumque nihil tam incorruptum esse debeat in republica, quam suffragium, quam sententia: non intelligo, cur, qui ea pecunia corruperit, pœna dignus sit; qui eloquentia, laudem etiam ferat. Mihi quidem hoc plus mali facere videtur, qui oratione, quam qui pretio judicem corrupit; quod pecunia corrumpere prudentem nemo potest, dicendo potest.* Secundum est genus eorum, qui juris professi scientiam, quam repugnantium sibi legum abolevere discidia, velut vinculis ori impositis reticentes, jugi silentio umbrarum sunt similes propriarum. Hi velut fata natalitia præmonstrantes, aut Sibyllæ oraculorum interpretes, vultus gravitate ad habitum composita tristiorem, ipsum quoque venditant, quod oscitantur. Hi, ut altius videantur jura callere, Trebatium loquuntur, & Cascellium, & Alfenum, & Auruncorum Sicanorumque jamdiu leges ignotas, cum Evandri matre abhinc seculis obrutas multis. Et si voluntate matrem tuam finxeris occidisse, multas tibi suffragari absolutionem lectiones reconditas

pollicentur, si te senserint esse nummatum. Tertius eorum est ordo, qui, ut in professione turbulenta clarescant, ad expugnandam veritatem ora mercenaria procudentes, per prostitutas frontes vilesque latratus, quo velint, aditus sibi patefaciunt crebros: qui inter sollicitudines judicum per multa distentas irresolubili nexu vincientes negotia, laborant, ut omnis quies litibus implicetur, & nodosis quæstionibus de industria judicia circumscribunt: quæ cum recte procedunt, delubra sunt æquitatis; cum depravantur, foveæ fallaces & cæcæ: in quas si captus ceciderit quisquam, non nisi per multa exsiliet lustra, adusque ipsas medullas exsuctus. Quartum atque postremum est genus impudens, pervicax, & indoctum, eorum, qui cum immature e literariis eruperint ludis, per angulos civitatum discurrunt, mimiambos, non causarum remediis congrua, commentantes, fores divitum deterendo, cœnarum ciborumque ancupantes delicias exquisitas. Qui cum semel umbraticis lucris, & inhiandæ undique pecuniæ sese dediderint, litigare frustra quoslibet innocentes hortantur: & ad defendendam causam admissi, quod raro contingit, suscepti nomen & vim negotii sub ore disceptatoris inter ipsos conflictuum articulos instruuntur, circumlocutionibus indigestis ita scatentes, ut colluvionis tæterrimæ audire existimes ululabili clamore Thersiten. Cum autem ad inopiam muniendarum venerint allegationum, ad effrenatam deflectunt conviciandi licentiam: quo nomine, ob assidua in personas honorabiles probra, diebus dictis aliquoties sunt damnati: e quibus ita

ſunt rudes nonnulli, ut nunquam ſe codices habuiſſe meminerint. Et ſi in circulo doctorum auctoris veteris inciderit nomen, piſcis aut edulii peregrinum eſſe vocabulum arbitrantur: ſi vero advena quiſquam inuſitatum ſibi antea Marcianum verbo tenus quæſierit oratorem, omnes confeſtim Marcianos appellari ſe fingunt. Nec jam fas ullum præ oculis habent: ſed tanquam avaritiæ venumdati & uſucapti, nihil præter interminatam petendi licentiam norunt. Et ſi quem ſemel intra retia ceperint, caſſibus mille impedicant, per morborum ſimulationem viciſſim conſulto ceſſantes: utque pervulgati juris proferatur lectio vana, ſeptem vendibiles introitus præparant, dilationum examina longiſſima contexentes. Et cum nudatis litigatoribus dies ceſſerint, & menſes, & anni, tandem obtrita vetuſtate controverſia intromiſſa, ipſa capita ſplendoris ingreſſa alia ſecum advocatorum ſimulacra inducunt. Cumque intra cancellorum venerint ſepta, & agi cœperint alicujus fortunæ vel ſalus, atque laborari debeat, ut ab inſonte gladius, vel calamitoſa detrimenta pellantur, corrugatis hinc inde frontibus, brachiiſque hiſtrionico geſtu formatis, ut concionaria Gracchi fiſtula poſt occipitium deſit, conſiſtitur altrinſecus diu: tandemque ex præmeditato colludio, per eum, qui eſt in verba fidentior, ſuave quoddam principium dicendi exſeritur, Cluentianæ vel pro Cteſiphonte orationum æmula ornamenta promittens: & in eam concluſionem, cunctis finem cupientibus, deſinit, ut nondum ſe patroni poſt ſpeciem litis triennium

editam caussentur instructos: spatioque prorogati temporis impetrato, quasi cum Antæo vetere colluctati, perseveranter flagitant pulveris periculosi mercedes. Verumtamen hæc cum ita sint, non desunt advocatis incommoda plurima, parum sustinenda recte victuro. Namque sellulariis quæstibus inescati, inter se hostiliter dissident, & rupta maledicendi ferocia, ut dictum est, multos offendunt: quam tunc effutiunt, cum commissarum sibi causarum infirmitatem rationibus validis convallare non possunt. Et judices patiuntur interdum doctos ex Philistionis aut Æsopi cavillationibus, quam ex Aristidis illius justi, vel Catonis disciplina productos: qui ære gravi mercati publicas potestates, ut creditores molesti opes cujusquemodi fortunæ rimantes, alienis gremiis excutiunt prædas. Ad ultimum id habet causidicina cum ceteris metuendum & grave, quod hoc ingenitum est pæne litigantibus cunctis, ut cum jurgia mille casibus cadant, accidentia secus in potestate esse existiment patronorum: & omnem certaminum exitum iisdem soleant assignare, & non vitiis rerum, aut iniquitati aliquoties disceptantium, sed solis defensantibus irascantur. Verum, unde huc declinavimus, revertamur.

V. Pubescente jam vere Valentinianus a Treveris motus, per nota itinera gradu celeri contendebat: eique regiones adventanti, quas petebat, legatio Sarmatarum offertur: pedibusque ejus prostrata, orabat pacifica prece, ut propitius veniret & lenis, nullius diri facinoris participes populares suos in-

venturus aut conſciòs. Quibus ſæpe eadem iterantibus, hactenus perpenſa deliberatione reſpondit, hæc in locis, ubi dicuntur admiſſa, quærenda veriſſimis documentis & vindicanda. Cumque exinde Carnuntum Illyriorum oppidum introiſſet, deſertum quidem nunc & ſqualens, ſed ductori exercitus perquam opportunum, ubi ſors copiam dediſſet aut ratio, e ſtatione proxima reprimebat barbaricos appetitus. Et quamquam terrori cunctis erat, dum ſperabatur ut acer & vehemens mox judices damnari juſſurus, quorum perfidia vel ſeceſſione Pannoniarum nudatum eſt latus: cum illuc veniſſet, ita intepuit, ut neque in Gabinii regis inquireret necem, neque inuſta reipublicæ vulnera quo ſinente vel agente ſegnius eveniſſent, accuratius veſtigaret: eo videlicet more, quo erat ſeverus in gregariis corrigendis, remiſſior erga majores fortunas vel verbis aſperioribus inceſſendas. Solum tamen incitato petebat odio Probum, nunquam, ex quo eum viderat, minari deſinens vel miteſcens: cujus rei cauſæ nec obſcuræ fuerunt, nec leves. Hic præfecturam prætorio tunc primitus nactus, eamque multis atque utinam probabilibus modis in longum proferre geſtiens, non ut proſapiæ ſuæ claritudo monebat, plus adulationi, quam verecundiæ, dedit. Contemplatus enim propoſitum Principis, quærendæ undique pecuniæ vias abſque juſtorum injuſtorumque diſcretione ſcrutantis, errantem non reducebat ad æquitatis tramitem, ut ſæpe moderatores fecere tranquilli: ſed ipſe quoque flexibilem ſequebatur atque tranſverſum. Unde graves obedientium

casus, exitialia provisorum nomina titulorum, juxta opulentas & tenues enervatas succidere fortunas, argumentis aliis post validioribus aliis, usu lædendi reperiente longævo. Denique tributorum onera vectigaliumque augmenta multiplicata, optimatum quosdam ultimorum metu exagitatos mutare compulerunt sedes: & flagitantium ministrorum amaritudine quidam expressi, cum non suppeteret, quod daretur, erant perpetui carcerum inquilini: e quibus aliquos cum vitæ jam tæderet & lucis, suspendiorum exoptata remedia consumserunt. Hæc ita illecebrosius atque inhumanius agi loquebatur quidem pertinax rumor: Valentinianus vero tanquam auribus cera illitis ignorabat, indifferenter quidem lucrandi vel ex rebus minimis avidus, idque tantum cogitans, quod offerebatur; parsurus tamen fortasse Pannoniis, si hæc ante ingemiscenda compendia comperisset, quæ nimium sero tali didicit casu. Ad provincialium residuorum exemplum etiam Epirotæ acturos sibi gratias a præfecto mittere compulsi legatos, Iphiclem quendam philosophum, spectatum robore pectoris hominem, adegere non sponte propria pergere ad id munus implendum. Qui cum Imperatorem vidisset, agnitus, adventusque sui causam interrogatus, Græce respondit: atque ut philosophus veritatis professor, quærente curatius Principe, si hi, qui misere, ex animo bene sentiunt de præfecto; gementes, inquit, & inviti. Quo ille verbo tanquam telo perculsus, actus ejus ut sagax bestia rimabatur, genuino percontando sermone, quos noscitabat: ubinam ille

esset verbi gratia honore ante suos excellens & nomine, vel ille dives, aut alius ordinis primus. Cumque disceret perisse aliquem laqueo, abisse alium trans mare, conscivisse sibi alium mortem, aut plumbo vita erepta exstinctum: in immensum excanduit, urente irarum nutrimenta tunc officiorum magistro Leone, pro nefas! ipso quoque præfecturam, ut e celsiore scopulo caderet, affectante: quam si adeptus rexisset, præ his, quæ erat ausurus, administratio Probi ferebatur in cœlum. Agens itaque apud Carnuntum Imperator, per continuos tres menses æstivos arma parabat & alimenta, si qua fors secundasset, pervasurus opportune Quados, tumultus atrocis auctores: in quo oppido Faustinus, filius sororis Juventii præfecti prætorio, notarius militans, Probo spectante negotium, carnificis manu peremtus est post tormenta: vocatus in crimen, quod asinum occidisse dicebatur ad usum artium secretarum, ut asserebant quidam urgentes: ut [autem ajebat ille, ad imbecillitatem firmandam fluentium] capillorum. Alio quoque in eum perniciose composito, quod, petente per jocum quodam Nigrino, ut eum notarium faceret, exclamavit ille hominem ridens, *Fac me Imperatorem, si id volueris impetrare.* Hocque ludibrio inique interpretato, & Faustinus ipse, & Nigrinus, & alii sunt interfecti. Præmisso igitur Merobaude cum militari peditum manu, quam regebat, ad vastandos cremandosque barbaricos pagos, comite adjuncto Sebastiano, Valentinianus Acincum propere castra commovit: navigiisque ad repentinum casum conjunctis, & conta-

bulato celeri ſtudio ponte, per partem aliam tranſiit in Quados, ſpeculantes quidem ex diruptis montibus ejus adventum, quo plerique ancipites incertique accidentium cum ſuis caritatibus ſeceſſerunt: ſed ſtupore defixos, cum in regionibus ſuis, contra quam opinabantur, auguſta cernerent ſigna. Progreſſus ergo coacto gradu in quantum res tulit, jugulataque ætate promiſcua, quam etiamtum palantem ſubitus occupavit excurſus, & tectis combuſtis, rediit cum incolumibus cunctis, quos duxerat ſecum: itidemque apud Acincum moratus autumno præcipiti, per tractus conglaciari frigoribus aſſuetos commoda quærebat hiberna: nullaque ſedes idonea reperiri præter Sabariam poterat, quamvis eo invalidam tempore, aſſiduiſque malis afflictam. Unde hoc, etiamſi magni intererat, pauliſper ſequeſtrato, impigre motus, peragrata fluminis ripa, caſtriſque præſidio competenti munitis atque caſtellis, Bregitionem pervenit: ibique diu compoſitum ad quietem Principis fatum ſortem denuntiabat ei ſupremam, prodigiis ingerentibus multis. Namque diebus ante pauciſſimis ruinas fortunarum indicantia celſarum, arſere crinita ſidera cometarum, quorum originem ſupra docuimus. Ante apud Sirmium repentino fragore nubium fulmen excuſſum, palatii & curiæ partem incendit & fori: & apud Sabariam eodem adhuc conſtituto, bubo culminibus regii lavacri inſidens, occentanſque funebria, nulla jacientium ſagittas & lapides contemplabili dextera cadere potuit, certatim licet ardenti ſtudio petebatur. Item cum ab urbe prædicta ten-

deret ad procinctum, per portam voluit, unde introivit, exire, ut omen colligeret, quod cito remeabit ad Gallias. Cumque locus aggestis ruderibus neglectus purgatur, lapsam forem ferratam, quae exitum obseravit, multitudo removere non potuit viribus magnis enisa : & dum frustra tereret diem, coactus per aliam egressus est portam. Nocteque, quam lux ereptura eum vita secuta est, ut per quietem solet, videbat conjugem suam absentem sedere, passis capillis, amictu squalenti contectam : quam aestimari dabatur Fortunam ejus esse, cum taetro habitu jam discessuram. Progressus deinde matutinus contractiore vultu subtristis, cum eum oblatus non susciperet equus, anteriores pedes praeter stratorem erigens in sublime : innata feritate concitus, ut erat immanis, dexteram stratoris militis jussit abscidi, quae eum insilientem jumento pulserat consueto : perissetque cruciabiliter innocens juvenis, ni tribunus stabuli Cerealis dirum nefas cum sui periculo distulisset.

VI. Post haec Quadorum venere legati, pacem cum praeteritorum obliteratione suppliciter obsecrantes : quam ut adipisci sine obstaculo possent, & tirocinium & quaedam utilia rei Romanae pollicebantur. Quos quoniam suscipi placuit, & redire indutiis, quae poscebantur, indultis, (quippe eos vexari diutius, nec ciborum inopia, nec alienum tempus anni patiebantur) in consistorium Equitio vadente sunt intromissi. Cumque membris incurvatis starent metu debiles & praestricti, docere jussi, quae ferebant, usitatas illas causationum species jurandi

fidem addendo firmabant: nihil ex communi mente procerum gentis delictum asseverantes in nostros, sed per extimos quosdam latrones amnique confines evenisse, quæ inciviliter gesta sunt: etiam id quoque addendo ut sufficiens ad facta purganda firmantes, quod munimentum exstrui cœptum nec juste nec opportune, ad ferociam animos agrestes accendit. Ad hæc Imperator ira vehementi perculsus, & inter exordia respondendi tumidior, increpabat objurgatorio sonu nationem omnem, ut beneficiorum immemorem & ingratam. Paulatimque lenitus [& ad molliora] propensior, tanquam ictus e cœlo, vitalique via voceque simul obstricta, suffectus igneo lumine cernebatur: erumpente subito sanguine, letali sudore perfusus, ne laberetur spectantibus & vilibus, concursu ministrorum vitæ secretioris ad conclave ductus est intimum. Ubi locatus in lecto, exiguas spiritus reliquias trahens, nondum intelligendi minuto vigore, cunctos agnoscebat adstantes, quos cubicularii, ne quis eum necatum suspicaretur, celeritate maxima corrogarant. Et quoniam viscerum flagrante compage laxanda erat necessario vena, nullus inveniri potuit medicus hanc ob causam, quod eos per varia sparserat, curaturos militem pestilentiæ morbo tentatum. Unus tamen repertus, venam ejus iterum sæpiusque pungendo, ne guttam quidem cruoris elicere potuit, internis nimietate calorum ambustis: vel ut quidam existimabant, arefactis ideo membris, quod meatus aliqui, quos hæmorrhoidas nunc appellamus, obserati sunt gelidis frigoribus concru-

ſtati. Senſit immenſa vi quadam urgente morborum, ultimæ neceſſitatis adeſſe præſcripta: dicereque conatus aliqua vel mandare, ut ſingultus ilia crebrius pulſans, ſtridorque dentium & brachiorum motus velut cæſtibus dimicantium indicabat, jam ſuperatus liventibuſque maculis interfuſus, animam diu colluctatam efflavit, ætatis quinquageſimo anno & quinto; imperii, minus centum dies, ſecundo & decimo.

VII. Replicare nunc eſt opportunum, ut aliquoties fecimus, & ab ortu primigenio patris hujuſce Principis aduſque ipſius obitum actus ejus diſcurrere per epilogos breves, nec vitiorum prætermiſſo diſcrimine vel bonorum, quæ poteſtatis amplitudo monſtravit, nudare ſolita ſemper animorum interna. Natus apud Cibalas Pannoniæ oppidum Gratianus major ignobili ſtirpe, cognominatus eſt a pueritia prima Funarius, ea re, quod nondum adultus venalem circumferens funem, quinque militibus eum rapere ſtudio magno conatis nequaquam ceſſit: æmulatus Crotoniatem Milonem, cui mala ſæpe cohærenter læva manu retinenti vel dextra, nulla unquam virium fortitudo abſtraxit. Ob ergo validi corporis robur, & peritiam militum more luctandi notior multis, poſt dignitatem protectoris atque tribuni, comes præfuit rei caſtrenſi per Africam: unde furtorum ſuſpicione contactus, digreſſuſque, multo poſtea pari poteſtate Britannum rexit exercitum, tandemque honeſte ſacramento ſolutus, revertit ad larem: & agens procul a ſtrepitu, mulctatione bonorum afflictus eſt a Conſtantio hoc no-

mine, quod civili flagrante diſcordia, hoſpitio di-cebatur ſuſcepiſſe Magnentium, per agrum ſuum ad propoſita feſtinantem. Cujus meritis Valentinianus ab ineunte adoleſcentia commendabilis, contextu ſuarum quoque ſuffragante virtutum, indutibus Imperatoriæ majeſtatis apud Nicæam ornatus, in Auguſtum collegium fratrem Valentem aſcivit, ut germanitate ita concordia ſibi junctiſſimum, inter probra medium & præcipua, quæ loco docebimus competenti. Igitur Valentinianus poſt periculorum moleſtias plures, dum eſſet privatus, emenſas, imperitare exorſus, arces prope flumina ſitas & urbes, & Gallias petiit Alamannicis patentes excurſibus, reviviſcentibus erectius, cognito Principis Juliani interitu, quem poſt Conſtantem ſolum omnium formidabant. Ideo autem etiam Valentinianus meritò timebatur, quòd auxit & exercitus valido ſupplemento, & utrobique Rhenum celſioribus caſtris munivit atque caſtellis, ne latere uſquam hoſtis ad noſtra ſe proripiens poſſit. Utque multa prætereamus, quæ egit moderatoris auctoritate fundati, quæque per ſe vel duces correxit induſtrios: poſt Gratianum filium in ſocietatem ſuæ poteſtatis aſſumtum, Vithigabium regem Alamannorum Vadomario genitum, adoleſcentem in flore primo genarum nationes ad tumultus cientem & bella, clam, quia non potuit aperte, confodit: & Alamannis congreſſus prope Solicinium locum, ubi inſidiis pæne perierat circumventus, ad exitium ultimum delere potuit univerſos, ni paucos velox effugium tenebris amandaſſet. Inter hæc tamen caute geſta, jam

conversos ad metuendam rabiem Saxonas, semper quolibet inexplorato ruentes, delatosque tunc ad terrestres tractus, quorum spoliis pæne redierant locupletes, malefido quidem sed utili commento peremit, præda raptoribus vi fractis excussa. Itidemque Britannos, catervas superfusorum hostium non ferentes, spe meliorum assumta, in libertatem & quietem restituit placidam, nullo pæne redire permisso grassatorum ad sua. Efficacia pari Valentinum quoque Pannonium exsulem, per has provincias molientem otium turbare commune, antequam negotium effervesceret, oppressit. Africam deinde, malo repentino perturbatam, discriminibus magnis exemit: cum voraces militarium fastus ferre nequiens Firmus, ad omnes dissensionum motus perflabiles gentes Mauricas concitasset. Similique fortitudine clades ingemiscendas Illyrici vindicasset, ni morte præventus reliquisset rem seriam imperfectam. Ac licet opera præstabilium ducum hæc, quæ retulimus, consummata sunt: tamen ipsum quoque satis constat, ut erat expeditæ mentis usuque castrensis negotii diuturno firmatus, egisse complura: inter quæ illud elucere clarius potuit, si Macrianum regem, ea tempestate terribilem, vivum capere potuisset, ut industria magna tentarat, postquam eum evasisse Burgundios, quos ipse admoverat Alamannis, mœrens didicisset & tristis.

VIII. Hæc super actibus Principis brevi sunt textu percursa: nunc confisi, quod nec metu nec adulandi fœditate constricta posteritas, incorrupta præteritorum solet esse spectatrix, summatim ejus nu-

merabimus vitia, post & præcipua narraturi. Assimulavit nonnunquam clementiæ speciem, cum esset in acerbitatem naturæ calore propensior: oblitus profecto, quod regenti imperium omnia nimia velut proceri scopuli sunt devitanda. Nec enim usquam reperitur miti coercitione contentus, sed aliquoties quæstiones multiplicari jussisse cruentas, post interrogationes funestas nonnullis adusque discrimina vitæ vexatis: & ita erat effusior ad nocendum, ut nullum aliquando damnatorum capitis eriperet morte subscriptionis elogio leni, cum id etiam Principes interdum fecere sævissimi. Atqui potuit exempla multa contueri majorum, & imitari peregrina atque interna humanitatis & pietatis, quas sapientes consanguineas virtutum esse definiunt bonas; e quibus hæc sufficiet poni. Artaxerxes Persarum ille rex potentissimus, quem Macrochira membri unius longitudo commemoravit, suppliciorum varietates, quas natio semper exercuit cruda, lenitate genuina castigans, tiaras ad vicem capitum quibusdam noxiis amputabat: & ne secaret aures more regio pro delictis, ex galeris fila pendentia præcidebat: quæ temperantia morum ita tolerabilem eum fecit & verecundum, ut annitentibus cunctis multos & mirabiles actus impleret Græcis scriptoribus celebratos. Prænestino prætore, qui bello quodam Samnitico properare jussus ad præsidium venerat segnius, ad crimen diluendum exhibito, Papirius Cursor ea tempestate dictator securem per lictorem expediri, homineque abjecta purgandi se fiducia stupefacto, visum prope fruticem

jussit abscidi, hocque joci genere castigatum eum absolvit: non ideo contemtus, ut qui bella diuturna per se superavit & gravia, solus ad resistendum aptus Alexandro Magno, si calcasset Italiam, æstimatus. Hæc forsitan Valentinianus ignorans, minimeque reputans, afflicti solatia status semper esse lenitudinem Principum, pœnas per ignes augebat & gladios: quod ultimum in adversis rebus remedium pietas reperit majorum, ut Isocratis memorat pulchritudo: cujus vox est perpetua docentis, ignosci debere interdum armis superato rectori, quam justum quid sit ignoranti. Unde motum existimo Tullium præclare pronuntiasse, cum defenderet Oppium: *Etenim multum posse ad salutem alterius, honori multis; parum potuisse ad exitium, probro nemini unquam fuit.* Aviditas plus habendi sine honesti pravique differentia, & indagandi quæstus varios per alienæ vitæ naufragia, exundavit in hoc Principe flagrantius adolescens. Quam quidam prætendentes Imperatorem Aurelianum, purgare tentabant, id affirmando, quod ut ille post Gallienum & lamentabiles reipublicæ casus exinanito ærario, torrentis ritu ferebatur in divites: ita hic quoque post procinctus Parthici clades magnitudine indigens impensarum, ut militi supplementa suppeterent & impendium, crudelitati cupiditatem opes nimias congerendi miscebat: dissimulans scire, quod sunt aliqua, quæ fieri non oportet, etiamsi licet; Themistoclis illius veteris dissimilis: qui cum post pugnam agminaque deleta Persarum licenter obambulans, armillas aureas vidisset humi projectas & torquem;

Tolle, inquit, *hæc*, ad comitum quendam prope adſtantem, *vere quia Themiſtocles non es:* quodlibet ſpernens in duce magnanimo lucrum. Hujus exempla continentiæ ſimilia plurima in Romanis exuberant ducibus: quibus omiſſis, quoniam non ſunt perfectæ virtutis indicia, (nec enim aliena non rapere laudis eſt) unum ex multis conſtans innocentiæ vulgi veteris ſpecimen ponam. Cum proſcriptorum locupletes domus diripiendas Romanæ plebi Marius dediſſet & Cinna, vulgi rudes animi, ſed humana ſoliti reſpectare, alienis laboribus pepercerunt: ut nullus egens reperiretur aut infimus, qui de civili luctu fructum contrectare pateretur ſibi conceſſum. Invidia præter hæc antedictus medullitus urebatur: & ſciens, pleraque vitiorum imitari ſolere virtutes, memorabat aſſidue, ſeveritatem rectæ poteſtatis eſſe individuam ſociam. Utque ſunt dignitatum apices maximi licere ſibi cuncta exiſtimantes, & ad ſupplicandum contrarios exturbandoſque meliores pronius inclinati, bene veſtitos oderat, & eruditos, & opulentos, & nobiles: & fortibus detrahebat, ut ſolus videretur bonis artibus eminere: quo vitio exarſiſſe Principem legimus Hadrianum. Arguebat hic idem Princeps timidos ſæpius, maculoſos tales appellans & ſordidos, & intra ſortem humilem amandandos: ad pavores irritos aliquoties abjectius pallens, &, quod nuſquam erat, ima mente formidans. Quo intellecto magiſter officiorum Remigius, cum eum ex incidentibus ira fervere ſentiret, fieri motus quoſdam barbaricos inter alia ſubſerebat: hocque ille audito,

quia timore mox frangebatur, ut Antoninus Pius erat ſerenus & clemens. Judices nunquam conſulto malignos elegit : ſed ſi ſemel promotos agere didicit immaniter, Lycurgos inveniſſe ſe prædicabat & Caſſios, columina Juſtitiæ priſca : ſcribenſque hortabatur aſſidue, ut noxas vel leves acerbius vindicarent. Nec afflictis, ſi fors ingruiſſet inferior, erat ullum in Principis benignitate perfugium : quod ſemper ut agitato mari jactatis, portus patuit exoptatus. *Finis enim juſti imperii*, ut ſapientes docent, *utilitas obedientium æſtimatur & ſalus.*

IX. Conſentaneum eſt venire poſt hæc ad ejus actus ſequendos recte ſentientibus & probandos : cum quibus ſi reliqua temperaſſet, vixerat ut Trajanus & Marcus. In provinciales admodum parcus, tributorum ubique molliens ſarcinas : oppidorum & limitum conditor tempeſtivus : militaris diſciplinæ cenſor eximius, in hoc tantum deerrans, quod cum gregariorum etiam levia puniret errata, potiorum ducum flagitia progredi ſinebat in majus, ad querelas in eos motas aliquoties obſurdeſcens : unde Britannici ſtrepitus, & Africanæ clades, & vaſtitas emerſit Illyrici. Omni pudicitiæ cultu domi caſtus & foris, nullo contagio conſcientiæ violatus obſcœnæ, nihil inceſtum : hancque ob cauſam tanquam retinaculis petulantiam frenarat aulæ regalis : quod cuſtodire facile potuit, neceſſitudinibus ſuis nihil indulgens, quas aut in otio reprimebat, aut mediocriter honoravit, abſque fratre :

quem temporis compulſus anguſtiis, in amplitudinis ſuæ ſocietatem aſſumſit. Scrupuloſus in deferendis poteſtatibus celſis: nec imperante eo provinciam nummularius rexit, aut adminiſtratio venumdata, niſi inter [initia] ut ſolent occupationis ſpe vel impune quædam ſceleſta committi. Ad inferenda propulſandaque bella ſollertiſſimus, cautus; æſtu Martii pulveris induratus; boni pravique ſuaſor & diſſuaſor admodum prudens, militaris rei ordinum ſcrutantiſſimus: ſcribens decore, venuſteque pingens & fingens, & novorum inventor armorum: memoria ſermoneque incitato quidem, ſed raro, facundiæ proximo vigens; amator munditiarum, lætuſque non profuſis epulis & excultis. Poſtremo hoc moderamine principatus inclaruit, quod inter religionum diverſitates medius ſtetit, nec quemquam inquietavit, neque ut hoc coleretur imperavit aut illud: nec interdictis minacibus ſubjectorum cervicem ad id, quod ipſe coluit, inclinabat, ſed intemeratas reliquit has partes, ut reperit. Corpus ejus lacertoſum & validum, capilli fulgor coloriſque nitor, cum oculis cæſiis ſemper obliquum intuentis & torvum, atque pulchritudo ſtaturæ, lineamentorumque recta compago, majeſtatis regiæ decus implebat.

X. Poſt conclamata Imperatoris ſuprema, corpuſque curatum ad ſepulturam, ut miſſum Conſtantinopolim inter divorum reliquias humaretur: ſuſpenſo inſtante procinctu, anceps rei timebatur

eventus cohortibus Gallicanis, quæ non semper dicatæ legitimorum Principum fidei, velut imperiorum arbitræ, ausuræ novum quiddam in tempore sperabantur: hoc tentandæ novitati res adjuvante, quod gestorum ignarus etiamtum Gratianus agebat tum apud Treveros, ubi profecturus eum morari disposuerat pater. Cum negotium in his esset angustiis, & tanquam in eadem navi futuri periculorum, si accidissent, participes, omnes eadem formidarent: sedit summatum consilio, avulso ponte, quem compaginarat ante necessitas invadens terras hostiles, ut superstitis Valentiniani mandato Merobaudes protinus acciretur. Hocque ille, ut erat sollertis ingenii, quod evenerat ratus, aut forte doctus ab eo, per quem vocabatur, rupturum concordiæ jura Gallicanum militem suspicatus, missam ad se tesseram finxit redeundi cum eo ad observandas Rheni ripas, quasi furore barbarico crudescente: utque erat secrete mandatum, Sebastianum Principis adhuc ignorantem excessum, longius amandavit, quietum quidem virum & placidum, sed militari favore sublatum, ideo maxime tunc cavendum. Reverso itaque Merobaude, altiore cura prospectum, expedito consilio Valentinianus puer defuncti filius tum quadrimus, vocaretur in imperium cooptandus, centesimo lapide disparatus, degensque cum Justina matre in villa, quam Murocinctam appellant. Hocque concinenti omnium sententia confirmato, Cerealis avunculus ejus ocius

miſſus, eundem puerum lectica impoſitum duxit in caſtra: ſextoque die poſt parentis obitum Imperator legitime declaratus, Auguſtus nuncupatur more ſolemni. Et licet, cum hæc agerentur, Gratianum indigne laturum exiſtimantes, abſque ſui permiſſu Principem alium inſtitutum: poſtea metus ſollicitudine diſcuſſa vixere ſecurius, quod ille, ut erat benevolus & peritus, conſanguineum pietate nimia dilexit & educavit.

AMMIANI MARCELLINI RERUM GESTARUM

LIBER XXXI.

Cædis Valentis A. & cladis a Gothis inferendæ prodigia. *C. I.* De Hunnorum, & Alanorum, aliarumque Scythiæ Asiaticæ gentium sedibus & moribus. *II.* Hunni Alanos Tanaitas armis aut pactis sibi adjungunt, Gothosque invadunt, ac suis sedibus pellunt. *III.* Pars major Gothorum cognomine Thervingorum finibus suis expulsa, permissu Valentis a Romanis transportatur in Thraciam, obsequium & auxilia pollicita. Greuthungi quoque, pars altera Gothorum, furtim ratibus Istrum transeunt. *IV.* Thervingi fame & inopia pressi ac pessime habiti, ducibus Alavivo & Fritigerno a Valente deficiunt, ac Lupicinum cum suis fundunt. *V.* Sueridus & Colias Gothorum optimates, una cum suis prius recepti, cur rebellaverint, & cæsis Hadrianopolitanis, Fritigerno se adjunxerint, ad diripiendas Thracias conversi. *VI.* Profuturus & Trajanus ac Richomeres pugnant æquo Marte cum Gothis. *VII.* Clausi intra Æmimontanas Gothi, deinde a Romanis emissi, Thraciam rapinis, cædibus, stupris, incendiisque fœdant, & Barzimerem scutariorum tribunum interficiunt. *VIII.* Frigeridus dux Gratiani Farnobium optimatem cum multis Gothis & Taifalis cædit: reliquis vita & agri circa Padum dati. *IX.* Lentienses Alamanni a Gratiani A. ducibus prœlio superati, rege Priario etiam

interfecto; & post deditionem datis Gratiano tironibus, domum redire permissi. *X.* Sebastianus Gothos spoliis onustos apud Berœam inopinantes concidit: paucos fuga servavit. Gratianus A. ad patruum Valentem properat, ei contra Gothos laturus auxilium. *XI.* Valens A. ante adventum Gratiani cum Gothis pugnare constituit. *XII.* Gothi omnes in unum conjuncti, nimirum Thervingi ductu Fritigerni R. & Greuthungi ducibus Alatheo & Safrace, cum Romanis acie instructa confligunt, & fuso equitatu, pedites nudatos atque confertos cum maxima strage in fugam conjiciunt. Valens occisus nusquam comparuit. *XIII.* Valentis A. virtutes & vitia. *XIV.* Gothi victores Hadrianopolim oppugnant, ubi thesauros suos Valens & imperatoria insignia cum præfecto & consistorianis reliquerat: & omnia frustra experti discedunt. *XV.* Gothi, Hunnorum Alanorumque copiis auro sibi adjunctis, frustra Constantinopolim tentant. Qua arte Julius, magister militum trans Taurum, Orientales provincias Gothis exoneraverit. *XVI.*

I. INTEREA & Fortunæ volucris rota, adversa prosperis semper alternans, Bellonam furiis in societatem ascitis armabat, mœstosque transtulit ad Orientem eventus, quos adventare præsagiorum fides clara monebat & portentorum. Post multa enim, quæ vates augurefque prædixere veridice, resultabant canes ululantibus lupis, & querulum quiddam nocturnæ volucres tinniebant & flebile, & squalidi solis exortus hebetabant matutinos diei candores: & Antiochiæ per rixas tumultusque vulgares id in consuetudinem venerat, ut quisque vim se pati existimaret, *Vivus ardeat Valens*, licentius clamitaret: vocesque præconum audiebantur assi-

due, mandantium congeri ligna ad Valentini lavacri succensionem, studio ipsius Principis conditi. Quæ hunc illi impendere exitum vitæ modo non aperte loquendo monstrabant. Super his larvale simulacrum Armeniæ regis, & miserabiles umbræ paulo ante in negotio Theodori cæsorum, per quietem stridendo carmina quædam nimium horrenda, multos diris terroribus agitabant. Vagula gurgulione confecto exanimis visa est jacens: cujus mors publicorum funerum ærumnas indicabat amplas & pervulgatas. Denique cum Chalcedonos subverterentur veteres muri, ut apud Constantinopolim ædificaretur lavacrum, ordine resoluto saxorum, in quadrato lapide, qui structura latebat in media, hi Græci versus incisi reperti sunt, futura plene pandentes:

Ἀλλ' ὁπόταν νύμφαι δροσεραὶ κατὰ ἄστυ χορείῃ
Τερπόμεναι στρέψωνται εὐστεφέας κατ' ἀγυιάς,
Καὶ τεῖχος λουτροῖο πολύστονον ἔσσεται ἄλκαρ·
Δὴ τότε μυρία φῦλα πολυσπερέων ἀνθρώπων
Ἴστρου καλλιρόοιο πόρον περάοντα σὺν αἰχμῇ,
Καὶ σκυθικὴν ὀλέσει χώρην καὶ μυσίδα γαῖαν.
Παιονίης δ' ἐπιβάντα σὺν ἐλπίσι μαινομένῃσιν
Αὐτοῦ δὲ βιότοιο τέλος καὶ δῆρις ἐφέξει.

II. Totius autem sementem exitii & cladum originem diversarum, quas Martius furor incendio solito miscendo cuncta concivit, hanc comperimus caussam. Hunnorum gens, monumentis veteribus leviter nota, ultra paludes Mæoticas glacialem oceanum accolens, omnem modum feritatis excedit.

Ubi quoniam ab ipsis nascendi primitiis infantum ferro sulcantur altius genæ, ut pilorum vigor tempestivus emergens corrugatis cicatricibus hebetetur, senescunt imberbes absque ulla venustate, spadonibus similes: compactis omnes firmisque membris, & opimis cervicibus: prodigiosæ formæ & pandi, ut bipedes existimes bestias, vel quales in commarginandis pontibus effigiati stipites dolantur incomte. In hominum autem figura licet insuavi ita visi sunt asperi, ut neque igni, neque saporatis indigeant cibis, sed radicibus herbarum agrestium & semicruda cujusvis pecoris carne vescantur, quam inter femora sua & equorum terga subsertam, fotu calefaciunt brevi. Ædificiis nullis unquam tecti: sed hæc velut ab usu communi discreta sepulcra declinant. Nec enim apud eos vel arundine fastigatum reperiri tugurium potest. Sed vagi montes peragrantes & silvas, pruinas, famem, sitimque perferre ab incunabulis assuescunt. Peregre tecta, nisi adigente maxima necessitate, non subeunt: nec enim apud eos securos existimant esse sub tectis. Indumentis operiuntur linteis, vel ex pellibus silvestrium murium consarcinatis: nec alia illis domestica vestis est, alia forensis. Sed semel obsoleti coloris tunica collo inserta non ante deponitur aut mutatur, quam diuturna carie in pannulos defluxerit defrustata. Galeris incurvis capita tegunt; hirsuta crura coriis munientes hœdinis: eorumque calcei formulis nullis aptati, vetant incedere gressibus liberis. Qua causa ad pedestres parum accommodati sunt pugnas: verum equis prope affixi duris qui-

dem, ſed deformibus, & muliebriter iiſdem nonnunquam inſidentes, funguntur muneribus conſuetis. Ex ipſis quivis in hac natione pernox & perdius emit & vendit, cibumque ſumit & potum, & inclinatus cervici anguſtæ jumenti, in altum ſoporem aduſque varietatem effunditur ſomniorum. Et deliberatione ſuper rebus propoſita ſeriis, hoc habitu omnes in commune conſultant. Aguntur autem nulla ſeveritate regali, ſed tumultuario optimatum ductu contenti, perrumpunt quidquid inciderit. Et pugnant nonnunquam laceſſiti, ſed ineuntes prœlia cuneatim variis vocibus ſonantibus torvum. Utque ad pernicitatem ſunt leves & repentini; ita ſubito de induſtria diſperſi vigeſcunt, & incompoſita acie cum cæde vaſta diſcurrunt: nec invadentes vallum, nec caſtra inimica pilantes præ nimia rapiditate cernuntur. Eoque omnium acerrimos facile dixeris bellatores, quod procul miſſilibus telis, acutis oſſibus pro ſpiculorum acumine arte mira coagmentatis, ſed diſtinctis; cominus ferro ſine ſui reſpectu confligunt, hoſteſque, dum mucronum noxias obſervant, contortis laciniis illigant, ut laqueatis reſiſtentium membris equitandi vel gradiendi adimant facultatem. Nemo apud eos arat, nec ſtivam aliquando contingit. Omnes enim ſine ſedibus fixis, abſque lare vel lege aut ritu ſtabili diſpalantur, ſemper fugientium ſimiles, cum carpentis in quibus habitant: ubi conjuges tætra illis veſtimenta contexunt, & coeunt cum maritis, & pariunt, & aduſque pubertatem nutriunt pueros. Nulluſque apud eos interrogatus, reſpondere,

unde oritur, potest, alibi conceptus, natusque procul, & longius educatus. Per inducias infidi, inconstantes, ad omnem auram incidentis spei novæ perquam mobiles, totum furori incitatissimo tribuentes. Inconsultorum animalium ritu, quid honestum inhonestumve sit penitus ignorantes: flexiloqui & obscuri, nullius religionis vel superstitionis reverentia aliquando districti: auri cupidine immensa flagrantes: adeo permutabiles, & irasci faciles, ut eodem aliquoties die a sociis nullo irritante sæpe descissant, itidemque propitientur nemine leniente. Hoc expeditum indomitumque hominum genus, externa prædandi aviditate flagrans immani, per rapinas finitimorum grassatum & cædes, adusque Alanos pervenit, veteres Massagetas: qui unde sint, vel quas incolant terras (quoniam huc res prolapsa est) consentaneum est demonstrare, geographica perplexitate monstrata, quæ diu multa luda......., & varia, tandem reperit veritatis interna..*..*...ad.. Ister advenarum magnitudine fluenti Sauromatas prætermeat adusque amnem Tanaim pertinentes, qui Asiam terminat ab Europa. Hoc transito, in immensum extentas Scythiæ solitudines Alani inhabitant, ex montium appellatione cognominati, paulatimque nationes conterminas crebritate victoriarum attritas ad gentilitatem sui vocabuli traxerunt, ut Persæ. Inter hos Neuri mediterranea incolunt loca, vicini verticibus celsis, quos præruptos geluque torpentes aquilones adstringunt. Post quos Budini sunt, & Geloni perquam feri, qui detractis peremtorum hostium cutibus

indumenta sibi, equisque tegmina conficiunt, bellatrix gens. Gelonis Agathyrsi collimitant, interstincti colore cæruleo corpora simul & crines: & humiles quidem minutis atque raris, nobiles vero latis, fucatis & densioribus notis. Post hos Melanchlænas & Anthropophagos palari accepimus per diversa, humanis corporibus victitantes: quibus ob hæc alimenta nefanda desertis, finitimi omnes longa petiere terrarum. Ideoque plaga omnis Orienti æstivo objecta, usque dum venitur ad Seras, inhabitabilis mansit. Parte alia prope Amazonum sedes Alani sunt Orienti acclines, diffusi per populosas gentes & amplas, Asiaticos vergentes in tractus, quas dilatari adusque Gangen accepi fluvium, intersecantem terras Indorum, mareque inundantem australe. Ibi partiti per utramque mundi plagam Alani (quorum gentes varias nunc recensere non refert) licet diremti spatiis longis, per pagos, ut Nomades, vagantur immensos: ævi tamen progressu ad unum concessere vocabulum, & summatim omnes Alani cognominantur * mores & media & efferatam vivendi; sed jam immaturam. * Nec enim ulla sunt illisce tuguria, aut versandi vomeris cura, sed carne & copia victitant lactis, plaustris supersidentes, quæ operimentis curvatis corticum per solitudines conferunt sine fine distentas. Cumque ad graminea venerint, in orbiculatam figuram locatis sarracis ferino ritu vescuntur: absumtisque pabulis, velut carpentis civitates impositas vehunt, maresque supra cum feminis coeunt, & nascuntur in his & educantur infantes: & habitacula sunt hæc

illis perpetua; & quocunque ierint, illic genuinum existimant larem. Armenta præ se agentes cum gregibus pascunt: maximeque equini pecoris est eis sollicitior cura. Ibi campi semper herbescunt, intersitis pomiferis locis: atque ideo transeuntes quolibet, nec alimentis nec pabulis indigent: quod efficit humectum solum & crebri fluminum prætermeantium cursus. Omnis igitur ætas & sexus imbellis circa vehicula ipsa versatur, muniisque distringitur mollibus: juventus vero equitandi usu a prima pueritia coalescens, incedere pedibus existimat vile: & omnes multiplici disciplina prudentes sunt bellatores. Unde etiam Persæ, qui sunt originitus Scythæ, pugnandi sunt peritissimi. Proceri autem Alani pæne sunt omnes & pulchri, crinibus mediocriter flavis, oculorum temperata torvitate terribiles, & armorum levitate veloces, Hunnisque per omnia suppares, verum victu mitiores & cultu: latrocinando & venando adusque Mæotica stagna & Cimmerium Bosporon, itidemque Armenios discurrentes & Mediam. Utque hominibus quietis & placidis otium est voluptabile; ita illos pericula juvant & bella. Judicatur ibi beatus, qui in prœlio profuderit animam: senescentes enim & fortuitis mortibus mundo digressos, ut degeneres & ignavos conviciis atrocibus insectantur: nec quidquam est, quod elatius jactent, quam homine quolibet occiso: proque exuviis gloriosis, interfectorum avulsis capitibus detractas pelles pro phaleris jumentis accommodant bellatoriis. Nec templum apud eos visitur, aut delubrum, ne tugurium

quidem culmo tectum cerni usquam potest: sed gladius barbarico ritu humi figitur nudus, eumque ut Martem, regionum, quas circumcircant, præsulem verecundius colunt. Futura miro præsagiunt modo: nam rectiores virgas vimineas colligentes, easque cum incantamentis quibusdam secretis præstituto tempore discernentes, aperte, quid portendatur, norunt. Servitus quid sit ignorabant, omnes generoso semine procreati: judicesque etiam nunc eligunt, diuturno bellandi usu spectatos. Sed ad reliqua textus propositi revertamur.

III. Igitur Hunni, pervasis Alanorum regionibus, quos Greuthungis confines Tanaitas consuetudo nominavit, interfectisque multis & spoliatis, reliquos sibi concordandi fide pacta junxerunt: eisque adjunctis, confidentius Ermenrichi late patentes & uberes pagos repentino impetu perruperunt, bellicosissimi regis, & per multa variaque fortiter facta vicinis nationibus formidati. Qui vi subitæ procellæ perculsus, quamvis manere fundatus & stabilis diu conatus est, impendentium tamen diritatem augente vulgatius fama, magnorum discriminum metum voluntaria morte sedavit. Cujus post obitum rex Vithimiris creatus restitit aliquantisper Alanis, Hunnis aliis fretus, quos mercede sociaverat partibus suis. Verum post multas, quas pertulit, clades, animam effudit in prœlio, vi superatus armorum. Cujus parvi filii, Viderichi nomine, curam susceptam Alatheus tuebatur & Saphrax, duces exerciti & firmitate pectorum noti: qui cum tempore arcto præventi abjecissent

fiduciam repugnandi, cautius discedentes ad amnem Danastum pervenerunt, inter Istrum & Borysthenem per camporum ampla spatia diffluentem. Hæc ita præter spem accidisse doctus Athanaricus, Thervingorum judex (in quem, ut ante relatum est, ob auxilia missa Procopio dudum Valens commoverat signa) stare gradu fixo tentabat, surrecturus in vires, si ipse quoque lacesseretur, ut ceteri. Castris denique prope Danasti margines ac Greuthungorum vallem longius opportune metatis, Munderichum ducem postea limitis per Arabiam, cum Lagarimano & optimatibus aliis adusque vicesimum lapidem misit, hostium speculaturos adventum, ipse aciem nullo turbante interim struens. Verum longe aliter, quam rebatur, evenit. Hunni enim, ut sunt in conjectura sagaces, multitudinem esse longius aliquam suspicati, prætermissis, quos viderant, in quietem tanquam nullo obstante compositis, rumpente noctis tenebras luna vado fluminis penetrato, id, quod erat potissimum, elegerunt: & veriti, ne præcursorius index procul agentes absterreat, Athanaricum ipsum ictu petivere veloci. Eumque stupentem ad impetum primum, amissis quibusdam suorum, coegerunt ad effugia properare montium præruptorum. Qua rei novitate majoreque venturi pavore constrictus, a superciliis Gerasi fluminis adusque Danubium Taifalorum terras præstringens, muros altius erigebat: hac lorica diligentia celeri consummata, in tuto locandam securitatem suam existimans & salutem. Dumque efficax opera suscitatur, Hunni pas-

ſibus eum citis urgebant: & jam oppreſſerant adventantes, ni gravate prædarum onere deſtitiſſent. Fama tamen late ſerpente per Gothorum reliquas gentes, quod inuſitatum antehac hominum genus modo ruens, ut turbo montibus celſis, ex abdito ſinu coortum appoſita quæque convellit & corrumpit: populi pars major, quæ Athanaricum attenuata neceſſariorum penuria deſeruerat, quæritabat domicilium remotum ab omni notitia barbarorum: diuque deliberans, quas eligeret ſedes, cogitavit Thraciæ receptaculum gemina ratione ſibi convenientius, quod & cæſpitis eſt feraciſſimi, & amplitudine fluentorum Iſtri diſtinguitur a barbaris, patentibus jam peregrini fulminibus Martis: hoc quoque idem reſidui velut mente cogitavere communi.

IV. Itaque duce Alavivo ripas occupavere Danubii: miſſiſque oratoribus ad Valentem, ſuſcipi ſe humili prece poſcebant, & quiete victuros ſe pollicentes, & daturos, ſi res flagitaſſet, auxilia. Dum aguntur hæc in externis, novos majoreſque ſolitis caſus verſare gentes Arctoas, rumores terribiles diffuderunt: per omne quidquid ad Pontum a Marcomannis prætenditur & Quadis, multitudinem barbaram abditarum nationum vi ſubita ſedibus pulſam, circa flumen Iſtrum vagari cum caritatibus ſuis diſſeminantes. Quæ res aſpernanter a noſtris inter initia ipſa accepta eſt, hanc ob cauſam, quod illis tractibus non niſi peracta aut ſopita audiri procul agentibus conſueverant bella. Verum pubeſcente jam fide geſtorum, cui robur

adventus gentilium addiderat legatorum, precibus & obtestatione petentium citra flumen suscipi plebem extorrem: negotium lætitiæ fuit potius, quam timori, eruditis adulatoribus in majus fortunam Principis extollentibus: quod ex ultimis terris tot tirocinia trahens ei necopinanti offerret, ut collatis in unum suis & alienigenis viribus invictum haberet exercitum, & pro militari supplemento, quod provinciatim annuum pendebatur, thesauris accederet auri cumulus magnus. Hacque spe mittuntur diversi, qui cum vehiculis plebem transferant truculentam. Et navabatur opera diligens, ne qui Romanam rem eversurus derelinqueretur vel quassatus morbo letali. Proinde permissu Imperatoris transeundi Danubium copiam colendique adepti Thraciæ partes, transfretabantur in dies & noctes, navibus ratibusque & cavatis arborum alveis agminatim impositi: atque per amnem longe omnium difficillimum, imbriumque crebritate tunc auctum, ob densitatem nimiam contra ictus aquarum nitentes quidam & natare conati, hausti sunt plures. Ita turbido instantium studio orbis Romani pernicies ducebatur. Illud sane neque obscurum est, neque incertum, infaustos transvehendi barbaram plebem ministros, numerum ejus comprehendere calculo sæpe tentantes, conquievisse frustratos: quem qui scire velit, ut eminentissimus memorat vates, Lybici velit æquoris idem discere quam multæ zephyro truduntur arenæ. Reviviscant tandem memoriæ veteres, Medicas acies ductantes ad Græciam: quæ ductum Hellesponti occupantes,

& discidio quodam fabrili, mare sub imo Athonis pede quæsitum exponunt, & turmatim apud Doriscum exercitus recensitos, concordante omni posteritate, ut fabulosæ sunt lectæ. Nam postquam innumeræ gentium multitudines per provincias circumfusæ, pandentesque se in spatia ampla camporum, regiones omnes & cuncta opplevere montium juga, fides quoque vetustatis recenti documento firmata est. Et primus cum Alavivo suscipitur Fritigernus, quibus & alimenta pro tempore & subigendos agros tribui statuerat Imperator. Per id tempus nostri limitis reseratis obicibus, atque ut Ætnæas favillas armatorum agmina diffundente barbaria; cum difficiles necessitatum articuli correctores rei militaris poscerent aliquos claritudine gestarum rerum notissimos: quasi lævo quodam numine deligente, in unum quæsiti potestatibus præfuere castrensibus homines maculosi: quibus Lupicinus antistabat & Maximus, alter per Thracias Comes, dux alter exitiosus, ambo æmulæ temeritatis: quorum insidiatrix aviditas materia malorum omnium fuit. Nam (ut alia omittamus, quæ memorati, vel certe finentibus iisdem alii perditis rationibus in commeantes peregrinos adhuc innoxios deliquerunt) illud dicetur (quod nec apud sui periculi judices absolvere ulla poterat venia) triste & inauditum. Cum traducti barbari victus inopia vexarentur, turpe commercium duces invisissimi cogitarunt: & quantos undique insatiabilitas colligere potuit canes, pro singulis dederunt mancipiis, inter quæ [& filii] ducti sunt optimatum.

Per hos dies interea etiam Vithericus Greuthungorum rex cum Alatheo & Saphrace, quorum arbitrio regebatur, itemque Farnobio, propinquans Istri marginibus, ut simili susciperetur humanitate, obsecravit Imperatorem, legatis propere missis. Quibus, ut communi rei conducere videbatur, repudiatis, & quid capesserent anxiis: Athanaricus paria pertimescens abscessit, memor, Valentem dudum cum fœderaretur concordia despexisse, affirmantem se religione devinctum, ne calcaret solum aliquando Romanum, hacque causatione Principem firmare pacem in medio flumine coegisse: quam simultatem veritus, ut adhuc durantem, ad Caucalandensem locum altitudine silvarum inaccessum & montium, cum suis omnibus declinavit, Sarmatis inde extrusis.

V. At vero Thervingi, jamdudum transire permissi, prope ripas etiamtum vagabantur, duplici impedimento adstricti, quod ducum dissimulatione perniciosa nec victui congruis sunt adjuti, & tenebantur consulto, nefandis nudandi commerciis. Quo intellecto, ad perfidiam instantium malorum subsidium vertendi mussabant: & Lupicinus, ne jam deficerent, pertimescens, eos, admotis militibus, adigebat ocius proficisci. Id tempus opportunum nacti Greuthungi, cum alibi militibus occupatis, navigia ultro citroque discurrere solita transgressum eorum prohibentia quiescere prospexissent, ratibus transiere male contextis, castraque a Fritigerno locavere longissime. At ille genuina prævidendi sollertia venturos muniens ca-

ſus, ut & imperiis obediret, & regibus validis jungeretur, incedens ſegnius, Marcianopolim tarde pervenit itineribus lentis. Ubi aliud acceſſit atrocius, quod arſuras in commune exitium faces furiales accendit. Alavivo & Fritigerno ad convivium corrogatis, Lupicinus ab oppidi mœnibus barbaram plebem oppoſito milite procul arcebat, introire ad comparanda victui neceſſaria, ut ditioni noſtræ obnoxiam & concordem, per preces aſſidue poſtulantem: ortiſque majoribus jurgiis inter habitatores & vetitos, aduſque neceſſitatem pugnandi eſt ventum. Efferatique acrius barbari, cum neceſſitudines hoſtiliter rapi ſentirent, ſpoliarunt interfectam militum manum. Quod accidens idem Lupicinus latenti nuntio doctus, dum in nepotali menſa ludicris concrepantibus diu diſcumbens vino marcebat & ſomno: futuri conjiciens exitum, ſatellites omnes, qui pro prætorio honoris & tutelæ cauſa duces præſtolabantur, occidit. Hocque populus, qui muros obſidebat, dolenter accepto, ad vindictam detentorum regum, ut opinabatur, paulatim augeſcens, multa minabatur & ſæva. Utque erat Fritigernus expediti conſilii, veritus, ne teneretur obſidis vice cum ceteris, exclamavit, graviore pugnandum exitio, ni ipſe ad leniendum vulgus ſineretur exire cum ſociis: quod arbitratum humanitatis ſpecie ductores ſuos occiſos, in tumultum exarſit. Hocque impetrato egreſſi omnes, exceptique cum plauſu & gaudiis, aſcenſis equis evolarunt, moturi incitamenta diverſa bellorum. Hæc ubi fama rumorum nutrix maligna

dispersit, urebatur dimicandi studio Thervingorum natio omnis: & inter metuenda multa, periculorumque prævia maximorum, vexillis de more sublatis, auditisque triste sonantibus classicis, jam turmæ prædatoriæ concursabant, pilando villas & incendendo, vastisque cladibus, quidquid inveniri poterat, permiscentes. Adversus quos Lupicinus, properatione tumultuaria coactis militibus, temere magis quam consulte progressus, in nono ab urbe milliario stetit paratus ad decernendum. Barbarique hoc contemplato, globos irrupere nostrorum incautos, & parmas suppositis corporibus illidendo, obvios hastis perforabant & gladiis: furoreque urgente cruento, & tribuni & pleraque pars armatorum periere signis ereptis: præter ducem infaustum, qui ad id solum inventus, ut confligentibus aliis proriperet ipse semet in fugam, urbem cursu concito petiit. Post quæ hostes armis induti Romanis, nullo vetante per varia grassabantur. Et quoniam ad has partes post multiplices ventum est actus, id lecturos, si qui erunt unquam, obtestamur, ne quis a nobis scrupulose gesta vel numerum exigat peremtorum, qui comprehendi nullo genere potuit. Sufficiet enim, veritate nullo velata mendacio, ipsas rerum digerere summitates: cum explicandæ rerum memoriæ ubique debeatur integritas fida. Negant antiquitatum ignari tantis malorum tenebris offusam aliquando fuisse rempublicam: sed falluntur malorum recentium stupore confixi. Namque si superiores vel recens præteritæ evolvantur ætates, tales tamque tristes rerum

motus sæpe contigisse monstrabunt. Inundarunt Italiam ex abditis Oceani partibus Teutones repente cum Cimbris : sed post inflictas rei Romanæ clades immensas, ultimis prœliis per duces amplissimos superati, quid potestas Martia de habitu prudentiæ valeat, radicitus exstirpati discriminibus didicere supremis. Marco itidem moderante imperium, unum spirando vesania gentium dissonarum, post bellorum fragores immensos, post * eri urbium captarum & direptarum & pessum * concitas proratoris * interitus, partes eorum exiguas reliquisset intactas. Verum mox post calamitosa dispendia res in integrum sunt restitutæ : hac gratia, quod nondum solutioris vitæ mollitie sobria vetustas infecta, nec ambitiosis mensis, nec flagitiosis quæstibus inhiabat : sed unanimanti ardore summi & infimi inter se congruentes, ad speciosam pro republica mortem, tanquam ad portum aliquem tranquillum properabant & placidum. Duobus navium millibus perrupto Bosporo & litoribus Propontidis Scythicarum gentium catervæ transgressæ, ediderunt quidem acerbas terra marique strages : sed amissa suorum parte maxima reverterunt. Ceciderunt dimicando cum barbaris Imperatores Decii, pater & filius. Obsessæ Pamphyliæ civitates, insulæ populatæ complures, inflammata Macedonia; omnis diu multitudo Thessalonicam circumsedit, itidemque Cyzicum. Anchialos capta, & tempore eodem Nicopolis, quam indicium victoriæ contra Dacos Trajanus condidit Imperator. Post clades acceptas illatasque multas & sævas, excisa est Phi-

lippopolis, centum hominum millibus, nisi fingunt annales, intra mœnia jugulatis. Vagati per Epirum Thessaliamque & omnem Græciam licentius hostes externi: sed, assumto in imperium Claudio glorioso ductore, & eodem honesta morte prærepto, per Aurelianum acrem virum & severissimum noxarum ultorem pulsi, per longa secula siluerunt immobiles: nisi quod postea latrocinales globi vicina cum sui exitio rarius incursabant. Verum ea persequar, unde diverti.

VI. Hoc gestorum textu circumlato nuntiis densis, Sueridus & Colias, Gothorum optimates, cum populis suis longe ante suscepti, & curare apud Hadrianopolim hiberna dispositi, salutem suam ducentes antiquissimam omnium, otiosis animis accidentia cuncta contuebantur. Verum Imperatoris literis repente perlatis, quibus transire jussi sunt in Hellespontum, viaticum, cibum', biduique dilationem tribui sibi sine tumore poscebant. Quod civitatis magistratus ferens indigne, (succensebat enim iisdem ob rem suam in suburbanis vastatam) imam, plebem omnem cum Fabricensibus, quorum illic ampla est multitudo, productam in eorum armavit exitium: jussisque bellicum canere buccinis, ni abirent ocius, ut statutum est, pericula omnibus minabatur extrema. Quo malo præter spem Gothi perculsi, & concito quam considerato civium assultu perterriti, steterunt immobiles: laceratique ad ultimum detestatione atque conviciis, & tentati missilium jactibus raris, ad defectionem erupere confessam: & cæsis plurimis, quos impetus deceperat

petulantior, averſiſque reſiduis & telorum varietate confixis, habitu jam Romano cadaveribus ſpoliatis armati, viſo propius Fritigerno junxerunt ſemet ut morigeri ſocii, urbemque clauſam obſidionalibus ærumnis urgebant. In qua difficultate diutius poſiti, paſſim & promiſcue ruebant: eminenſque aliquorum audacia peribat inulta, multique ſagittis & rotatis per fundas lapidibus interibant. Tunc Fritigernus fruſtra cum tot cladibus colluctari homines ignaros obſidendi contemplans, relicta ibi manu ſufficiente, abire negotio imperfecto ſuaſit, *Pacem ſibi eſſe cum parietibus* memorans, ſuadenſque, ut populandas opimas regiones & uberes abſque diſcrimine ullo, vacuas præſidiis etiamtum adorirentur. Laudato regis conſilio, quem cogitatorum norant fore ſocium efficacem, per Thraciarum latus omne diſperſi caute gradiebantur, deditiis vel captivis vicos uberes oſtendentibus, eos præcipue, ubi alimentorum reperiri ſatias dicebatur: eo maxime adjumento præter genuinam erecti fiduciam, quod confluebat ad eos in dies ex eadem gente multitudo, dudum a mercatoribus venundati, adjectis plurimis, quos primo tranſgreſſu necati inedia, vino exili vel panis fruſtis mutavere viliſſimis. Quibus acceſſere ſequendarum auri venarum periti non pauci, vectigalium perferre poſſe non ſufficientes ſarcinas graves: ſuſceptique libenti conſenſione cunctorum, magno uſui iiſdem fuere ignota peragrantibus loca, conditoria frugum occulta & latebras hominum & receptacula ſecretiora monſtrando. Nec quidquam, niſi inacceſſum & devium, præ-

euntibus iisdem mansit intactum. Sine distantia enim ætatis vel sexus, cædibus incendiorumque magnitudine cuncta flagrabant: abstractisque ab ipso uberum suctu parvulis & necatis, raptæ sunt matres, & viduatæ maritis conjuges ante oculos cæsis; & puberes adultique pueri per parentum cadavera tracti sunt. Senes denique multi, ad satietatem vixisse clamantes, post amissas opes cum speciosis feminis, manibus post terga contortis, defletisque gentilium favillis ædium, ducebantur extorres.

VII. Hæc ex Thraciis magno mœrore accepta Valentem Principem in sollicitudines varias distraxerunt. Et confestim Victore magistro equitum misso ad Persas, ut super Armeniæ statu pro captu rerum componeret impendentium: ipse Antiochia protinus egressurus, ut Constantinopolim interim peteret, Profuturum præmisit & Trajanum, ambo rectores, anhelantes quidem altius, sed imbelles. Qui cum ad loca venissent, ubi particulatim perque furta magis & latrocinia multitudo minui deberet hostilis, ad id, quod erat perniciosum, intempestive conversi, legiones ab Armenia ductas opposuere vesanum adhuc spirantibus barbaris, opere quidem Martio sæpe recte compertas, sed impares plebi immensæ, quæ celsorum juga montium occuparat & campos. Hi numeri nondum experti, quid cum desperatione rabies valeret indomita, truso hoste ultra Æmimontis abscisos scopulos faucibus insedere præruptis, uti barbaros locis inclusos, nusquam reperientes exitum diuturna consumeret fames, & opperirentur ipsi Frigeridum ducem, cum

Pannonicis & Transalpinis auxiliis adventantem; quem petitu Valentis Gratianus ire disposuit in procinctum, laturum suppetias iis, qui ad ultimum vexabantur exitium. Post quem Richomeres domesticorum tunc Comes, imperatu ejusdem Gratiani motus e Galliis, properavit ad Thracias ductans cohortes aliquas nomine tenus: quarum pars pleraque deseruerat, ut jactavere quidam, Merobaudis suasu, veriti, ne destitutæ adminiculis Galliæ vastarentur licenter Rheno perrupto. Verum articulorum dolore Frigerido præpedito, vel certe, ut obtrectatores finxere malevoli, morbum causante, ne serventibus prœliis interesset: universos regens ex communi sententia Richomeres Profuturo sociatur & Trajano, tendentibus prope oppidum Salices: unde haud longo spatio separatum vulgus inæstimabile barbarorum, ad orbis rotundi figuram multitudine digesta plaustrorum, tanquam intramuranis cohibitum spatiis, otio fruebatur & ubertate prædarum. Prævia igitur spe meliorum Romani duces, si fors copiam attulisset, ausuri aliquid gloriosum, Gothos quidquid molirentur sagaciter observabant: id scilicet præstruentes, ut si aliorsum castra movissent, quod fecere creberrime, terga ultimorum adorti plures perfoderent confisi, magnamque spoliorum averterent partem. Hoc intellecto hostes, vel transfugarum indiciis docti, per quos nihil latebat incognitum, in eodem loco diu manserunt: sed oppositi exercitus metu præstricti, aliorumque militum, quos affluere jam sperabant: tessera data gentili, per diversa prope diffusas accivere

vaſtatorias manus, quæ [juſſis] optimatum acceptis, ſtatim, ut incenſi malleoli, ad carraginem, quam ita ipſi appellant, aliti velocitate regreſſæ, incentivum audendi majora popularibus addiderunt. Nihil poſt hæc inter partes præter inducias laxatum eſt breves. Reverſis enim his, quos neceſſitas evocarat, plebs omnis intra ſeptorum ambitum etiamtum contruſa, immaniter fremens, animiſque concita truculentis, experiri poſtrema diſcrimina, nec principibus gentis, qui aderant, renuentibus, cruditate feſtinabat. Et quoniam hæc ſole agebantur extremo, noxque adventans ad quietem invitos retinebat & mœſtos, capto per otium cibo ſomni manſerunt expertes. Contra Romani, his cognitis, ipſi quoque exſomnes verebantur hoſtes, & male ſanos eorum ductores ut rabidas feras: eventum licet ancipitem, ut numero ſatis inferiores, proſperum tamen ob juſtiorem ſui cauſam mentibus exſpectantes impavidis. Candente itaque protinus die, ſigno ad arma capienda ex utraque parte per lituos dato, barbari, poſtquam inter eos ex more juratum eſt, tumuloſos locos appetere tentaverunt: quo exinde per proclive rotarum modo obvios impetu convolverunt acriore. Hocque viſo ad ſuos quiſque manipulos properans miles, ſtabili gradu conſiſtens nec vagabatur, nec relictis ordinibus procurſabat. Ergo ubi utrinque acies cautius incedentes greſſu ſteterunt immobili, torvitate mutua bellatores luminibus ſe contuebantur obliquis. Et Romani quidem voce undique Martia concinentes, a minore ſolita ad majorem protolli, quam gentili-

tate appellant barritum, vires validas erigebant. Barbari vero majorum laudes clamoribus ſtridebant inconditis: interque varios ſermonis diſſoni ſtrepitus leviora prœlia tentabantur. Jamque verutis & ſimilibus aliis utrinque ſemet eminus laceſſentes, ad conferendas coiere minaciter manus: & ſcutis in teſtudinum formam coagmentatis, pes cum pede collatus eſt. Barbarique, ut reparabiles ſemper & celeres, ingentes clavas in noſtros conjicientes ambuſtas, mucroneſque acrius reſiſtentium pectoribus illidentes, ſiniſtrum cornu perrumpunt: quod inclinatum ſubſidialis robuſtiſſimus globus, e propinquo latere fortiter excitus, hærente jam morte cervicibus ſuſtentavit. Fervente igitur denſis cædibus prœlio, in confertos quiſque promtior ruens, ritu grandinis undique volitantibus telis oppetebat & gladiis: & ſequebantur equites hinc inde fugientibus occipitia lacertis ingentibus præcidentes & terga: itidemque altrinſecus pedites lapſorum, timore impeditorum, ſecando ſuffragines. Et cum omnia cæſorum corporibus opplerentur, jacebant inter eos quidam ſemianimes, ſpem vitæ inaniter uſurpando; alii glande fundis excuſſa, vel arundinibus armatis ferro confixi: quorundam capita per medium frontis & verticis mucrone diſtincta, in utrumque humerum magno cum horrore pendebant. Et pertinaci concertatione nondum laſſatæ, æquo Marte partes ſemet altrinſecus afflictabant: nec de rigore genuino quiſquam remittebat, dum vires animorum alacritas excitaret. Diremit tamen interneciva certamina cedens veſpero dies: & cun-

ctis, qua quisque potuit, incomposite discedentibus, residui omnes repetunt tentoria tristiores. Humatis denique pro locorum & temporis ratione honoratis quibusdam inter defunctos, reliqua peremtorum corpora diræ volucres consumserunt, assuetæ illo tempore cadaveribus pasci, ut indicant nunc usque albentes ossibus campi. Constat tamen, in numero longe minore Romanos, cum ea copiosa multitudine colluctatos, funerea multa perpessos: non tamen sine deflendis ærumnis exagitasse barbaram plebem.

VIII. His casibus prœliorum ita luctuose finitis, nostri proximos Marcianopoleos petivere secessus. Gothi intra vehiculorum anfractus sponte sua contrusi, nunquam exinde per dies septem egredi vel videri sunt ausi: ideoque opportunitatem milites nacti, immensas alias barbarorum catervas inter Æmimontanas angustias clauserunt aggerum objectu celsorum: hac spe nimirum, ut inter Istrum & solitudines perniciosa hostium multitudo compacta, nullosque reperiens exitus, periret inedia, cunctis utilibus ad vivendum in civitates validas comportatis: quarum nullam etiamtum circumsedere conati sunt, hæc & similia machinari penitus ignorantes. Post quæ repetivit Gallias Richomeres, ob majorem prœliorum fremitum, qui exspectabatur, inde adminicula perducturus. Hæc Gratiano quater & Merobaude consulibus agebantur, anno in autumnum vergente. Inter quæ Valens, audito lugubri bellorum direptionumque eventu, Saturninum, equestris exercitus ad tempus cura commissa, suppetias Trajano ferentem misit & Profuturo. Forte-

que iiſdem diebus per Scythiæ regiones & Mœſiæ omnibus, quæ poterant mandi, conſumtis, feritate urgente pariter & inopia, barbari [erumpere] molibus magnis ardebant. Hocque ſæpe tentato, cum obruerentur vigore noſtrorum per aſperitates ſcrupoſas valide reſiſtentium: adacti neceſſitate poſtrema, Chunorum & Alanorum aliquos ad ſocietatem ſpe prædarum ingentium aſciverunt. Quo cognito Saturninus (jam enim aderat, & prætenturas ſtationeſque diſponebat agrarias) paulatim colligens ſuos, digredi parabat conſilio non abſurdo: ne ſubita multitudo, uti amnis impulſu undarum obicibus ruptis emiſſus, convelleret levi negotio cunctos, ſuſpecta loca diutius obſervantes. Deinde poſt reſeratas anguſtias abitumque militis tempeſtivum, incompoſite, qua quiſque clauſorum potuit, nullo vetante turbandis incubuit rebus: & vaſtabundi omnes per latitudines Thraciæ pandebantur impune, ab ipſis tractibus, quos prætermeat Iſter, exorſi, aduſque Rhodopen & fretum, quod immenſa diſterminat maria, rapinis & cædibus, ſanguineque & incendiis, & liberorum corporum corruptelis omnia fœdiſſime permiſcentes. Tunc erat ſpectare cum gemitu facta dictu viſuque prædira, attonitas metu feminas flagris concrepantibus agitari, fœtibus gravidas adhuc immaturis, antequam prodirent in lucem, impia tolerantibus multa, implicatos alios matribus parvulos, & puberum audire lamenta puellarumque nobilium, quarum ſtringebat fera captivitas manus. Poſt quæ adulta virginitas, caſtitaſque nuptarum ore affecto flens ultima ducebatur,

mox profanandum pudorem optans morte, licet cruciabili, prævenire. Inter quæ cum belluæ ritu traheretur ingenuus paulo ante dives [& liber], de Fortuna ut inclementi querebatur & cæca, quæ eum puncto temporis brevi opibus exutum, & dulcedine caritatum domoque extorrem, quam concidisse vidit in cinerem & ruinas, aut lacerandum membratim, aut servitūrum sub verberibus & tormentis duro devovisti victori. Barbari tamen, velut diffractis caveis bestiæ, per spatiorum amplitudines fusius incitati, oppidum petivere nomine Dibaltum, ubi tribunum scutariorum Barzimerem inventum cum suis, Cornutisque & aliis peditum numeris, castra ponentem assiliunt, eruditum pulvere militari rectorem. Qui confestim (ut adigebat necessitas instantis exitii) jussa canere bellicum tuba, lateribus firmatis, prærupit cum promtis accinctis ad prœlium: fortiterque resistendo pari pugnandi sorte discessisset, ni eum equitum accursus complurium anhelum circumvenisset & fessum. Et ita cecidit, interfectis barbarorum non paucis, quorum clades copiarum magnitudo celabat.

IX. Re in hunc modum peracta, Gothi, quid postea molirentur, incerti, quæritabant Frigeridum, tanquam obicem validum, ubi reperirent, excisuri: &, cultiore victu somnoque parumper assumto, eum sequebantur, ut feræ; docti, quod Gratiani monitu reversus in Thracias, & prope Berœam vallo metato, eventus rerum speculabatur ancipites. Et hi quidem ad patrandum propositum discursione rapida maturabant. Ille vero regendi conservandi-

que militis non ignarus, id, quod cogitatum eſt, ſuſpicatus, vel exploratorum relatione, quos miſerat, aperte inſtructus, per montium celſa ſilvarumque denſitates ad Illyricum redit, erectus proſperitate nimia, quam ei fors obtulit, inſperata. Repedando enim, congregatoſque in cuneos ſenſim progrediens, Gothorum optimatem Farnobium cum vaſtatoriis globis vagantem licentius occupavit, ducentemque Taifalos, nuper in ſocietatem adhibitos: qui, ſi dignum eſt dici, noſtris ignotarum gentium terrore diſperſis, tranſiere flumen direpturi vacua defenſoribus loca. Eorum catervis ſubito viſis, certare cominus dux cautiſſimus parans, adortuſque nationis utriuſque graſſatores minantes etiamtum acerba, trucidaſſet omnes ad unum, ut ne nuntius quidem cladis poſt appareret, ni cum aliis multis peremto Farnobio, metuendo antehac incenſore turbarum, obteſtatus prece impenſa ſuperſtitibus peperciſſet: vivoſque omnes circa Mutinam, Regiumque & Parmam Italica oppida, rura culturos exterminavit. Hanc Taifalorum gentem turpem ac obſcœnæ vitæ flagitiis ita accepimus merſam, ut apud eos nefandi concubitus fœdere copulentur maribus puberes; ætatis viriditatem in eorum pollutis uſibus conſumturi. Porro ſi qui jam adultus aprum exceperit ſolus, vel interemerit urſum immanem, colluvione liberatur inceſti.

X. Hæc autumno vergente in hiemem funeſti per Thracias turbines converrebant: quæ temporum rabies, velut cuncta cientibus Furiis, ad regiones quoque longinquas progrediens late ſerpe-

bat. Et jam Lentiensis Alamannicus populus, tractibus Ræatiarum confinis, per fallaces discursus violato fœdere dudum concepto, collimitia nostra tentabat: quæ clades hinc exitiale primordium sumsit. Ex hac natione quidam inter Principis armigeros militans, poscente negotio reversus in larem, ut erat in loquendo effusior, interrogantes multos, quid ageretur in palatio, docet arcessitu Valentis patrui Gratianum Orientem versus mox signa moturum: ut duplicatis viribus repellantur plagarum terminalium accolæ, ad Romanorum verum excidium conjurati. Quibus avide Lentienses acceptis, ipsi quoque hæc, quasi vicini, cernentes, ut sunt veloces & rapidi, conferti in prædatorios globos, Rhenum gelu pervium pruinis Februario mense .... tendentes prope cum Petulantibus Celtæ, non sine sui jactura afflictos graviter adultis viribus averterunt. Verum retrocedere coacti Germani, atque noscentes, exercitus pleramque partem in Illyricum, ut Imperatore mox affuturo, prægressam, exarsere flagrantius: majoraque conceptantes, pagorum omnium incolis in unum collectis, cum quadraginta armatorum millibus, vel septuaginta, ut quidam laudes extollendo Principis jactitarunt, sublati in superbiam nostra confidentius irruperunt. Quibus Gratianus cum formidine magna compertis, revocatis cohortibus, quas præmiserat in Pannonias, convocatisque aliis, quas in Galliis retinuerat dispositio prudens, Nannieno, negotium dedit virtutis sobriæ duci: eique Mallobaudem junxit pari potestate collegam, domesti-

gulis suis omni perseverandi studio contemplantes; post deditionem, quam impetravere supplici prece, oblata, ut præceptum est, juventute valida nostris tirociniis permiscenda, ad genitales terras innoxii ire permissi sunt. Hanc victoriam opportunam & fructuosam, quæ gentes hebetavit occiduas, sempiterni numinis nutu Gratianus, incredibile dictu est, quanto cum vigore exserta celeritate aliorsum properans expedivit: præclaræ indolis adolescens, facundus, & moderatus, & bellicosus, & clemens: ad æmulationem lectorum progrediens Principum, dum etiamtum lanugo genis inserperet speciosa, ni vergens in ludibriosos actus natura, laxantibus proximis semet ad vana studia Cæsaris Commodi convertisset, licet hic incruentus. Ut enim ille, quia perimere jaculis plurimas feras spectante consueverat populo, & centum leones in amphitheatrali circulo simul emissos telorum vario genere, nullo geminato vulnere contruncavit, ultra hominem exsultavit: ita hic quoque intra septa, quæ appellant vivaria, sagittarum pulsibus crebris dentatas conficiens bestias, incidentia multa parvi ducebat & seria: eo tempore, quo, etiamsi imperium Marcus regeret Antoninus, ægre sine collegis similibus & magna sobrietate consiliorum lenire luctuosos reipublicæ poterat casus. Dispositis igitur, quæ pro temporum captu per Gallias res rationesque poscebant, & punito scutario proditore, qui festinare Principem ad Illyricum barbaris indicarat; Gratianus exinde digressus per castra, quibus Felicis-Arboris no-

men est, per Lauriacum ad opitulandum oppressæ parti porrectis itineribus ire tendebat. Iisdemque diebus Frigerido multa atque utilia pro securitate communi sollertissime cogitanti, munireque properanti Succorum angustias, ne discursatores hostes & leves, tanquam exæstuantes vi torrentes per septemtrionales provincias fusius vagarentur; successor Maurus nomine mittitur Comes, venalis ferociæ specie, & ad cuncta mobilis & incertus: idem, quem præteritorum textu retulimus, ambigenti super corona capiti imponenda Juliano Cæsari, dum inter ejus armigeros militaret, ac regiam custodiret, torquem obtulisse collo abstractam. Remotusque in ipsa vertigine pereuntium rerum dux cautus & diligens: cum, etiamsi dudum discessisset in otium, ad procinctum reduci negotiorum magnitudine poscente deberet.

XI. His forte diebus Valens tandem excitus Antiochia, longitudine viarum emensa venit Constantinopolim: ubi moratus paucissimos dies, seditioneque popularium levi pulsatus, Sebastiano paulo ante ab Italia, ut petierat, misso, vigilantiæ notæ ductori, pedestris exercitus cura commissa, quem regebat antea Trajanus: ipse ad Melanthiada villam Cæsarianam profectus, militem stipendio fovebat, & alimentis, & blanda crebritate sermonum. Unde cum itinere edicto per tesseram Nicen venisset, quæ statio ita cognominatur, relatione speculatorum didicit, refertos opima barbaros præda a Rhodopeis tractibus prope Hadrianopolim re-

vertiſſe : qui, motu Imperatoris cum abundanti milite cognito, popularibus jungere feſtinant, circa Berœam & Nicopolim ingentibus præſidiis fixis : atque illico ut oblatæ ocaſionis maturitas poſtulabat, cum trecentenis militibus per ſingulos numeros lectis, Sebaſtianus properare diſpoſitus eſt, conducens rebus publicis aliquid, ut promittebat, acturus. Qui itineribus celeratis conſpectus prope Hadrianopolim, obſeratis vi portis juxta adire prohibebatur : veritis defenſoribus, ne captus ab hoſte veniret & ſubornatus, atque contingeret aliquid in civitatis perniciem, quale per Actum acciderat Comitem : quo per fraudem Magnentiacis militibus capto, clauſtra patefacta ſunt Alpium Juliarum. Agnitus tamen, licet ſero, Sebaſtianus, & urbem introire permiſſus, cibo & quiete curatis pro copia, quos ductabat, ſecuta luce impetu clandeſtino erupit : veſperaque intendente, Gothorum vaſtatorios cuneos prope flumen Hebrum ſubito viſos, paulisper opertus aggeribus & frutectis, obſcura nocte ſuſpenſis paſſibus incompoſitos aggreſſus eſt : adeoque proſtravit, ut, præter paucos, quos morte velocitas exemerat pedum, interirent reliqui omnes : prædamque retraxit innumeram, quam nec civitas cepit, nec planities lata camporum. Qua cauſa percitus Fritigernus, & extimeſcens, ne dux, ut ſæpe audierat, impetrabilis diſperſos licenter ſuorum globos raptuique intentos conſumeret, improviſos adoriens : revocatis omnibus prope Cabylen oppidum cito diſceſſit, ut agentes in regioni-

bus patulis nec inedia, nec occultis vexarentur insidiis. Dum hæc aguntur in Thraciis, Gratianus, docto literis patruo, qua industria superaverit Alamannos, pedestri itinere præmissis impedimentis & sarcinis, ipse cum expeditiore militum manu permeato Danubio, delatus Bononiam, Sirmium introiit: & quatriduum ibi moratus, per idem flumen ad Martis castra descendit, febribus intervallatis afflictus: in quo tractu Alanorum impetu repentino tentatus, amisit sequentium paucos.

XII. Iisdemque diebus exagitatus ratione gemina Valens, quod Lentienses compererat superatos, quodque Sebastianus subinde scribens facta dictis exaggerabat: e Melanthiade signa commovit, æquiparare facinore quodam egregio adolescentem properans filium fratris, cujus virtutibus urebatur: ducebatque multiplices copias nec contemnendas, nec segnes: quippe etiam veteranos iisdem junxerat plurimos: inter quos & honoratiores alii, & Trajanus procinctus est, paulo ante Magister armorum. Et quoniam exploratione sollicita cognitum est, cogitare hostes fortibus præsidiis itinera claudere, per quæ commeatus necessarii portabantur: occursum est huic conatui competenter, ad retinendas opportunitates angustiarum, quæ prope erant, peditibus sagittariis & equitum turma citius missa. Triduoque proximo cum barbari gradu incederent leni, & metuentes eruptionem per devia, quindecim millibus passuum a civitate discreti stationem peterent Nicen: incertum quo errore

procurſatoribus omnem illam multitudinis partem, quam viderant, in numero decem millium eſſe firmantibus: Imperator, procaci quodam calore perculſus, iiſdem occurrere feſtinabat. Proinde agmine quadrato incedens prope ſuburbanum Hadrianopoleos venit: ubi vallo ſudibus foſſaque firmato, Gratianum impatienter opperiens, Richomerem Comitem domeſticorum ſuſcepit ab eodem Imperatore præmiſſum cum literis, ipſum quoque venturum mox indicantibus. Quarum textu oratus, ut præſtolaretur pauliſper periculorum participem, neve abruptis diſcriminibus temere ſemet committeret ſolum: adhibitis in conſilium poteſtatibus variis, quid facto opus eſſet, deliberabat. Et cum Sebaſtiano auctore quidam protinus eundum ad certamen urgerent: Victor nomine Magiſter equitum, Sarmata, ſed cunctator & cautus, eadem ſentientibus multis, imperii ſocium exſpectari cenſebat: ut incrementis exercitus Gallicani aſcitis, opprimeretur levius tumor barbaricus flammans. Vicit tamen funeſta Principis deſtinatio, & adulabilis quorundam ſententia regiorum: qui ne pæne jam partæ victoriæ, ut opinabantur, conſors fieret Gratianus, properari curſu celeri ſuadebant. Et dum neceſſaria parabantur ad decernendum, Chriſtiani ritus presbyter, ut ipſi appellant, miſſus a Fritigerno legatus cum aliis humilibus venit ad Principis caſtra: ſuſceptuſque leniter, ejuſdemque ductoris obtulit ſcripta, petentis propalam, ut ſibi ſuiſque, quos extorres patriis laribus rapidi fera-

rum gentium exegere diſcurſus, habitanda Thracia ſola cum pecore omni concederetur & frugibus: hoc impetrato, ſpondentis perpetuam pacem. Præter hæc idem Chriſtianus, ut conſcius arcanorum & fidus, ſecretas alias ejuſdem regis obtulit literas, qui aſtu & ludificandi varietate nimium ſollers, docebat Valentem, quaſi mox amicus futurus & ſocius, aliter ſe popularium ſævitiam mollire non poſſe, vel ad conditiones rei Romanæ profuturas allicere, niſi ſubinde armatum iiſdem juxta monſtraret exercitum, & timore imperatorii nominis intentato, eos a pernicioſo pugnandi revocaret ardore. Et legati quidem, ut ambigui, fruſtra habiti diſceſſerunt. Exoriente vero aurora diei, quem quintum Iduum Auguſtarum numerus oſtendit annalis, ſigna præpropere commoventur, impedimentis & ſarcinis prope Hadrianopoleos muros cum legionum tutela congrua collocatis. Theſauri enim & principalis fortunæ inſignia cetera, cum præfecto & Conſiſtorianis ambitu mœnium tenebantur. Decurſis itaque viarum ſpatiis confragoſis, cum in medium torridus procederet dies, octavo tandem hoſtium carpenta cernuntur, quæ ad ſpeciem rotunditatis detornata digeſtaque exploratorum relatione affirmabantur. Atque, ut mos eſt, ululante barbara plebe ferum & triſte, Romani duces aciem ſtruxere: & antepoſito dextro cornu equitum primo, peditatus pars maxima ſubſidebat. Cornu autem equitum lævum, disjectis adhuc per itinera plurimis, ſumma difficultate conductum

properabat paſſibus citis. Dumque idem cornu nullo etiamtum interturbante extenditur, horrendo fragore ſibilantibus armis, pulſuque minaci ſcutorum territi barbari, quoniam pars eorum cum Alatheo & Safrace procul agens, & accita nondum venerat, oraturos pacem miſere legatos. Eorum dum vilitatem deſpicit Imperator, ut firma fierent paciſcenda, optimates poſcens idoneos mitti: illi de induſtria cunctabantur, ut inter fallaces indutias equites ſui redirent, quos affore jam ſperabant: & miles fervore calefactus æſtivo, ſiccis faucibus commarceret relucente amplitudine camporum incendiis, quos lignis nutrimentiſque aridis ſubditis, ut hoc fieret, iidem hoſtes urebant. Cui malo aliud quoque accedebat exitiale, quod homines & jumenta cruciabat inedia gravis. Inter quæ Fritigernus, callidus futuri conjector, Martemque pertimeſcens ancipitem, velut caduceatorem unum e plebe ſuo miſit arbitrio, impetens nobiles quoſdam & electos ad ſe propediem obſides mitti, impavidus ipſe vim militarem laturus & neceſſaria. Laudato probatoque formidati Ducis propoſito, tribunus Equitius, cui tunc erat cura palatii credita, Valentis propinquus, aſſentientibus cunctis ire pignoris loco mature diſponitur. Quo renitente, quia ſemel captus ab hoſtibus, lapſuſque a Dibalto, verebatur eorum irrationabiles motus, Richomeres ſe ſponte obtulit propria: ireque promiſerat libens, pulchrum hoc quoque facinus & viro convenire exiſtimans forti: jamque pergebat

indicia dignitatis & natalium [daturus.] Eo ad vallum hostile tendente, sagittarii & scutarii, quos Bacurius Hiberus quidam tunc regebat & Cassio, avidius impetu calenti progressi, jamque adversis connexi, ut immature proruperant, ita inerti discessu primordia belli fœdarunt. Hocque impedimento conatus intempestivi & Richomeris alacritas fracta est, nusquam ire permissi, & equitatus Gothorum cum Alatheo reversus & Safrace, Alanorum manu permixta, ut fulmen prope montes celsos excussus, quoscunque accursu veloci invenire cominus potuit, incitata cæde turbavit.

XIII. Cumque arma ex latere omni concuterentur & tela, lituosque Bellona luctuosos inflaret, in clades Romanas solito immanius furens: cedentes nostri multis interclamantibus restiterunt: & prœlium flammarum ritu crescens, terrebat militum animos, confixis quibusdam rotatis ictibus jaculorum & sagittarum. Deinde collisæ in modum rostrorum navium acies, trudentesque se vicissim, undarum specie motibus sunt reciprocis jactitatæ. Et quia sinistrum cornu adusque plaustra ipsa accessit, ultra, si qui tulissent suppetias, processurum: a reliquo equitatu desertum, multitudine hostili urgente, sicut ruina aggeris magni oppressum atque dejectum est: steterunt improtecti pedites, ita concatervatis manipulis, ut vix mucronem exserere, aut manus reducere quisquam posset. Nec jam objectu pulveris cœlum patere potuit ad prospectum, clamoribus resultans horrificis. Qua causa tela un-

dique mortem vibrantia, destinata cadebant & noxia, quod nec prævideri poterant, nec caveri. Verum ubi effusi immensis agminibus barbari jumenta conterebant & viros, & neque ad receptum confertis ordinibus laxari usquam poterat locus, & evadendi copiam constipatio densior adimebat: nostri quoque ultimo cadendi contemtu occursantes receptis gladiis obtruncabant, & mutuis securium ictibus galeæ perfringebantur atque loricæ. Videreque licebat celsum ferocia barbarum, genis stridore constrictis, succiso poplite aut abscisa ferro dextera, vel confosso latere, inter ipsa quoque mortis confinia minaciter circumferentem oculos truces: ruinaque confligentium mutua ac humo corporibus stratis, campi peremtis impleti sunt: & morientium gemitus profundisque vulneribus transfixorum cum timore audiebantur ingenti. In hoc tanto tamque confusæ rei tumultu exhausti labore & periculis pedites, cum deinceps neque vires illis, neque mentes suppeterent ad consilium, diffractis hastarum plerisque collisione assidua, gladiis contenti destrictis in corfertas hostium turmas mergebant se, salutis immemores, circumspectantes ademtum esse omne evadendi suffragium. Et quia humus rivis operta sanguineis gressus labiles evertebat, conabantur modis omnibus vitam impendere non inultam: adeo magno animorum robore oppositi incumbentibus, ut etiam telis quidam propriis interirent. Atra denique cruoris facie omnia conturbante, &, quocunque se inflexerant oculi,

acervis cæsorum aggestis, exanimata cadavera sine parsimonia calcabantur. Solque sublimior decurso Leone ad domicilium cœlestis Virginis transiens, Romanos magis attenuatos inedia sitique confectos, etiam armorum gravantibus sarcinis exurebat. Ad ultimum incumbente barbarorum pondere acies inclinatæ nostrorum, quod solum postremis malis habuere subsidium, incondite, qua quisque poterat, vertuntur in pedes. Dumque omnes dispersi per ignotos tramites cedunt, Imperator diris pavoribus circumseptus, paulatimque insiliens funerum moles, ad Lancearios confugit & Mattiarios: qui, dum multitudo tolerabatur hostilis, fixis corporibus steterant inconcussi. Eoque viso Trajanus exclamat, spem omnem absumtam, ni desertus ab armigeris Princeps saltem adventitio tegeretur auxilio. Hocque audito Victor nomine Comes Batavos in subsidiis locatos haud procul ad Imperatoris præsidium raptim cogere properans, cum invenire neminem posset, gradiens retro discessit: parique modo Richomeres periculo semet exemit, & Saturninus. Sequebantur itaque furore ex oculis lucente barbari nostros, jam linquente venarum calore torpentes: quorum aliqui percussoribus cadebant incertis, nonnulli ponderibus solis urgentium obruti, ictuque suorum aliqui trucidati: nec enim sæpe renitentibus cedebatur, aut parcebat cedentibus quisquam. Super his obstruebant itinera jacentes multi semineces, cruciatus vulnerum non ferentes: cum quibus aggeres quoque equorum constrati cadave-

ribus campos implerunt. Diremit hæc nunquam pensabilia damna, (quæ magno rebus stetere Romanis,) nullo splendore lunari nox fulgens. Primaque caligine tenebrarum inter gregarios Imperator, ut opinari dabatur, (neque enim vidisse se quisquam, vel præsto fuisse, asseveravit) sagitta perniciose saucius ruit: spirituque mox consumto decessit, nec postea repertus est usquam. Hostium enim paucis, spoliandi gratia mortuos per ea loca diu versatis, nullus fugatorum vel accolarum illuc adire est ausus. Simili clade Cæsarem accepimus Decium, dimicantem cum barbaris acriter, equi lapsu prostratum, quem ferventem retinere non valuit, abjectumque in paludem, nec emergere potuisse, nec inveniri. Alii dicunt, Valentem animam non exhalasse confestim, sed cum Candidatis & spadonibus paucis prope ad agrestem casam relatum secunda contignatione fabre munitam, dum fovetur manibus imperitis, circumsessum ab hostibus, qui esset, ignorantibus, dedecore captivitatis exemtum. Cum enim oppessulatas januas perrumpere conati, qui secuti sunt, a parte pensili domus sagittis incesserentur, ne per moras inexpedibiles populandi amitterent copiam, congestis stipulæ fascibus & lignorum, flammaque supposita, ædificium cum hominibus torruerunt. Unde quidam de Candidatis per fenestram lapsus, captusque a barbaris prodidit factum, & eos mœrore afflixit, magna gloria defraudatos, quod Romanæ rei rectorem non cepere superstitem. Is ipse juvenis, occulte postea

reverſus ad noſtros, hæc ita accidiſſe narravit. Pari clade recuperatis Hiſpaniis, Scipionum alterum, cremata turri, in quam confugerat, abſumtum incendio hoſtili comperimus. Illud tamen certum eſt, nec Scipioni, nec Valenti ſepulturam, qui ſupremitatis honor eſt, contigiſſe. In hac multiplici virorum illuſtrium clade Trajani mors eminuit, & Sebaſtiani: cum quibus XXXV oppetivere tribuni Vacantes, & numerorum Rectores, & Valerianus atque Equitius: quorum alter ſtabulum, alter curabat palatium. Inter hos etiam Promotorum tribunus Potentius cecidit in primævo ætatis flore, bono cuique ſpectatus, meritis Urſicini patris Magiſtri quondam armorum ſuiſque commendabilis. Conſtatque, vix tertiam evaſiſſe exercitus partem. Nec ulla annalibus, præter Cannenſem pugnam, ita ad internecionem res legitur geſta, quamquam Romani aliquoties reflante Fortuna fallaciis luſi bellorum iniquitati ceſſerunt ad tempus: & certamina multa fabuloſæ neniæ flevere Græcorum.

XIV. Periit autem hoc exitu Valens, quinquageſimo anno contiguus, cum per annos quatuor imperaſſet & decem parvo minus. Cujus bona multis cognita dicemus, & vitia. Amicus fidelis & firmus, ultor acer ambitionum, ſeverus militaris & civilis diſciplinæ corrector: pervigil ſemper & anxius, ne propinquitatem ejus prætendens altius ſemet ferret: erga deferendas poteſtates vel adimendas nimium tardus: provinciarum æquiſſimus tutor, quarum ſingulas ut domum propriam cuſtodiebat in-

demnes: tributorum onera ſtudio quodam molliens ſingulari, nulla vectigalium admittens augmenta, in adærandis reliquorum debitis non moleſtus; furibus & in peculatu deprehenſis judicibus inimicus aſper & vehemens. Nec ſub alio Principe in hujuſmodi negotiis melius ſecum actum eſſe meminit Oriens. Super his omnibus liberalis erat cum moderatione: cujus rei licet abundent exempla, unum tamen ſufficiet poni. Ut ſunt in palatiis nonnulli alienarum rerum avidi, ſi qui caducum vel aliud petiſſet ex uſu, cum magna juſtorum injuſtorumque diſtinctione contradictori copia ſervata, donabat ei, qui petierat, tres vel quatuor alios abſentes aliquoties impetratorum participes jungens: ut caſtigatius agerent inquieti, lucra, quibus inhiabant, hoc minui commento cernentes. Super ædificiis autem, quæ per diverſas urbes & oppida vel inſtauravit, vel a primis inſtruxit auſpiciis, ne ſim longior, taceo, rebus ipſis id apertius monſtrare concedens. Hæc bonis omnibus æmulanda ſunt, ut exiſtimo: nunc ejus vitia percurramus. Magnarum opum intemperans appetitor, laborum impatiens, duritiamque magis affectans immanem, in crudelitatem proclivior, ſubagreſtis ingenii, nec bellicis, nec liberalibus ſtudiis eruditus: alienis gemitibus libenter emolumenta fructuſque conquirens, tuncque magis intolerabilis, cum incidentia crimina ad contemtam vel læſam Principis amplitudinem trahens, in ſanguinem ſæviebat & diſpendia locupletum. Illud quoque ferri non poterat, quod, cum

legibus lites omnes quæſtioneſque committere videri ſe vellet, deſtinatiſque velut lectis judicibus negotia ſpectanda mandabat, nihil agi contra libidinem ſuam patiebatur : injurioſus alias & iracundus, & criminantibus ſine differentia veri vel falſi facillime patens : quæ vitiorum labes etiam in his privatis quotidianiſque rationibus impendio eſt formidanda. Ceſſator & piger : nigri coloris, pupula oculi unius obſtructa, ſed ita, ut non eminus appareret : figura bene compacta membrorum, ſtaturæ nec proceræ, nec humilis, incurvis cruribus, exſtanteque mediocriter ventre. Hæc ſuper Valente dixiſſe ſufficiet, quæ vera eſſe æqualis nobis memoria plene teſtatur. Illud autem præteriri non convenit, quod cum oraculo tripodis, quem moviſſe Patricium docuimus & Hilarium, tres verſus illos fatidicos comperiſſet, quorum ultimus eſt, Ἐν πεδίοισι Μίμαντος αιλα καιομένοις κάρ ; hoc, ut erat inconſummatus & rudis, inter initia contemnebat : proceſſu vero luctuum maximorum abjecte etiam timidus, ejuſdem ſortis recordatione Aſiæ nomen horrebat : ubi Erythræo oppido ſuperpoſitum montem Mimanta, & Homerum ſcripſiſſe & Tullium doctis referentibus audiebat. Denique poſt interitum ejus diſceſſumque hoſtilem, prope locum, in quo cecidiſſe exiſtimatus eſt, inventus dicitur ſaxeus monumenti ſuggeſtus, cui lapis affixus inciſis literis Græcis, ſepultum ibi nobilem quendam Mimanta veterem indicabat.

XV. Poſt exitialem pugnam, cum jam tenebris

terrogatique ſuper conſiliis hoſtium, variarunt: unde factum eſt, ut cruenta quæſtione vexati, cervicibus perirent abſciſis, quid acturi venerant, aperte confeſſi. Omni itaque bellandi apparatu præſtructo, adventante vigilia tertia, barbari abolito præteritorum vulnerum metu, in urbis obſeratos aditus multiplicatis ordinibus inundarunt, & obſtinatione magnatium majore. At cum armatis provinciales & palatini ad obruendos eos excitatius exſurgebant: & cujuſque modi tela, in multitudine tanta vel temere miſſa, cadere ſine noxa non poterant. Animadverſum eſt a noſtris, iiſdem telis barbaros uti, quibus petebantur. Ideoque mandatum eſt, ut nervis ferrum lignumque connectentibus ante jactum inciſis, emitterentur arcu ſagittæ: quæ volitantes vires integras inſervabant: infixæ vero corporibus, nihil vigoris perdebant, aut certe, ſi cecidiſſent in vanum, illico frangebantur. Dedit autem rebus ita flagrantibus grave momentum caſus admodum inopinus. Scorpio, genus tormenti, quem Onagrum ſermo vulgaris appellat, e regione contra hoſtium aciem denſam locatus, lapidem contorſit ingentem: qui, licet humo fruſtra illiſus eſt, viſus tamen ita eos metu exanimavit, ut ſtupore ſpectaculi novi cedentes e medio, abire tentarent. Sed buccinis optimatum monitu occinentibus, inſtauratum eſt prœlium: & pari modo res Romana ſuperior ſtetit, nullo ferme alio telo vel funditoris amento incaſſum excuſſo. Agmina enim præeuntium ductorum, quos rapiendi Valentis malis lucubrationibus quæ-

siti cupiditas incendebat, secuti ceteri præ se ferebant æquiparasse discrimina potiorum: namque femineces aliqui, aut magnis obtriti ponderibus, vel confixi jaculis pectora volvebantur: nonnulli scalas vehendo, ascensumque in muros ex latere omni parantes, sub oneribus ipsis obruebantur, contrusis per pronum saxis, & columnarum fragmentis, & cylindris. Nec quemquam furentium cruoris horrenda species ad serum usque diem ab alacritate faciendi fortiter avertebat: hoc incitante, quod etiam defensorum plurimos cadere diversis ictibus videntes eminus lætabantur. Ita sine requie ulla vel modo pro mœnibus, & contra mœnia ingentibus animis pugnabatur. Et quia nullo ordine jam, sed per procursus pugnabatur & globos, quod desperationis erat signum extremæ, flexo in vesperam die digressi omnes rediere ad tentoria tristes, inconsideratæ dementiæ alter alterum arguentes, quod non, ut suaserat antea Fritigernus, obsidionales ærumnas ubique declinarunt.

XVI. Conversi post hæc per omne tempus noctis, ut æstivæ non longum, ad vulnerum curas artesque medendi gentiles, reddita luce in varias consiliorum vias diducebantur, quorsum tenderent ambigentes: multisque dictatis & controversis, occupare statuunt Perinthum; exinde quæque divitiarum referta: docentibus omnia perfugis, etiam domorum, nedum urbium, interna noscentes. Hanc secuti sententiam, quam utilem existimarunt, itineribus lentis, miscentes cuncta populationibus & incendiis, nullo

renitente pergebant. Obſeſſi vero apud Hadrianopolim, poſt eorum abitum, cum vacare hoſte loca proxima compertæ fidei nuntiaſſent exploratores: egreſſi media nocte, vitatis aggeribus publicis, per nemoroſa & devia pars Philippopolim, exindeque Serdicam, alii ad Macedoniam, cum intemeratis opibus, quas habebant, omni ſtudio ad properandum excogitato currebant, velut in regionibus illis reperiendo Valente: quem inter medios certaminum turbines oppetiiſſe, vel certe ad tugurium confugiſſe (ubi exiſtimatus eſt vi periiſſe flammarum) penitus ignorabant. At Gothi Hunnis Alaniſque permixti nimium bellicoſis & fortibus, rerumque aſperarum difficultatibus induratis, quos miris præmiorum illecebris ſibi ſociarat ſollertia Fritigerni: fixis juxta Perinthum caſtris, ipſam quidem urbem cladium memores priſtinarum nec adire, nec tentare ſunt auſi: agros vero fertiles late diſtentos & longe, ad extremam vaſtavere penuriam, cultoribus cæſis aut captis. Unde Conſtantinopolim, copiarum cumulis inhiantes ampliſſimis, formas quadratorum agminum inſidiarum metu ſervantes, ire ocius feſtinabant, multa in exitium urbis inclitæ molituri. Quos inferentes ſeſe immodice, obiceſque portarum pæne pulſantes, hoc caſu cœleſte repulit numen. Saracenorum cuneus (ſuper quorum origine moribuſque diverſis in locis retulimus plura) ad ſortem magis expeditionalium rerum, quam ad concurſatorias habilis pugnas, recens illuc acceſſitus, congreſſurus barbarorum globo repente

conſpecto, a civitate fidenter erupit: diuque extento certamine pertinaci, æquis partes diſceſſere momentis. Sed Orientalis turma novo neque ante viſo ſuperavit eventu. Ex ea enim crinitus quidam, nudus omnia præter pubem, ſubraucum & lugubre ſtrepens, educto pugione agmini ſe medio Gothorum inſeruit, & interfecti hoſtis jugulo labra admovit, effuſumque cruorem exſuxit. Quo monſtroſo miraculo barbari territi, poſtea non ferocientes ex more, cum agendum appeterent aliquid, ſed ambiguis greſſibus incedebant. Proceſſu dein audacia fracta, cum murorum ambitum inſularumque ſpatiis immenſis oblongum, & inacceſſas pulchritudines urbis, & incolentium plebem conſiderarent immenſam, juxtaque fretum, quod Pontum diſterminat & Ægæum: disjectis bellorum officinis, quas parabant, poſt accepta majora funera, quam illata, exinde digreſſi ſunt effuſorie per Arctoas provincias: quas peragravere licenter adusque radices Alpium Juliarum, quas Venetas appellabat antiquitas. His diebus efficacia Julii magiſtri militiæ trans Taurum enituit ſalutaris & velox. Comperta enim fatorum ſorte per Thracias, Gothos antea ſuſceptos, diſperſoſque per varias civitates & caſtra, datis tectioribus literis ad eorum rectores Romanos omnes, quod his temporibus raro contingit, univerſos tanquam vexillo erecto uno eodemque die mandavit occidi, exſpectatione promiſſi ſtipendii ſecuros ad ſuburbana productos. Quo conſilio prudenti ſine ſtrepitu vel mora completo, Orientales provinciæ diſcrimini-

bus ereptæ ſunt magnis. Hæc ut miles quondam & Græcus, a principatu Cæſaris Nervæ exorſus adusque Valentis interitum pro virium explicavi menſura: opus veritatem profeſſum, nunquam, ut arbitror, ſciens ſilentio auſus corrumpere vel mendacio. Scribant reliqua potiores, ætate doctriniſque florentes. Quos id, ſi libuerit, aggreſſuros, procudere linguas ad majores moneo ſtilos.

DE

CONSTANTIO CHLORO
CONSTANTINO MAGNO

ET ALIIS IMPERATORIBUS

EXCERPTA

AUCTORIS IGNOTI.

DE CONSTANTIO CHLORO
CONSTANTINO MAGNO
ET ALIIS IMPERATORIBUS,
EXCERPTA AUCTORIS IGNOTI.

DIOCLETIANUS cum Herculio Maximiano imperavit ann. XX. Constantius, Divi Claudii optimi principis nepos ex fratre, protector primum, exin tribunus, postea præses Dalmatiarum fuit. Iste cum Galerio a Diocletiano Cæsar factus est. Relicta enim Helena priore uxore filiam Maximiani Theodoram duxit uxorem: ex qua postea sex liberos Constantini fratres habuit. Sed de priore uxore Helena filium jam Constantinum habuit, qui postea princeps potentissimus fuit. Hic igitur Constantinus, natus Helena matre vilissima in oppido Naiso atque eductus, quod oppidum postea magnifice ornavit, literis minus instructus, obses apud Diocletianum & Galerium, sub iisdem fortiter in Asia militavit: quem post depositum imperium Diocletiani & Herculii, Constantius a Galerio repetiit: sed hunc Galerius objecit ante pluribus periculis. Nam & in Sarmatas juvenis equestris militans, ferocem barbarum capillis tentis raptum, ante pedes supplicem Galerii imperatoris adduxe-

rat. Deinde Galerio mittente per paludem equo ingressus suo, viam ceteris fecit ad Sarmatas, ex quibus plurimis stratis, Galerio victoriam reportavit. Tunc eum Galerius patri remisit. Qui, ut Severum per Italiam transiens vitaret, summa festinatione veredis post se truncatis Alpes transgressus, ad patrem Constantium venit apud Bononiam, quam Galli prius Gesoriacum vocabant. Post victoriam autem Pictorum Constantius pater Eboraci mortuus est, & Constantinus omnium militum consensu Cæsar creatus. Interea Cæsares duo facti, Severus & Maximinus: Maximino datum est Orientis imperium: Galerius sibi Illyricum, Thracias & Bithyniam tenuit: Severus suscepit Italiam, & quidquid Herculius obtinebat. Postquam vero Constantius in Britannia mortuus est, & Constantinus filius successit, subito in urbe Roma prætoriani milites Maxentium filium Herculii imperatorem crearunt. Sed adversum Maxentium jussu Galerii Severus duxit exercitum. Qui repente ab omnibus suis desertus est, & Ravennam fugit: dehinc Galerius cum ingentibus copiis Romam venit, minatus civitatis interitum, & castra Interamnæ ad Tiberim posuit. Tunc legatos ad urbem misit Licinium & Probum, per colloquium petens, ut gener apud socerum, id est, Maxentius apud Galerium precibus magis, quam armis, optata mercaretur. Qui contemtus, agnovit promissis virorum Maxentii partes suas deseruisse: quibus perturbatus retro versus est, & ut militi suo prædam quamcunque conferret, * flamminia jussit auferri.

Ille ad Constantinum refugit. Tunc Galerius in Illyrico Licinium Cæsarem fecit. Deinde illo in Pannonia relicto, ipse ad Serdicam regressus, morbo ingenti occupatus sic distabuit, ut aperto & putrescente viscere moreretur, in supplicium persecutionis iniquissimæ ad auctorem scelerati præcepti justissima poena redeunte. Imperavit ann. XIX Severus Cæsar ignobilis & moribus & natalibus, ebriosus, & hoc Galerio amicus. Hunc ergo & Maximinum Galerius Cæsares fecit, Constantino nihil tale noscente. Huic Severo Pannoniæ & Italiæ urbes & Africæ contigerunt. Quo Cæsar Maxentius factus est imperator. Nam desertus Severus a suis, fugit Ravennam. Pro Maxentio filio evocatus illuc venit Herculius, qui per perjurium Severum deceptum, custodiæ tradidit, & captivi habitu in urbem perduxit, & in villa publica Appiæ viæ tricesimo milliario custodiri fecit. Postea cum Galerius Italiam peteret, ille jugulatus est, & deinde relatus ad octavum milliarium, conditusque in Gallieni monumento. Igitur Galerius sic ebriosus fuit, ut juberet temulentus ea, quæ facienda non essent, a præfecto admonitus constituerit, ne jussa ejus aliquis post prandium faceret. Interea Constantinus apud Veronam victis ducibus tyranni, Romam petiit. Cum autem ad urbem Constantinus venisset, egressus ex urbe Maxentius campum supra Tiberim, in quo dimicaret, elegit. Ubi victus, fugatis omnibus suis, inter angustias arcentis populi periit, equo præcipitatus in fluvium. Postera die corpus ipsius levatum flumine, & caput

ejus incisum, in urbem perlatum est. De cujus origine mater ejus, cum quæsitum esset, Syro quodam genitum esse, confessa respondit. Imperavit ann.... Licinius itaque ex nova Dacia vilioris originis, a Galerio factus imperator, velut adversum Maxentium pugnaturus. Sed oppresso Maxentio cum recepisset Italiam Constantinus, hoc Licinium foedere sibi fecit adjungi, ut Licinius Constantiam sororem Constantini apud Mediolanum duxisset uxorem. Nuptiis celebratis, Gallias repetit Constantinus, Licinio ad Illyricum reverso. Post aliquantum deinde temporis Constantium Constantinus ad Licinium misit, persuadens, ut Bassianus Cæsar fieret, qui habebat alteram Constantini sororem Anastasiam: ut exemplo Diocletiani & Maximiani inter Constantinum & Licinium Bassianus Italiam medius obtineret. Et Licinio talia frustrante, per Senicionem Bassiani fratrem, qui Licinio fidus erat, in Constantinum Bassianus armatur. Qui tamen in conatu deprehensus, Constantino jubente convictus & stratus est. Cum Sinicius auctor insidiarum posceretur ad poenam, negante Licinio, fracta concordia est: additis etiam causis, quod apud Æmonam Constantini imagines statuasque dejecerat. Bellum deinde apertum convenit ambobus: utriusque ad Cibalensem campum ductus exercitus. Licinio xxxv M. peditum & equitum fuere. Constantinus xx M. peditum equitum duxit. Cæsis post dubium certamen Licinianis viginti peditum millibus & equitum ferratorum. Item Licinius cum magna parte equitatus noctis auxilio pervolavit ad

Sirmium. Sublata inde uxore ac filio & thesauris, tetendit ad Daciam: Valentem ducem limitis Cæsarem fecit. Inde apud Hadrianopolim, Thraciæ civitatem, per Valentem collecta ingenti multitudine, legatos ad Constantinum de pace misit apud Philippos constitutum: quibus frustra remissis, iterum reparato bello, in campo Mardiense ab utroque concurritur, & post dubium ac diuturnum prœlium, Licinii partibus inclinatis profuit noctis auxilium. Licinius & Valens, credentes Constantinum, quod & verum erat, ad persequendum longius a Byzantio processurum, flexi in partem Berœam concesserunt. Ita Constantinus vehementer in ulteriora festinans, deprehendit Licinium remansisse post tergum; fatigatis bello & itinere militibus. Missus deinde Mestrianus legatus pacem petiit, Licinio postulante & pollicente, se imperata facturum. Denuo, sicut ante mandatum est, Valens privatus fieret: quo facto pax ab ambobus firmata est, ut Licinius Orientem, Asiam, Thraciam, Mœsiam, minorem Scythiam possideret. Deinde reversus Serdicam Constantinus hoc cum Licinio absente constituit, ut filii Constantini Crispus & Constantinus, filius etiam Licinii Licinius Cæsares fierent, & sic ab utroque concorditer regnaretur. Itaque Constantinus & Licinius simul consules facti. In Orientis partibus Licinio, Constantino, repentina rabie suscitatus Licinius omnes Christianos a palatio jussit expelli. Mox bellum inter ipsum Licinium & Constantinum efferbuit. Item cum Constantinus Thessalonica esset, Gothi per negle-

ctos limites eruperunt, & vastata Thracia & Moesia prædas agere cœperunt. Tunc Constantini terrore & impetu repressi, captivos illi impetrata pace reddiderunt. Sed hoc Licinius contra fidem factum questus est, quod partes suæ ab alio fuerint vindicatæ. Deinde cum variasset inter supplicantia & superba mandata, iram Constantini merito excitavit. Per tempora, quibus nondum gerebatur bellum civile, sed item parabatur, Licinius scelere, avaritia, crudelitate, libidine sæviebat: occisis ob divitias pluribus, uxoribus eorum corruptis. Rupta jam pace utriusque exercitus, Constantinus Cæsarem Crispum cum grandi classe ad occupandam Asiam miserat: cui de parte Licinii similiter cum navalibus copiis Amandus obstabat. Licinius vero circa Hadrianopolim maximo exercitu latera ardui montis impleverat. Illuc toto agmine Constantinus inflexit. Cum bellum terra marique traheretur, quamvis per arduum suis nitentibus, attamen disciplina militari & felicitate Constantinus Licinii confusum & sine ordine agentem vicit exercitum, leviter femore sauciatus. Dehinc fugiens Licinius Byzantium petit: quo dum multitudo dissipata contenderet, clauso Byzantio Licinius obsidionem terrenam maris securus agitabat: sed Constantinus classem collegit ex Thracia. Dehinc solita vanitate Licinius Martinianum sibi Cæsarem [fecit.] Crispus vero cum classe Constantini Callipolim pervenit, ubi bello maritimo sic Amandum vicit, ut vix per eos, qui in litore remanserant, vivus Amandus effugeret. Classis vero Licinii vel oppressa, vel capta

est. Licinius, desperata maris spe, per quod se viderat obsidendum, Chalcedonam cum thesauris refugit. Byzantium Constantinus invasit, victoriam maritimam Crispo conveniente cognoscens. Deinde apud Chrysopolim Licinius [pugnavit,] maxime auxiliantibus Gothis, quos Aliquaca Regalis deduxerat: cum Constantini pars vincens XXV M. armatorum fudit partis adversæ, ceteris fugientibus. Postea cum legiones Constantini per Liburnam venire vidissent, projectis armis se dediderunt. Sequenti autem die Constantia soror Constantini, uxor Licinii, venit ad castra fratris, & marito vitam poposcit, & impetravit. Ita Licinius privatus factus est, & convivio Constantini adhibitus: & Martiniano vita concessa est. Sed Herculii Maximiani soceri sui motus exemplo, ne iterum depositam purpuram in perniciem reipublicæ sumeret, tumultu militari exigentibus in Thessalonica jussit occidi; Martinianum in Cappadocia: qui regnavit ann. XIX, filio & uxore superstite: quamvis omnibus jam ministris nefariæ persecutionis exstinctis, hunc quoque, in quantum exercere [potuit,] persecutorem digna punitio flagitaret. Constantinus autem ex Byzantio Constantinopolim nuncupavit ob insigne victoriæ: quam velut patriam cultu decoravit ingenti, & Romæ desideravit æquari: deinde quæsitis ei undique civibus divitias multas largitus est, ut prope in ea omnes thesauros, regias facultates exhauriret. Ibi etiam Senatum constituit secundi ordinis, Claros vocavit. Deinde adversum Gothos bellum suscepit, &

implorantibus Sarmatis auxilium tulit. Ita per Constantinum Cæsarem centum prope millia fame & frigore exstincta sunt. Tunc & obsides accepit, inter quos & Ariarici regis filium. Sic cum his pace firmata, in Sarmatas versus est, qui dubiæ fidei probantur. Sed servi Sarmatarum adversum omnes dominos rebellarunt: quos pulsos Constantinus libenter accepit, & amplius trecenta millia hominum mixtæ ætatis & sexus per Thraciam, Scythiam, Macedoniam, Italiamque divisit. Item Constantinus imperator primus Christianus, excepto Philippo, qui Christianus admodum ad hoc tantum constitutus fuisse mihi visus est, ut millesimus Romæ annus Christo potius, quam idolis, dicaretur. A Constantino autem omnes semper Christiani Imperatores usque hodiernum diem creati sunt, excepto Juliano, quem impia, ut ajunt, machinantem exitialis vita deseruit. Item Constantinus justo ordine & pio vicem vertit. Edicto siquidem statuit, citra ullam cædem hominum paganorum templa claudi. Gothorum fortissimas & copiosissimas gentes in ipso barbarico solo, hoc est, in Sarmatarum regione delevit. Calocærum quendam in Cypro, aspirantem novis rebus, oppressit. Dalmatium, filium fratris sui Dalmatii. Ejus fratrem Annibalianum, data ei Constantina filia sua, Regem regum & Ponticarum gentium constituit. Ita ut Gallias Constantinus minor regebat, Orientem Constantius, Africam, Illyricum & Italiam Constans, ripam Gothicam Dalmatius tuebatur. Item Constantinus cum bellum pararet in Persas, in suburbano Constan-

tinopolitano villa publica juxta Nicomediam, dispositam bene rempublicam filiis tradens [obiit.] Regnavit ann. XXXI. Sepultus est Constantinopoli.

Item ex libris Chronicorum inter cetera.

Igitur imperante Zenone Augusto Constantinopoli, superveniens Nepos Patricius ad Portum urbis Romæ, deposuit de imperio Glycerium, & factus est Episcopus, & Nepos factus Imperator Romæ. Mox veniens Ravennam: quem persequens Orestes Patricius cum exercitu, metuens Nepos adventum Orestis, ascendens navim fugam petit ad Salonam, & ibi mansit per annos quinque: postea vero a suis occiditur. Mox eo egresso, factus Imperator Augustulus.

Augustulus, qui ante regnum Romulus a parentibus vocabatur, a patre Oreste Patricio factus est Imperator. Superveniente Odoacre cum gente Scyrorum, occidit Orestem Patricium in Placentia, & fratrem ejus Paulum ad Pineta foris Classem Ravennæ. Ingrediens autem Ravennam, deposuit Augustulum de regno, cujus infantiæ misertus, concessit ei sanguinem: & quia pulcher erat, tamen donavit ei reditum sex millia solidos, & misit eum intra Campaniam cum parentibus suis libere vivere. Etenim pater ejus Orestes Pannotos, qui eo tempore, quando Attila ad Italiam venit, se illi junxit, & ejus notarius factus fuerat. Unde profecit, & usque ad Patriciatus dignitatem pervenit. Ergo postquam factus est Imperator Zeno a filio suo Leone, qui natus fuerat de filia Leonis Ariad-

ne nomine, regnat cum filio suo anno uno: & merito Leonis regnum remansit apud Zenonem. Zeno vero cum filio jam regnans anno uno, imperavit annos XVI. Isauriæ nobilissimus, qui dignus esset filiam Imperatoris accipere, exercitus in arma. Perhibent de eo, quia patellas in genucula non habuisset, sed mobiles fuissent, ut etiam cursu velocissimo ultra modum hominum haberetur. In republica omnino providentissimus, favens genti suæ. Huic insidiabatur Basiliscus, ipse primus senator: quo cognito, Zeno aliquantis divitiis petiit Isauriam. At ubi ille egressus est, mox Basiliscus, qui ei, ut dictum est, insidiabatur, arripuit imperium. Basiliscus imperavit annos II. Zeno confortans Isauros intra provinciam, deinde misit ad civitatem Novam, in qua erat Theodericus dux Gothorum, filius Walameris, & eum invitavit in solatium sibi adversus Basiliscum, objectans militem, post biennium veniens, obsidens civitatem Constantinopolim. Sed quia Senatus & populus Zenonem metuentes; ne quid mali pateretur civitas, relicto Basilisco, se illi omnes dederunt aperta civitate. Basiliscus fugiens ad Ecclesiam, intra Baptisterium cum uxore & filiis ingreditur. Cui Zeno, dato sacramento, securum esse de sanguine, exiens, inclausus cum uxore & filiis intra cisterna sicca, ibidem frigore defecerunt. Zeno recordatus est amore Senatus & populi, munificus omnibus se ostendit, ita ut omnes ei gratias agerent. Senatu Romano & populo tuitus est, ut etiam ei imagines per diversa loca in urbe Roma levarentur. Cu-

jus tempora pacifica fuerunt. Odoacer vero, cujus supra fecimus mentionem, mox deposito Augustulo de imperio, factus est rex: mansitque in regno annos XIII. Cujus pater Ædico dictus, de quo ita invenitur in libris Vitæ beati Severini Monachi intra Pannoniam, qui eum admonuit, & prædixit regnum ejus futurum. Ita reperis ad locum. Quidam barbari, cum ad Italiam pergerent, promerendæ benedictionis ad eum intuitu diverterunt, inter quos & Odoacar, qui postea regnavit Italiæ, vilissimo habitu juvenis, statura procerus, advenerat: qui dum humillimum tectum cellulæ ejus suo vertice contingeret, inclinans se, a viro Dei gloriosum se fore cognovit. Cui etiam valedicenti, Vade, inquit, ad Italiam, vade vilissimis nunc pellibus coopertus, sed multis cito plurima largiturus. Interim, ut Dei famulus ei prædixerat, mox in Italia ingressus est, regnum accepit. Eodem tempore Odoachar rex memor factus, quod a viro sancto prædictum audierat, statim familiariter literas ad eum dirigens, si qua speranda duceret, dabat suppliciter optionem. Ergo vir Dei tantis itaque ejus alloquiis per literas invitatus, Ambrosium quendam exsulantem rogat absolvi: cujus Odoachar gratulabundus paruit imperatis. Igitur Odoachar rex bellum gessit adversus Rugos, quos in secundo vicit, & funditus delevit. Nam dum ipse esset bonæ voluntatis, & Arianæ sectæ favorem præberet, quodam tempore dum memoratum regem multi nobiles coram sancto viro humana, ut fieri solet, adulatione laudarent; interrogat, quem regem tantis præ-

coniis prætuliſſent. Reſpondentibus Odoacrem, inquit, qui dixit eis, Inter tredecim & quatuordecim : annos videlicet integri ejus regni ſignificans. Zeno itaque recompenſans beneficiis Theodericum, quem fecit Patricium & Conſulem, donans ei multum, & mittens eum ad Italiam. Cui Theodericus pactuatus eſt, ut, ſi victus fuiſſet Odoachar, pro merito laborum ſuorum loco ejus, dum adveniret, tantum præregnaret. Ergo ſuperveniente Theoderico Patricio de civitate Nova cum gente Gothica, miſſus ab Imperatore Zenone de partibus Orientis ad defendendam ſibi Italiam. Cui occurrit venienti Odoachar ad fluvium Sontium, & ibi pugnans cum eodem, victus fugit. At vero Odoacer abiit in Veronam, & fixit foſſatum in campo minore Veronenſe v Kalendas Octobris. Ibique perſecutus eſt eum Theodericus, & pugna facta, ceciderunt populi ab utraque parte : tamen ſuperatus Odoachar fugit Ravennam pridie Kalendas Octobris. Et perambulavit Theodericus Patricius Mediolanum, & tradiderunt ſe illi maxima pars exercitus Odoacris, nec non & Tufa magiſter militum, quem ordinaverat Odoachar cum optimatibus ſuis Kalend. Aprilis. Eo anno miſſus eſt Tufa magiſter militum a Theoderico contra Odoacrem Ravennam. Veniens Faventia Tufa, obſedit Odoacrem cum exercitu, cum quo directus fuerat ; & exiit Odoachar de Ravenna, & venit Faventiam, & Tufa tradidit Odoacri Comites Patricii Theoderici, & miſſi ſunt in ferro, & adducti Ravennam. FAUSTO ET LONGINO. His conſulibus Odoachar rex exiit de Cremona, &

ambulavit Mediolanum. Tunc venerunt Wisigothæ in adjutorium Theoderici, & facta est pugna super fluvium Adduam, & ceciderunt populi ab utraque parte: & occisus est Pierius comes domesticorum III Idus Augustas, & fugit Odoachar Ravennam, & mox subsecutus est eum Patricius Theodericus veniens in Pineta, & fixit fossatum, obsidens Odoacrem clausum per triennium Ravenna, & factum est usque ad sex solidos modius tritici. Et mittens legationem Theodericus Festum caput Senati ad Zenonem imperatorem, & ab eodem sperans vestem se induere regiam. OLYBRIO V. C. Cos. Hoc consule exiit Odoachar rex de Ravenna nocte cum Herulis ingressus in Pinetà, in fossato Patricii Theoderici, & ceciderunt ab utraque parte exercitus, & fugiens Levila magister militum Odoacris, occisus est in fluvio Vejente: & victus Odoacer fugit Ravenna Idibus Juliis. Igitur coactus Odoachar dedit filium suum Thelane obsidem Theoderico, accepta fide, securum se esse de sanguine. Sic ingressus est Theodericus: & post aliquot dies dum ei Odoachar insidiaretur, detectus caute ab eo præventus in palatio, manu sua Theodericus eum in Lauretum præveniente gladio interemit. Cujus exercitus in eadem die jussu Theoderici omnes interfecti sunt, quis ubi potuit reperire cum omni stirpe sua: & moritur Constantinopoli Zeno imperator, & factus est imperator Anastasius.

Theodericus enim, qui in legationem direxerat Faustum Nigrum ad Zenonem. At ubi cognita morte ejus antequam legatio reverteretur, ut ingressus

est Ravenna, & occidit Odoacrem, Gothi sibi confirmaverunt Theodericum regem, non exspectantes jussionem novi Principis. Vir enim bellicosissimus, fortis, cujus pater Walamir dictus rex Gothorum, naturalis tamen ejus fuit: mater Ereriliva dicta Gothica, Catholica quidem erat, quæ in baptismo Eusebia dicta. Ergo præclarus, & bonæ voluntatis in omnibus, qui regnavit annos XXXIII, cujus temporibus felicitas est secuta Italiam per annos XXX, ita ut etiam pax pergentibus esset. Nihil enim perpere gessit. Sic gubernavit duas gentes in uno Romanorum & Gothorum, dum ipse quidem Arianæ sectæ esset, tamen militia Romanis sicut sub Principes esse præcepit. Dona & annonas largitus: quamquam ærarium publicum ex toto feneum invenisset, suo labore recuperavit & opulentum fecit: nihil contra religionem Catholicam tentans: exhibens ludos Circensium, & Amphitheatrum, ut etiam a Romanis Trajanus vel Valentinianus, quorum tempora sectatus est, appellaretur, & a Gothis secundum Edictum suum, quem eis constituit, rex fortissimus in omnibus judicaretur. Hic dum illiteratus esset, tantæ sapientiæ fuit, ut aliqua, quæ locutus est, in vulgo usque nunc pro sententia habeantur, unde nos non piget aliqua de multis ejus in commemoratione posuisse. Dixit: Aurum aut dæmonem qui habet, non eum potest abscondere. Item: Romanus miser imitatur Gothum: & utilis Gothus imitatur Romanum. Quidam defunctus est, & reliquit uxorem, & parvulum filium nescientem matrem. Ab aliquo sublatus est filius ejus parvulus, & ductus in

aliam provinciam, & educatus: factus juvenis quoquomodo revertitur ad matrem, mater enim jam sponderat virum. Cum vidisset mater, amplectitur filium, benedicens Deum, se filium revidisse, & fecit cum eo dies XXX, & ecce veniens sponsus matris, videns juvenem, interrogavit, quis esset: quæ respondit, esse suum filium. At ubi comperit esse filium ejus, cœpit repetere arrhas & dicere: Aut nega filium tuum esse, aut vere abscedo hinc. Mulier compellitur ab sponso, & cœpit negare filium, quem ipsa ante confessa est, & dicere, Vade juvenis de domo mea, quia peregrinum te suscepi. Ille enim dicebat regressum se ad matrem in domum patris sui. Quid multa? Dum hæc aguntur, filius rogavit regem adversus matrem, quam rex jussit in conspectu suo sisti. Cui & dixit: Mulier, filius tuus adversus te rogat. quid dicis? est filius tuus? an non? Quæ dixit: Non est meus filius; sed peregrinum suscepi. Et dum per ordinem omnia filius mulieris intimasset in auribus regis, dicit mulieri denuo: Est filius tuus? an non? quæ dixit: Non est filius meus. Dicit ei rex: Et quæ est facultas tua, mulier? quæ respondit: Usque ad mille solidos. Et tum aliud se rex non esse facturum sub jusjurandum pollicitus est, nisi ipsum alium non acciperet maritum. Tunc confusa est mulier, & confessa est, suum esse filium. Sunt ejus & multa alia. Postea vero accepit uxorem de Francis nomine Augofladam. Nam uxorem habuit ante regnum, de qua susceperat filias: unam dedit nomine Arevagni Alarico regi Wisigotharum in Gallia; & aliam filiam suam Theodegotham Sigismun-

do filio Gundebai regis. Facta pace cum Anastasio imperatore per Festum de præsumtione regni, & omnia ornamenta Palatii, quæ Odoachar Constantinopolim transmiserat, remittit. Eodem tempore intentio orta est in urbe Roma inter Symmachum & Laurentium. Consecrati enim fuerant ambo. Ordinante Deo, qui eo dignus fuit, superavit Symmachus. Post facta pace in Urbe Ecclesiæ, ambulavit rex Theodericus Romam, & occurrit B. Petro devotissimus, ac si Catholicus. Cui Papa Symmachus, & cunctus senatus, vel populus Romanus cum omni gaudio extra urbem occurrentes. Deinde veniens ingressus urbem, venit ad senatum, & ad Palmam populo allocutus, se omnia Deo juvante, quod retro Principes Romani ordinaverunt, inviolabiliter servaturum promittit. Per tricennalem triumphans populo ingressus Palatium, exhibens Romanis ludos Circensium. Donavitque populo Romano & pauperibus annonas singulis annis, centum viginti millia modios, & ad restaurationem palatii, seu ad recuperationem mœniæ civitatis singulis annis libras ducentas de arca vinaria dari præcepit. Item Amalafrigda germana sua in matrimonium tradens regi Wandalorum Transimundo. Liberium præfectum prætorii, quem fecerat in initio regni sui, fecit Patricium, & dedit ei successorem in administratione præfecturæ. Itaque Theodorus filius Basilii, Odoin Comes ejus insidiabatur ei. Dum hæc cognovisset, in palatio, quod appellatur Sessorium, caput ejus amputari præcepit. Verba enim promissionis ejus, quæ populo fuerat allocu-

tus, rogante populo in tabula ænea juſſit ſcribi, & in publico poni. Deinde ſexto menſe revertens Ravennam, alia germana ſua Amalabirga tradens in matrimonio Herminifrido regi Toringorum : & ſic ibi per circuitum placuit omnibus gentibus. Erat enim amator fabricarum, & reſtaurator civitatum. Hic aquæductum Ravennæ reſtauravit, quem princeps Trajanus fecerat, & poſt multa tempora aquam introduxit : Palatium uſque ad perfectum fecit, quem non dedicavit : Portica circa palatium perfecit. Item Veronæ thermas, & palatium fecit : & a porta uſque ad palatium porticum reddidit : Aquæductum, quod multa tempora deſtructum fuerat, renovavit, & aquam intromiſit : Muros alios novos circuit civitatem. Item Ticenum Palatium, Thermas, Amphitheatrum, & alios muros civitatis fecit. Sed & per alias civitates multa beneficia præſtitit. Sic enim oblectavit vicinas gentes, ut ſe illi ſub fœdus darent, ſibi eum regem ſperantes. Negotiantes vero de diverſis provinciis ad ipſum concurrebant. Tantæ enim diſciplinæ fuit, ut ſi quis voluit in agro ſuo argentum vel aurum dimittere, ac ſi intra muros civitatis eſſet, ita exiſtimaretur. Et hoc per totam Italiam augurium habebat, ut nulli civitati portas faceret : nec in civitate portæ claudebantur : quis quod opus habebat faciebat, qua hora vellet ac ſi in die. Sexaginta modios tritici in ſolidum ipſius tempore fuerunt, & vinum triginta amphoras in ſolidum.

Eodem itaque tempore habebat Anaſtaſius Imperator tres nepotes, id eſt, Pompejum, Probum, &

Hypatium: cogitans, quem de ipsis faceret post se Imperatorem, quadam die jussit eos secum prandere, & intra palatium post prandium meridiari, & singula lecta eis sterni. Et in uno lecto jussit ad capite regnum poni, & quis de ipsis in eodem lecto elegisset dormire in hoc se debere cognoscere, cui regnum postea traderet. Unus quidem in uno lecto se jactavit, duo enim in alio amore fraterno se collocaverunt. Et ita contigit, ut in illo lecto, ubi regnum positum erat, nullus eorum dormiret. Dum hæc vidisset, cœpit cogitare intra se & dicere, eo quod nullus eorum regnaret: cœpit orare Deum, ut illi revelatio fieret, ut scire possit, dum adviveret, qui post occasum ejus regnum susciperet. Hæc eodem cogitante & orante cum jejunio, quadam nocte vidit hominem, qui ita eum admonuit: Crastino qui tibi primus intra cubiculum nuntiatus fuerit, ipse accipiet post te regnum tuum. Ita factum est, ut Justinus, qui comes erat excubitorum, dum advenisset ubi directus fuerat ab Imperatore, renuntiaret: ipse ei nuntiatus est primus per præpositum cubiculi. Cumque hæc cognovisset, cœpit gratias Deo referre, qui ei dignatus est revelare successorem. Cumque hæc apud se tacite habuisset, quodam die procedens Imperator, dum festinus vellet a latere Imperatoris transire, obsequium ordinare vellens, calcavit chlamydem Imperatoris: cui Imperator hoc tantum dixit: Quid festinas? Nam ultima vita regni sui temptans eum diabolus, volens sectam Eunomianam sequi: quem populus fidelis repressit, ita ut ei in Ecclesia clamaretur: In Trini-

tate lanceola non mittis. Non post multum temporis in lecto suo intra urbem Constantinopolim morbo tentus extremam clausit diem.

Igitur rex Theodericus illiteratus erat, & sic obruto sensu, ut in decem annos regni sui quatuor literas subscriptionis edicti sui discere nullatenus potuisset. De qua re laminam auream jussit interrasilem fieri, quatuor literas regis habentem, Theod. ut, si subscribere voluisset, posita lamina super chartam, per eam penna duceret, & subscriptio ejus tantum videretur. Ergo Theodericus dato consulatu Eutharico Romæ & Ravennæ triumphavit, qui Eutharicus nimis asper fuit, & contra fidem Catholicam inimicus. Post hæc Theoderico Veronæ consistente propter metum gentium, facta est lis inter Christianos & Judæos Ravennæ: quare Judæi baptizatos nolentes dum livident, frequenter oblatam in aqua fluminis jactaverunt. Dehinc accensus est populus non reservantes neque regi, neque Eutharico, aut Petro, qui tunc episcopus erat, consurgentes ad Synagogas, mox eas incenderunt: quod & in cœna eadem similiter contigit. Mox Judæi currentes Veronam, ubi rex erat, agente Triwane præposito cubiculi: & ipse hæreticus favens Judæis, insinuans regi factum adversus Christianos: qui mox jussit propter præsumtionem incendii, ut omnis populus Romanus Ravennates Synagogas, quas incendio concremaverunt, data pecunia restaurarent: qui vero non habuisset unde dare, frustati per publicum sub voce præconis ducerentur. Data præcepta ad Euthericum Cilligam, & Petrum episco-

pum ſecundum hoc tenore præcepit : & ita adimpletum eſt. Ex eo enim invenit diabolus locum, quemadmodum hominem, bene rempublicam ſine querela gubernantem ſubreperet. Nam mox juſſit ad fonticlos in proaſtio civitatis Veronenſis oratorium S. Stephani, idem ſitum altarium ſubverti. Item ut nullus Romanus arma uſque ad cultellum uteretur vetuit. Item mulier pauper de gente Gothica, jacens ſub porticu non longe a palatio Ravennæ, quatuor generavit dracones : duo de Occidente in Orientem ferri in nubibus a populo viſi ſunt, & in mari præcipitari; duo portati ſunt unum caput habentes. Stella cum facula apparuit, quæ dicitur cometes, ſplendens per dies xv : & terræ motus frequenter fuerunt. Poſt hæc cœpit adverſus Romanos rex ſubinde fremere inventa occaſione. Cyprianus, qui tunc Referendarius erat, poſtea Comes Sacrarum & Magiſter, actus cupiditate, inſinuans de Albino Patricio, eo quod literas adverſus regnum ejus Imperatori Juſtino miſiſſet : quod factum dum revocitus negaret, tunc Boethius Patricius, qui magiſter officiorum erat, in conſpectu regis dixit : Falſa eſt inſinuatio Cypriani : ſed ſi Albinus fecit, & ego, & cunctus ſenatus uno conſilio fecimus : falſum eſt, domine rex. Tunc Cyprianus hæſitans, non ſolum adverſus Albinum, ſed & adverſus Boethium, ejus defenſorem, deducit falſos teſtes adverſus Albinum. Sed rex dolum Romanis tendebat, & quærebat, quemadmodum eos interficeret : plus credidit falſis teſtibus, quam ſenatoribus. Tunc Albinus & Boethius ducti in cuſto-

dia ad Baptisterium Ecclesiæ. Rex vero vocavit Eusebium præfectum urbis Ticini, & inaudito Boethio, protulit in eum sententiam. Qui mox in agro Calventiano, ubi in custodia habebatur, misit rex, & fecit occidi: qui accepta chorda in fronte diutissime tortus, ita ut oculi ejus creparent, sic sub tormenta ad ultimum, cum fuste occiditur. Rediens igitur rex Ravennam, tractans non ut Dei amicus, sed legi ejus inimicus, immemor factus omnis ejus beneficii & gratiæ, quam ei dederat, confidens in brachio suo, item credens, quod eum pertimesceret Justinus Imperator, mittens & evocans Ravennam Johannem sedis apostolicæ præsulem, & dicit ad eum: Ambula Constantinopolim ad Justinum Imperatorem, & dic ei inter alia, ut reconciliatos hæreticos in Catholica restituat religione. Cui papa Johannes ita respondit: Quod facturus es, rex, facito citius. Ecce in conspectu tuo adsto. Hoc tibi ego non promitto me facturum, nec illi dicturus sum. Nam in aliis causis, quibus mihi injunxeris, obtinere ab eodem annuente Deo potero. Jubet ergo rex iratus navem præparari, & superimpositum eum cum aliis episcopis, id est, Ecclesium Ravennatem & Eusebium Fanestrem, Sabinum Campanum, & alios duos simul, & Senatores Theodoro, Importuno, Agapito, & alio Agapito. Sed Deus, qui fideles cultores suos non deserit, cum prosperitate perduxit. Cui Justinus Imperator venienti ita occurrit, ac si B. Petro: cui data legatione, omnia repromisit facturum, præter reconciliatos, qui se fidei Catholicæ dederunt, Arianis restitui nullatenus

posse. Sed dum hæc aguntur, Symmachus caput senati, cujus Boethius filiam habuit uxorem, deducitur de Roma Ravennam. Metuens vero rex, ne dolore generi aliquid adversus regnum ejus tractaret, objecto crimine jussit interfici. Revertens igitur Johannes papa a Justino, quem Theodericus cum dolo suscepit, & in offensa sua eum esse jubet: qui post paucos dies defunctus est. Ergo euntes populi ante corpusculum ejus, subito unus de turba abreptus dæmonio cecidit, & dum pervenisset cum lectulo, ubi lectus erat usque ad hominem, subito sanus surrexit, & præcedebat in exsequias. Quod videntes populi & senatores, cœperunt reliquias de veste ejus tollere. Sic cum summo gaudio populi deductus est corpus ejus foris civitatem. Igitur Symmachus Scholasticus Judæus jubente non rege, sed tyranno, dictavit præcepta die quarta feria, septimo Kalendas Septembr. Indictione IV Olybrio consule, ut die dominico adveniente Ariani basilicas Catholicas invaderent. Sed qui non patitur fideles cultores suos ab alienigenis opprimi, mox intulit in eum sententiam Arii, auctoris religionis ejus: fluxum ventris incurrit, & dum intra triduo evacuatus fuisset, eodem die, quo se gaudebat ecclesias invadere, simul regnum & animam amisit. Ergo antequam exhalaret, nepotem suum Athalaricum in regnum constituit. Se autem vivo fecit sibi monumentum ex lapide quadrato, miræ magnitudinis opus, & saxum ingentem, quem superponeret, inquisivit.

INDICES.

INDEX
DIGNITATUM.

A

ACTUARII *numerorum militarium ratrocinia tractabant. vid. Valeſ. ad* 20, 5. *cf.* 25, 10. *it.* 15. *ubi eſt:* Actuarius ſarcinalium principis jumentorum, *i. e. qui curam gerebat deſcribendi equos ſarcinales principis. vid. Caſaub. ad Scrr. H. A. Tom. II. p.* 266.

ADMISSIONUM magiſter 15, 5. *i. e. qui viros honoratos in conſiſtorium introducebat: quo dignitate proxime inferior erat, qui* Admiſſionum Proximus *dicebatur* 22, 7.

AGENS in rebus 15, 3. Curioſus *idem dictus, quod eum pro muneris ratione oportebat in provinciis ſpeculari, ſi quid ſuſciperetur nefario conſilio, quod ad Imperatores pertineret. Eorundem Agentum in rebus erat, ut conſulum nomina, victorias Auguſtorum & edicta provincialibus nuntiarent. vid. Valeſ. ad h. l. cf.* 14, 11. 16, 5 & 8. *it.* 22, 7. Ex agente in rebus *eſt* 22, 5. *vid. Salmaſ. ad Scrr. H. A. Tom. I. p.* 323.

APPARITIONIS præfecturæ prætorianæ princeps 16, 8, *i. e. officii p. p. primus ſ. officialium. vid. Valeſ. ad h. l. cf.* 15, 3. *it. cap.* 5 & 7. *ad quem poſteriorem locum itidem videndus eſt Valeſius. cf.* 19, 9. *it. Salmaſ. ad Scrr. H. A. Tom. I. p.* 1010.

APPARITOR caſtrenſis 26, 8. *i. e. qui in officio ſeu apparitione viri Spectabilis Caſtrenſis ſacri Palatii militabat. In eodem capite occurrit etiam* apparitor largitionum. *it.* 17, 3. apparitor Præfectianus & Præſidialis.

ARMORUM magiſter 15, 5. *i. e. magiſter militum. it.* 27, 12. armorum magiſter per Gallias 25, 8. *it.* 26, 5. rationarius apparitionis armorum magiſtri 15, 5.

ARMATURARUM Tribunus 14, 11. *i. e. qui præerat militibus in comitatu imperatoris. cf.* 15, 5. *it.* 27, 2. *Valeſius ad* 15, 5. *ult. equites fuiſſe dicit.* armaturarum rector 15, 4 *dicitur.*

C

CAMPIDOCTORES 15, 3. *i. e. qui scientiam armorum & omnes armaturæ numeros militibus tradunt. Dicuntur &* campiductores, *sed, auctore Valesio ad h. l. minus bene. Idem tamen ad* 19, 6 Campiductores *a præeundo dictos, diversosque a* campidoctoribus *fuisse concedit. vid. Salmas. ad Scrr. H. A. Tom. I. p.* 1012.

CANDIDATI *alii fuerunt seniores, alii juniores. vid. Vales. ad* 15, 5. *it. ad* 25, 3. *ubi* protectores *iique delecti, proceriores quidem, intelliguntur.*

CAPITA scholarum *scil.* militarium 25, 10. *i. e. præsides, rectores.*

CASTRA Prætoria 16, 12. *i. e. media acies in exercitu.*

CENTURIO nitentium rerum 16, 6. *i. e. qui signorum ac statuarum ex ære ac marmore in urbe curam gerebat: noctuque cum militibus observabat, ne quis ea confringeret, aut mutilaret.* Vales. *vid. & Gothofredi Glossar. Nomic. Cod. Theodos. in v.* nitere.

CLARISSIMATUS 21, 16. Nec sub eo dux quisquam *cum clarissimatu* provectus est.

CLARISSIMI 28, 1. *i. e. Senatores. v. Casaub. ad Scrr. H. A. Tom. I. p.* 797. *it. Tom. II.* 458.

COMES Magnentianæ partis 14, 5.

— militaris 14, 2. *cf.* 26, 5, *ubi hæc sunt:* nondum Magister sed comes. *Nempe minor est comes magistro. Dicuntur autem* comites *de omni genere præpositorum.*

Comes 18, 8. *i. q. magister militum.*

— exercitus 24, 4.

qui equestrem turmam comitum tuebatur 15, 4. *vid. Vales. ad h. l.*

Comes domesticorum 14, 10. *vid. Vales. ad h. l. cf. cap.* 11. *it.* 20, 4. 26, 8.

Comes κατ' ἐξοχὴν dictus 29, 1. *pr.* comite rerum privatarum. *vid. Gothofred. in Notit. Dignitatt. Cod. Theodos. p.* 19.

— rei privatæ 22, 3. *i. e. qui præerat privato ærario principis, quod opponitur publico s. largitionibus, unde etiam* Comites *dicti* 14, 7. 18, 5. *it.* 27, 7. ex Comite largitionum Illyrici. *it.* 15, 5. ex comite rei privatæ: *& ibid.* ex comite privatarum. *Sic etiam absolute* comites sacrarum *occurrunt in Codice Theodos. l.* 120. *de Decurionibus. vid. Salmas. ad Scrr. H. A. Tom. II. p.* 291.

— maritimi tractus 27, 8.

— per Orientem 19, 12.

— Orientis 14, 1. *i. e. cui suberant provinciæ Orientis. cf. cap.* 2.

COMITATUS imperatoris 14, 5. *i. e. à la Cour de l'Empereur.* Valeſ. — qui comitatum ſequebantur 21, 12. *Hic auctore Valeſio aut ſcholæ ſunt intelligendæ, aut milites omnes.*

CONSISTORIANI 15, 5. *i. e. Præfectus Prætorio, Quæſtor Palatii, Magiſter Officiorum cum Comitibus ac Tribunis ſacri Conſiſtorii. Interdum tamen Comites ac Tribuni tantum intelliguntur. cf. cap.* 6.

CONSISTORIUM *non dicitur niſi ubi Princeps eſt, aſſiſtentibus illis, quos ante commemoravi. vid.* 15, 5. *paulo ante ſuperiorem locum, ubi* Conſiſtorium intimum *dicitur; quamquam de Valeſii ſententia legendum potius videatur* Conclave intimum.

CONSUL 19, 12. Simplicius — ex Præfecto & Conſule.

CONSULARIS Syriæ κατ' ἐξοχὴν *dictus, qui Syriam Cœlen regebat, licet reliquis duabus Syriarum provinciis etiam conſulares præeſſent.*

CORNUTORUM tribunus 16, 11. *cf. cap.* 12. *it.* 31, 8.

CORRECTORIS dignitas 15, 5. *it.* poteſtas 27, 3.

CUBICULARIIS officiis præpoſitus 29, 2. Cubiculariorum *mentio fit* 16, 6. 20, 8. 30, 6.

CUBICULI Præpoſitus 14, 10. *it.* 21.

CURA 22, 3. ex Cura Palatii. *Nonnulli, male quidem, legi voluerunt* ex curatore P. *Eſt enim* Cura *i. q.* Curator. *vid. Salmaſ. ad Scrr. H. A. Tom. II. p.* 360.

CURATOR urbis 14, 7. *i. e. qui pecuniam reip. omninoque negotia civitatis adminiſtrat. vid. Valeſ. ad h. l.*

CURIALES 22, 9. *it.* 27, 7. *Dicuntur etiam* Decuriones 28, 7. *ſed minus bene.* Valeſ.

D.

DECURIO Palatii 20, 4.

DIGNITATES ordinariæ 14, 10.

DIŒCESIS (17, 7.) *eo ſignificatu poſita, quo paſſim in utroque Codice Diœceſis Ægyptiaca, Africana, Pontica &c.* Valeſ.

DOMESTICORUM Comes. *vid. ſupra in v.* Comes. *Erant autem Domeſtici Apparitores ſeu Officiales iudicum tam civilium, quam militarium. vid. Valeſ. ad* 15, 6. *cf.* 25, 5. *ubi eſt:* Domeſticorum ordinis primus. *vid.* Protector.

DRACONARIUS 20, 4. *i. e.*

qui draconem portabat. Si quidem vera lectio, ac non potius cum Salmasio legendum: quo ut ordinarius utebatur. *vid. Vales. ad h. l. it. Casaub. ad Scrr. H. A. Tom. II. p.* 484.

DUCATUM per Phoenicem regens 21, 3.

DUX 22, 11. ex Duce Ægypti. *it. cap.* 14. rector. *it. cap.* 16. præfectus. *vid. Gothofred. Notit. Dignitatt. Cod. Theodos. p.* 28.

ex—Primicerio Protectorum Tribunus 18, 3.

ex — Proximo libellorum 22, 9.

ex — Quæsitore Palatii 27, 3.

ex — Rege Alamannorum 29, 1.

ex — Vicario 22, 11. 27, 7. *it.* ex—Vicario — ex — Consulari — ex urbi præfecto 28, 1. *vid. Salmas. ad Scrr. H. A. Tom. I. p.* 493.

E.

EQUESTRIS Ordinis præfectus 16, 8. *Haud dubie Magister equitum indicatur, sed minus bene. Accedunt aliæ difficultates, de quibus vid. ipsum Valesium.*

EX—AGENTE in rebus 22, 3. *cf.* 27, 7.

ex—Comite Privatarum 15, 5. *it.* rei privatæ. *ibid. it.* largitionum 14, 7. *it.* largitionum Illyrici 27, 7.

ex—Cura Palatii 22, 3.

ex—Duce Ægypti 22, 11. *cf.* 14, 7.

ex — Magistro equitum & peditum 22, 11. *cf.* 14, 10.

ex — Medico Scutariorum 16, 6.

ex—Notario 22, 3.

ex — Præfecto Ægypti 19. 12. *it.* prætorio 22, 3. *it.* & consule 19, 12.

F.

FABRICA Comitatensis. Tribunus Fabricæ Cremonensis 15, 5. *it.* 14, 7. Tribuni Fabricarum *i. e. scutorum, armorum. vid. Vales. ad locum posteriorem.*

FORTENSES 18, 10. *i. e. milites legionis* Fortensis *vel potius* Fretensis, *unde per abusum illud nomen factum est. vid. Vales. & Lindenbrog. ad h. l.*

G.

GENTILES 14, 7. *Fuerunt inter Palatinas Scholas scutariorum, ex barbaris quidem conscripti, militantes in comitatu principis.* Vales. *cf.* 15, 5. 16, 4. 20, 8. 27, 20.

H.

HONORATUS 15, 4. *i. e.*

qui civiles dignitates vel urbanas vel provinciales gesserunt: opponuntur militaribus. *Sed tamen interdum & hi accensentur illis.*

L.

LARGITIONES *vid.* Comes.
LANCEARII Mattiarii 21, 13. *Nisi potius* Lanciarii.
LIBELLI *vid.* Magister.

M.

MAGISTER admissionum 15, 5.
— armorum 16, 7. *i. e. militum. Alii autem ex eo genere* magistri *erant* equitum, *alii* peditum. *Illorum mentio fit* 19, 8. *horum* 16, 2. *Vocantur etiam* 21, 13, pedestris equestrisque militiæ magistri. *Sed non solum* magistri armorum *occurrunt. v. c.* 15, 5. 20, 1. 27, 12. *sed etiam cum additamento, v. c.* per Gallias, *velut* 25, 8. 26, 5. *Est etiam* magister rei castrensis 27, 10. *it.* præsidiorum 24, 4. *Ceterum* magistros militum *etiam* Comites *dictos esse patet ex* 18, 8. *ad quem locum vid. Vales. cui videtur quodammodo repugnare, quod* 26, 5. *ubi sermo est de exercitu, diserte hæc dicuntur*: nondum Magister, sed Comes.
— libellorum 20, 9, *i. e. libellis respondens. vid. Vales. ad h. l.*
— ludi literarum 28, 4.
— memoriæ 15, 5. *Is annotationes omnes, id est, breves principis manu subscriptas, dictabat & emittebat.* cf. 27, 6.
— officiorum 15, 5. *cf.* 20, 2. 22, 3.
MAGISTERIUM memoriæ 29, 2. *it.* peditum 14, 11. 15, 5. 16, 10 & 11. *vid. Salmas. ad Scr. H. A. Tom. II. p.* 453.
MATTIARII 21, 13. *a* mattio, *teli quodam genere, dicti.*
MILITARES *i. e. militari dignitate præditi.* v. c. 14, 5. *Opponuntur* Honoratis, *item* Consistorianis. *cf.* 15, 5.
MILITIÆ rector 15, 3. *it.* 20, 5.
MONETÆ Præpositus 22, 11. *it.* Procurator 28, 1. *vid. Salmas. ad Scr. H. A. Tom. II. p.* 519.

N.

NOBILIS 14, 5 & 6. *cf.* 16, 10.
NOTARIUS 14, 9. *i. e. qui in Consistorio acta excipiebat. vid. Vales. ad* 17, 5. *cf.* 22, 3. 30, 2 & 5. *vid. & Salmas. ad Scr. H. A. Tom. II. p.* 389.
NUMERARII apparationis magistri equitum 19, 8.

Vocabantur etiam Tabularii. Eorum erat ratiocinia tractare.

O.

OFFICIALES 27, 7.
OFFICIUM urbani Prætoris 26, 11. *i. e. deductio ejus, quæ fiebat officii causa, quo die magistratum inibat.*
cubiculariis officiis præpositus 29, 2. *Cetera vid. in v.* Magister.
OPTIMATES (*Persarum*) & Satrapæ 25, 3.
e Numero Nobilium Optimatum 25, 7.
ORDINARIÆ dignitates 14, 10. *i. e. civiles. vid. Vales. ad h. l.*

P.

PALATINÆ Scholæ 14, 7. *i. e. cohortes militum, qui pro Palatio excubabant. vid. infra in v.* Schola. *Hinc etiam* 18, 5. *dicitur* Palatina cohors. *it.* 26, 6. Palatinus miles. *Quamquam translate de omnibus officiis Palatinis dici solent, quæ proprie ad milites & ad stipendia militaria pertinent. vid. Vales. ad locum posteriorem.*
PALATII Decurio 20, 4.
ex—Cura Palatii 22, 3.
Palatii tui auferri jubebo—annonas 14, 7. *i. e. ministrorum Palatinorum salaria.*
PATRICIUS 26, 6. *Hæc dignitas, uti erat a Constantino M. instituta, ceteras omnes anteibat. vid. Vales. ad h. l.*
PERFECTISSIMUS 21, 16. sub eo Dux quisquam cum *clarissimatu* provectus est. Erant enim — *Perfectissimi &c. Nempe illa dignitas hac erat major.*
PRÆFECTIANUS apparitor 17, 3.
PRÆFECTURA 16, 8. apparitionis. *Præfectura prætorianæ* princeps. *Dicitur etiam simpliciter de* prætoriana. *vid. Vales. ad* 14, 11.
præfectura urbis 26, 3.
vicaria præfectura (*Romæ*) 28, 1. *vid. Vales. ad* 16, 10.
Præfectus urbi 14, 11. *cf.* 21, 10. *vid. Gothofredi Notit. Dignitt. Cod. Theodos. p.* 10.
Præfecti potestate regebat urbem æternam 14, 6.
agens provincias pro Præfectis 14, 5. *cf.* 23, 1. *i. e. Vicarius Britanniarum. vid. Vales. ad priorem locum.*
Præfectus annonæ 28, 1.
præsidiorum præfectus 24, 2.
Præfectus prætorio 22, 3. *it.* prætorianus 15, 13.

it. præfectus *simpliciter* 14, 7. *it.* 19, 12.

Præfectus prætorio Præsens 14, 1. *Lindenbrogius* Præsentem *accipit pro nomine dignitatis; sed ibi significat* magistrum equitum. *vid. Salmas. ad Scrr. H. A. Tom. I. p.* 936. *Rectius ergo nomen proprium illud esse contendit Valesius. Ceterum a præfecto prætoriano curam annonæ militaris suscipi debuisse Valesius idem docet ad* 14, 10. *vid. Gothofredi Notit. Dignitt. Cod. Theod. p.* 4.

PRÆPOSITUS cubiculi 14, 10. *it.* 16, 7.

monetæ præpositus 22, 11.

præpositus Martensium militum 26, 6. *Istiusmodi præpositos inferiores tribunis fuisse docet Vales. ad h. l.*

PRÆSENS *vid.* præfectus ult.

PRÆSIDALIS 22, 14. *i. e. qui præsidatu functus est.* Vales. *Idem* præsidialis *dicitur eodem sensu* 29, 1. *vid. Lindenbrog. ad* 28, 1.

præsidialis apparitor 17, 3.

Tabularius præsidialis officii 28, 1.

PRÆSIDIORUM magister 24, 4. *it.* præfectus 24, 2.

PRÆTORIANUS *v.* præfectura, *it.* præfectus.

PRÆTORIUM — Præfecti 14, 7. *cf.* 28, 1.

castra prætoria 16, 12. *vid.* castra.

PRÆVENTORES 18, 10. *vid.* Superventor.

PRIMANI 16, 12. *Hi sub magistro militum Præsenti inter Palatinas legiones recensentur in Notitia Imperii Rom. Orientalis &c.* Vales.

PRIMATES Curiæ 28, 6. *cf.* 15, 5. 24, 7.

PRIMICERIUS Protectorum Tribunus 18, 3. *i. e. Princeps in Schola Protectorum.* Vales.

PRINCEPS 16, 8. apparitionis præfecturæ prætorianæ princeps, *vid. Salmas. ad Scrr. H. A. Tom. I. p.* 936.

PRINCIPIORUM vertices 15, 5. *i. e. tribuni, centuriones &c.* principia *enim sunt principales milites, qui privilegio muniuntur.* Vales.

principia legionum & turmarum 25, 5. *vid. Salmas. ad Scrr. H. A. Tom. II. p.* 273.

cum tribunis principiisque militum 25, 8.

PRIVATUS *vid.* Comes.

PROCURATOR monetæ 28, 1. *vid. Salmas. ad Scrr. H. A. Tom. II. p.* 519.

procurator Ægypti 17, 4.

PROMOTI *inter vexillationes merebant. vid. Vales. ad* 15, 4. *it.* 31, 10. *ubi,*

Promotorum Tribunus *nominatur.*

PROTECTORES domestici 14, 10. *Vocantur etiam* protectores *simpliciter aliquoties* 14, 7. *Eorum duæ Scholæ fuerunt: altera domesticorum equitum; altera peditum: quarum utraque suum Comitem habuit. vid. Vales. ad h. l. it. ad* 15, 3. *cf.* 15, 5. *Sed erant etiam* protectores *alii, qui in provincias cum Comitibus & Magistris militum mittebantur. vid. Vales. ad* 14, 7. *it. Salmas. ad Scrr. H. A. Tom. I. p.* 716. *it. Tom. II. p.* 40.

PROXIMUS admissionum 22, 7.

ex — Proximo libellorum 22, 9.

Q.

QUÆSITOR *pro Quæstore dictus* 27, 3. Ex Quæsitore Palatii. *cf.* 14, 7.

R.

RATIONALIS 15, 3. ex ministro triclinii Rationalis. *vid. Vales. ad h. l. it. ad* 28, 2. *Fuerunt autem* Rationalium *alii, qui in provinciis bona caduca & vacantia fisco vindicabat, alii rerum privatarum, alii largitionum sacrarum. Hi sub dispositione Comitis largitionum erant; illi sub Comite rei privatæ. vid. Salmas. ad Scrr. H. A. Tom. II. p.* 39.

RATIONARIUS apparitionis armorum magistri 15, 5. *i. e. Officialis magistri militum, qui militarium numerorum rationes tractabat.* Vales. *vid.* Numerarius.

RECTOR Pannoniæ secundæ 15, 3.

—Scutariorum 14, 10.

—armaturarum 15, 4.

—gentilium 15, 5.

—militiæ 20, 5. *cf.* 26, 5.

—pedestris militiæ 15, 4.

REGALES 16, 10. *it.* 12. *i. e. regum filii & agnati.*

iisdem — non ignobilem quempiam *regem*, sed *regalem*, imposuit 17, 13.

reges omnes & *regales* & *regulos* 18, 2. *cf.* 30, 1.

REX 29, 1. ex - Rege Alamannorum.

S.

SAGITTARII Zabdiceni 20, 7. *vid. Vales. ad h. l.*

SATRAPÆ regis 23, 6. *cf.* 19, 7.

SCHOLARUM Capita 25, 10. *i. e. contuberniorum. Sic & in sequentibus proprie æ-*

dificia intelligenda sunt, sed capiuntur tamen & de iis, qui ibi habitant, versantur, conveniunt, muneris quidem causa & suscipiendorum negotiorum.

scutariorum scholæ primæ secundæque Tribuni 22, 11. *cf.* 26, 1.

Schola gentilium 27, 10.

Scholis Palatinis & Protectorum 14, 7.

SCUTARII ac Gentiles 14, 7. *cf.* 20, 8. 27, 10.

ex — Medico Scutariorum 16, 10. *Nam singulæ quidem Scholæ, ut legiones, suos medicos habuere.*

Scutariorum rector 14, 10. *it.* tribunus 14, 11.

Scholæ primæ scutariorum tribuni 26, 1. *cf.* 22, 11.

STABULUM 20, 4. Cæsaris stabuli tribunus. *cf.* 14, 10. 28, 2. *Alias* Comes *dicebatur. vid. Gothofredi Notit. Dignitatt. Cod. Theodos. p.* 22.

STRATOR 30, 5, dextram *stratoris militis* jussit abscidi. *Solebant autem* stratores *imperatorem in equum allevare, erantque sub dispositione tribuni stabuli. cf.* 29. 3.

SUBREGULUS 17, 12.

SUMMATES Palatii 28, 6. *cf.* 19, 1.

SUPERVENTORES atque præventores 18, 10. *Peculiares militum ordines.*

T.

TABULARIUS Præsidialis officii 28, 1. *i. e. qui tabulas publicas civitatum & rei tributariæ rationes tractat.*

TERTIACORUM equestris numerus 25, 1. *Nisi cum Lindenbrogio legendum* Tertianorum.

THALAMUS 15, 2. cui erat thalami Cæsariani cura commissa.

TOGA 15, 7. ab omni *toga* apparitioneque rogabatur enisius. *i. e. ab omnibus togatis. Intelligi possunt vel* advocati præfecturæ urbanæ, *qui* togati *appellabantur, vel* viri honorati, *qui officii causa Præfectum urbis prosequebantur.*

TRIBUNUS armaturarum 14, 11. *i. e. militum, qui in comitatu imperatoris fuere. cf.* 25, 5. 27, 2.

—Cornutorum 16, 11.

—Fabricarum 14, 7. *it.* 15, 5. *Intelligendæ sunt fabricæ scutorum & armorum.*

—militaris 25, 8. *i. e. militum. Opponuntur* Tribunis & Notariis. *vid.* 27, 5. *ibique Vales.*

—insignium numerorum 25, 7.

—scutariorum 22, 11. 26, 1.

—stabuli 14, 10. *cf.* 20, 4. 28, 2.
—& Protectores 15, 5.
—equitum turmæ 21, 11.
—ex Campiductore vacans 15, 3. *i. e. qui honorem quidem tribuni & annonas ac salaria accipit, sed nullum habet certum numerum, quem regat.*
TRICESIMANI Decimanique Fortenses 18, 10. *i. e. milites legionis XXX.*
TRICLINIUM 15, 3. ex *ministro triclinii* Rationalis. *Al.* ministerianus *it.* ministerialis dominicus.

V.

VACANS *vid.* Tribunus.
VICARIUS 28, 1. *vid. Valef. ad* 14, 5. Vicaria Præfectura (*Romæ*) *ibid.*
Venusto Vicariam commisit Hispaniæ 23, 1.
Apparitores potestatis Vicariæ per Italiam 27, 7. *vid. Gothofredi Notit. Dignitatt. Cod. Theodos. p.* 25.
ex — Vicario (*Africæ*) 27, 7. *cf.* 22, 11.
URBI Præfectus 21, 10. *cf.* 14, 11.
Urbis Præfectura 26, 3.
Curator Urbis 14, 7.

X.

XYSTARCHÆ 21, 1. *i. q. Gymnasiarchæ, quos purpuratos præsedisse ex hoc loco intelligitur, ad quem vid. Inst.*

Z.

ZABDICENI *vid.* sagittarii.

INDEX

RERUM MEMORABILIUM.

A.

Abienus senator, ob stuprum illatum Fausianæ atque Anepsiæ, Romæ morte mulctatur. 28, 1.
Aboras fluv. Mesopotamiæ, 14, 3.
Aborigines qui. 15, 9.
Adrastia vel Nemesis quæ. 14, 11.
Ædesius ex Magistro Memoriæ. 15, 5.
Ægypti l. provinciarum, earumque urbium descriptio. 22, 16.
Ægyptii litium amantes. 22, 6. quales. 22, 16. casus adversos regibus suis assignabant ac vitio vertebant. 28, 5.
Ænus, 22, 8.
Africa ab Austorianis & Mauricis gentibus incursata. 26, 4.
Africanus Pannoniæ secundæ rector. 15, 3.
Africanus ex Advocato urbis rector provinciæ, cur capite truncatus fuerit. 29, 3.
Agilimundus Subregulus Quadorum. 17, 12.
Agilo Tribunus stabuli, Alamannus. 14, 10. ex gentilium scutariorum Tribuno Magister peditum. 20, 2. Aquilejenses de morte Constantii certiores facit, & ad deditionem compellit. 21, 12. Procopio tyranno se adjungit. 26, 7. eum prodit, & cum suis ad Valentem A. transit. 26, 9.
Aginatius Vicarius Romæ, vir patriciæ stirpis, cur Romæ supplicio affectus sit. 28, 1.
Alamanni pacem cum venia a Constantio obtinent. 14, 10. apud Argentoratum acie victi a Juliano Cæs. 16, 12. a Juliano pacati. 21, 4. Gallias Rætiasque populantur. 26, 4, 5. fusis acie Romanis, Chariettonem & Severianum Comites interficiunt. 27, 1. a Jovino apud Scarponnam inopinantes oppressi. 27, 2. ab eodem apud Catalaunos acie victi, sex barbarorum millibus interfectis. *ibid.* rex Alamannorum cum paucis captus ab Ascariis, & patibulo affixus. *ib.* Alamanni trans Rhenum a Valentiniano A. fusi fugatique. 27, 10. Romanos trans Rhenum munimentum exstruentes

interficiunt. 28, 2. in his Aratorem & Hermogenem duces. *ibid.*

Alanorum, aliarumque Scythiæ Asiaticæ gentium sedes & mores. 31, 2. hi olim Massagetæ nuncupati. *ibid.* gladium nudum humi fixum pro Marte regionum suarum præsule habent & colunt. *ibid.* Alanos Hunni armis aut pactis sibi adjungunt. 31, 3.

Alatheus Gothorum Greuthungorum dux, quid post transitum Istrum in Thracia adversus Romanos egerit. 31, 4. *sq.*

Alavivus Gothorum Thervingorum dux clarissimus, cum Fritigerno, & ejus, transito Istro, in Thracia res gestæ adversus Valentem. A. 31, 4 *sq.*

Alexander Syriæ consularis cur a Juliano A. factus sit. 23, 2.

Alexandria. 22, 16. Alexandrini medici laudati. *ibid.*

Aliso Tribunus Procopianarum partium. 26, 8. ejus apud Cyzicum forte factum. *ibid.* ei ob virtutem Valens parcit. *ibid.*

Alpium Cottiarum descriptio. 15, 11. Maritimarum item & Pœninarum. *ibid.*

Alypius ex Vicario Britanniarum bonis exuitur, & in exsilium mittitur, veneficii reus delatus. 29, 1.

Ammianus Marcellinus Protector, jussu Constantii A. Ursicino Magistro militum obsequitur. 14, 9. cum eo venit Mediolanum. 14, 11. Ursicinum adjuvat in opprimendo Agrippinæ Silvano. 15, 5. cum eo in Orientem redit. 16, 10. dum puerum servat, vix Persas evadit. 18, 6. qua arte cum Ursicino aufugerit. *ibid.* ad Satrapam Corduenæ Jovinianum cum Centurione missus, Saporis adventum explorat. *ibid.* Amida a Persis capta, nocte evadit, ac fuga Antiochiam petit. 19, 8.

Ampelii præfectura urbana qualis. 28, 4. ejus mores & dignitates. *ibid.*

Anastasianæ balneæ, Constantinopoli, a sorore Constantini cognominatæ. 26, 6.

Anatolius Præfectus Prætorio Illyrici. 19, 11. ejus mors. 21, 6.

Anatolius Magister officiorum a Juliano A. factus. 20, 9. a Persis interficitur. 25, 3. Juliani A. amicus. *ibid.*

Anazarbus. 14, 8.

Anicii supra modum avari, & prædiorum multitudine gaudentes. 16, 8.

Anthemusia. 14, 3.

Antoninus Protector ad Saporem R. P. transfugit, eumque sponte jam motum in bellum Romanum impellit. 18, 5.

Apodemius Agens in rebus. 14, 11. 15, 1 & 5. qui in Galli Cæſ. & Silvani necem effrenate exarſerat, vivus exuſtus Juliani A. juſſu. 22, 3.
Apronianus Præfectus urbi a Juliano A. fit. 23, 1. cur in veneficos animadverterit. 26, 3.
Aquileja cum duabus legionibus & cohorte ſagittariorum partes Conſtantii adverſus Julianum tuetur, & obſidionem fortiter tolerat. 21, 11.
Aquitanorum convivia lauta plerumque & munda. 16, 8. ex Aquitania vecta annona ad caſtra Juliani, 17, 8.
Araharius & *Uſafer*, Regales Quadorum. 17, 12.
Arar, Sauconna Gallis dictus. 15, 11.
Arbetio inſidiatur Urſicino. 14, 11. 15, 2. veniam Protectoribus impetrat. 15, 3. Magiſter equitum Lentienſi bello interfuit. 15, 4. Silvanum inſimulat, 15, 5. Conſul cum Lolliano, 15, 8. accuſatus majeſtatis evadit. 16, 6, avariſſimus. 16, 8, quæſitor Urſicino datus. 20, 2. cum copiis a Conſtantio præmittitur adverſus Julianum. 21, 13. Procopianos auctoritate ſua ad deditionem adducit. 26, 9.
Arcus cœleſtis cauſæ. 20, 11.
Arietis deſcriptio. 23, 4.
Arinthæus Tribunus, adverſus Lentienſes fortiter facit. 15, 4. ſub Juliano Perſidem ingreſſo copiarum dux, 24, 1 & 7. 25, 5. a Joviano A. cum literis mittitur ad exercitum Gallicanum. 25, 10. Procopianos ad deditionem auctoritate ſua compellit, 26, 8. mira de eo. *ibid.* Magiſter peditum familias Gothorum prædatur. 27, 5. legatus de pace ad eos mittitur a Valente. *ibid.* Perſas expellit Armenia. 27, 12.
Arſaci regi Armeniæ Conſtantius Olympiadem, Ablabii Præf. Præt. filiam, Conſtantis A. fratris ſui ſponſam junxit matrimonio. 20, 11. fidus Romanis fuit. *ibid.* a Conſtantio A. ambitioſis veſtibus & multis donis donatur, 21, 6. quid ei mandaverit Julianus A. Perſidem petens. 23, 2 & 3. Arſaci adverſus Perſas auxilium ferre, conditionibus pacis prohibetur Jovianus A. 25, 7. Arſaces a Sapore per dolum captus interficitur. 27, 12.
Artemius Vicarius Præfecti urbi. 17, 11.
Artemius ex Duce Ægypti, a Juliano A. morte mulctatur. 22, 11.
Athanaricus, rex Greuthun-

gorum gentis Gothicæ, a Valente A. transgresso Istrum funditur & fugatur. 27, 5. pacem in medio flumine cum eo cur fecerit. *ibid.* a proximis regno pulsus, Constantinopoli decessit, & ambitiosis exsequiis sepultus est. *ibid.* funditur & fugatur ab Hunnis. 31, 3.

Athanasius Alexandrinus Episcopus damnatur in Synodo. 15, 7. quid ei objectum sit. *ibid.* a Liberio Episcopo Rom. ut damnaretur, Constantius obtinere non potuit. *ibid.*

Austuriani ter Leptitanum agrum & Œensem populantur. 28, 6.

B.

Bactriani a Parthorum regibus ægre subacti. 23, 6. multarum gentium domini. *ibid.*

Bacurius Iberus inerti discessu initium pugnæ fœdat. 31, 12.

Bainobaudes Scutariorum Tribunus, natione Francus. 14, 11. Barbationis fraude discingitur. 16, 11.

Ballistæ descriptio. 23, 4.

Bappo Tribunus Promotorum. 15, 4.

Barbatio Comes. 14, 11. Magister peditum in Galliam cum magno exercitu mittitur. 16, 11. adversus Alamannos rem male gerit. *ibid.* fugatus ab eis, ad Imper. Mediolanum redit. *ibid.* & *sq.* Juthungos fundit fugatque. 17, 6. cur cum uxore capite truncatus sit. 18, 3.

Bardi apud Gallos qui. 15, 9.

Basilina, mater Juliani A. 25, 3.

Bassianus Notarius ob consultos Mathematicos fortunis spoliatus. 29, 2.

Basternæ opertæ Romæ. 14, 6.

Bellovædius insignis numeri Tribunus, obses pacis Jovianum inter & Saporem factæ. 25, 7.

Bitheridus, Primas Alamannus, a Valentiniano A. regere milites jussus. 29, 4.

Blemmyes. 14, 4.

Brachmanes inter altaria celsius gradientes. 28, 1.

Britannia a Pictis, Saxonibus, Scottis & Attacottis vexata. 26, 4. 27, 8. a Theodosio, Theodosii A. patre, fusis fugatisque & repulsis barbaris, in integrum restituitur, & prov. Valentia recipitur. 28, 3.

Britannica annona in castella Cisrhenana convehi solita. 18, 2.

Bubalos, capreolos & spinturnicia Ægyptus alit. 22, 15. enhydrum etiam & ichneumonem. *ibid.*

Burgundiorum Alamannorum-

que confinia. 18, 2. Burgundii vel Burgundiones, si victi essent ab hostibus, aut si fame laborarent, regem suum destituebant. 28, 5. sacerdotem perpetuum habebant. *ibid.* sobolem se esse Romanam dicunt. *ibid.* Alamannis confines erant. *ibid.* a Valentiniano A. per fraudem Alamanniæ immittuntur ac illuduntur. *ibid.*

Byzantium, Atticorum colonia. 22, 8.

C.

Cæsar advenienti exercitui honoris causa occurrit. 20, 4.

Cæsarius Præfectus Constantinopolis sub Valente. 26, 7.

Calatis, urbs Scythiæ. 27, 4.

Cassianus dux Mesopotamiæ. 16, 9. ad exercitum Joviani A. fame laborantem cibos affert. 25, 8.

Castorum ædes apud Ostia. 19, 10.

Cella scutariorum Tribunus. 16, 11. a Limigantibus Sarmatis interficitur. 19, 11.

Celsus rector Ciliciæ, in vehiculum receptus a Juliano A. 22, 9.

Cerealis Tribunus stabuli Valentiniani. A. 30, 5.

Charietto, vir fortitudinis miræ. 17, 10. per utramque Germaniam Comes, ab Alamannis interficitur. 27. 1.

Chnodomarius rex Alamannorum Decentium Cæsarem acie vicit. 16, 12. diu Gallias incubavit, earumque urbes opulentas vastavit ac diruit. *ibid.* captus in fuga, & Romam ductus, ibi veterno consumitur. *ib.*

Ciliciæ, Isauriæ, Commagenæ Syriæ, Phœnices & Palæstinæ, ac Arabiæ Cyprique, orientalium provinciarum descriptio. 14, 8.

Civilis rector Britanniæ pro Præfectis. 27, 8.

Claritas & Flaviana, stuprorum & adulteriorum reæ, Romæ morte mulctantur. 28, 1.

Claudii præfectura urbana qualis fuerit. 29, 6.

Claudius ex Jovianorum numero Tribunus, ceu Procopianus in exsilium a Valentiniano A. mittitur. 29, 3.

Clematii Alexandrini mors. 14, 1.

Constantianus Strator cur saxis obrutus sit. 29, 3.

Constantianus, Valentiniani A. affinis, Cerealis & Justinæ A. germanus, Tribunus stabuli, in Galliis latronum insidiis excipitur, moxque interficitur. 28, 2.

Constantina, Hanniballiani regis primum, deinde Galli

Cæsaris uxor. 14, 1. sæva. *ibid.* virum in cædes impellit. *ibid.* dum ad fratrem suum evocata properat, ex febre interit. 14, 11.

Constantinopolis a Juliano A. incrementis maximis fulta. 22, 9.

Constantius pater Galli Cæs. & Juliani A. Constantini Maximi frater, filius Constantii A. 25, 3.

Constantius A. Arelate tricennalia celebrat. 14, 5. sævit in Magnentianos. *ibid.* Alamannis bellum infert. 14, 10. pacem petentibus dat. *ibid.* æternum se & Dominum orbis dictitat. 15, 1. Lentienses Alamannos fundit fugatque. 15, 4. Romam triumphantis more intrat. 16, 10. allocutionem exercitus sibi soli vindicat. 16, 12. literis Saporis insolentibus respondet. 17, 5. Sarmatas Quadosque populatur. 17, 12. exsulibus Sarmatis regem imponit, sedesque avitas reddit. *ibid.* Limigantes Sarmatas alio transfert. 17, 13. Julianum Cæsaris dignitate jubet esse contentum. 20, 9. Bezabden frustra oppugnat. 20, 11. domum reverso cum suis Sapore, iter reflectit, & allocutus exercitum, adversus Julianum contendit. 21, 13. Mopsucrenis ex febre moritur. 21, 15. regni ejus anni. *ibid.* ejus virtutes & vitia. 21, 16. Constantinopoli sepelitur. *ibid.*

Craugasii Nisibeni uxor a Sapore capta. 18, 10. Craugasius desiderio uxoris captivæ transfugit ad Persas. 19, 9.

Crescens Vicarius Africæ. 28, 6.

Cretio Comes Africæ. 21, 7.

D.

Dagalaiphus Comes Domesticorum factus a Juliano A. 21, 8. in expeditione Persica Juliani A. copiarum dux. 24, 1 & 4. 25, 5. a Joviano A. rector militiæ factus. 26, 5.

Damasi cum Ursino de episcopatu Romano contentio. 27, 3.

Daphne castrum in prov. Mœsia sec. 27, 5.

Decentius Tribunus & Notarius. 20, 4.

Demochares, Pyrrhi regis Epirotarum medicus. 30, 1.

Diabas & Adiabas fluvii Adiabenæ nomen dedere. 23, 6.

Diocles ex Comite Largitionum Illyrici, vivus ob leve delictum exuritur jussu Valentiniani. 27, 7.

Diogeni dudum Bithyniæ rectori bona sua causa exitii fuere. 29, 1.

Diogmitæ. 27, 9.

Doryphorianus, homo sævus & perquam audax, Romæ Vicariam Præfecturam qua ratione egerit. 28, 1. postea sub Gratiano excruciatus perit. *ibid.*

Druidæ (dicti & *Drysidæ*) apud Gallos sodalitia more Pythagoreorum habuere. 15, 9.

Dulcitius, dux inclitus. 27, 8. Valentinum in Britannia exsulantem, ac res novas molientem, jussu Theodosii capitali cum paucis pœna affecit. 28, 3.

Dynamius, Actuarius sarcinalium Constantii A. jumentorum, Silvano tendit insidias. 15, 5. fit Corrector Tusciæ. *ibid.*

E.

Episcoporum provincialium vini cibique parsimonia, vestitus vilis, oculi dejecti. 27, 3.

Equitius, Tribunus, cui cura Palatii credita, Valentis A. propinquus, cur ad Gothos ire obsidis loco renuerit. 31, 12. in prœlio apud Hadrianopolim cecidit. 31, 13.

Equitius scholæ primæ Scutariorum Tribunus, homo Pannonius. 26, 1. paucorum susurris designatur Augustus. *ibid.* rejectus a potioribus, Valentiniano populari suo; qui abiens Aug. a cunctis designatus fuerat, favet. *ibid.* nondum Magister, sed Comes, a Valentiniano A. Illyriciano exercitui præponitur. 26, 5. Magisterii dignitate augetur. *ibid.* tres aditus Illyrici obstruit Procopianis. 26, 7. Magister armorum per Illyricum, cur increpitus sit a Maximino Præf. Præt. ut pervicax & deses. 29, 6. a Quadis & Sarmatis ut Gabinii regis circumventor investigatur. *ibid.*

Eruli & Batavi. 20, 1 & 4. Erulorum & Batavorum vexillum ab Alamannis direptum, post magnum certamen recipitur. 27, 1.

Euhages Gallorum qui. 15, 9.

Euphronius, rector Mesopotamiæ. 18, 7.

Eupraxius Magister memoriæ, ob favorabilem acclamationem in designatione Gratiani Augusti, Quæstor a Valentiniano A. promovetur. 27, 6. fiducia ejus in admonendo Valentiniano. A. 27, 7. 28, 1.

Eusebia, prior uxor Constantii, sterilis. 16, 10. soror Eusebii & Hypatii consularium. 21, 6. forma, moribus & humanitate præstans. *ibid.* Julianum periculis exemit, &

Cæsarem appellandum curavit. *ibid.*

Eusebius & Hypatius consulares, fratres Eusebiæ quondam Aug. 21, 6. ab Heliodoro accusati majestatis, paulo post restituuntur in integrum. 29, 2.

Eusebius ex Comite rei privatæ. 15, 5.

Eusebius Præpositus cubiculi. 14, 11. 15, 3. divitiarum avidissimus. 16, 8. Ursicino insidiatur. 20, 2. morti addictus a Juliano A. 22, 3.

Eustathius philosophus, legatus a Constantio A. ad Saporem R. P. missus. 17, 5. re infecta redit. 17, 14.

Eutherius, Præpositus cubiculi Juliani Cæs. dominum suum apud Constantium defendit. 16, 7. laudes ejus. *ibid.* Julianum aliquoties correxit. *ibid.* antea Constanti A. honesta & recta suaserat. *ibid.* Romæ honorate consenuit. *ibid.* Eutherius, cubiculi Juliani A. Præpositus, ad Constantium A. cum ejus literis mittitur. 20, 8.

Eutropius Proconsul Asiæ, accusatus Theodorianæ conjurationis, Pasiphili philosophi constantia evasit. 29, 1.

Excubitor, Juliani A. domesticorum Comes. 20, 4.

F.

Fausiana femina non obscura, adulterii rea supplicio afficitur. 28, 1.

Faustina posterior uxor Constantii A. 21, 6. Faustinæ ex Constantio filia postuma, nomine Constantia, Gratiano A. post nupsit. 21, 15. a Procopio tyranno sinu circumfertur præsente Faustina. 26, 7. in agminibus & in prœliis ab eodem lectica cum matre circumfertur. 26, 9. a Quadis pæne capta est, cum duceretur Gratiano nuptura. 29, 6. qui evaserit. *ibid.*

Faustinus Notarius, ob asinum occisum tortus, & carnificis manu peremtus. 30, 5.

Felix Notarius, officiorum Magister a Constantio A. promotus, a Juliano repudiatur. 20, 9.

Felix largitionum comes. 23, 1.

Festus Tridentinus, consularis Syriæ Magister memoriæ, dein Proconsul Asiæ. 29, 2. natura crudelis & furiosus. *ibid.* sævitiæ ejus exempla. *ibid.*

Fidustius Præsidialis, reus majestatis. 29, 1. jugulatur cum consciis. *ibid.*

Firmus Maurus, Nubelis reguli filius, Zamma fratre occiso cur a Romanis de-

fecerit. 29, 5. datis obsidibus & annona, restitutoque Icosio oppido, pacem cum Theodosio facit. *ibid.* fugit, & pretiosa quæque abjicit. *ibid.* ad Isaflenses confugit. *ibid.* ab Igmazene Isaflensium rege captus & custoditus, ne Theodosio traderetur, laqueo fauces sibi elisit. *ibid.*

Flavianus Vicarius Africæ. 28, 6.

Florentius, Præfectus Prætorio Galliarum, Julianum Cæs. ad pugnandum cum Alamannis hortatur. 16, 12. Gallos tributis gravat. 17, 3. milites cum commeatu ad Julianum adducit. 18, 2. repugnat Cæsari. *ibid.* Juliano Aug. consalutato, aufugit. 20, 8. a Constantio A. Præfectus Prætorio per Illyricum, & cum Tauro consul factus. 21, 6. Consul etiamtum, absens damnatur, nec nisi latebris mortem evadit. 22, 3.

Florentius Officiorum Magister. 20, 2. Nigriniani filius, deportatur in insulam Boas jussu Juliani Aug. 22, 3.

Florentius & Barchalba Tribuni, qui Procopium tyrannum vinctum ad Valentem Aug. adduxerant, cum ipso interfecti. 26, 9.

Florentius Præfectus Prætorio Galliarum. 27, 7. ejus in admonendo Valentiniano libertas. *ibid.*

Florentius, Germaniæ dux. 29, 4.

Fortunatianus Comes. 29, 1.

Francorum in palatio Constantii multitudo floruit. 15, 5. Colonia Agrippina a Francis obsessa & capta. 15, 8. sexcenti Franci a Juliano Cæs. capti. 17, 2. Franci Salii & Chamavi, hi ad pacem, illi ad deditionem compulsi. 17, 8. Franci Attuarii, post plurimos suorum captos & occisos, pacem a Juliano Aug. petunt obtinentque. 20, 10. Franci & Saxones Gallicanos tractus infestant. 27, 8.

Fraomarius Bucinobantum, gentis Alamannæ contra Mogontiacum, rex a Valentiniano A. factus. 29, 4. deinde Tribunus numeri Alamannorum in Britannia. *ibid.*

Frigeridus dux Gratiani A. Farnobium Optimatem cum multis Gothis & Taifalis cædit; reliquos in Italiam Circumpadanam transfert. 31, 9.

Fritigernus Gothorum Thervingorum rex vel dux præcipuus, quid rerum in Thracia post transitum Istrum gesserit, & ut Valentem instructa acie victum interfecerit. 31, 4—16.

Fullofaudes dux, in Britannia inf. a barbaris circumventus. 27, 8.

G.

Gabinius rex Quadorum fraude Romanorum occisus. 29, 6.
Galliarum limites. 15, 10. Galliarum nationes præcipuæ. 15, 11. provinciæ Galliæ, & clarissimæ singularum urbes. *ibid.* quorum ductu a Romanis subactæ sint Galliæ. 15, 12.
Gallorum origines. 15, 9. mores. 15, 12. Gallorum apud Amidam obsessorum fortitudo. 19, 5 & 6. Galli Julio mense expeditiones suas inchoant. 17, 8. Gallicanæ legiones imperiorum arbitras se ferebant. 30, 10.
Gallus Cæsar sævus. 14, 1. ejus immanitas. 14, 7. paulatim exarmatur a Constantio. *ibid.* Domitianum Præfectum Præt. & Montium Quæstorem interficiendos militibus tradit. *ibid.* sævit in multos insontes. *ibid.* in Epigonium & Eusebium philosophos animadvertit. 14, 9. evocatur a Constantio A. 14, 11. capite truncatur. *ibid.* ejus parentes, & forma. *ibid.*
Gaudentius Agens in rebus. 15, 3. Notarius, actuum Juliani Cæs. explorator. 17, 9. Africam servat Constantio. 21, 7. a Juliano A. morte afficitur. 22, 11.
Gaudentius Scutarius a Valentiniano adversus Procopium Africæ præsidio destinatus. 26, 5.
Georgius Alexandrinus Episcopus, ab Alexandrinis cur tractus & dilaniatus sit cum Dracontio Præposito monetæ & Diodoro. 22, 11.
Germanianus Præfectus Prætorio Galliarum. 26, 5.
Gildo Firmi regis frater. 29, 5. & Mascizelis. *ibid.*
Gothi Thracias populantur. 26, 4. ob auxilia missa Procopio, triennio oppugnantur a Valente. A. 27, 5. pacem cum eo datis obsidibus faciunt. *ibid.* ab Hunnis sedibus suis expelluntur. 31, 3. Gothorum alii permissu Valentis, transportantur in Thraciam, alii furtim ratibus Istrum transeunt. 31, 4. Gothi, fame pressi ac male habiti, rebellant, ac Lupicinum cum suis fundunt. 31, 5. Valentem Imp. acie vincunt atque interficiunt. 31, 13. Hadrianopolim victoria sua elati oppugnant, & omnia frustra experti, re infecta discedunt. 31, 15. Hunnis Alanisque auro sibi adjun-

ctis, frustra Constantinopolim tentant. 31, 16.
Gratianus a Valentiniano Augustus consentientibus militibus Gallicanis appellatur. 27, 6. cum patre Rhenum transit, & Alamanniam intrat. 27, 10. apud signa Jovianorum retro detinetur ob ætatem bello immaturam. *ibid.* Lentienses Alamannos vincit apud Argentariam. 31, 10. ejus indoles. *ibid.* ad Valentem patruum scribit, eique auxilium adversus Gothos ferre properat. 31, 11. cur Valenti invisus. 31, 12.
Grumbates rex Chionitarum, filium apud Amidam amittit. 19, 1.
Gumoharius Constantio factus Magister armorum per Gallias, a Juliano A. non recipitur. 20, 9. Tribunus scutariorum, Vetranionem prodidit. 21, 8. Gomoarius a Constantio A. cum copiis præmittitur adversus Julianum. 21, 13. a Procopio tyranno copiis præficitur. 26, 7. ad Valentem transit. 26, 9.
Gundomadus Alamannorum rex pacem cum Constantio jungit. 16, 12. Vadomarii frater, per insidias interimitur. *ibid.*

H.

Hanniballianus rex. 14, 1.
Hariobaudes Vacans Tribunus, natione Alamannus, ad Hortarium regem Alam. a Juliano Cæs. legatus missus. 18, 2. redit ad Julianum. *ibid.*
Hariobaudus Alamannorum rex, Macriani frater, cum Juliano pacem componit. 18, 2.
Hatra oppidum. 25, 8.
Helena Constantii A. soror, Juliano Cæs. nubit. 15, 8. Romæ potionata ab Eusebia A. immaturum abjicit partum. 16, 10. moritur Viennæ, & Romæ in suburbano viæ Nomentanæ prope sororem suam Constantinam conditur. 21, 1.
Heleopoleos descriptio. 23, 4.
Heliodorus, ex mercatore gari celeber causidicus. 29, 2. delator pessimus, Eusebium & Hypatium fratres, consulares, falso majestatis accusat. *ibid.* repentina morte perit. *ibid.*
Helpidius Præfectus Prætorio Orientis. 21, 6. quis & qualis. *ibid.*
Hermogenes Ponticus, Præfectus Prætorio Orientis. 19, 12. moritur. 21, 6.
Hesperius Proconsul Africæ. 28, 6.
Hesychia matrona cur ore & naribus occlusis se peremerit. 28, 1.
Hierocles, Alypii ex Vicario Britanniarum filius adolescens, veneficii cum pa-

tre accusatus, casu mortem evasit. 29, 1.
Hieroglyphicæ notæ. 17, 4.
Honoratus Comes Orientis. 14, 1. ejus constantia. 14, 7.
Hormisda, frater Saporis, regis Persarum. 16, 10. ejus ad Constantium A. dictum. *ibid.* ejus de Roma sententia. *ibid.* Juliani A. in bello Persico copiarum dux. 24, 1. ei insidiantur Saraceni Assanitæ. 24, 2. Parisaborenses eum desertorem appellitant. *ibid.* eos Hormisda colloquio suo ad deditionem adducit. *ibid.* ipsum lacerat probris Nabdates Persa, ac vivus exuritur. 24, 5.
Hormisda, Hormisdæ regalis filius, Proconsul fit a Procopio tyr. 26, 8. milites Valentis A. ipse cum uxore fuga vix evadit. *ibid.* uxoris opera periculis postea magnis eximitur. *ibid.*
Hortarius Alamannorum rex. 16, 12. veniam a Juliano Cæs. impetrat. 17, 10. fœdus servat. 18, 2.
Hortarius, Primas nationis Alamannæ, rector militum, propter missas clam ad Macrianum regem Alam. literas vivus comburitur. 29, 4.
Hunnorum & Alanorum sedes & mores. 31, 2. Hunni marium infantium genas ferro altius sulcant; unde imberbes senescunt. *ibid.* pelles murium in usu habent. *ibid.* galeris incurvis capita tegunt. *ibid.* cur libere ingredi non valeant. *ibid.* equis suis prope semper affixi. *ibid.* hostes contortis laciniis illigant, ut laqueatis resistentium membris equitandi vel gravandi adimant facultatem. *ibid.* Hunni Alanos armis aut pactis sibi adjungunt. 31, 3. Gothos invadunt, ac plerosque sedibus suis pellunt. *ibid.*
Hymetius Proconsul Africæ. 28, 1. cur relegatus sit in Dalmatiam. *ibid.*
Hypatii Consularis, fratris Eusebiæ quondam Aug. laudes. 29, 2.

I.

Iconium Pisidiæ oppidum. 14, 2.
Immo Comes Aquilejam jussu Juliani A. obsidet. 21, 12.
Imperatores Romani in consulatu collegas sibi privatos adjungere dedignati. 23, 1. ob nuncupationem Augustam donativum militibus erogare soliti. 26, 2.
Jovinus Magister equitum. 21, 12. eum Jovianus A. misso Arinthæo cum literis, Magisterium armorum per Gallias retinere jubet. 25, 10. Magister equitum per

Gallias Alamannos per Belgicam diffusos tribus prœliis fundit. 27, 2. reversus Parisios, a Valentiniano A. Consul designatur. *ib.* Jovinus Magister rei castrensis cum Valentiniano A. ad bellum Alamannicum proficiscitur. 27, 10. Theodosium successorem accipit. 28, 3.

Jovianus Protector domesticus, Constantii A. corpus loculo conditum cum regia pompa vehiculo insidens Constantinopolim prosequitur. 21, 16. Jovianus Domesticorum ordinis primus, fit Imperator. 25, 5. ignominiosam pacem cum Sapore facit. 25, 7. Jovianum Gallicanus exercitus per legatos salutat, & pro Imperatore habet. 25, 10. Ancyræ Consulatum init, ascito in collegium trabeæ Varroniano filio infantulo. *ibid.* moritur Dadastanæ. *ibid.* mortis ejus subitæ causæ. *ibid.* mores ejus. *ibid.* pater ipsius, Varronianus, paulo ante filium mortuus. *ibid.* Joviani corpus Constantinopoli inter Augustorum reliquias conditur. 26, 1.

Jovianus Notarius. 24, 4. primus inter Notarios omnes, cur Joviani A. jussu necatus sit. 25, 8.

Jovianorum & Herculianorum principes. 22, 3.

Jovius Quæstor a Juliano A. factus. 21, 8.

Iphicles philosophus Cynicus, ab Epirotis legatus ad Valentinianum A. missus, ut Probum Præf. Præt. apud Imperatorem laudaret. 30, 5.

Isaurorum incursiones. 14, 2, 3. Isauri Pamphyliam & Ciliciam infestant. 27, 9. Musonium Vicarium Asiæ cum suis interficiunt. *ibid.* pacem datis obsidibus obtinent. *ibid.*

Julianus a Constantio fratre patrueli Cæsar appellatur, Galliisque præficitur. 15, 8. Coloniam Agrippinam recipit, & cum Francorum regibus pacem facit. 16, 3. apud Senonas ab Alamannis obsidetur. 16, 4. dotes ejus. 16, 5. Julianus Cæs. fusis aut cæsis Alamannis, Tres-Tabernas reparat. 16, 11. suos hortatur ad pugnam. 16, 12. Alamannos apud Argentoratum magno prœlio superat. *ibid.* transito Rheno Alamanniam populatur. 17, 1. sexcentos Francos capit. 17, 2. castella ad Rhenum reparat, & flumen transgressus V. Alamannorum reges ad pacem petendam, captivosque reddendos compellit. 18, 2. Pariliis Augustus a militibus per vim consalutatur. 20, 4. ad Constantium A.

duos legatos cum literis mittit. 20, 8. transfito Rheno, regionem Francorum Attuariorum pervadit. 20, 10. milites suos alloquitur, & in verba sua adigit, Constantio bellum illaturus. 21, 5. armatus transcurrit Illyricum. 21, 10 *sq.* comperta morte Constantii per legatos, Thracias & Constantinopolim petit, ac toto imperio potitur. 22, 2. Antiochia egressus, exercitum in Persas ducit. 23, 2. Assyriam ingreditur. 24, 1. post aliquot ibi oppida & castella deditione aut vi capta, dum se intectus prœliis inserit, interficitur. 25, 3. ætas ejus *ibid.* parentes. *ibid.* virtutes ejus & vitia. 25, 4. forma ejusdem & statura. *ibid.* corpus ejus Tarsum a Procopio propinquo deportatum & in suburbano conditum, ut jusserat. 23, 2. 25, 5.

Julianus ex Vicario, a Juliano A. morte afficitur. 22, 11.

Julianus Tribunus legionis, a Persis cæsus, 25, 6.

Julius Comes per Thracias. 26, 7. astu capitur a Procopio tyr. *ibid.* Magister militum trans Taurum, per orientales provincias Gothos eadem die atque hora omnes interimendos curat. 31, 16.

Junius Bassus, Præfectus urbi. 17, 11.

Justina mater Valentiniani Aug. 30, 10.

Juthungi, Alamannorum pars, a Barbatione victi. 17, 6.

Juventius Quæstor. 26, 4. ex Quæsitore Palatii Præfectus urbi genere Pannonius. 27, 3.

L.

Læti vel *Leti* Lugdunum invadunt. 16, 11. qui fuerint. 20, 8.

Lampadius Præfectus Prætorio. 15, 5. ex Præfecto Prætorio Præfectus urbi. 27, 3. vanus admodum & inanis gloriæ affectator. *ibid.* ejus domus a plebe facibus injectis & malleolis cur petita. *ibid.* ejusdem secessus ad Mulvium pontem. *ibid.* Lollianus Lampadii ex Præfecto filius adolescens, cur capite truncatus sit. 28, 1.

Laniogaisus Tribunus, natione Francus, Silvano populari suo fidus. 15, 5. solus affuit morituro Constanti A. *ibid.*

Lauricius Comes Isaurorum latrocinia compescit. 19, 13.

Latinus Domesticorum Comes, Alamannus genere, 14, 10.

Lentienses Alamanni primo victores, mox victi fusique

a Constantio. 15, 4. prœlio superati a Gratiani ducibus regem Priarium amittunt, & datis tironibus domum redire permittuntur. 31, 10.

Leo rationes numerorum militarium tractans, Valentiniano principi designato, populari suo favet. 26, 1. exitialis postea Magister Officiorum. *ibid.* Leo Notarius, post Officiorum Magister, crudelis & humani sanguinis avidissimus. 28, 1. cur Probum Præf. Præt. invisum Principi Valentiniano reddiderit. 30, 5.

Leonas Quæstor cum literis ad Julianum a Constantio A. missus. 20, 9.

Leontius Quæstor, post Præfectus urbi. 14, 11. qualis in Præfectura urbana. 15, 7.

Liberius Antistes urbis Romæ, quod Athanasium inauditum damnare nollet, in exsilium jussu Constantii A. missus. 15, 7.

Limigantes Sarmatæ a Constantio A. victi, alias in sedes transferuntur. 17, 13. dum Constantium A. invadunt, maxima suorum strage reprimuntur. 19, 11.

Lucillianus Domesticorum Comes. 14, 11. Lucillianus Comes legatus mittitur ad Saporem P. R. 18, 6. Magister equitum per Illyricum, a Juliano A. opprimitur. 21, 9. Magister equitum & peditum a Joviano A. genero suo factus. 25, 8. Remis cum Seniaucho Tribuno occiditur. 25, 10.

Lucillianus Comes & Constantianus Tribunus, classis Juliani A. ductores. 23, 3. Lucillianus imperitia præceps. 24, 1.

Lupicinus Magister militum per Gallias. 18, 2. in Britanniam adversus Scotos & Pictos proficiscitur. 20, 1. inde revertitur. 20, 9. a Joviano A. promotus Magister equitum per Orientem. 26, 5.

Luscus Curator urbis. 14, 7.

Lutto Francus. 15, 6. interficitur. *ibid.*

M.

Macrianus Alamannorum rex pacem cum Juliano init. 18, 2. cum Valentiniano. 30, 3. fidus postea Romanis socius & amicus. *ibid.* dum Franciam vastat, insidiis circumventus perit. *ibid.*

Macrobius Tribunus in bello Persico cæsus. 25, 6.

Magnentiacæ legiones duæ erumpunt noctu Amida, & in castris Persarum magnam edunt stragem. 19, 5 & 6.

Magnus Tribunus. 27, 6.

Malarichus, Gentilium Tribunus, Francus, Silvani Magiſtri peditum popularis ſui amicus. 15, 5. & defenſor. *ib.* Magiſterium militum per Gallias ſibi a Joviano A. delatum recuſat. 25, 10.

Malleoli deſcriptio. 23, 4.

Mallobaudes vel *Mellobaudes* armaturarum Tribunus. 14, 11. 15, 5. Mellobaudes, bellicoſus Francorum rex, Macrianum Alamannorum regem in Francia graſſantem inſidiis circumvenit ac interficit. 30, 3. Comes Domeſticorum Gratiani, rexque Francorum, Lentienſes Alamannos fundit fugatque. 31, 10.

Mamertinus Comes largitionum a Juliano A. fit. 21, 8. Conſul cum Nevitta. 21, 10. Præfectus Præt. per Illyricum. 21, 12. Præfectus Præt. Italiæ & Illyrici. 26, 5. ab Avitiano peculatus accuſatur. 27, 7.

Maratocupreni piratæ in Syria, juſſu Valentis A. cum conjugibus & liberis ac vico ſuo omnes ad unum deleti. 28, 2. eorum repentina & aſtuta latrocinia. *ibid.*

Marcellianus, filius Maximini Præf. Præt. dux per Valeriam. 29, 6. Gabinium regem Quadorum fraude deceptum occidit. *ibid.*

Marcellus Magiſter militum per Gallias. 16, 2. obſeſſo apud Senonas Juliano Cæſ. auxilium non tulit. 16, 4. ob id ſacramento ſolvitur. 16, 7.

Marcellus Protector, Procopii cognatus, Nicææ & Chalcedone a paucis appellatur Auguſtus. 26, 10. miſſis militibus in cuſtodiam conjicitur, deinde interficitur. *ibid.*

Marinus Tribunus cur ſe ultro trajecerit. 15, 3.

Martinus Vicarius Britanniarum. 14, 5. cur ſe ipſe interfecerit. *ibid.*

Maſaucio domeſticus Protector, Cretionis Comitis filius, in Africæ præſidium a Valentiniano A. miſſus. 26, 5.

Maſſagetæ Alani appellati. 23, 5.

Maſſilia quando & a quibus condita ſit. 15, 9.

Mavortius Præfectus Prætorio. 19, 11.

Mauricæ gentes. 30, 7.

Mauricius Tribunus. 25, 8.

Maurus, Petulantium Haſtatus, poſtea Comes, capiti Juliani torquem impoſuit. 20, 4. Frigerido ſucceſſor datur a Gratiano. 31, 10.

Maximinus Præfectus annonæ. 28, 1. ejus patria, genus, & parentes, ac dignitates. *ibid.* Vicarius Præf. multos etiam ſenatores & ſenatoriæ ſtirpis mulieres, maleficiorum &

adulteriorum Romæ damnat ac capite truncat. *ibid.* Præfectura Prætoriana augetur. *ibid.* etiam absens per Vicarios & emissarios suos in nobilitatem Romanam sævit. *ibid.* sub Gratiano postea damnatus, capite truncatur. *ibid.* Præfectus Prætorio Valentinianum ad crudelitatem impellit. 29, 3. castra in Quadorum terris ædificari maturat. 29, 6.

Maximus Senator, a Juliano A. in locum Tertulli urbi præficitur. 21, 12.

Maximus Tribunus legionis a Persis interfectus. 25, 6.

Maximus Philosophus patria Ephesius. 29, 1. Juliani Apostatæ præceptor. *ib.* inter Theodori conscios nominatus, capite truncatur. *ibid.*

Memorius Præses Ciliciæ. 23, 2.

Menophilus spado Drypetinam Mithridatis regis filiam cur interfecerit. 16, 7.

Mercurius Rationalis, delator. 15, 3. somniorum Comes cur dictus. *ibid.*

Meribanes Hiberiæ rex vestistibus & donis donatus a Constantio A. 21, 6.

Merobaudes apud Gratianum A. plurimum potuit. 28, 6. Magister peditum cum suis a Valentiniano A. præmissus ad vastandos Quadorum pagos. 30, 5. Valentiniano mortuo Sebastianum Com. longius amandat, & Valentinianum juniorem Augustum appellandum curat. 30, 10.

Messalla provinciæ Pannoniæ rector, Constantiam Constantii A. filiam periculo captivitatis liberat. 29, 6.

Metrodori Philosophi mendacium, causa belli Persici fuit, 25, 4.

Milites Romani stantes cibum sumebant in castris. 25, 4.

Minervius ex Consulari, nomine & decreto senatus R. legatus mittitur ad Valentinianum A. 28, 1.

Modestus Comes per Orientem. 19, 12. Præfectus Prætorio de conjuratione Theodori Notarii cognoscit. 29, 1. Valenti adulatur. *ibid.* Valentem A. a cognitione causarum revocat. 30, 4. ejus magistratus. *ibid.*

Mœsiacorum numeri duo. 20, 1.

Mopsuestia Mopsi vatis domicilium. 14, 8.

Musonianus, qui & Strategius, Præfectus Prætorio Orientis, qualis. 15, 13. Persas ad pacem hortatur. 16, 9.

Musonius Vicarius Asiæ, qualis vir fuerit. 27, 9.

N.

Næssus, urbs Daciæ mediterraneæ. 21, 10.

Nannenus Comes a Saxonibus vulneratur, & aliquot ejus milites interficiuntur. 28, 5. Nannenus vel Nannienus dux Lentienses Alamannos prœlio superat. 31, 10.
Natuspardo scutarius, in bello Alamannico Valentiniani cadit. 27, 10.
Nebridius Comes Orientis. 14, 2. ex Quæstore Juliani Cæs. Præfectus Prætorio Galliarum. 20, 9. jurare in verba Juliani A. recusat, & ab ipso servatus, secedit in Tusciam. 21, 5. in locum Sallustii Præfectus Prætorio promotus. 26, 7.
Nectaridus Comes maritimi tractus, in Britannia a barbaris cæsus. 27, 8.
Neotherius Notarius, in Africam a Valentiniano A. missus. 26, 5. post Consul factus. *ibid.*
Nestica Tribunus scutariorum. 17, 10.
Nevitta adversus Juthungos fortiter facit. 17, 6. Magister armorum per Gallias a Juliano A. factus in locum Gumoharii. 21, 8. Consul cum Mamertino. 21, 10. dux Juliani. 24, 1 & 4. 25, 5.
Nicomedia terræ motu prostrata, & de terræ motibus. 27, 7.
Nigrinus, turmæ equitum Tribunus, Aquilejam Constantio diu vindicat adversus Julianum. 21, 11. vivus exuritur. 21, 12.
Nileus filius Codri, Atheniensium coloniam Miletum inter Jonas deducit. 28, 1.
Nisibis a Joviano A. Persis ex pacto tradita, frustra deprecantibus oppidanis. 25, 8.
Nohodares Optimas Persarum & dux. 14, 3.
Novidunum, urbs aut castrum provinciæ Scythiæ. 27, 5.
Nymphæum Marcus condidit Imperator. 15, 7.

O.

Obeliscus Romæ in Circo Maximo constitutus: & de Obeliscis. 17, 4.
Octavianus Proconsul Africæ a Juliano A. factus. 23, 1. 29, 3.
Odyssus, urbs provinciæ Mœsiæ inferioris seu secundæ. 27, 4.
Olybrius, Præfectus urbi, diuturno morbo laborat. 28, 1. Præfectura ejus urbana lenis & moderata. 28, 4. ejus luxus. *ibid.*
Orfitus Præfectus urbi. 14, 6. iterum. 16, 10. ex Præfecto urbi a Terentio pistore peculatus reus defertur. 27, 3. Vulcatii Rufini opera solutus exsilio, a Valentiniano A. bonis

suis & laribus redditur. 27, 7.
Orientis provinciarum descriptio. 14, 8.
Osdruena regio. 24, 1.

P.

Palladius, Tribunus & Notarius, donativum militum in sinum suum congerit. 28, 6. a Romano Comite corruptus. *ibid.* post detectam ejus fraudem capitur, & observata custodum absentia, laqueo se suspendit. *ibid.*
Para, Arsacis Armeniorum regis filius, post cædem patris ad Romanos confugit, & cum paucis jussu Valentis Neocæsareæ liberaliter curatur. 27, 12. per Terentium ducem reducitur in Armeniam. *ib.* metu Persarum latet in silvis. *ibid.* Cylacem & Artabannem fraude Saporis deceptus occidit. *ibid.* Tarsi specie obsequiorum custoditus, cum CCC popularibus fugit, & equis regnum repetit. 28, 1. a Trajano duce in convivio interficitur. 30, 1.
Parisii. 20, 4.
Parium condidit Jasonis filius Parius. 22, 8.
Parthenium mare, alias Issiacum. 22, 15.
Parthici imperii initium. 23, 6.
Paternianus Notarius Valentiniani A. 30, 4.
Paulus Notarius, delator. 14, 5. 15, 3. a Martino Vicario Britanniæ vulneratur. 14, 5. grassatur. 19, 12. vivus comburitur. 22, 3.
Pentadius Notarius. 14, 11. constanti defensione Juliani iram evasit. 22, 3.
Pentadius Juliani A. Officiorum Magister. 20, 8.
Pentapolis vel Cyrenaica. 22, 16.
Persæ silentium pro Deo habent. 21, 13. octodecim regni Persarum majores provinciæ describuntur. 23, 6. Persarum habitus & mores. *ibid.* a Trajano & Vadomario vincuntur. 29, 1.
Petronius socer Valentis A. ex Præposito Martensium militum Patricius, dirus & avarus. 26, 6.
Petulantes & Celtæ, numeri militares in Gallia. 20, 4. Petulantium signa. *ibid.* Petulantes & Celtæ Julianum Augustum declarant. *ibid.* signa Petulantium & Celtarum. *ibid.* Petulantes & Celtæ repulsa Juliani A. non offenduntur. 20, 5. Petulantium & Celtarum immoderata sub Juliano A. licentia. 22, 12.
Phalangius Bæticæ Consularis. 28, 1.
Pharus a Cleopatra extru-

cta. 22, 16. item Heptastadium. *ibid.*

Philagrius Notarius Juliani A. postea Comes Orientis. 21, 4. vir prudens. *ibid.*

Picti, Attacotti & Scotti Britannias vexant. 27, 8.

Pœmenius Silvani amicus interficitur. 15, 6.

Pollentianus Tribunus, consultorum de imperio Manium reus, cur a Valente servatus sit. 29, 2.

Potentius, Tribunus Promotorum, Urſicini Magistri militum filius, in prœlio apud Hadrianopolim cadit. 31, 13.

Prætextatus Proconsul Achajæ. 22, 7. ejus præfectura urbana laudatur. 27, 9. Prætextatus ex Præfecto urbi, a nobilitate Romana quare legatus missus sit ad Valentinianum A. 28, 1.

Probi Præfecti Prætorio nobilitas, potentia, & opes, 27, 11. mores ejus. *ibid.* liberalitas & munificentia. *ibid.* Probus Maximino Præfecto annonæ Aginatii Vicarii Romæ de ipso literas prodit. 28, 1. Quados & Sarmatas a Sirmii oppugnatione deterret. 29, 6. adulatur Valentiniano, & tributis provincias onerat. 30, 5. cur invisus Principi. *ibid.*

Procopius ad Saporem legatus a Constantio A. mittitur. 17, 14. tunc Notarius. *ibid.* ad Rom. rectores inde scribit verbis obscuris. 18, 6. ei cognato suo Julianus A. Persas petens XXX millia militum commisit. 23, 3. missus a Joviano A. corpus Juliani A. in suburbano Tarsensi sepelivit, nec post quæsitus usquam potuit inveniri. 25, 9. cibos, quos conservarat, ad Joviani A. copias misit. 25, 8. sub Joviano A. apud Strategium ex Palatino milite Senatorem latuit. 26, 6. mortuo Joviano per Divitenses & Tungricanos juniores imperium invadit Constantinopoli. *ibid.* Thracias occupat. 26, 7. Jovios & Victores contra se missos a Valente, sibi verbis conciliat. *ibid.* Bithyniam in ditionem suam redigit. 26, 8. Cyzicum capit. *ibid.* a ducibus suis desertus & proditus Valenti offertur, & capite truncatur. 26, 9. ejus ætas, forma, & mores. *ibid.*

Procopius Notarius & Memoridus Tribunus a Joviano A. in Illyricum & Gallias missi. 25, 8. redeunt ad Jovianum, gesta narraturi. 25, 10.

Proculus Silvani Domesticus. 15, 6. ejus in tormentis constantia. *ibid.*

Profuturus & Trajanus rectores militum, ac Richomeres æquo marte cum Gothis pugnant. 31, 7.

Prosper Comes, legatus ad Saporem. 17, 5. re infecta redit. 17, 14.

Ptolemæus rex Cypri injuria proscriptus, & Cyprus publicata. 14, 8.

Pusæus Persa dedititius, Tribunatu a Juliano A. ornatus. 24, 1. postea dux Ægypti factus. *ibid.*

Q.

Quadi Valeriam incursionibus infestant. 16, 10. Pannias cum Sarmatis vastant. 17, 12. Sarmatis armatura moribusque similes. *ibid.* a Constantio A. datis obsidibus pacem obtinent. *ibid.* cum Sarmatis Pannonias vastant. 26, 4. ad vindicandam regis sui cædem Transdanubianas regiones vastant. 29, 6. cum Sarmatis juncti prædas hominum ac pecorum agunt, & filiam Constantii quondam A. Constantiam pæne capiunt. *ibid.* Equitium per Valeriam insequuntur, ut Gabinii cædis auctorem. *ibid.* duas legiones fundunt fugantque. *ibid.* a Valentiniano eorum pagi vastantur. 30, 5.

Quintianus Senator Commodo A. insidiatus. 29, 1.

R.

Rando regalis Alamannus Mogontiacum furto occupat & diripit, & oppidanos abducit. 27, 10.

Remigius Magister Officiorum. 27, 9. Romani Comitis per Africam flagitiis favet, ac cum eo colludit. 28, 6. Romani Comitis adversus Firmum Maurum fautor in palatio & adjutor. 29, 5. laqueo sibi fauces elidit. 30, 2.

Rhetorica inter turpes artes a veteribus posita. 30, 4.

Rhodani cursus descriptio. 15, 11.

Richomeres, Domesticorum Gratiani Comes. 31, 7. pugnat æquo marte cum Gothis. *ibid.* iterum a Gratiano A. properante in Thraciam, præmittitur cum literis ad Valentem A. 31, 12. ultro se Valenti offert obsidem ad Gothos iturum. *ibid.* ex prœlio Hadrianopolitano effugit. 31, 13.

Romani Senatus populique vitia. 14, 6. nobilitatis Romanæ vitia. 28, 4. plebis Romanæ vitia. *ibid.* Romani Episcopi ditantur oblationibus matronarum. 27, 3. eorum procedentium in vehiculis sessio, circumspectæ vestes, epulæ profusæ ac imperatoriæ. *ibid.*

Romanus & Vincentius Tribuni scutariorum, cur a Juliano A. in exsilium missi. 22, 11.
Romanus Comes Africæ secors & avarus. 27, 9. Romanus Comes per Africam, quibus conditionibus Leptitanis adversus Austurianos barbaros auxilium ferre voluerit. 28, 6. Remigium Magistrum Officiorum & Palladium Notarium corrumpit, & quinque insontes morte mulctandos curat. *ibid.* Zammæ a Firmo fratre occisi mortem ulcisci vult. 29, 5.
Rufinus Præfectus Prætorio Galliarum. 14, 10. opum cupidissimus. 16, 8.
Rufinus, Apparitionis Præfecturæ Prætorianæ princeps. 15, 3. 16, 8. falsarius capite truncatur. 16, 8.
Rufinus Aradius Comes Orientis. 23, 1.
Ruricius Præses provinciæ Tripolitanæ. 28, 6. fraude Romani Comitis capite truncatur. *ibid.*
Rusticus Julianus Magister memoriæ, ad imperium poscitur ægrotante Valentiniano A. 27, 6.

S.

Sabaja ex hordeo vel tritico potus. 26, 8.
Sabinianus Magister armorum in Oriente. 18, 6. parvi animi & corporis. *ibid.* militari pyrrhicha delectatur. 18, 7. obsidentibus Amidam Persis noctu supervenire recusat, hortante Ursicino. 19, 3.
Salia Comes thesaurorum per Thracias, Theodorianæ conjurationis reus. 29, 1. dum audiendus a judicibus se calciat, inter custodum manus exspirat. *ibid.*
Sallustius Jovianorum Tribunus, veluti Procopii fautor a Valentiniano Aug. damnatus. 29, 3.
Sallustius Scutarius Valentem A. meridiantem insidiis ac ferro petit. 29, 1.
Sallustius Præfectus Prætorio Galliarum a Juliano A. promovetur. 21, 8. 25, 3. delatum ab omnibus imperium recusat. 25, 5. Præfectus Prætorio per Orientem. 26, 5.
Sapaudiam Rhodanus alluit. 15, 11.
Saphrax vel Safrax, Viderici Gothorum Greuthungorum regis dux clarissimus, quid rerum in Thraciis gesserit adversus Romanos. 31, 5 *sqq.*
Sapor rex Persarum ad Constantium Aug. de pace legatos & literas mittit. 17, 5. Amidam diu circumsessam & oppugnatam, per celsos aggeres muris admotos invadit. 19, 2

sqq. urbem direptam excidit, & Ælianum ibi Comitem ac Tribunos patibulis affigit. 19, 9. Singaram expugnat, & oppidanos ac legiones duas in extrema Persidis relegat. 20, 6. Bezabden cum tribus legionibus & sagittariis oppidanis capit. 20, 7. eandem reparatam præsidio & necessariis instruit. *ibid.* Virtam frustra tentat. *ibid.* quinque regiones cum XV castellis, & Nisibin ac Singaram pace facta a Joviano A. & Romanis extorquet. 25, 7. Joviano mortuo, Armeniis manum injicit. 26, 4. Arsacem regem Armeniæ fraude captum excæcat, ac ferro consumit. 27, 12. Hiberiæ Aspacurem, Cylacem & Artabannem Armeniæ præficit. *ibid.* multa Armeniæ castra & castella vi aut deditione capit. *ibid.* Artogerassam incendit, & uxorem Arsacis inde abducit. *ibid.*

Saracenorum mores, & incursiones ac situs. 14, 4. Saracenorum alii Julianum in bello Persico juvant. 23, 5. 24, 1. alii Saporem. 24, 2. Constantinopolim a Gothis victoribus tentatam defendunt. 31, 16. ad furta belli quam ad pugnas aptiores. *ibid.* eorum quidam crinitus sanguinem e jugulo hostis cæsi exsuxit. *ibid.*

Sarmatæ superiorem Mœsiam & secundam Pannoniam populantur. 16, 10. Pannonias Mœsiamque vastant. 17, 12. eorum armatura hastæ longæ seu conti, & loricæ ex cornibus rasis. *ibid.* equis castratis utebantur. *ibid.* a Constantio Sarmatarum & Quadorum agri devastantur. *ibid.* Sarmatæ & Quadi Pannonias populantur. 26, 4.

Saturninus Magister equitum a Valente A. factus, adversus Gothos in Thracia grassantes mittitur. 31, 8. in prœlio apud Hadrianopolim fuga se periculo eximit. 31, 13.

Sauromacen inter & Aspacurem Hiberiæ regnum dividitur. 27, 12.

Saxones cum Francis Gallicanos tractus prædis, incendiis, & captivorum cædibus infestant. 27, 8. repentinis latrociniis ac prædationibus præ ceteris timentur. 28, 2. in Gallia post factas inducias a Romanis insidiis circumveniuntur. 28, 5.

Scenitæ Arabes Saraceni postea appellati. 23, 6.

Scorpionis vel onagri descriptio. 23, 4.

Scotti Britannias vastant. 26, 4. 27, 8.

Scudilo scutariorum Tribunus genere Alamannus. 14, 10. Gallum Cæs. circumvenit. 14, 11. moritur. *ibid.*

Scythici arcus forma. 22, 8.

Sebastiano Comiti ex Duce Ægypti ac Procopio XXX millia militum cur & quando a Juliano A. commissa. 23, 3. Sebastianus cum Procopio Joviano A. occurrit. 25, 8. Sebastianus Comes cum Illyricis & Italicis numeris Valentinianum A. in Alamanniam sequitur. 27, 10. ab eo præmittitur cum Merobaude in Quados. 30, 5. militari favore sublatus, mortuo Valentiniano longius amandatur. 30, 10. ab Italia missus, loco Trajani pedites Valentis regit. 31, 11. Gothos aliquot ad Hebrum cædit. *ibid.* pugnari cum Gothis suadet, non exspectato Gratiano. 31, 12. in prœlio Gothico perit. 31, 13.

Secundinus dux Osdruenæ, agmen Juliani Assyriam ingressi cogit. 24, 1.

Seleucia, eadem quæ Coche. 24, 5.

Seleucus Nicator. 14, 8. Daphnæi Apollinis fanum apud Antiochiam condidit. 26, 5.

Senatorum Romanorum fiducia & benignitas erga Constantium A. 21, 10. Senator quidam, equo phalerato insidens, post se trahit agmina servorum. 26, 3. multi Senatores ac Senatorii generis feminæ, Romæ maleficiorum, stuprorum & adulteriorum accusantur, & capitali supplicio afficiuntur. 28, 1. Senatores Romani per legatos a Valentiniano A. petunt, ne deinceps contra morem tormentis exponantur, idque impetrant. *ibid.* nominibus, sericis vestibus, multitudine obsequii delectantur. 28, 4. manus & genua osculanda præbent. *ibid.* equos & aurigas amant, parasitos & adulatores. *ibid.* doctrinas detestantur, solis Juvenali & Mario Maximo addicti. *ibid.* muscas & radiolum solis ferre non possunt. *ibid.*

Seniauchus Tribunus. 15, 4.

Serapio Alamannorum rex. 16, 12. cur ita dictus. *ib.* Agenarichus patria lingua appellatus. *ibid.* Mederichi fratris Chnodomarii filius. *ibid.*

Serenianus Pannonius, Valentis A. Domesticorum Comes. 26, 5. captus apud Cyzicum a Procopio, Nicæam ducitur vinctus. 26, 8. ibi noctu incautus post Procopii cædem a Marcello Protectore occiditur. 26, 10.

Servi in capita dominorum

torqueri solebant in quæstione incestus & adulterii, in stupri non item. 28, 1.

Severus Magister militum per Gallias. 16, 10. ejus laus. *ibid.* lævam aciem ducit apud Argentoratum. 16, 12. Francos aggreditur. 17, 8. repente ad ignaviam convertitur. 17, 10. Valentiniani A. in bello Alamannico comes. 27, 10. 29, 4. Saxones ad pacem petendam compellit. 28, 5. ægrotante Valentiniano ad imperium votis occultis poscitur. 27, 6.

Severus Domesticorum Comes. 27, 8.

Signorum aquilarumque submissio, defectionis aut deditionis signum. 26, 7.

Sillographi scriptores maledici. 22, 16.

Silvanus Magister militum per Gallias. 15, 5. cur imperium invaserit. *ibid.* per Ursicinum opprimitur. *ib.* Boniti Franci filius. *ibid.* Tribunus Armaturarum a Magnentio olim ad Constantium cum suis transierat. *ibid.*

Simplicius, curans vicariam Præfecturam, Romæ magnas edit strages. 28, 1. sub Gratiano A. postea in Illyrico capite truncatur. *ibid.*

Sintula, Juliani Cæs. stabuli Tribunus. 20, 4.

Sinus Ad Gradus dictus. 15, 11.

Sophronius Notarius, post Præfectus urbi Constantinopoli. 26, 7.

Spectatus Tribunus & Notarius, legatus ad Saporem missus. 17, 5. re infecta redit. 17, 14.

Sueridus & Colias Gothorum optimates cur defecerint, & cæsis Hadrianopolitanis, Alavivo ac Frigerido Thracias populantibus sese adjunxerint. 31, 6.

Suevi Rætias incursant. 16, 10.

Suomarius Alamannorum rex. 16, 12. pacem a Juliano Cæs. obtinet. 17, 10. datam fidem servat. 18, 2.

Syagrius Notarius in Alamanniam ad exercitum mittitur a Valentiniano A. 28, 2. postea Præfectus & Consul. *ibid.* sacramento solutus & inhoneste domum remissus a Valentiniano, quod Alamannos solus evaserat. *ibid.*

Symmachus Præfectus urbi. 27, 3. ejus laus. *ibid.* cur ab ingratis civibus pulcherrima ejus domus Transtiberina incensa sit. *ibid.*

Syri cum deditionem faciunt, præ se bovem coronatum agunt. 24, 1.

T.

Tres-Tabernæ a Juliano Cæs. reparatæ. 16, 11.

Taifali. 17, 13. puerorum amatores. 31, 9.

Tamsapor Persarum Optimas & Dux. 16, 9. 18, 6. 19, 9.

Tarracius Bassus, postea Præfectus urbi. 28, 1. cum fratre Camenio, & Marciano, ac Eusaphio Clarissimis veneficii reus, absolvitur. *ibid.*

Tarsus. 14, 8.

Taurus Præfectus Prætorio per Illyricum, fit Consul. 21, 6. consulatu suo exsul relegatur Vercellas a Juliano A. 22, 3.

Terentius dux Armeniæ. 30, 1.

Terentius cur ex pistore Romano Corrector Tusciæ factus sit. 27, 3. falsi postea convictus, sub Claudio Præfecto urbi carnificis manu perit. *ibid.*

Tertullus Præfectus urbi. 19, 10.

Teutomeres Protector domesticus. 15, 3.

Thalassius Præfectus Prætorio. 14, 1 & 7.

Thalassius ex Proximo libellorum. 22, 9.

Theodorus Notarius imperium affectat. 29, 1. claro genere in Galliis natus. *ibid.* cum plurimis criminis conscciis interficitur. *ibid.*

Theodosius in Britanniam insulam cum copiis missus. 27, 8. urbes Britanniæ a Scotis & Pictis vastatas restituit, castella reparat, & provinciam, quæ Valentia dicta est, recipit. 28, 3. Valentinum ibi exsulem, res novas molientem, opprimit. *ibid.* in locum Jovini Magister militiæ constituitur. *ibid.* Alamannos per Rætiam metu Burgundiorum dispersos partim occidit, partim captos in Italiam misit. 28, 5. Magister equitum, Valentiniani A. in bello Alamannico comes. 29, 4. Cæsaream intrat, & a Firmo incensam restituit. 29, 5. equites & pedites Rom. qui ad Firmum defecerant, partim occidit, partim manibus truncavit. *ibid.* desertores alios exurit, alios contruncat. *ibid.* castra Firmi, qui fugerat, invadit & diripit. *ibid.* Firmum, multis prœliis fractum, ad voluntariam mortem compellit. *ibid.*

Theodosius junior, dux Mœsiæ, qui post imperavit, Sarmatas Liberos crebris prœliis attritos ad petendam pacem compulit. 29, 6.

Theophilus Syriæ Consularis a plebe Antiochensi discerptus. 14, 7.

Thraciarum, & sinus Pontici, regionumque ac na-

tionum Ponto adjacentium descriptio. 22, 8. Thraciarum sex provinciarum clarissimarumque urbium descriptio. 27, 4. Thracia auri metalla tulit. 31, 6.
Timagenes, 15, 9.
Tomyris regina Scytharum. 23, 6.
Trajanus Comes multos Persas cædit. 29, 1. in Armenia milites regens, jussu Valentis A. Param regem Armeniæ per fraudem in convivio interficit. 30, 1. Magister militum, pugnat æquo marte cum Gothis. 31, 7. accepto Sebastiano successore, nihilominus revocatus a Valente A. in prœlio apud Hadrianopolim interiit. 31, 13.
Transtigritanæ quinque regiones. 25, 7.
Tripolitani. 28, 6.

V.

Vadomarius Alamannorum rex, a Constantio A. pacem impetrat. 16, 12. pro vicinis regibus tribus pacem impetrat. 18, 2. per emissarios limitem Rætiarum vastat, & Libinonem Comitem interficit. 21, 3. capitur a Juliano, & relegatur in Hispanias. 21, 4. Vadomarius ex Rege Alam. cum Trajano multos Persas interficit. 29, 1.
Valens a fratre Valentiniano Augustus appellatur. 26, 4. propter auxilia missa Procopio tyr. bellum Gothis infert. 27, 5. pacem cum eis post triennium acceptis obsidibus jungit. *ibid.* cum Gothis confligit circa Hadrianopolim. 31, 12 *sq.* in ea pugna perit. 31, 13. qua ratione & quo mortis genere perierit: *ibid.* ejus virtutes & vitia. 31, 14. quamdiu imperaverit. *ibid.*
Valentia, pars Britanniæ Romanæ. 28, 3. a quo & per quem facta provincia. *ibid.* a Valentiniano A. dicta. *ibid.*
Valentianus junior, mortuo Valentiniano patre, ab exercitu Augustus appellatur. 30, 10.
Valentinianus ægre mortem apud Remos effugit. 25, 1. Scholæ secundæ scutariorum a Joviano A. præficitur. *ibid.* Augustus ab exercitu consalutatur. 26, 2. Valentem fratrem suum Tribunum stabuli, mox apud Constantinopolim imperii consortem assumit. 26, 4. periculoso morbo liberatus Gratianum filium adhuc impuberem, Augusti nominis participem faventibus militibus facit. 27, 6. Valentinianus cum Gratiano Rhenum transit. 27, 10. Alamannorum in-

sidiis pæne circumvenitur. *ibid.* Alamannos in solo barbarico fundit fugatque. *ibid.* totam Rheni ripam Gallicanam castris, castellis, & turribus munit. 28, 2. sævus & efferatæ crudelitatis. 29, 3. ursas anthropophagas alit. *ibid.* culpa militis Macrianum Alamannorum regem trans Rhenum incautum capere non potuit. 29, 4. cum Macriano Alamannorum rege colloquitur ac pacem facit. 30, 3. Sarmatarum legationem rejicit. 30, 5. Quadorum pagos depopulatur. *ibid.* dum legatis Quadorum respondet iratus, ictu sanguinis exstinguitur. 30, 6. Gratianus ejus pater quos honores gesserit. 30, 7. Valentiniani rerum in principatu gestarum breviarium. *ibid.* vitia ejus & virtutes. 30, 8. corpus ipsius delatum Constantinopolim, inter divorum reliquias humatur. 30, 10.

Valentinus Tribunus, cur dux in Illyrico factus sit. 18, 3.

Valentinus Maximini Præf. Præt. conjugis frater, in Britannia, ubi exsulabat, res novas molitur, & a Theodosio cum paucis capite plectitur. 28, 3.

Valeria Pannoniæ. 28, 3.

Valerianus, Domesticorum omnium primus, in Valentiniani A. bello Alamannico cadit. 27, 10.

Valerianus Tribunus stabuli, in pugna Romanorum cum Gothis apud Hadrianopolim cecidit. 31, 13.

Venustus Vicarius Hispaniarum. 23, 1. Venustus ex Vicario nomine Senatus Romani legatus ad Valentinianum A. 28, 1.

Vestraplus Alamannorum rex. 16, 12. cum Urio & Ursicino pacem petit a Juliano Cæs. & obtinet. 18, 2.

Veteranio. 15, 1.

Vetranio, legionis Ziannorum rector, interficitur a Persis. 25, 1.

Victor, Juliani copiarum dux. 24, 1, 4, & 6. a Joviano A. provectus militiæ rector. 25, 7. 26, 5. Magister equitum ad Gothos legatus a Valente A. missus. 27, 5. item ad Saporem. 30, 2. missus legatus ad Saporem super Armenia. 31, 7. Sarmata erat. 31, 12. Valenti A. suadet Gratianum exspectare. *ib.* ex prœlio Hadrianopolitano profugit. 31, 13.

Victor, insignis numeri Tribunus, cum Remora pacis Romanos inter & Persas initæ obses. 25, 7.

Victor historicus, Pannoniæ secundæ Consularis fit a Juliano, & statua ænea ho-

noratur. 21, 10. post Præfectus urbi. *ibid.*

Victorinus, amicus Maximini Vicarii, suffragio suo quatuor Senatores periculo mortis liberat. 28, 1. Maximini actus venditabat. *ibid.* ejus defuncti uxor Anepsia stupri rea damnatur. *ibid.*

Vitalianus a Joviano A. Domesticus fit. 25, 10. postea Comes rei militaris, male rem in Illyrico adversus Gothos gessit. *ibid.*

Vithericus Gothorum Greuthungorum rex. 31, 4. qua ratione Istrum trajecerit, & quid in Thracia gesserit. 31, 4-16.

Vithicabius rex Alamannorum, Vadomarii filius, fraude ministri a Romanis corrupti interficitur. 27, 10.

Vitrodorus Quadorum regalis, Viduarii regis filius. 17, 12.

Urbicius Mesopotamiæ dux, ad Saporem de Armenia & Hiberia legatus missus. 30, 2.

Urius Alamannorum rex. 16, 12. 18, 2.

Ursacius Magister Officiorum crudelis. 26, 4. Alamannorum legatos ad Comitatum missos aspere tractat. 26, 5.

Ursicinus Magister equitum ex Oriente evocatur. 14, 11. impugnatur ab Arbetione. 15, 2. Silvanum tyrannum opprimit. 15, 5. remittitur in Orientem cum Magisterii potestate. 16, 10. ab Eusebio Præf. cubiculi cur impugnatus. 18, 4. ex Oriente evocatus cum venisset in Thraciam, remittitur in Mesopotamiam. 18, 6. Nisibin & Amidam curat ordinatque. *ibid.* Persas Amidam circumsidentes furtim invadere conatur. 19, 3. Magisterio peditum ab Imp. exuitur. 20, 2.

Ursicinus Alamannorum rex. 16, 12.

Ursicinus Vicariam Præfecturam Romæ curat. 28, 1. cur ab ea remotus sit. *ibid.*

Ursini cum Damaso de urbis Romæ Episcopatu contentio. 27, 3.

Ursulus Comes largitionum. 16, 8. vir severus. *ibid.* ejus post visas Amidæ ruinas liberum de militum ignavia dictum, causa ipsi mortis fuit. 20, 11. Juliani A. jussu damnatus. 22, 3.

Vulcatius Rufinus Præfectus Prætorio laudatur. 27, 7.

Z.

Ziannorum legio. 25, 1.

Zinafer, Rumo, & Fragiledus Sarmatarum Subreguli. 17, 12.
Zizais Sarmatarum Regulus a Constantio A. pacem petit. 17, 12.
Zoroastres Bactrianus. 23, 6.

